

## Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 130 leden, te weten:

Aarts, Alders, Andela-Baur, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, J. D. Blaauw, P. M. Blauw, De Boer, De Boois, Borgman, Bosman, Braams, Brouwer, Brugge-man, Van den Burg, Buurmeijer, Castricum, Cornelissen, Dales, Van Dam, Dijkman, Dijkstal, Van Dis, Dolman, Engwirda, Ernsting, Van Erp, Van Es, Eshuis, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Franssen, Frinking, Gerritse, De Graaff-van Meeteren, De Grave, Groenman, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van der Heijden, Van der Hek, Hennekam, Herfkens, Hermans, Hermes, Hermsen, Hummel, Jabaaij, Janmaat-Abee, Joekes, Jorritsma-Lebbink, Kamp, Keja, Knol, De Kok, Kombrink, Konings, Van der Kooij, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Krajenbrink, De Kwaadsteniet, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Leerling, Leijnse, Van der Linden, Linschoten, Lucassen-Stauttener, Mateman, Meijer, Moor, Müller-van Ast, Niessen, Van Nieuwenhoven, Nijhuis, Nijland, Nijpels, Van Noord, Nypels, Van Ooijen, Oomen-Ruijten, Paulis, Poppe, De Pree, Rempt-Halm-mans de Jongh, Van Rey, Rienks, Van Rossum, Van der Sanden, Scholten, Schutte, Sloots, Van der Spek, Spieker, Stemerding, Stoffelen, Tazelaar, Terpstra, Tommel, Tous-saint, Den Uyl, Ter Veld, Veldhoen, Te Veldhuis, Vermeend, De Visser, Van der Vlies, Van Vlijmen, Voorhoe-ve, Vos, B. de Vries, K. G. de Vries, De Waart, Wagenaar, Wallage, Weijers, Weisglas, Wessel-Tuinstra, Willems, Wolters, Wöltgens, Worrell en Zijlstra,

en de heren Korthals Altes, minister van Justitie, Brinkman, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Van Leijenhorst, staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, De Graaf, staatssecretaris van Sociale

Zaken en Werkgelegenheid, en mevrouw Kappeyne van de Coppello, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Ubels-Veen en Van Muiden, wegens bezigheden elders;

Van Erp en Konings, alleen voor het eerste deel van de vergadering;

Moor, alleen voor de middagvergade-  
ring.

Deze berichten worden voor kennis-  
geving aangenomen.

---

Aan de orde is de voortzetting van de  
behandeling van de wetsvoorstellen:

– **Nadere wijziging van de  
Algemene Arbeidsongeschik-  
heidswet en de Wet op de  
arbeidsongeschiktheidsverzeke-  
ring (nadere regeling in verband  
met verminderde gelegenheid  
tot het verkrijgen van arbeid)**  
(19256);

– **Verlening van toeslagen tot  
het relevante sociaal minimum  
aan uitkeringsgerechtigden op  
grond van de Werkloosheidswet,  
de Ziektewet, de Algemene  
Arbeidsongeschiktheidswet, de  
Wet op de arbeidsongeschikt-  
heidsverzekering en de Wet  
arbeidsongeschiktheidsvoorzie-  
ning militairen, die één of meer  
personen tot hun financiële last  
hebben (Toeslagenwet) (19257);**

– **Wijziging van de Algemene  
Ouderdomswet (gelijkstelling  
niet-gehuwde personen met  
gehuwden of echtgenoten)**  
(19258);

– **Wijziging van de Algemene  
Bijstandswet met betrekking tot  
de gelijke behandeling van  
niet-gehuwde personen met  
gehuwden (19259);**

– **Het treffen van een inkomens-  
voorziening voor oudere werklo-**

**ze werknemers van wie het recht  
op een uitkering op grond van de  
Werkloosheidswet is geëindigd  
(Wet inkomensvoorziening  
oudere werkloze werknemers)**  
(19260);

– **Verzekering van werknemers  
tegen de geldelijke gevolgen van  
werkloosheid (Werkloosheids-  
wet) (19261),**

en van:

– de motie-Kraaijeveld-Wouters/Lin-  
schoten over de samenhang van  
normen en regelingen (19257, nr.  
26);

– de motie-Kraaijeveld-Wouters c.s.  
over de bepaling van het arbeidsver-  
leden (19261, nr. 46);

– de motie-Gerritse/Bosman over  
een sociale regeling voor oudere  
zelfstandigen (19260, nr. 28);

– de motie-Willems over een volledig  
geïndividualiseerd sociaal zekerheids-  
stelsel (19261, nr. 51);

– de motie-Brouwer over verwerping  
van de voorstellen tot wijziging van  
het stelsel van sociale zekerheid  
(19261, nr. 55).

(Zie vergadering van 15 april 1986.)

De algemene beraadslaging wordt  
hervat.

□

De heer **Van der Spek**: Mijnheer de  
Voorzitter! De overtuiging dat een  
herziening van het sociale zekerheids-  
stelsel nodig was, is eigenlijk wel  
algemeen. Het zou echter met name  
moeten gaan om een vereenvoudiging  
en daarvan is naar mijn mening bij  
het nieuwe stelsel geen sprake. Ik  
wijs erop dat door de negatieve  
effecten van de nieuwe Werkloos-  
heidswet enkele kunstgrepen nodig  
zijn in de vorm van de wet op de  
toeslagen en die op de inkomensvoor-  
ziening voor oudere werkloze  
werknemers.

Er zitten in de voorstellen zeker  
enkele positieve zaken. Ik denk aan  
het in zekere mate gelijk trekken van  
mannen en vrouwen en van de  
diverse samenlevingsverbanden. Ik

## Van der Spek

denk aan de kleine voordelen in de vorm van een verbetering van de referte-eis voor deeltijdwerkers en voor sommigen de verlenging van de uitkeringsduur van de WW. Maar van de noodzakelijke toespitsing van dit stelsel op individualisering en verzelfstandiging komt niet veel terecht. Ik wijs dan weer op de toeslagenwet en de wet inkomensvoorziening voor oudere werkloze werknemers waarin op allerlei manieren rekening wordt gehouden met het inkomen van de partner in het kader van het begrip 'economische eenheid'. Ik kom daar nog op terug.

De voornaamste functie van deze stelselherziening is wel degelijk een bezuiniging. Dat blijkt naar mening ook uit de wijziging, die naderhand is aangebracht in de nieuwe Werkloosheidswet. Het laten vallen van het plan om halfjaarlijkse verminderingen toe te passen is gepaard gegaan met het verkorten van de duur van de verschillende uitkeringsperiodes, steeds met een half jaar.

Nadat wij een aantal aantastingen hebben gehad in de laatste jaren van het totale bouwsel van de sociale zekerheid – vermindering van uitkeringen met 10% tot wel 25% – wordt nu naar mijn mening ook het fundament van het stelsel aangetast. De verzekeringsgedachte wordt bijna helemaal los gelaten. De meeste uitkeringen zullen geen relatie meer hebben met het vroegere arbeidsinkomen. Ik wil enkele aspecten kort belichten.

Wat vooral steekt, is het uit de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen lichten van de verdiscontering, dus van de werkloosheidscomponent. Dat is een heel slechte zaak, gegeven het feit dat arbeidsongeschikten minder kansen op de arbeidsmarkt hebben dan valide langdurig werklozen. Nu wordt er geen rekening meer gehouden met hun positie op de betrokken arbeidsmarkt. De mensen, ouder dan 35 jaar, die thans een arbeidsongeschiktheidsuitkering hebben, vallen erbuiten maar dat vind ik een schrale troost. Mensen, jonger dan 35 jaar, met een arbeidsongeschiktheidsuitkering moeten opnieuw worden gekeurd. Dat is natuurlijk een zeer omvangrijke en dure operatie.

Dat de uitkeringsduur van de WW-uitkering afhankelijk wordt gesteld van de leeftijd, vind ik onjuist. Dat wil zeggen, het is na de wijziging in plaats van een combinatie van

duur van het arbeidsverleden en leeftijd het arbeidsverleden zonder meer geworden. Maar dat zal de eerste jaren weinig uitmaken omdat via het fictieve arbeidsverleden het verschil met de oorspronkelijke opzet gering is. Later zal het echter wel veel uitmaken, vooral voor mensen die periodes van niet-werken kennen, zoals vrouwen in verband met de verzorging van hun kinderen. Voor hen zal een belangrijke verslechtering optreden. Ik denk trouwens dat in het algemeen – daar wijzen recente onderzoeken op – de eis dat men in de laatste vijf jaar drie jaar moet hebben gewerkt om in aanmerking te komen voor een uitkering, langer dan een half jaar, veel te streng is.

Een belangrijke verslechtering betreft de wijziging van het begrip 'passende arbeid', die niet meer wordt verbonden aan een vroegere baan, het vroegere inkomen, de opleiding en de woonplaats, maar eigenlijk alleen nog maar op lichamelijke, geestelijke en sociale bezwaren wordt toegespitst.

Volgens de huidige voorstellen komt men van de Werkloosheidswet wel erg snel in de bijstand terecht met het nadeel dat dan rekening wordt gehouden met het inkomen van de partner en met het vermogen. Men komt in de bijstand terecht na 1,5 à 6 jaar WW te hebben gekregen, waarvan 0,5 à 5 jaar 70% van het laatst verdiende loon en het laatste jaar 70% van het minimumloon. Doordat de duur van die uitkering langer is naarmate de leeftijd hoger is, zullen vooral jongeren zeer snel in de bijstand terecht komen. Nu is er een uitzondering, als men bij het begin van de werkloosheid ouder is dan 50 jaar, dan komt men in de IOW terecht, maar dan is er wel sprake van afhankelijkheid van het inkomen van de partner.

Iemand die ouder is dan 47,5 jaar en werkloos wordt, kan nu zijn werkloosheidsuitkering houden tot zijn 65ste jaar, – als hij ouder is dan 57,5 is dat zelfs een aan het loon gekoppelde uitkering tot 65 jaar – en daarbij wordt geen rekening gehouden met het inkomen van de partner. Die IOW is dus een belangrijke achteruitgang. De partner mag zijn/haar baan niet opzeggen – de verleiding daartoe bestaat uiteraard, want men zal zeggen dat het toch niets uitmaakt – en bovendien worden de bijverdiensten – de eerste twee jaar gedeeltelijk en daarna helemaal, zij het tot maximaal 50% van de uitkering – verrekend.

Iets dergelijks doet zich voor bij de Toeslagenwet, bedoeld voor degenen wier uitkering van 70% van het laatst verdiende loon te laag is om ook partner en/of kinderen van te onderhouden. Ook daar wordt rekening gehouden met het inkomen van de partner en dat zal, net als in het vorige geval, ontmoedigend werken op de neiging van de partner om te gaan werken. Een andere verslechtering is dat een ouder met een kind een aanvulling krijgt tot 90% van het minimumloon in plaats van de huidige 100%.

De bedrijfsverenigingen gaan die toeslagen uitkeren en dat wil zeggen dat ze gaan 'snuffelen' en ik vind het dan ook terecht dat de Vereniging van Nederlandse Gemeente daartegen protesteert. Zij stelde namelijk dat sociale diensten bij problemen die zich in concrete gevallen afdichten zullen voordoen tenminste gecontroleerd worden door een democratisch gekozen gemeenteraad, terwijl dat uiteraard anders ligt bij de bedrijfsverenigingen. Ik weet dat de bedrijfsverenigingen en ook de vakbeweging daar anders over denken, maar ik sluit mij aan bij het standpunt van de VNG in dezen.

Een andere slechte ontwikkeling vind ik de zware straffen die worden ingevoerd, in de eerste plaats voor degenen die zeg. 'verwijtbaar werkloos' zijn. Men krijgt dan geen werkloosheidsuitkering, maar bijstand eventueel in bijzondere gevallen 70% van het minimumloon en dat geldt voor de gehele duur van de uitkering. Dat is, in vergelijking met nu, een belangrijke achteruitgang, want bij de WWV wordt in dit soort gevallen volstaan met 5 à 10% strafkorting. Dat wordt dan bovendien uitgevoerd door de sociale diensten die in het algemeen soepeler zullen zijn dan de bedrijfsverenigingen. Wie daar vooral door worden getroffen, zijn gastarbeiders, jongeren en mensen met zwaar werk die nogal eens de neiging hebben om zelf ontslag te nemen, onder andere omdat ze de precieze wettelijke situatie niet zo erg goed kennen. Ik vind ook de hier dreigende omkering van de bewijstlast een slechte zaak. Bovendien zullen werklozen die zich verwijtbaar gedragen volgens een recente circulaire van staatssecretaris De Graaf allerlei vrij vergaande kortingen krijgen.

Ik vind dat in de gehele wetgeving sprake is van een slechte behandeling van alleenstaanden. Zij krijgen in het algemeen 70% van wat een echtpaar

## Van der Spek

krijgt en krijgen ook niets op grond van de Toeslagenwet; daar vallen ze helemaal buiten. In het bijzonder wordt door hun organisatie geprotesteerd tegen de achtergrond van deze beslissing, namelijk dat voor hen het leven zo veel goedkoper zou zijn dan voor een stel dat ze wel met 70% zouden kunnen uitkomen. Bovendien is bij de arbeidsongeschikte alleenstaanden sprake van 70% van het netto inkomen van de arbeidsongeschikte met partner in plaats van de huidige 70% van het bruto inkomen, hetgeen nog een extra verslechtering inhoudt.

Het verbaast mij dat ten aanzien van de ambtenaren nog altijd niet duidelijk is wat er gebeurt.

De redenering is dat zij er wel in zullen komen, maar dat dit voorlopig nog niet gebeurt. Dat hangt onder andere af van de onderhandelingen die gaande zijn. Wat is eigenlijk de verwachting van de bewindslieden ten aanzien van de ontwikkeling rond de ambtenaren?

Hoe zal dat overleg verlopen? Zij zullen daar toch wel een beetje een idee van hebben, vooral omdat zij in hun hoofd hebben waar het naartoe moet. Op welke termijn zal dit tot een conclusie kunnen leiden? Naast de ambtenaren vormen de zelfstandigen, die buiten deze regelingen vallen, een probleem.

Ik wil in het bijzonder enkele opmerkingen maken over bepaalde problemen die zich bij de deeltijdwerkers voordoen. De alleenstaande werklozen onder hen krijgen eigenlijk alleen maar een aanvulling via de Algemene Bijstandswet, met de bekende nadelen daarvan. De definitie van de werkloosheid, namelijk 50% verlies van arbeidstijd, is voor hen een veel te hoge eis. Geringer verlies zou dus geen werkloosheid betekenen. Een verlenging van de uitkering op grond van de Werkloosheidswet, langer dan het eerste halfjaar, vereist, dat men een arbeidsverleden van minimaal acht uur per week had. Dat betekent, dat deeltijdwerkers die minder dan acht uur per week werkten, hoogstens gedurende een half jaar een uitkering krijgen. Dit betekent weer, dat bijna uitsluitend vrouwen worden getroffen. Vanuit de kringen van deeltijdwerkers wordt geopperd, dat dit strijdig zou zijn met de derde richtlijn van de EG ten aanzien van gelijke inkomensrechten voor mannen en vrouwen.

Ik wijs vervolgens op de brief van de vereniging van directeurs van overheidsorganen voor sociale arbeid, DIVOSA, van 9 april jongstleden. Daarin worden vrij scherpe opmerkingen gemaakt over de criteria die nu zullen worden gehanteerd ten aanzien van het begrip 'economische eenheid'. Men vindt het onaanvaardbaar, dat er subjectieve criteria, zoals gezamenlijk optreden naar buiten en duurzaamheid van de samenleving, worden gehanteerd. Deze houden uiteraard een nogal belangrijke uitbreiding van het begrip 'economische eenheid' in. Controle in deze zin betekent naar mijn mening een verregaande aantasting van de persoonlijke levenssfeer.

Ik hoor ook graag het commentaar van de bewindslieden op hetgeen de Emancipatieraad onlangs heeft geschreven over de situatie rond artikel 36 van de huidige Wet werkloosheidsvoorziening. Van de eisen dat men moet staan ingeschreven bij het arbeidsbureau en dat men beschikbaar moet zijn voor in elk geval één derde van de volle arbeidstijd, zegt de Emancipatieraad dat die vooral vrouwen zullen treffen. De Emancipatieraad vindt dat een objectieve rechtvaardiging van de tweede eis, die eis van één derde van de volle arbeidstijd, volkomen ontbreekt.

In het stuk van de Emancipatieraad worden een aantal aanbevelingen gedaan, zodat de voorzieningen ook ten goede kunnen komen aan nu niet-uitkeringsgerechtigde vrouwen. Ik ga ze nu niet opsommen. Er komen onder andere cursussen beroepsoriëntatie in voor en natuurlijk ook de noodzaak van mogelijkheden voor kinderopvang. Ik hoor hierop graag het commentaar van de bewindslieden.

Een bijzonder probleem dat zich voordoet, betreft het wegvallen van de loonsuppletie voor voormalig werklozen wier nieuwe baan minder loon oplevert dan de vorige, op grond waarvan de hoogte van hun uitkering werd vastgesteld. Naar mijn mening is dit een slechte zaak. Waarom wordt die loonsuppletieregeling eigenlijk opgeheven?

Onlangs is er een rapport verschenen over de praktijk van de woningdelersmaatregel in de bijstand. Het is een rapport van de bureaus voor rechtshulp in Amsterdam en Rotterdam, van de Leidse rechtswinkel en van de Landelijke Organisatie Belangengroepen Huisvesting. De

conclusie in het rapport is, dat er buitengewoon veel willekeur en rechtsongelijkheid bij het hanteren van die woningdelersmaatregel optreedt door de vaagheid van de richtlijnen die door de gemeentelijke sociale diensten moeten worden gehanteerd. Daardoor ontstaat een zeer verschillende behandeling van gelijke gevallen.

Er treedt een groot inkomensverlies op bij vele mensen die al op het bestaansminimum leven, vooral in het geval van inwonende kinderen. Wat betekenen deze gegevens over die rechtsongelijkheid en willekeur, geconstateerd bij een regeling die al een tijdje in werking is, voor de nu in te voeren Toeslagenwet en de Wet IOW, die passen bij de nieuwe Werkloosheidswet? Het lijkt mij dat de conclusie juist is, dat de met de stelselherziening beoogde gelijke behandeling in gelijke gevallen niet tot stand zal komen.

Het is duidelijk dat de nieuwe wetgeving tot zeer grote uitvoeringsproblemen zal leiden, onder andere door de gedeeltelijke overheveling van uitkeringen van gemeenten naar bedrijfsverenigingen. Dat geldt dus voor de huidige WWV-uitkeringen. In bijna alle brieven die wij van betrokkenen ontvingen staat dat 1 oktober – een datum die al later ligt dan de oorspronkelijk bedoelde – volstrekt onhaalbaar is. Ik wijs u op bij voorbeeld de Sociale Verzekeringsraad.

Ik wijs in het bijzonder op de brief van de Federatie van Bedrijfsverenigingen van 4 april. Daarin staat dat men zeker niet voor 1 januari in staat zal zijn om behoorlijk te werken op grond van het ontbreken van nadere regels voor een groot aantal begrippen die in de nieuwe wetgeving voorkomen. Ik som ze even op: het begrip werkloosheid, de referte-eis, de arbeidsverledeneis, het herlevingsrecht, een aantal uitsluitingsgronden, de daglonen, de vrijwillige verzekering, de onbetaalde arbeid, de inkomstenstoetsing in het kader van de toeslagenwet, de inhouding belasting en premies in het algemeen, de inhouding belasting en premies bij samenloop van uitkeringen in het bijzonder. Ik vraag de bewindslieden met name op het probleem van deze serie volstrekt onduidelijke zaken, die nader moeten worden omschreven, in te gaan.

Ik denk dat, zoals wordt gesuggereerd van bepaalde kanten, een veel betere en efficiëntere uitvoering van

## Van der Spek

het sociale zekerheidsstelsel mogelijk zal zijn door samenvoeging van alle voorzieningen en door het regionaal decentraliseren van de vestigingen die zich bezighouden met het vaststellen en uitkeren van de uitkeringen.

Er is een rapport van de Algemene Landelijke Federatie Minder Validen. Daarin staat dat bij de uitvoering van AOW, AWW en AKW door de Sociale Verzekeringsbank en de Raden van Arbeid er niet meer dan 1,35% van het uitkeringsbedrag nodig is voor de uitvoeringskosten. Daarnaast wijst men erop dat bij de AAW/WAO dat percentage op 5 ligt, bij de Werkloosheidswet op 6,5 en bij de Ziektewet op 9.

De suggestie is dat bij een gecentraliseerde uitvoering in principe, maar met een regionale (dus geen functionele) decentralisatie, de totale uitvoeringskosten terug te brengen zouden zijn tot 1,7% van het totale uitkeringsbedrag, waardoor een besparing van meer dan 4 miljard mogelijk zal zijn. De besparing kan dus worden besteed voor een verhoging van de uitkeringen, aldus deze federatie. Ook daarop wil ik graag commentaar.

In het algemeen is het duidelijk dat de financiële effecten van de voorstellen in hoge mate onvoorspelbaar zijn. Dat geldt met name voor de wijziging van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringsregelingen. De Raad voor de Gemeentefinanciën – een ander aspect is natuurlijk de besparing op de apparaatskosten – zegt daarvan dat die veel te hoog getaxeerd worden en dat er nauwelijks sprake zal zijn van vrijvallende apparaatskosten. Wat is daarop de reactie van de bewindslieden?

Ik eindig met een algemene opmerking over de betekenis van de sociale zekerheid binnen ons bestel en de mogelijkheden daarvan. In 1985 is in Nederland voor f 243 miljard aan particuliere consumptie uitgegeven. Daarvan zijn afgesplitst de overheidsconsumptie en de particuliere en de overheidsinvesteringen. Dat betekent dat het gaat om nettoconsumptie na aftrek van belastingen en premies. Dat is een particulier consumptiebedrag dat neerkomt op een gemiddelde van f 17.000 per persoon netto. Dat omvat iedereen, alle leeftijden. Dat geeft aan, dat de ellende waar wij nu mee te maken hebben, beslist niet nodig is. Dat geeft ook aan dat een

systeem met betere uitkeringen zeer goed betaalbaar is.

De bewering die wel eens geuit wordt dat het onmogelijk zou zijn en niet te dragen zou zijn voor onze economie heb ik wel meer hier bestreden. De minister-president heeft toen toegegeven dat dit niet betekent dat het economisch niet haalbaar zou zijn, maar dat het zou betekenen dat het de vraag is of de mensen die geen uitkeringen krijgen – die de anderen daarvoor als het ware moeten betalen – bereid zijn, dat op te brengen.

Daarvoor geldt natuurlijk toch dat, vanuit een redenering van eigenbelang, dit zeer goed mogelijk is. Het is ten slotte zo, dat voor bijna iedereen geldt dat hij ziek kan worden, dat hij invalide kan worden, dat hij werkloos kan worden en dat hij oud kan worden. Het enige wat hij niet kan worden is jong, lijkt mij. Die andere vier dingen zijn echter allemaal mogelijk. Voor praktisch iedereen geldt dat hij dan in grote problemen komt. Het is dus zeer goed denkbaar, dat mensen die op het ogenblik die problemen niet hebben, zich realiseren dat vanuit hun eigenbelang gezien een buitengewoon goed stelsel van sociale zekerheid op zijn plaats is. De bereidheid om het te dragen is wel degelijk op rationele gronden mogelijk, echter op voorwaarde dat daarop gewezen wordt van allerlei kanten. Een van die kanten zou ook de regering kunnen zijn, die dat juist niet pleegt te doen.

Het stelsel van sociale zekerheid heeft – en dat is in strijd met hetgeen veel min of meer rechtse lieden altijd beweren – helemaal niets met socialisme te maken. Het is een sociaal stelsel; het is geen socialistisch stelsel. Je kunt zeggen: vergeleken met de ellende van vroeger is het een verworvenheid van de arbeidersklasse, doch het is een wezenlijk kapitalistisch stelsel. De grondslagen van het stelsel zoals dat in Nederland bestaat zijn afkomstig van de liberale Engelse econoom Beveridge. Niet toevallig is dit stelsel zo sterk van de grond gekomen in een periode waarin in de industrie in toenemende mate tot massaproductie werd overgegaan. Dat betekent, dat het belang van het bedrijfsleven steeds meer een brede afzet over zeer vele consumenten werd in tegenstelling tot een zeer beperkte afzet over weinigen van heel dure goederen. Het was dus in het belang van het bedrijfsleven dat de koopkracht zeer breed werd gemaakt en dat die ook op een

redelijk niveau terecht kwam bij degenen bij wie dat tot dan toe niet het geval was: jongeren, ouderen, werklozen, zieken en invaliden.

Het is dus ook economisch onverstandig om een dergelijk systeem terug te draaien. Waar wij nu mee te maken hebben is, dat dit stelsel van sociale zekerheid, dat zeker in Nederland, vergeleken met de meeste andere vergelijkbare landen, aan vrij hoge maatstaven voldeed, toch bij een vrij geringe problematiek binnen de economie al zo veel barsten vertoont en eigenlijk op instorten staat. Dat betekent, dat het naar mijn mening ook niet zo erg verstandig is om in de politiek te streven naar een herstel van de sociale zekerheid op een redelijk niveau, alleen maar op korte termijn. Wanneer het al zou lukken om dat sociale-zekerheidsstelsel binnen afzienbare tijd op een redelijk niveau te brengen, zal een nieuwe conjunctuurbeweging binnen de kapitalistische economie het vervolgens weer in hoge mate kapot maken.

Ik vind dan ook dat het streven naar een verbetering op korte termijn van het stelsel van de sociale zekerheid – voor een groot deel herstel van de niveaus waarvan de laatste jaren is afgeknabbeld en waaraan verder wordt geknabbeld bij deze nieuwe wetgeving – moet gebeuren in het perspectief van een fundamentele maatschappijverandering, van het streven naar een socialistische maatschappij waarin een sociaal zekerheidsstelsel van niveau niet een kwetsbare tijdelijke verworvenheid zal zijn, maar blijvend.

Mijnheer de Voorzitter! Deze stelselherziening mag niet doorgaan; zij is asociaal. Deskundigen van allerhande kanten laten zien dat zij er geen touw aan kunnen vastknopen, dat er nauwelijks iemand is in Nederland die echt precies weet waarom het gaat. Desondanks wordt zij erdoor gejaagd.

In de Bondsrepubliek en vooral in West-Berlijn worden bepaalde groepen mensen met sterk afwijkende opvattingen nogal eens – naar mijn mening grotendeels ten onrechte – minachtend met het begrip 'Chaoten' aangeduid. Dat begrip lijkt mij meer van toepassing op de Nederlandse bewindslieden, die met deze chaotische voorstellen voor de stelselherziening sociale zekerheid durven aankomen.



Mevrouw **Groenman** (D'66): Voorzitter! Er is veel en vaak moeilijk over de stelselherziening geschreven. Bewondering wil ik uiten voor de vele journalisten, die kans hebben gezien heldere samenvattingen en achtergrondartikelen te schrijven. Ik wil dat wel eens gezegd hebben. Ik heb uiteraard ook waardering voor de medewerkers van de staatssecretaris die onze bergen papier met nieuwe bergen papier hebben beantwoord.

De tijd die de Kamer is gegund, is door toedoen van de regeringspartijen en de haast van de regering, de zaak vóór de verkiezingen af te ronden, onverantwoord kort geweest. De fractie van D'66 is, los van de inhoud van de voorstellen die vandaag ter tafel liggen, van mening dat het onwijs en onwenselijk is om op dit moment de stelselherziening door de Kamer te jagen. Het enige draagvlak waarop het kabinet zich kan beroepen, wordt gevormd door beide regeringsfracties die samen, gezien de opiniepeilingen, nauwelijks of geen politieke meerderheid vertegenwoordigen.

Maatschappelijk gezien ontbreekt vrijwel elke instemming en met name de sociale partners – aan wie dit kabinet toch op andere punten veel wil overlaten en wier zaken voor een belangrijk deel hier aan de orde zijn, zeker als het de werknemersverzekeringen betreft – zien zich straks voor het blok geplaatst. In een situatie waarin arbeidsrust dreigt rond het proces van arbeidsduurverkortening en er een nog immer schrikbarende grote werkloosheid bestaat, is een arrogant optreden van het kabinet op een zo belangrijk punt als de sociale zekerheid beslist onverantwoord te noemen. Daarmee wil ik niet gezegd hebben dat alle voorstellen verkeerd zijn.

Het is bovendien onverantwoord om op het moment dat alle actieven, zelfs ambtenaren, erop vooruitgaan dan wel hun koopkracht gehandhaafd zien in verband met de geringe inflatie en de voor dit jaar bij voorbaat ingegane premieverlaging, alle mensen die van een uitkering moeten rondkomen opnieuw de rekening te presenteren. Ik zeg 'opnieuw', omdat er in deze kabinetsperiode al fors gekort dan wel bevroren is op de uitkeringen.

D'66 heeft al die bezuinigingen van de afgelopen jaren afgewezen, omdat zij eenzijdig gericht waren op de zwakste groepen in de samenle-

ving. D'66 heeft altijd gepleit voor het eerlijk delen van de bezuinigingen. Wij hebben dat ook steeds in de afgelopen jaren bepleit in het kader van arbeidsverdeling en premie- en belastingverlaging om de koopkracht op peil te houden. Iedereen had naar ons gevoel moeten inleveren, maar dan als het de zogenaamde actieven betreft, gepaard gaand met arbeidsduurverkortening en herbezetting. Langs die weg waren de bezuinigingen rechtvaardiger gespreid geweest en was het beleid écht gericht geweest op het terugdringen van het beroep op met name werkloosheidsuitkeringen.

Het kabinet roept nu door verslechteringen aan te brengen in het stelsel van sociale zekerheid over zich af dat het proces van arbeidsduurverkortening dreigt te stagneren. De vakbeweging zal immers proberen, de verslechteringen in het stelsel van sociale zekerheid, met name bij de duur van de loondervingsuitkeringen, goed te maken door verbeteringen aan te brengen in de arbeidsvoorwaarden. Keer op keer heeft de vakbeweging aangeboden, in te leveren. Keer op keer is dat genegeerd. Wat te denken bij voorbeeld van de recente premieverlaging waar het kabinet op stond en die de vakbeweging niet op prijs stelde? Hoe stelt het kabinet zich eigenlijk voor dat de CAO-onderhandelingen verder verlopen na de regeling van deze stelselherziening?

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga wat dieper in op de positie en de rol van de sociale partners bij de stelselherziening. De fractie van D'66 is van mening dat de organisaties van werkgevers en werknemers zowel in de voorbereiding van de wetsvoorstellen als in de uitwerking, de vormgeving en de plaatsbepaling ervan, onvoldoende hun rol hebben kunnen spelen dan wel nog zullen kunnen spelen.

Ik begin bij de voorbereiding. Bij mijn weten is het ongeëvenaard dat ingrijpende, structuurdoorbrekende wetsvoorstellen op sociaal-economisch terrein, zoals vandaag worden besproken, tot stand komen zonder steun van sociale partners of althans van een meerderheid in de Sociaal Economische Raad. De adviesaanvraag van het kabinet van mei 1984 vermocht geen genade te vinden in de ogen van een meerderheid van die raad. Op onderdelen was dat wel het geval, maar in totaliteit niet. Dat had een signaal moeten zijn voor dit kabinet: een signaal dat het maatschappelijk draagvlak voor dit stelsel

dat – laten wij dat niet vergeten – voor een groot deel wordt betaald door diezelfde sociale partners, er niet was en er niet is.

Dit had tevens een signaal moeten zijn om te trachten met diezelfde partners tot grotere overeenstemming te komen. Het advies bood daar zeker aanknopingspunten voor. Het kabinet is die weg niet ingeslagen, maar besloot in alle eigenwijsheid om in hoofdlijnen de eenmaal in de adviesaanvraag vastgelegde weg te blijven volgen.

Een tweede punt waarop het kabinet de sociale partners tekort doet is de vormgeving van het stelsel. Talloze uitkeringsgerechtigden, veel meer dan voorheen, komen na de invoering van de wetsvoorstellen in aanraking met een uitkeringsregime waarin getoetst wordt op overige inkomsten. Niet alleen in het regime van de Algemene Bijstandswet, maar ook in dat van de toeslagenwet en de Wet inkomensvoorziening oudere werkloze werknemers krijgen veel mensen met een uitkering al snel te maken met het toetsen op neveninkomsten.

In de schriftelijke behandeling heeft mijn fractie uitvoerig aandacht gevraagd voor de kwestie van de bovenwettelijke aanvullende regelingen. Overigens geldt die kritiek niet alleen voor die regelingen, maar ook voor bij voorbeeld verzekeringen die de mensen zelf aanvullend hebben afgesloten en die voorzien in een inkomensvervangende uitkering.

Juist van deze regering acht mijn fractie dit niet te begrijpen. Heeft niet juist deze minister van Sociale Zaken er te pas en te onpas, maar meestal te pas, op gewezen dat de verantwoordelijkheid voor de arbeidsvoorwaarden weer zo volledig mogelijk een zaak moest worden van de sociale partners? Wijst niet juist deze regering keer op keer op de eigen verantwoordelijkheid die mensen bereid moeten zijn te nemen? Is het niet juist deze regering die een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid voor het werkgelegenheidsbeleid, met name als het gaat om arbeidstijdverkortening, in handen legt van werkgevers en werknemers?

Mijnheer de Voorzitter! De beleidsuitgangspunten die ik hier aan het kabinet toeschrijf, zijn voor een belangrijk deel ook de onze. Juist daarom vindt mijn fractie het onbegrijpelijk dat de ruimte voor het vormgeven van eigen verantwoordelijkheid in de voorstellen dermate wordt beperkt dat het tot stand komen van

## Groenman

een bovenwettelijke regeling veel minder interessant te noemen is. Deze komt immers rechtstreeks in mindering op de aanspraken op een toeslag of op een uitkering krachtens de IOW.

De ruimte die daarmee aan partners wordt gelaten om het totaal van de arbeidsvoorwaarden te bespreken, wordt daardoor in ernstige mate beperkt. Het verlies van sociale zekerheidsrechten die in feite te rekenen vallen onder de secundaire arbeidsvoorwaarden, kan niet of nauwelijks worden goedge maakt in onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers, ten einde te komen tot bovenwettelijke regelingen. Deze regelingen hebben in de meeste gevallen in het geheel geen zin. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat van werknemerszijde gepoogd zal worden om de vermindering van sociale zekerheidsrechten op andere wijze te compenseren.

Waar dit niet kan in een secundaire sfeer, is te verwachten dat uit de wijzigingen in de sociale zekerheid voor het jaar 1987 of misschien eerder extra looneisen voortvloeien met het gevaar van vergroting van de afstand tussen actieven en niet-actieven, althans als de bevroering ook dan nog zal worden voortgezet. De vergroting van die afstand kan echter niet de bedoeling zijn. Welk economisch beleid men in de toekomst ook voorstaat, centraal staat in alle gevallen loonmatiging als middel om met name via arbeidsduurverkorting te komen tot een lagere werkloosheid.

Ik heb hieruit de volgende conclusie getrokken. De aan de stelselherziening sociale zekerheid mede ten grondslag liggende gedachte dat voor de minimum voorziening de overheid de eerst aangewezen is en voor het overige de sociale partners eerst verantwoordelijk zijn voor de sociale zekerheidsrechten, vindt in de vormgeving van het stelsel in ieder geval op dit punt geen vertaling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sprak over de risico's voor de onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers over de arbeidsvoorwaarden, rekening houdend met een verslechtering van de sociale zekerheidsvoorwaarden. Er wordt terecht in de komende jaren een grote wissel getrokken op de afspraken die werkgevers en werknemers met elkaar weten te maken over omvang en invulling van arbeidstijdverkorting.

De fractie van D'66 is van mening dat de stelselherziening sociale zekerheid een negatieve hypotheek legt op het arbeidsvoorwaardenoverleg in de komende jaren. Het belang ervan strekt verder dan het belang van deze stelselherziening.

Met de zeven wetsvoorstellen worden immers de voorwaarden verslechterd, waardoor uiteindelijk globaal 3,5 miljard moet worden bespaard. Voor het terugdringen van de uitgaven in de sociale zekerheid is echter uiteindelijk het terugdringen van de werkloosheid en daarnaast de reïntegratie in het arbeidsproces van mensen met een handicap van veel groter belang, nog afgezien van de vele andere redenen waarom dit wenselijk is. Het is hier niet de plaats om te bespreken op welke wijze dit moet gebeuren. Ik constateer slechts dat in beide opzichten door dit kabinet een belangrijke rol aan de sociale partners is gegeven. Dit is een rol die volgens mijn fractie tot uitdrukking moet komen in het na de verkiezingen en door een ander kabinet te sluiten meerjarig sociaal contract, waarin daarover afspraken zullen worden gemaakt tussen overheid, werkgevers en werknemers.

Mijn vrees is dat de stelselherziening sociale zekerheid, zoals die nu nauwelijks een maand voor de verkiezingen en onvoldoende uitgekristalliseerd door de Kamer heen wordt getrokken, het proces van arbeidsduurverkorting, van reïntegratie en van verdere loonmatiging niet ten goede komt, integendeel dat die zaken worden tegengewerkt door de stelselherziening. Mijn fractie is dan ook van mening dat het pakket van voorstellen wel degelijk ook na de verkiezingen tijdens de kabinetsformatie en in besprekingen met de sociale partners over het te voeren sociaal-economisch beleid ter discussie moet staan en nu niet meer moet worden afgehandeld. Het uitstel van de invoeringsdatum tot ten minste 1 oktober aanstaande geeft mij enige hoop dat daartoe gelegenheid zal ontstaan.

Er is nog een laatste aspect met betrekking tot de rol van de sociale partners, waarop ik wil ingaan. Dat is de positie van de organisatie van werkgevers en werknemers na de stelselherziening. Mijn fractie betreurt het dat het kabinet daarover in de wetsvoorstellen eigenlijk geen visie heeft gegeven en dat de ruimte om daarover nu te discussiëren ontbreekt. Zowel wat de financiering in de structurele situatie betreft als

wat de vraag wie in de sociale zekerheid de belangrijkste zeggenschap heeft, betreft, bestaan nogal wat losse einden. Het Christelijk Nationaal Vakverbond, het CNV, heeft onlangs in een nota een voorschot gegeven op de discussie die wij daarover ongetwijfeld met elkaar op afzienbare termijn zullen voeren.

Ik wil op deze plaats dan ook mijn in het eindverslag weergegeven opvatting herhalen, dat het natuurlijk niet zo kan zijn dat de vormgeving van onderdelen van het sociale-zekerheidsstelsel geheel uit handen wordt gegeven. De overheid zal te allen tijde een macro-verantwoordelijkheid behouden, bij voorbeeld als het gaat om de minimumniveaus. Dat neemt niet weg, dat de fractie van D'66 er allerminst afwijzend tegenover staat, indien de sociale partners in de komende jaren een grotere verantwoordelijkheid krijgen toegemeten in de structuur en de uitvoering van het stelsel, met name als het gaat om de loondervingsverzekeringen.

In dit opzicht wil ik op één punt aandringen. In het eindverslag van de nieuwe werkloosheidswet zegt de regering, van oordeel te zijn dat de belangen van de uitkeringsgerechtigden behartigd worden en behoren te worden door de organisaties van werknemers. Ik heb ernstige bezwaren tegen die ondemocratische opvatting. In de eerste plaats omdat ik van mening ben, dat belangenbehartiging zoveel mogelijk door betrokkenen zelf dient te geschieden en in de tweede plaats, omdat de aard van de belangen die werknemers verdedigen, niet per definitie samengaat met de belangen van mensen met een uitkering.

Ik hoef maar te denken aan een afweging tussen meer werkgelegenheid en meer loon, of aan de discussies over het werken met behoud van uitkering, en de tegenstellingen liggen overduidelijk op tafel. Overigens mogen wij niet uit het oog verliezen, dat er langzamerhand ongeveer evenveel werkenden als uitkeringsgerechtigden zijn. Lof voor de vakbeweging overigens, die tot nu toe krachtig stand heeft gehouden en is opgekomen voor de belangen van uitkeringsgerechtigden. Met deze herziening wordt echter een wig gedreven tussen werknemers en uitkeringsgerechtigden.

Ik wil daarom dat de regering de bereidheid toont om bij de verdere activiteiten op het gebied van de organisatie en de uitvoering van de

## Groenman

sociale zekerheid, nadrukkelijk de vraag te betrekken, op welke wijze uitkeringsgerechtigden zelf ingeschakeld kunnen worden bij de sociale zekerheid, zowel wat de advisering betreft, als waar het gaat om uitvoering of om regelgevende bevoegdheden, zoals bij voorbeeld de Sociale Verzekeringsraad die heeft. Ik overweeg op dit punt in tweede termijn een motie in te dienen, maar ik hoop op een toezegging van de regering.

Wij vinden nu een snelle afhandeling onverantwoord. Op de inhoud van de verschillende wetsvoorstellen kom ik nog afzonderlijk te spreken. Een ding is echter zeker: van de oorspronkelijke redenen om tot stelselherziening te komen, staat alleen de bezuinigingsdoelstelling nog keihard overeind, al zou je dat niet geloven als de heer Lubbers zegt dat bezuinigingen helemaal niet voorop staan. Waarom gaat het dan eigenlijk? De stelselherziening is meer dan een financieel-economisch probleem. Er moet ook rekening gehouden worden met maatschappelijke ontwikkelingen.

De laatste sociale-zekerheidswetten kwamen tot stand in 1967, afgezien van het later tot stand komen van de volksverzekering AAW. Het ging toen om de WAO, de Ziektewet en de AWBZ. In de kleine twintig jaar daarna is de maatschappij niet stil blijven staan en niet alleen D'66 heeft dat kunnen volgen.

Democratiseringsprocessen hebben plaatsgevonden en de emancipatiebeweging heeft zich vaste wortels verworven. De roep om persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing, het anders denken over arbeid en vooral de toenemende pluriformiteit in de leefvormen, hebben een ander waardenklimaat geschapen. Die, zo men wil, sociologische invalshoek is nauwelijks gehanteerd bij de uitwerking van het nieuwe stelsel.

Mijn fractie vindt het bij voorbeeld een ernstig manco aan de kabinetsplannen, dat onvoldoende rekening wordt gehouden met het streven naar economische onafhankelijkheid van vrouwen en met de diversiteit aan keuzen die mensen maken om hun leven alleen, dan wel met anderen, in te richten. Alsof er de afgelopen twintig jaar niets is gebeurd, wordt het traditionele huwelijks- en gezinsmodel nog steeds als standaard gebruikt voor de inrichting van het stelsel. Sterker nog: dit model wordt uitgebreid tot

meer wetten naast de Algemene Bijstandswet. Ook de toeslagenwet, de IOW en de AOW zullen worden gestoeld op de onderlinge afhankelijkheid van partners. D'66 vindt dat zeer betreurenswaardig, hoewel ook wij beseffen dat een volledig individuele benadering van mensen op het minimumbehoefte-niveau thans niet te realiseren is.

Dat echter ook het perspectief daarop ontbreekt, zegt veel over dit kabinet. Dat een kabinet niet de taak heeft, maatschappelijke ontwikkelingen te sturen of te initiëren, daarover kun je nog verschillend denken, maar dat een kabinet het ene samenlevingsmodel bevoordeelt boven het andere, kan D66 niet goedkeuren. Als het bij voorbeeld gaat om de keus tussen grotere bescherming van oudere werklozen en het toekennen van langer durende individuele uitkeringsrechten voor de nieuwe generatie, spreekt het in het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen, die een groeiende arbeidsparticipatie van jongere vrouwen laten zien en de wens om economisch zelfstandig te zijn, niet zonder meer vanzelf dat jongeren rechten moeten inleveren ten gunste van ouderen.

Als er ongelijke behandeling geconstateerd wordt tussen gehuwd samenwonende partners en ongehuwd samenwonenden, spreekt het niet vanzelf dat die ongelijkheid wordt opgeheven door samenwonenden dan ook maar als waren zij gehuwd te beschouwen.

Het huwelijksmodel als norm hanteren, betekent meer controle op leefvormen om te zien of de relatie wel te vergelijken is met de huwelijksrelatie.

Controle op leefvormen moet afnemen in plaats van toenemen. Mensen hebben recht op privacy. De overheid is geen 'big brother' en mag zich ook niet als zodanig manifesteren. Bovendien, mijnheer de Voorzitter, worden en ik, en wij allen in dit debat niet op onze leefvorm beoordeeld, aangezien wij niet in een uitkeringssituatie verkeren. Hoe lager echter je inkomen, hoe meer de overheid meent op je te mogen letten.

Niet alleen de economische situatie en de grote werkloosheid veroorzaken zo een tweedeling in de maatschappij, ook de mate van controle op leefvorm veroorzaakt een tweedeling; een tweedeling in mensen die vrij kunnen gaan en staan, leven en samenleven, en mensen die gecontroleerd worden of zich bespioneerd voelen. Eigen

uitkeringsrechten en het toewerken naar verdere individualisering van de minimumbehoefte-regelingen vormen de enige oplossing.

Staatssecretaris De Graaf heeft zich ergens laten ontvallen, dat na de herzieningsoperatie ook het denken over het geheel of gedeeltelijk basisinkomen verder kan worden ontwikkeld. Mijn fractie heeft indertijd in tegenstelling tot andere fracties niet negatief gereageerd op het plan van de WRR met betrekking tot het gedeeltelijk basisinkomen. In combinatie met een krachtig voortgaand proces van arbeidsuurverkortingen en werkverdeling is dat nog steeds bespreekbaar voor ons. Wat kunnen wij van het kabinet verwachten op dit punt? Het heeft nog maar een korte tijd te gaan, maar hebben de bewindslieden daarover gedachten?

Met maatschappelijke ontwikkelingen moet op een andere wijze rekening worden gehouden dat het kabinet doet. Of liever gezegd: het kabinet heeft de ogen gesloten voor emancipatoire ontwikkelingen en voor de toenemende verscheidenheid aan leefvormen. Zo bestaan ook alleenstaanden niet voor dit kabinet, terwijl er ruim 1 miljoen alleenstaanden in Nederland zijn; een aantal dat nog zal toenemen. Nog steeds bestaat kennelijk het idee dat alleenstaanden meer draagkracht hebben dan niet-alleenstaanden. Ik heb hierop al eerder gewezen; ik heb tot nu toe geen gehoor gevonden als ik verschillende onrechtvaardigheden in het inkomstenbeleid voor alleenstaanden signaleerde.

Ook met ontwikkelingen op de arbeidsmarkt wordt onvoldoende rekening gehouden. Het kabinet juicht flexibilisering van de arbeidsmarkt toe. Tot nu toe vindt die vooral plaats bij nieuwe arbeidskrachten: meer thuiswerk en afroepcontracten. Hoewel de rechtspositie van deze werkkenden veel te wensen overlaat, voorziet deze vorm van flexibel werken in een bestaande behoefte. Waarom is er dan sprake van het hanteren van de toetredingseisen voor werkloosheidsuitkeringen, die de meeste flexibel werkkenden van elk recht uitsluitend? Ik kom daarop nog terug.

Een andere doelstelling die indertijd bij de eerste plannen tot stelselwijziging werd genoemd, was vereenvoudiging van het stelsel. Daarvan is echt geen sprake, al vindt het kabinet van wel. Het stelsel is straks alleen maar ingewikkelder en ondoorzichtiger, met nog minder

## Groenman

rechtszekerheid voor mensen. In de uitvoering zijn grote problemen te verwachten, zo is ons van verschillende zijden verzekerd. Is het niet beter de invoering van deze wetsvoorstellen nog even uit te stellen en eerst te werken met een schaduwadministratie in een aantal steekproefgemeenten om uitvoeringstechnische mankementen op te sporen en zo nodig te herstellen? Mensen weten steeds minder hoe de overheid zal reageren als ze om de een of andere reden gedwongen of vrijwillig veranderingen aanbrengen in hun leef-, woon- of werkgedrag. Wat gebeurt er als mensen in een uitkerings situatie gaan werken, samenwonen, scheiden, een studerend kind hebben, een erfenis ontvangen, een oude tante in huis nemen etc? Dat is voor veel mensen niet te voorzien.

D'66 vindt dat met gebruikmaking van moderne informatietechnieken mensen meer inzicht moet worden geboden in de consequenties van hun eigen gedrag. Waar uitvoerende instanties wel met gecomputeriseerde gegevensbestanden werken, gaat de gehele computerisering aan de echte gebruikers van de sociale zekerheid voorbij. Met name bij onze westerburen, de Britten, worden volgens mijn informatie momenteel goede vorderingen gemaakt met het gebruik van computers om de duidelijkheid te dienen. Hoe kijkt het kabinet daar eigenlijk tegenaan? Ik heb begrepen dat er nogal eens misverstanden zijn. Als ik dit soort ideeën lanceer, dan denken mensen dat die computers op naam toegankelijk zijn. Daar gaat het niet om.

Het gaat erom dat je eigen gegevens inzake huur, inkomen etc. op een computer kunt intikken. De gegevens blijven anoniem. Je moet er wel voor zorgen dat mensen hun oude situatie met hun nieuwe situatie kunnen vergelijken. Als het stelsel daarvoor te ingewikkeld is, dan deugt het stelsel eigenlijk niet. Ik krijg hierover graag een beschouwing van de staatssecretaris. Ik heb een dergelijke suggestie overigens ook gedaan toen het ging over de studiefinanciering. Minister Deetman heeft daarop heel positief gereageerd. Het ging daarbij ook niet om persoonlijke gegevens op naam maar om anonieme, maar wel de eigen gegevens waar mensen zelf mee zouden moeten kunnen werken.

Mijnheer de Voorzitter! Dit brengt mij op de uitvoeringsorganisatie.

Toen ik net in de Kamer zat, in 1981, was dit een belangrijk discussiepunt. Nu horen wij er niets meer van, behalve dat onlangs een hoge ambtenaar van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid hierop gepromoveerd is. Wanneer wordt nu eens ernst gemaakt met de vereenvoudiging van de uitvoeringsorganisatie?

Voor ik overga tot een samenvatting van deze algemene inleiding, ga ik in op de financiering van de sociale zekerheid. Het is opvallend hoe weinig aandacht dit punt heeft gekregen. Hoe zal het met de premiestelling gaan? Wordt over een andere financieringsgrondslag gedacht, bij voorbeeld niet langer alleen op arbeid, maar ook op toegevoegde waarde? Bij de overgang naar een informatiemaatschappij met steeds minder arbeidsintensieve productie, moet toch hierover worden nagedacht.

De SER heeft nog nooit fundamenteel geadviseerd over de financiering, terwijl dit uitdrukkelijk werd gevraagd in zijn advies van 29 juni 1984. Moet er via een omslagstelsel van jaar tot jaar gefinancierd worden – dus een soort 'wiebelpremie' – of moet er een meer vaste premie komen, bij voorbeeld gebaseerd op de laatste vijf jaar?

Ook het probleem van de ontgroening en de vergrijzing heeft een relatie met het financieringssysteem. De gemiddelde leeftijd van de werkende bevolking wordt steeds hoger, dus als men werkloos wordt, zal de werkloosheid wellicht langer duren, terwijl de werkloosheidsuitkeringen door een relatief kleiner wordende groep jongeren met relatief lage lonen moet worden opgebracht. Reeds tijdens het eerste mondeling overleg over de stelselherziening in de zomer van 1982 heeft mijn fractie op maatregelen aangedrongen om in de toekomst ook de AOW nog te kunnen betalen.

Het initiatief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tot instelling van de commissie-Drees komt dan ook rijkelijk laat. Er zijn problemen te over. Volgens de fractie van D'66 zijn er nogal wat redenen om een gerichte adviesaanvraag over een toekomstig financieringssysteem aan de SER te sturen. Hoe oordeelt het kabinet hierover? Om deze vraag vast te leggen, leg ik de Kamer een motie voor.

## Motie

**De Voorzitter:** Door het lid Groenman wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de SER volgens zijn advies van 29 juni 1984 met advisering over de financiering van het gewijzigde stelsel van de sociale zekerheid heeft willen wachten tot de besluitvorming over de uitkeringsystematiek zou zijn afgerond;

van mening, dat de premiestelling niet blijvend en vrijwel uitsluitend bepaald kan worden door van jaar tot jaar vast te stellen inkomenspolitieke overwegingen;

van mening, dat het evenmin vanzelfsprekend is, dat stelsel financiering uitsluitend plaatsvindt via aan het loon gerelateerde premies en via een omslagstelsel, gebaseerd op de jaarlijkse inkomsten en uitgaven van de fondsen;

overwegende, dat nadere advisering door de SER gericht op verdergaande arbeidsverdeling en technologische en demografische ontwikkelingen voor zover relevant voor de werknemersverzekeringen wenselijk is;

verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk de SER advies te vragen over de toekomstige financiering van het stelsel van sociale zekerheid,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 58 (19261).

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik geef een zeer summier samenvatting van onze uitgangspunten en stellingnames.

1. Een stelsel moet rechtvaardig zijn en niet sommige groepen meer duperen dan anderen, bij voorbeeld arbeidsongeschikte vrouwen en jongeren;
2. een stelsel moet een draagvlak hebben, waarbij boven-minimale uitkeringen aan de sociale partners worden overgelaten, met eventueel ruimte voor particuliere bijverzekering;
3. een stelsel moet maatschappelijke ontwikkelingen niet blokkeren, bij voorbeeld emancipatie, economische onafhankelijkheid van individuen en meer en andere leefvormen;
4. een stelsel moet eenvoudig te begrijpen en uit te voeren zijn;



## Groenman

5. een stelsel moet betaalbaar zijn en daarvoor moet de rekening aan alle burgers gepresenteerd worden, en het stelsel moet geen bedreiging voor de privacy zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nu geen draagvlak. Het is beter, opnieuw te trachten met de sociale partners tot overeenstemming te komen. Er wordt geen perspectief geboden op verdergaande individualisering. De voorstellen staan haaks op de inhoud van het beleidsplan emancipatie. Bezuinigingen worden eenzijdig afgewenteld op arbeidsongeschikten, jongeren en vrouwen. Er is een grotere aantasting van de privacy door in meer gevallen te toetsen op leefvorm. De uitvoering zal grote problemen opleveren, waarvan uitkeringsgerechtigden de dupe worden. De begrijpelijkheid voor de burgers moet vergroot worden.

De SER dient om advies inzake de toekomstige financieringssysteematiek gevraagd te worden. Gemeenten dienen de extra te maken kosten in verband met de stelselherziening voor 100% vergoed te krijgen. Uitkeringsgerechtigden moeten ingeschakeld worden bij de advisering over de verdere vormgeving van de sociale zekerheid. Kortom: er moet niet overhaast worden beslist.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga vervolgens in op de nieuwe werkloosheidswet. De onzorgvuldigheid in de behandeling, waarover ik eerder sprak, geldt in bijzondere mate de NWW. Net vóór het paasreces, toen verdere schriftelijke behandeling onmogelijk was geworden – het eindverslag was er al; het was reces en de behandeling was onmiddellijk na afloop van het reces gepland – ontvingen wij een dikke nota van wijziging waarmee de halfjaarlijkse afbouw op aandringen van de Kamer werd geschrapt. De andere grote wijziging betrof echter een geheel nieuw systeem voor de berekening van het arbeidsverleden.

Mijnheer de Voorzitter! Als wij, als Kamer, een dergelijk amendement hadden ingediend, had de regering misschien gesteld dat het destructief was, maar daar gaat het nu niet om. Een belangrijk bezwaar is, dat wij deze wijziging alleen plenair bespreken. De zorgvuldigheid van wetgeving en de afweging komen daarmee in een nog merkwaardiger daglicht te staan dan toch al het geval was.

Ik kom nu bij de inhoud van het wetsvoorstel zelf. De nieuwe werkloosheidswet heeft, evenals de

gehele stelselherziening, onder de spanning moeten leven van een groot aantal wensen en verlangens enerzijds en de beoogde bezuinigingen anderzijds. Het voorstel is het resultaat van die tegenstrijdige eisen. Waar verbeteringen tot stand zijn gekomen – en ik ontken niet, dat deze er zijn – waren deze alleen mogelijk door de beperking van de rechten van anderen. Ik noem enkele voorbeelden.

De verlenging van uitkeringsrechten voor oudere werklozen staat in het teken van meer dan evenredige vermindering bij jongeren. De verbetering voor 50-plussers – vergeleken althans met de oude wetgeving ten opzichte van de bestaande interimregeling WWV is het een verslechtering – gaat ten koste van de regeling van werklozen van 57,5 jaar en ouder.

Een van de meest nijpende problemen in de werkloosheidswetgeving bestaat hierin, dat het bestaande stelsel niet ontworpen is voor een zo massaal beroep op de sociale zekerheid als op dit moment. De loongerelateerde uitkeringsduur van nu – globaal gesproken een half jaar WW en twee jaar WWV – maar zeker ook de RWW in het geval van langdurige werkloosheid, met de vermogens- en inkomstoets, zijn niet bedoeld voor een omvangrijke, structurele en langdurige werkloosheid. Die constatering heeft geleid tot de brede conclusie dat het stelsel van werkloosheidsrechten aanpassing behoeft. Daarmee is nog niets gezegd over de gewenste richting van die aanpassing. Immers, het feit dat de werkloosheid, meer dan vroeger, langdurig van aard is, kan zowel leiden tot de conclusie, dat het met de rechten dan maar wat minder of met de uitkeringen wat lager moet, als tot het streven om de mensen zo lang mogelijk uit de bijstand te houden en dus langer recht te geven op een loondervingsuitkering.

Door de regering is gekozen voor een mengeling. Jongere werklozen komen in de toekomst eerder dan nu in de bijstand. Ouderen krijgen een langere uitkeringsduur in de loondervingsfase, zeker als zij de 50 gepasseerd zijn. Dat maakt het moeilijk om over het voorstel een eensluidend oordeel te geven, voor zover dat al mogelijk zou zijn zonder de samenhang met de rest van de wetsvoorstellen.

Ik hecht eraan te herhalen dat mijn fractie het betreurt, dat het kabinet

niet heeft gepoogd met de sociale partners tot overeenstemming te komen. Over de uitkeringsduur lagen in de SER vijf standpunten in combinatie met de hoogte van de uitkeringen die verschilden, maar waarin toch gemeenschappelijke tendensen te onderkennen waren en waaruit een gelijke noemer gevonden had moeten kunnen worden.

Mijnheer de Voorzitter! De fractie van D'66 vindt het leggen van een relatie tussen arbeids- en premieverleden of leeftijd enerzijds en de uitkeringsvoorwaarden anderzijds alleszins te verdedigen. De bijdrage aan het stelsel van ouderen is over het algemeen groter en het is redelijk om ook de rechten die daaruit voortvloeien, ruimer te maken dan voor mensen, die korter aan het arbeidsproces hebben deelgenomen en dus korter verzekerd waren. Dat het arbeidsverleden niet volledig de uitkeringsduur kan bepalen, spreekt voor zich. Het is immers in veel gevallen niet bekend. Daarom is een combinatie van feitelijk arbeidsverleden en leeftijd, het fictief arbeidsverleden, geen onjuiste keuze. Dat leidt mij tot de vraag wanneer het kabinet verder denkt te gaan met het hanteren van het feitelijk arbeidsverleden als maatstaf voor de uitkeringsduur, of gebeurt dit nu helemaal niet meer door de nota van wijziging?

Er is ook nog een andere rechtvaardiging voor een verlenging van de uitkeringsduur, juist voor oudere werklozen. Zij hebben helaas vaak een kleinere kans om werk te vinden en zijn gemiddeld langer werkloos. Ook doet zich vooral bij hen het probleem voor dat het in vele jaren opgebouwde vermogen, meestal in de vorm van een eigen huis, na 2,5 jaar werkloosheid moet worden aangesproken. Uitbreiding van de uitkeringsduur voor oudere werklozen is derhalve alleszins te rechtvaardigen.

Er zijn echter ook nog andere aspecten van belang, die een invloed behoren te hebben op de duur van de werkloosheidsuitkering. Ook voor jongeren is het weinig plezierig snel terug te worden geworpen op de bijstand. Weliswaar kan voor hen niet het argument van het langdurige arbeidsverleden worden gebruikt, en is er ook minder vaak sprake van vermogen, op grond waarvan een langere uitkeringsperiode kan worden opleit, maar juist jonge mensen krijgen snel te maken met de partnersinkomstoets.

Een van de motieven voor de herziening van de sociale zekerheid

## Groenman

bestaat uit de grotere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Deze doet zich in alle leeftijdsgroepen voor, maar het sterkst onder de jongeren. Het is tegengesteld aan die tendens en dus ook aan dit motief voor de herziening om jongeren zo snel op de bijstand terug te werpen en daarmee afhankelijk te maken van het inkomen van de partner.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb eerder verdedigd dat voor ouderen een langere uitkeringsduur gerechtvaardigd is. Dit geldt volgens mijn fractie op andere gronden ook voor jongeren. Wij kunnen ons dan ook voorstellen, dat de minimumperiode, waarin een loondervingsuitkering wordt ontvangen, wordt verlengd tot bij voorbeeld vier jaar. Voor zover de in het wetsvoorstel voorgestelde uitkeringsduur, verlengd met een jaar vervolgitkering die periode van vier jaar niet bereikt, zou de vervolgitkering kunnen worden verlengd. Met een dergelijke verlenging van de loondervingsfase zou zowel recht gedaan kunnen worden aan de oudere werklozen als aan de situatie van jongere werklozen. Ik heb er op dit moment vanaf gezien om dit neer te leggen in een amendement, omdat ik de discussie wil afwachten.

De duur van de vervolgitkering kan worden verlengd indien daartoe de mogelijkheden bestaan, zo laat de regering bij herhaling weten. Afgezien van het genoemde amendement, dat wij eventueel zullen indienen, heb ik een amendement ingediend waardoor in de nWW wordt vastgelegd dat elk jaar wordt bekeken of er aanleiding is voor verlenging van de vervolgitkering. Daarbij zijn twee zaken van belang: participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt en mogelijkheden wat betreft de overheidsfinanciën. Om te voorkomen dat verlenging van de vervolgitkering te gemakkelijk op de lange baan kan worden geschoven, dient elk jaar die afweging te worden gemaakt.

Over de uitkeringsduur voorts nog de volgende opmerking, die enigszins losstaat van het voorgaande. Mijn fractie zal het ingediende wijzigingsvoorstel steunen, waarin wordt aangegeven dat in geval van langere ziekteperiodes de uitkeringsduur voor de werkloosheid wordt stopgezet. Voor langdurige ziekteperiodes is het ook volgens onze fractie onterecht indien de uitkeringsduur in de nWW wordt opgemaakt terwijl van reële beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt niet gesproken kan

worden en het vinden van werk sterk wordt bemoeilijkt.

Het in de wet neerleggen van een arbeidsverledeneis van drie uit vijf jaar vindt zijn grond in het voorkómen van een relatief lange uitkeringsduur bij een relatief gering arbeidsverleden. Tot voor kort was het niet mogelijk om tot reële beoordeling te komen van het effect van de voorgestelde eis. Twee weken geleden werden de resultaten bekend van het GAK-onderzoek. Ook de nota naar aanleiding van het eindverslag vermeldt de nodige gegevens waarvan mijn fractie is geschrokken.

De mate, waarin de arbeidsverledeneis leidt tot de uitsluiting voor een verlengde loondervingsuitkering is veel groter dan voor ons aanvaardbaar is. Indien een werkelijk gering arbeidsverleden ertoe leidt dat geen verlengde uitkeringsduur geldt, hebben wij daar vrede mee maar als de eis ertoe leidt dat slechts de helft van de aanvragers van een WW-uitkering in aanmerking komt voor een volledig uitkeringsrecht, gaat dat veel te ver. Uit onderzoek blijkt onder meer dat 18% van alle aanvragers niet zal voldoen aan de arbeidsverledeneis.

Dat dit bij ouderen gunstiger ligt dan bij jongeren ligt voor de hand. Daarnaast bestaat er een opmerkelijk verschil wat betreft de mate, waarin mannen en vrouwen aan de eis voldoen. Het verzorgingsforfait, gepresenteerd als groot gebaar tegenover vrouwen, blijkt vrijwel geen soelaas te bieden.

De cijfers zijn eerder al uitvoerig besproken. Ik wil er daarom nu mee volstaan, te zeggen dat wij het amendement van de PvdA – ik omschrijf dit met 'twee uit vijf' – zullen steunen. De fractie van D'66 zal voorts de invoering van het verzorgingsforfait steunen. Het is op zichzelf op dit moment terecht wanneer bij de berekening van het arbeidsverleden rekening wordt gehouden met het feit dat veel mensen, voornamelijk vrouwen, als gevolg van de verzorging van kleine kinderen niet aan het arbeidsproces kunnen deelnemen.

In die zin steunen wij het forfait, zij het dat het niet nodig zou moeten zijn om het in te voeren. Ik bedoel daarmee dat het ten onrechte is dat vrouwen met kleine kinderen niet kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt. Daarmee is nog eens aangevoeld dat er tot op heden veel te weinig is gewerkt aan de voorwaarden waaronder vrouwen en natuurlijk ook

mannen het verzorgen van kinderen kunnen combineren met betaald werk. Omdat die situatie nu nog bestaat, is het invoeren van dit forfait echter een middel om met die verkeerde toestand rekening te houden en vrouwen daarvan niet al te zeer de dupe te laten worden.

Wat voor de verzorging van kinderen geldt, geldt evenzeer voor de verzorging van anderen. Het is heel goed mogelijk dat ook door de verzorging van andere mensen niet deelgenomen kan worden aan het betaalde arbeidsproces. Ik denk daarbij aan de onbetaalde verzorging van ouders, familieleden of vrienden of een arbeidsongeschikte levenspartner. Mijn fractie vindt dat ook deze situaties in aanmerking genomen moeten worden bij de bepaling van het arbeidsverleden.

Wij wilden een amendement indienen om dit in de wet te regelen maar de motie van het CDA ter zake maakt dit weinig zinvol. Ik zou de fractie van het CDA willen vragen of de tekst van deze motie niet ruimer kan worden gesteld, zodat de onbetaalde verzorging van anderen in alle gevallen kan leiden tot het meertellen van die periode bij het bepalen van het arbeidsverleden, op dezelfde wijze als door het kabinet wordt voorgesteld met betrekking tot het forfait.

**Mevrouw Kraaijeveld-Wouters (CDA):** Het lijkt mij juist, eerst de reactie van de staatssecretaris af te wachten. Wij wilden nagaan, hoe ver men zou moeten gaan en hoe krap dit geformuleerd zou moeten worden, wilde men de bedoeling van de motie kunnen realiseren. Wij zullen hierover in de tweede ronde verder kunnen praten.

**Mevrouw Groenman (D'66):** Dat is prima.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de voorgestelde hoogte van de uitkeringen neemt mijn fractie het volgende standpunt in. In de afgelopen jaren hebben wij de vermindering van de sociale zekerheidsrechten steeds scherp gekritiseerd, niet omdat wij van oordeel waren dat er te ontkomen viel aan de bezuinigingen op de sociale zekerheid maar omdat er bij die bezuinigingen veel meer moest worden gedaan aan het terugdringen van het volume van het beroep op uitkeringen. Verder is het onze overtuiging dat een ieder in dit land over één kam moet worden geschooren.

## Groenman

De regering heeft het anders gedaan. De indexering verviel. Uitkeringen werden bevroren en verlaagd met de ene na de andere kortingsmaatregel. Het is die verdeling van de bezuinigingen geweest waar mijn fractie stelling tegen nam.

Wij zien ons nu gesteld voor de vraag voor welke percentages moet worden gekozen in de stelselherziening. Omdat sprake is van een cumulatieve scheve verdeling van de lasten is het terugdraaien van de doorgevoerde bezuinigingen haast onmogelijk, te meer daar de bezuinigingen die zijn doorgevoerd deels gewenst waren, als zij maar over iedereen waren gespreid. Mijn fractie heeft er steeds voor gepleit, alle inkomens, ook die in de marktsector, door middel van afspraken over arbeidsduurverkorting te bevroren en dit te compenseren door een verlaging van belastingen, ter bescherming van de koopkracht. Zou het beleid op die wijze zijn gevoerd, dan hadden wij nu niet gezeten met de enorme inkomensachterstand van uitkeringsgerechtigden.

Voor de beoordeling van de voorstellen inzake de stelselherziening hebben wij ons laten leiden door het beginsel, dat er gestreefd moet worden naar het zo lang mogelijk uit de bijstand houden van de mensen. Dat streven heeft voor mijn fractie meer prioriteit dan verhoging van uitkeringspercentages. Als er gekozen moet worden, ziet mijn fractie de loondervingsuitkeringen liever verlengd dan verhoogd. In dat kader moet ook ons amendement worden gezien om jaarlijks te bezien of de vervolguitering kan worden verlengd.

Voor dit moment betekent het standpunt van mijn fractie, dat als gekomen zou kunnen worden tot een aanzienlijke uitbreiding van de uitkeringsduur voor jongeren, hetzij langs de weg van een amendement dat wij eventueel zullen indienen, hetzij langs de weg van de Partij van de Arbeid, mijn fractie akkoord kan gaan met een percentage van 70.

Mijnheer de Voorzitter! De hoogte van de uitkering wordt niet alleen bepaald door het percentage, maar ook door de ontwikkeling door de jaren heen. Mijn fractie zal zich sterk maken voor herstel van de indexering. Aanpassing aan de gemiddelde loonontwikkeling is sinds 1982 ten onrechte achterwege gebleven. Het effect daarvan, 11,6% bruto, evenaart

het effect van de verlaging van de uitkeringspercentages, hetgeen andermaal een schril licht werpt op de inkomens van de mensen met een uitkering.

Ik rond dit onderdeel af. De fractie van D'66 is van mening dat mensen zo lang mogelijk uit de bijstand moeten blijven. Daarnaast dient de indexering te worden hersteld. Beide doelstellingen hebben voor ons een hogere prioriteit dan verhoging van de uitkeringspercentages. Wat ons betreft zijn de verlangens van de Partij van de Arbeid dan ook irrealistisch te noemen. En verlenging, en verhoging en indexering, en geen maatregelen in het kader van de WAO zijn wat veel mensen tegelijk. Bij D'66 wordt economische groei vertaald in langer durende uitkeringsrechten, maar wel met indexering vanaf nu.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft in het wetsvoorstel voor een nieuwe Werkloosheidswet nogal wat aspecten node gemist. Flexibilisering van de arbeidsmarkt is er een van. Die flexibilisering, die wenselijk is binnen de bestaande arbeidscontracten, speelt zich op het moment hoofdzakelijk af door de totstandkoming van nieuwe contracten. Te denken valt allereerst aan het sterk toegenomen gebruik van afroepcontracten en min-max-contracten, maar natuurlijk ook het thuiswerk. Die ontwikkelingen hebben nauwelijks hun neerslag gehad in het nieuwe stelsel van sociale zekerheid, terwijl de sociale zekerheidspositie van de betrokkenen toch bepaald slechts is. Ik kom daar nog op terug bij de personenkring.

Behalve voor de flexibilisering is er nog een aspect waarvoor ik de aandacht wil vragen, en wel voor de informele economie, ofwel voor de enorme toename van zwart en grijs werk enerzijds en de groei van onbetaalde werkzaamheden aan de andere kant. De moeilijkheid daarbij is inzicht te krijgen in de omvang van die economie en die arbeidsmarkt, die aan de officiële cijfers en statistieke onttrokken zijn. Toch bestaat de indruk, dat wanneer men de kaart van deze arbeid zou leggen over het beeld van de arbeidsmarkt dat in de sociale zekerheid tot uitdrukking komt en is erkend, het verschil tussen beide aanzienlijk is.

Dat moet op enig moment gevolgen hebben voor de sociale zekerheid, zowel aan de inkomstenkant – kennelijk komen werkzaamheden waaraan behoefte is niet tot stand tegen de formele prijs – als aan

de uitgavenkant, de kant van de prestaties. Mijn fractie heeft daarvoor goede aanzetten gevonden in het Waarborgenrapport van de WRR, dat nog niet was verschenen of het werd door de regering en anderen neergegemaaid. De stukken tot herziening van het stelsel van sociale zekerheid zwijgen over die discussie, terwijl deze daarin wel thuishoort.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot de personenkring. Ik begin met een vraag. Wij hebben tevreden vastgesteld, dat het kabinet na vele jaren nu bereid is een regeling te treffen voor productiecoöperaties. Wij hebben daar jarenlang op aangedrongen. Het kabinet zegt de ambtelijke afronding van een wetsvoorstel voor de verkiezingen gereed te willen hebben. Kan daaraan worden toegevoegd dat wordt gestreefd naar een zo spoedig mogelijke indiening van dat voorstel? Naar mijn idee behoeft de demissionaire status van het kabinet daarvoor geen belemmering te vormen, gezien de lange geschiedenis en de consensus. Wil de regering dat toezeggen?

Op zichzelf staat mijn fractie niet negatief tegenover arbeidsrelaties van thuiswerkers en arbeidscontractanten. Er wordt terecht gestreefd naar flexibilisering van arbeidsverhoudingen. Dat is bepaald niet alleen in het belang van werkgevers, zoals sommigen wel beweren, maar wel degelijk ook in het belang van werknemers. Dat laat onverlet dat een aantal vormen van arbeid, waartoe zeker die van thuiswerkers en afroepcontractanten behoren, slecht geregeld zijn. Flexibilisering van de arbeidsmarkt komt nauwelijks terug in de sociale zekerheid.

Zij die op basis van afroepcontracten werkzaam zijn en met behoorlijke tussenpozen betaald werken, hebben niet alleen daardoor vaak een slechte rechtspositie, maar zijn ook in de sociale zekerheid slechter af. Het is een vereiste voor de aanvaardbaarheid van deze arbeidscontracten dat de sociale zekerheid goed geregeld is. Weliswaar zal er door het omzetten van de gewerkte dagen-eis in een weken-eis iets verbeteren, maar voor veel betrokkenen biedt dat geen oplossing. De sociale zekerheid geeft in veel gevallen nog geen antwoord op deze contracten. Mijn fractie wil dat de rechten van arbeidscontractanten zo spoedig mogelijk geregeld worden in het Pariteitenbesluit. Voorts wil ik de regering vragen wanneer zij met voorstellen op dit gebied komt naar aanleiding van de studie naar flexibele arbeidsrelaties.

## Groenman

Ten aanzien van thuiswerkers dient voorts op korte termijn het 2/5-criterium in de werknemersverzekeringen te vervallen.

Mijn fractie is van mening dat alpha-hulpen onder de sociale zekerheid behoren te vallen. Dat is niet alleen in het belang van de betrokken arbeidskrachten maar leidt ook tot een betere beschikbaarheid. Door de werking van de tweeverdienerswet besloten veel van deze hulpen met dat werk te stoppen. Hun toch al lage inkomen nam nog verder af. Een verbetering van hun positie in de sociale zekerheid, uiteraard naast een herziening van de tweeverdienerswet, is een manier om de aantrekkelijkheid van het werken als alpha-hulp iets te vergroten. Dat is in het belang van de sectoren waarin veelvuldig gebruik wordt gemaakt van de alpha-hulpen en die daarvan voor een belangrijk deel afhankelijk zijn. Een verbetering van de positie van alpha-hulpen in de sociale zekerheid kan bereikt worden door deze groep in dienst te stellen van de instellingen waarvoor zij werkzaam zijn. Mijn vraag is, of de regering daartoe alsnog bereid is, al regardeert dit natuurlijk niet alleen deze staatssecretarissen.

Thuiswerkers, afroepcontractanten en alpha-hulpen zijn vooral vrouwen. Hun positie op de arbeidsmarkt is zwak. Vaak moeten zij tegen hun zin genoeg nemen met slecht betaald of slecht geregeld werk omdat ander werk niet te vinden is. Als de regering ernst wil maken met de verbetering van de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt, hetgeen zij beweert, zou extra aandacht voor de vormen waarin veel vrouwen zich op die arbeidsmarkt bewegen, geboden zijn. In de stukken heeft mijn fractie betoogd, dat het buiten de NWW houden van alpha-hulpen leidt tot indirecte discriminatie, waarbij wij hebben verwezen naar de derde richtlijn. Het zijn immers vrijwel uitsluitend vrouwen die daardoor worden getroffen. Weliswaar voert de regering argumenten aan die de ongelijke behandeling moeten rechtvaardigen, maar mijn fractie is daardoor geenszins overtuigd en ziet een nadere argumentatie graag tegemoet.

Voorzitter! Mijn fractie heeft zich altijd op het standpunt gesteld dat het overheids personeel onder de voor werknemers geldende werkloosheidswetgeving dient te vallen.

Daarbij gold wel de deze dagen zeer actuele voorwaarde dat het geheel van arbeidsvoorwaarden van ambtenaren en werknemers in evenwicht moet zijn. De vorige week gepubliceerde pakketvergelijking geeft alle aanleiding tot de conclusie, dat dat evenwicht er door de bank genomen niet is. Mijn fractie blijft van mening, dat ambtenaren onder de NWW behoren te vallen. Of dat nu meteen al moet gebeuren, hangt af van de conclusies die uit de pakketvergelijking zullen worden getrokken.

Wij kunnen ons voorstellen, dat die conclusies ertoe leiden dat van het onderbrengen onder de werkloosheidswet op dit moment wordt afgezien omdat het recht trekken van andere onderdelen van de arbeidsvoorwaarden, met name de salarissen, voorlopig een hele toer zal zijn. Voor het eindoordeel willen wij daarom de bespreking van de pakketvergelijking met name met de ambtenarenbonden afwachten. Wij steunen het amendement op grond waarvan het onderbrengen van ambtenaren onder de NWW wetswijziging noodzakelijk wordt. Ik voeg hieraan toe, dat voor ons opname van ambtenaren aanvaardbaar is nadat overeenstemming is bereikt over de loonpolitieke consequenties van de pakketvergelijking.

Voorzitter! De regering stelt, dat de positie van deeltijdwerkers wordt verbeterd. Deels is dat ook zo. De verandering van gewerkte dagen-eis in een weken-eis en het vervallen van de ondergrens, is in het voordeel van deeltijdwerkers, vooral bij een relatief korte werkweek. Voorts zal ook voor deeltijdwerkers het regime van de toeslagenwet gelden. Op zich is dat mooi, maar dat leidt ertoe dat voor deeltijdwerkers die op de Toeslagenwet per definitie geen beroep kunnen doen – ik denk daarbij in de eerste plaats aan alleenstaanden – geen verbetering optreedt. Door de SER, de Emancipatieraad, de SVR en het Platform van Organisaties voor Alleenstaanden is ervoor gepleit om alleenstaanden bij deeltijdwerk alsnog recht te geven op een adequate minimumbescherming buiten de bijstand om. De bijstand is een slechtere regeling en stelt bovendien de voorwaarde van volledige beschikbaarheid, wat soms om allerlei redenen voor mensen niet mogelijk is; soms wil men dat gewoonweg niet.

Een van de aangedragen oplossingen is het brengen van de deeltijdwerkende alleenstaande onder de

Toeslagenwet. Mijn fractie is van mening, dat het karakter van de Toeslagenwet zich daartegen verzet. Het zou een stap te ver zijn om deze wet, bedoeld om ten behoeve van afhankelijke partners op minimumniveau een aanvulling te geven en die bovendien uiteindelijk een tijdelijke wet is, te gebruiken voor dit doel. Daarom heb ik een amendement ingediend ten behoeve van deeltijdwerkers voor wie geldt dat 70% van het laatste loon lager is dan 70% van het minimumloon. In die gevallen dient de NWW-uitkering zelf een aanvulling te geven tot aan dat niveau, hoewel nooit meer aan uitkering mag worden ontvangen dan het vroegere loon. Op die wijze worden de nadelen van de Toeslagenwet ontweken en bestaat toch een adequate minimumvoorziening voor alleenstaande deeltijdwerkers gelijk aan die van andere deeltijdwerkers in de NWW, precies zoals dat hoort in een loondervingsregeling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik komt tot de sancties. Ik kan daar kort over zijn. Het bestaan van sancties als middel voor het uitvoerend orgaan om uitdrukking te geven aan geconstateerde onregelmatigheden kan waarschijnlijk niet worden gemist. Er bestaan nu eenmaal situaties waarin het gewenst is om een korting op de uitkering toe te passen. De staatssecretaris heeft voorgesteld om de minimumomvang van die sanctie in de wet neer te leggen, met andere woorden om de uitkering te maximaliseren.

De nota van wijzigingen verandert daar niets aan. Het verstandige element in de sanctieregeling tot nu toe is dat het aan de bedrijfsvereniging wordt gelaten om de sanctie te bepalen. Die kan rekening houden met alle relevante omstandigheden, waarbij niet alleen de mate van verwijtbaarheid van de werkloosheid, maar ook de overige situaties van betrokkenen kunnen meegevoegen. Die mogelijkheid wordt nu voor een belangrijk deel weggenomen en in een adem worden de sancties verzwaaard door de maximering op 70% van het minimumloon. De fractie van D'66 gaat daar niet mee akkoord en dat heeft zij in de schriftelijke voorbereiding al laten blijken.

Mijnheer de Voorzitter! Een hiermee verwant onderwerp is de omgekeerde bewijslast, of laten wij zeggen: de omgekeerde aannemelijkheidslast. Mijn fractie heeft aanvankelijk wat ambivalent naar dit onderwerp gekeken. Het kabinet

## Groenman

heeft naar ons gevoel gelijk als het stelt dat de parallel met het strafrecht, zoals die door veel tegenstanders is getrokken, niet opgaat. Aan het constateren van feiten die van invloed zouden moeten zijn op de uitkering is altijd wat voorafgegaan. Er zijn gegevens verstrekt, formulieren ingevuld en er bestaat de verplichting voor de uitkeringsgerechtigden om wijzigingen in de situatie door te geven aan de bedrijfsvereniging.

Het kabinet wijst wat dat betreft terecht op het bestaan van een vertrouwensrelatie. In de nota naar aanleiding van het eindverslag staan onderwerpen genoemd waarbij ook een omgekeerd aannemelijk maken in het geding is. Toch ligt de zaak anders dan ten aanzien van de uitkeringen. In de eerste plaats gaat het om het eerste en vaak enige inkomen van veel mensen. Intrekken of verlaging van de uitkering die het gevolg zou kunnen zijn van de situaties waarom het hier gaat, hebben een veelbepalende invloed op het leven van de betrokkenen. Daarom alleen al moet de grootste zorgvuldigheid in acht worden genomen en de kans op willekeur en onterechte korting zo klein mogelijk worden gemaakt.

Daar komt nog iets bij. Door het voorstel van de omgekeerde bewijslast is minstens de indruk gewekt dat het recht in Nederland voor mensen met een uitkering anders in elkaar zit dan voor anderen. Andere onderdelen van de stelselherziening wekken die indruk ook wel eens, maar zeker dit punt. Ik vind dat die indruk niet mag bestaan, hier niet en ook niet wat betreft het overige deel van de voorstellen. Mijn fractie stelt zich op het standpunt dat het op zich wenselijk is om over de bewijslast verder te praten. Voor dit moment achten wij de haken en ogen te groot en de indruk die met de bepaling wordt gewekt slecht voor het rechtsgevoel. Wij wijzen dit voorstel dan ook af.

Mijnheer de Voorzitter! Niet geheel tot de sfeer van de nieuwe Werkloosheidswet, maar wel in de schriftelijke voorbereiding daarvan het meest uitgebreid besproken, zijn de minimumuitkeringsniveaus tijdens de loondervingsfase. De tot dusver gehanteerde netto-nettokoppeling komt te vervallen en wordt vervangen door een brutokoppeling. Bij vergelijking van de huidige en voorgestelde uitkeringsniveaus blijkt dat er voor mensen boven de 23 jaar twee

groepen zijn die erop achteruit gaan; de eenoudergezinnen door de 90% in plaats van 100% in de Toeslagenwet en de alleenstaanden boven de 27 jaar die ten opzichte van de huidige situatie op minimumniveau minder AAW krijgen.

Weliswaar worden overgangsregelingen voorgesteld, maar die doen daar verder niets aan af. Bij alle wijzigingen in uitkeringsniveaus die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan en vooral bij alle wijzigingen in uitkeringsniveaus die zich na de stelselherziening nog voor zullen doen, is mijn fractie van mening dat het niet terecht is om er hier, en dan nog alleen ten aanzien van bovenstaande groepen, nog eens een schepje boven op te doen. De voorgestelde achteruitgang voor deze groepen wijzen wij dan ook af. Wat betreft de eenoudergezinnen zullen wij het amendement van de PvdA steunen, althans het desbetreffende onderdeel daarvan.

Mijnheer de Voorzitter! In het verlengde hiervan zijn wij evenmin gelukkig met het feit dat voor 18-, 19- en 20-jarigen het verschil tussen de loondervingsuitkering en het vloerbedrag van de ABW niet wordt overbrugd. Hetzelfde geldt voor de verlaging van de uitkering voor jonge (vroeg)gehandicapten.

In de memorie van toelichting deelt de regering een aantal keren mee, het ongewenst te vinden dat een blijvend verschil bestaat tussen de loondervingsuitkering en de normen in de ABW en de AOW. Zij kondigt voorstellen aan die mede afhankelijk zijn van de financiële mogelijkheden. Ik ben zeer benieuwd in het antwoord van de regering te horen in welke richting die voorstellen zullen gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Een afronding wat betreft de Werkloosheidswet. Mijn fractie ziet in de voorstellen voor de NWW zowel plussen als minnen en wil de plussen niet onderwaarderen. Met name voor oudere werklozen wordt binnen de NWW een belangrijke verbetering bereikt. Voor jongeren betekenen de voorstellen echter een verslechtering. Zij komen snel terecht in de bijstand. Ik heb ervoor gepleit voor hen nu al tot een langer durende vervolguitkering te komen.

Het wetsvoorstel is overigens verre van volmaakt. Voor alleenstaande deeltijdwerkers, voor vrouwen die werkzaam zijn als alphahulp of op afroep, hebben de voorstellen weinig te bieden. Dat geldt ook voor

arbeidsongeschikten die voor hun restcapaciteit werkloos worden geacht, waarbij ze niet alleen te maken krijgen met de NWW, maar ook met de toeslagenwet IOW of met de bijstand. Dat roept bij mijn fractie grote bezwaren op.

Afgezien van de bezwaren die wij tegen de NWW-voorstellen hebben, is het vooral de uitwerking van het pakket van voorstellen waar wij moeite mee hebben. Of wij de NWW uiteindelijk kunnen steunen, zal niet alleen afhangen van de eventuele wijzigingen in het voorstel, maar ook van het totaalbeeld dat de diverse wetsvoorstellen zullen bieden na de stemming over de amendementen, waaraan wij – wat ons betreft – voor de verkiezingen overigens beslist niet aan toe hoeven te komen.

Dan het wetsvoorstel waarmee de regering haar financiële slag denkt te slaan. Van de bezuinigingen die de totale stelselherziening moet opbrengen, komt 70% voor rekening van wijziging in de AAW en de WAO. Niet langer zal rekening gehouden mogen worden met de verminderde kans op werk als iemand arbeidsongeschikt is, niet langer zal gekeken mogen worden of de verzekerde ook feitelijk passende arbeid kan krijgen en niet langer zal gelden dat de resterende verdien capaciteiten in de eigen regio te gelde gemaakt moeten kunnen worden.

Een ingrijpend wetsvoorstel met ingrijpende gevolgen voor arbeidsongeschikten en met name voor diegenen onder hen die nog geen 35 jaar zijn. Zij moeten allen herkeurd worden met alle ellende en uitvoeringsproblemen vandien. Zijn ze voor een deel arbeidsgeschikt, dan krijgen ze voor dat deel een werkloosheidsuitkering, aflopend naar de bijstand.

In principe klinkt dat logisch. Een hele arbeidsongeschiktheidsuitkering als je maar ten dele arbeidsongeschikt bent en op die manier een hogere uitkering houden tot je 65ste, lijkt onrechtvaardig ten opzichte van langdurig werklozen.

Waar het echter om draait, is de vraag of je als gedeeltelijk arbeidsongeschikte, en dus gedeeltelijk arbeidsgeschikte, wel dezelfde kansen op werk hebt als een werkloze. Als dat zo zou zijn, als met andere woorden werkgevers niet selectief zouden zijn bij het aannemen van werknemers, zou er niets aan de hand zijn. Helaas is dat niet zo. De positie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt is niet gelijk aan die van een werkloze.

Integendeel, ook het kabinet erkent dat de arbeidsmarktpositie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten uitermate kwetsbaar is. Waarom dan toch dit wetsvoorstel?

De conclusie van de fractie van D'66 kan niet anders zijn dan dat de enige rechtvaardiging van dit wetsvoorstel is gelegen in de forse bezuiniging die het op termijn opbrengt. Het kabinet houdt bij hoog en bij laag vol dat afschaffing van de verdisconteringsbepaling volstrekt redelijk is, als dat maar tegelijkertijd plaatsvindt met maatregelen die de positie van arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt versterken en noemt dan als maatregelen de intensieve begeleiding van arbeidsongeschikten, de voorzieningen op grond van artikel 57 van de AAW en de Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers.

De WAGW is onlangs door de Kamer in afgezwakte vorm afgehandeld, terwijl die wet al in 1982 met daarin opgenomen een quotumverplichting werd ingediend. Daar hoeven wij ons dus voorlopig niets van voor te stellen, hoogstens op termijn een voorkomen van onnodige uitstoot uit het arbeidsproces. Een inschakeling van arbeidsongeschikten die al langere tijd de band met het arbeidsproces verloren hebben, valt niet te verwachten.

Wat moet ik mij vervolgens voorstellen bij de aangekondigde intensieve begeleiding van arbeidsongeschikten bij het behouden of hervinden met de band met het arbeidsproces? Er heeft nog geen evaluatie plaatsgevonden van de per 1 januari 1982 landelijk ingevoerde administratieve termijnstelling en de nieuwe werkwijze van de GMD die een individueel op te stellen integratieplan centraal stelt.

Welke conclusies trekt de staatssecretaris uit de tot nu toe bekende gegevens en hoe stelt hij zich werkelijk een intensieve begeleiding voor van diegenen die straks na herkeuring gedeeltelijk arbeidsgeschikt zijn en om aan de bijstand te ontkomen, begeleiding nodig hebben om weer aan het werk te komen, teneinde ook acceptabel te zijn voor de werkgever.

Het invoeren van een 'opstapje' zou wat dat betreft een goede zaak zijn, maar dat is een financiële hulp en nog geen immateriële vorm van begeleiding en hulpverlening.

Zoals de fractie van D'66 het nu bekijkt, stellen de maatregelen ter verbetering van de arbeidsmarktposi-

tie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten te weinig voor. Van een gelijkwaardige arbeidsmarktpositie vergeleken met langdurig werklozen is vooralsnog geen sprake.

Waarom niet gewacht met dit wetsvoorstel tot bijvoorbeeld 1990? De WAGW kan dan geëvalueerd zijn en van een eventuele quotumverplichting voorzien. De mogelijkheden om tot een intensieve begeleiding te komen bij het hervinden van werk kunnen voldoende zijn onderzocht en toepasbaar gemaakt. Ook zou dan afdoende zijn nagegaan hoe het met de onrechtvaardige behandeling van vrouwen, buitenlandse werknemers en jongeren staat als het om de afschaffing gaat.

De PRR-fractie heeft in haar bijdrage aan het voorlopig verslag aangedrongen op een gelijke behandeling van vrouwen en mannen in de WAO/AWW. Zij doelt op de nu bestaande slechte overgangsregeling voor het zelfstandig recht van gehuwde vrouwen op een AAW-uitkering, het ontbreken van een uitkeringsrecht voor vrouwen die in deeltijd in het eigen bedrijf meewerken. De vraag is of de commissie-Meewerkende vrouw deze zaken meeneemt of dat het wachten is op de zoveelste EG-richtlijn die de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de onderneming regelt.

Over gelijke behandeling gesproken. Arbeidsongeschikte alleenstaanden zien zich ook extra gedupeerd door de voorgestelde koppeling van de AWW aan het minimumloon. Ik wil daarvan wel voorbeelden geven, maar ik denk dat de staatssecretaris die voorbeelden kent. Straks zal de alleenstaande 70% krijgen van de netto-uitkering van een echtpaar. Nu gaat men uit van het bruto-loon. Ik denk dat dit een nadeel is. Wil het kabinet nog eens aangeven welke argumenten het daarvoor precies heeft.

Met betrekking tot de reële verdien capaciteit vindt mijn fractie dat de beoordelingscriteria die daarmee gepaard gaan, ten minste in een algemene maatregel van bestuur moeten worden vastgelegd om rechtsonzekerheid te voorkomen en om duidelijkheid te scheppen in de uitvoeringspraktijk. De staatssecretaris zegt, dat hij de ontwikkelingen in de praktijk zal afwachten om te bezien of het nodig is, de criteria alsnog wettelijk vast te stellen. Wij denken dat de uitvoeringspraktijk zich beter ontwikkelt aan de hand van de vastgelegde criteria en dat

deze altijd nog kunnen worden aangepast als zich daartoe de noodzaak aandient.

De FNV heeft ons onlangs geschreven, dat de onduidelijkheid die bij de uitvoeringsorganen bestaat met betrekking tot de reële verdien capaciteit allerminst is weggenomen. Dat vraagt dan toch om politieke duidelijkheid?

Mijn fractie ziet in het algemeen grote problemen ontstaan bij de uitvoering van dit wetsvoorstel. De gedeeltelijk arbeidsongeschikte zal ook met de NWW te maken krijgen, met alle eisen en bepalingen die daarbij horen en eventueel ook met de Toeslagenwet, de IOW en de ABW. En maar toetsen en maar controleren! En dat alles door verschillende uitvoeringsinstanties. Hoe wil de betrokkene daar zelf enig inzicht in hebben? Hoe kan voorkomen worden dat hij of zij de dupe wordt van niet goed op elkaar afgestemde werkzaamheden van de uitvoerende organen?

Het aantal beroepszaken zal in elk geval tot een extra werklust leiden, als mensen tenminste al in beroep gaan als dat opportuun is. Waarschijnlijker is, dat mensen zich van het ene loket naar het andere moeten laten sturen. Het gaat immers om niet georganiseerde mensen. En ook als zij wel zijn georganiseerd, valt er weinig te ondernemen tegen bureaucratische en ondoorzichtige rompslomp.

D'66 heeft al eerder een pleidooi gehouden voor een ombudsman voor de sociale zekerheid en voor het éne gemeentelijke loket, waar men zich met alle sociale-zekerheidsproblemen kan vervoegen. Helaas is de uitvoeringsorganisatie vandaag niet aan de orde. Wat er wel gebeurt, is het creëren van een grote rechtsonzekerheid en een grotere ondoorzichtigheid van het uitvoeringssysteem, waar in eerste instantie gehandicapte mensen de dupe van worden. D'66 keurt dat ten stelligste af. Ik heb echter al gezegd dat, als aan een aantal voorwaarden is voldaan, dit wetsvoorstel bij voorbeeld in 1990 wel van kracht zou kunnen worden.

Ik kom vervolgens te spreken over de Toeslagenwet. De fractie van D'66 ziet de Toeslagenwet als een noodzakelijk kwaad met een voorlopig karakter. Het is noodzakelijk dat er voorlopig een aanvulling wordt verstrekt op een loondervingsuitkering voor die personen die een partner of kind tot financiële last hebben. Het is ook noodzakelijk dat de minimumdag-

## Groenman

loonregelingen die er tot nu toe voor zorgden dat in geval van werkloosheid, ziekte of arbeidsongeschiktheid gehuwden en één-oudergezinnen een aanvulling tot het minimumloon kregen, worden afgeschaft.

D'66 heeft deze minimumdagloonregelingen als discriminatoir beschouwd vanaf het moment dat de bescherming alleen voor kostwinners is gaan gelden. Nu echter de loonderwijsregelingen in de NWW inclusief de uitkering in de vervolgfase, individueel geregeld worden, zou zonder enige vorm van bescherming de financieel afhankelijke partner of het kind of de kinderen in een één-oudersituatie niet meer onderhouden kunnen worden, als het althans om minimumuitkeringen gaat.

Noodzakelijk is de Toeslagenwet dus wel, maar er zitten nogal wat kwalijke kanten aan die ik de revue zal laten passeren. Ik zal mijn bijdrage op dit punt besluiten met een pleidooi om de Toeslagenwet een tijdelijk karakter te geven.

Dan mijn bezwaren tegen de Toeslagenwet. Partners worden verder en eerder al in de loonderwijsfase financieel afhankelijk van elkaar gemaakt. Men krijgt immers geen toeslag als de partner voldoende inkomsten heeft. Om te bepalen of er recht is op een toeslag voor een afhankelijke partner, moet gekeken worden naar de privésituatie van de betrokkenen. In de bijstand scheidt de toets op leefvorm nu al veel problemen. Verdere leefvormcontrole met alle onduidelijkheid daaromheen, is volgens de fractie van D'66 principieel verwerpelijk. Het door de regering gekozen systeem brengt dit wel met zich mee.

De regering wil toetsen op het duurzaam – dat wil zeggen: minstens drie maanden – samenwoningsverband en bezien of de situatie ook anderszins niet verschilt van die van een wettelijke huwelijksrelatie. De VVD-fractie heeft samen met de CDA-fractie nu een amendement ingediend, waardoor subjectieve elementen worden uitgesloten.

Daarbij zijn nogal wat vraagtekens te zetten. Waar vroeger in de slaapkamer gecontroleerd werd, zal nu in de keuken gecontroleerd worden, naar mijn gevoel. Bovendien worden verwanten uitgesloten. Ik kan mij niet voorstellen, dat de fractie van de VVD daar gelukkig mee is als het om draagkrachtbepaling gaat.

Bovendien wordt er in dat amendement absoluut geen tijdelijkheid aan deze regeling gesteld. Dat lijkt mij niet te kloppen met de opmerkingen die naar aanleiding van het beleidsplan emancipatie gemaakt zijn. Wij zien voorsnog de voordelen niet en vrezen nu toch opnieuw willekeur. Aan de controles wordt niet wezenlijk een einde gemaakt. Bovendien is het de vraag, waarom er ook niet een dergelijk amendement op de ABW is ingediend.

Zowel de nieuwe werkloosheidswet als de toeslagenwet zullen door de bedrijfsverenigingen worden uitgevoerd. D'66 is het daarmee eens. De vraag doet zich echter voor, aan welke algemene bepalingen de bedrijfsverenigingen zich hebben te houden bij deze uitvoering. Mijn fractie denkt daarbij aan de grondwettelijke bescherming van de persoonlijke levenssfeer en aan de grondwettelijke norm van de gelijke behandeling. Ik heb daarvoor amendementen ingediend zowel op de nieuwe werkloosheidswet als op de toeslagenwet.

**Mevrouw Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Voorzitter! Mevrouw Groenman vroeg waarom wij geen amendement op de ABW hebben ingediend.

De heer **Linschoten** (VVD): Mevrouw Groenman, zei u AWW of ABW?

**Mevrouw Groenman** (D'66): Ik bedoel de ABW. U hebt in de toeslagenwet en de IOW op het punt van de samenlevingsvormen de duurzaamheid en het samenwonen geregeld en het subjectieve criterium laten vallen.

**Mevrouw Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Dat hebben wij wel gedaan.

**Mevrouw Groenman** (D'66): Dan heb ik dat nog niet gezien. Dan ligt het aan mij. Dan heb ik er niets over gezegd.

De heer **Linschoten** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag over het nieuwe onderwerp, dat mevrouw Groenman aansneet. Kan mevrouw Groenman mij uitleggen, waarom zij een dergelijke bepaling van gelijke behandeling opgenomen wil zien? Gegeven de toelichting op dat amendement, is zij van mening dat bedrijfsverenigingen, niet zijnde de overheid in strikte zin, niet gebonden zouden zijn aan hetgeen de Grondwet bepaalt. Waarop baseert zij die conclusie? Het gaat immers om het uitvoeren van een wet in formele zin?

**Mevrouw Groenman** (D'66): De bedrijfsverenigingen zijn op dit moment geen pure overheidsorganen. Bij die uitvoering is het beroep dat een burger mag doen op discriminatiebepalingen niet geregeld. Ik wil het voor de zekerheid vastgelegd hebben in de wet. Ik zal daarop nog nader ingaan. Een burger kan nu wel protesteren tegen iemand van de sociale dienst die zijn privacy aantast. Of hij dat echter ook kan doen tegen iemand van de bedrijfsvereniging is op dit moment onduidelijk.

Voorzitter! Bij de grondwetsherziening is uitvoerig gesproken over de reikwijdte van beide artikelen. Gelden deze normen alleen voor de staat, de overheid, of hebben zij in voorkomende gevallen ook een zogenaamde horizontale werking, dat wil zeggen dat zij ook van toepassing zijn in het onderling verkeer tussen burgers of tussen burgers en particuliere organisaties? Er zijn destijds soms zeer ruimhartige standpunten ingenomen, in ieder geval ten aanzien van het recht op privacybescherming. In de concrete gevallen waarin volgens de nu voorliggende NWW en toeslagenwet de bedrijfsverenigingen moeten gaan toetsen is het echter niet duidelijk of ook hier de uitvoeringsorganen – de bedrijfsverenigingen dus – aan deze normen gebonden zijn.

Ik verneem graag de mening van de regering hierover. Op voorhand wil ik stellen, zeer te hechten aan beide grondwettelijke normen en beginselen. De fractie van D'66 wil voorkomen, dat van de kant van de burgers, van de kant van de uitvoeringsorganen en ook van de kant van de degenen die over mogelijke conflicten moeten oordelen – in dit geval de Raden van Beroep en de Centrale Raad van Beroep – enige twijfel zou ontstaan over de toepasselijkheid van beide normen. Daarom wil mijn fractie zowel in de NWW als in de TW een bepaling opnemen die deze toepasselijkheid uitdrukkelijk vastlegt.

Een dergelijke wettelijke bepaling zou echter tegelijkertijd voor uitvoeringsorganen onduidelijkheid kunnen scheppen. Vandaar dat naar onze mening aan de Sociale Verzekeringsraad opgedragen zou moeten worden om, in overleg met de minister, hieromtrent nadere regels te stellen. De Sociale Verzekeringsraad lijkt ons hier de meest aangewezen regelgever. De voorgeschreven samenspraak met de minister is bedoeld om te voorkomen dat een uitleg aan de

## Groenman

grondwettelijke normen zou worden gegeven die zich niet tot in alle details verdraagt met de regelgeving die de regering geroepen is te geven ter uitvoering van de genoemde grondwettelijke normen.

Onze amendementen zouden licht het verwijt van symboliek en niet meer dan dat kunnen krijgen. Dat is allerminst de bedoeling. Daarom noem ik een voorbeeld van de rechtsonzekerheid c.q. rechtsongelijkheid die zou kunnen ontstaan indien de wettelijke bescherming zou ontbreken. Niet zo lang geleden werd een kort geding aangespannen tegen een ambtenaar van de sociale dienst, met een beroep op de privacybescherming. Deze ambtenaar zou uit eigen privé-wetenschap aan zijn dienst hebben gemeld, dat een vrouw met een uitkering deze uitkering ten onrechte genoot omdat zij samenwoonde met een partner. Hier kon een beroep op de privacybescherming worden gedaan omdat het een daad van een ambtenaar van een gemeentelijke dienst betrof, die als overheidsinstantie gehouden is aan de uitvoering van de grondwettelijke normen.

Een vergelijkbare situatie zou ook bij de toeslagenwet kunnen optreden: een medewerker van de bedrijfsvereniging die het zijne of hare doet met de wetenschap dat de partner voor wie een toeslag wordt gegeven wellicht toch eigen inkomsten heeft. In een dergelijk geval is het echter niet duidelijk of de rechterlijke instantie die hiertoe geroepen is, ook hier een beroep op privacybescherming op zichzelf zal kunnen honoreren.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Is mevrouw Groenman niet met mij van mening dat de problematiek in de sfeer van het administratieve recht en in de sfeer van het sociale-zekerheidsrecht gedekt wordt door het leerstuk van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur? Daarbij is het duidelijk dat er in geval van gelijke situaties ook gelijk behandeld moet worden. Dat is ook herhaaldelijk bevestigd in de jurisprudentie door raden van beroep en door de Centrale Raad van Beroep.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Regeling via de algemene beginselen van behoorlijk bestuur lijkt mij niet afdoende. De principes die in de Grondwet zijn geregeld, zijn zo belangrijk dat men elke onzekerheid moet voorkomen. Als men dan moet

verwijzen naar de beginselen van behoorlijk bestuur, zou dat op dit moment ook al kunnen. Het scheidt alleen maar zekerheid, ook voor uitvoeringsorganen, als mensen weten dat die grondwettelijke normen ook hiervoor gelden. Ik kan mij trouwens niet voorstellen dat de heer Linschoten niet tegen is!

De heer **Linschoten** (VVD): Neen, Voorzitter, daar wil ik geen enkele onduidelijkheid over laten bestaan. Natuurlijk ben ik daar geen tegenstander van; ik ben er een voorstander van. De vraag is alleen of het noodzakelijk is om het in deze wet te regelen, omdat er op dit moment ook al een duidelijke praktijk op dit gebied bestaat. Alleen in geval van onduidelijkheid zou een dergelijk amendement nuttig zijn. In alle andere situaties zou het inderdaad neerkomen op niet veel meer dan symboliek. Maar ik ben in dat geval met mevrouw Groenman erg benieuwd naar het antwoord van de bewindslieden.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Ja precies! De bedrijfsverenigingen – de uitvoeringsorganen – moeten nieuwe regelingen toepassen waar zij niet mee bekend zijn. Men moet er dan voor uitkijken dat er geen onrechtmatigheden plaatsvinden. Als een en ander in de wet wordt vastgelegd, weet men precies waar men aan toe is.

Voorzitter! Bij de NWW speelt de privacybescherming op een wat andere manier een rol. Voor de uitvoering van de wet zullen de nodige formulieren worden ontworpen, waarin de voor een uitkering relevante gegevens staan. Mijn fractie vindt dat daarbij niet meer vragen moeten worden gesteld, ook niet in de gesprekken daaromheen, dan strikt noodzakelijk. Wat noodzakelijk is of niet, kan op dit moment wellicht niet in zijn algemeenheid worden gezegd. Maar ik zie de reactie van de staatssecretaris daaromtrent met belangstelling tegemoet. Daarom is het ook juist dat de rechter in voorkomende gevallen kan toetsen of aan het beginsel van privacybescherming recht is gedaan.

Waarom moet ook het beginsel van gelijke behandeling worden opgenomen in de wet en wel als eerste punt? De laatste vraag is gemakkelijk te beantwoorden. Onze fractie heeft voor de volgorde van de Grondwet gekozen om alle twijfel weg te nemen over mogelijke vragen

over de hiërarchie tussen grondwetsbepalingen. Het is dus niet meer dan een formeel motief.

Voor het opnemen van het beginsel is ook een belangrijke reden, namelijk dat boven elke twijfel verheven moet zijn dat bedrijfsverenigingen, die toch een essentieel deel van onze wettelijke sociale zekerheid uitvoeren, aan dit beginsel gebonden zijn en dat burgers, die menen daarin beknut te zijn een beroep kunnen doen op de rechter. Dat scheidt duidelijkheid voor de burgers en voor de uitvoeringsorganen zelf. Burgers, ongeacht geslacht of ras, kunnen zich met meer vertrouwen wenden tot de uitvoeringsorganen.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie zou graag zien dat er reeds nu een onafhankelijk uitkeringsrecht voor een ieder zou kunnen bestaan. Maar wij realiseren ons dat dat in de bijstandsregeling momenteel alleen al financieel niet mogelijk is. Wij verzetten ons echter tegen de uitbreiding van het toetsen van het inkomen van de partner en dus tegen afhankelijkheid in een loondervingsfase op een manier zoals nu in de toeslagenwet gebeurt. Wij verzetten ons nog sterker tegen het daarbij in aanmerking nemen van alle vormen van ongehuwd samenleven.

Een ander bezwaar hebben wij tegen de beperkte vrijlatingsregeling, die bovendien na twee jaar ophoudt. Als het kabinet het betaald werken van vrouwen wil stimuleren, moeten er geen ontmoedigende maatregelen genomen worden. Gelukkig heeft het CDA dit risico ook onderkend en gekozen voor de AOW-systeematiek als het om de vrijlatingsregeling van bijverdiensten gaat. De befaamde knik die optreedt als de partner – meestal de vrouw – een inkomen van enige betekenis gaat verwerven en daardoor in één klap de toeslag ziet verdwijnen, zodat net zo goed thuis kan blijven en van de toeslag kan profiteren, moet echt weg.

Een volgend bezwaar is de verslechtering van de positie van éénoudergezinnen in een loondervingsfase, waar mijn fractie de noodzaak niet van inziet. In een onderzoek van de Nederlandse Gezinsraad van enige tijd terug werd gewezen op de achtergestelde maatschappelijke positie van kinderen uit éénoudergezinnen.

De vele verhalen van bijstandsmoeders die wij ontvangen, ondersteunen die conclusie alleen maar.



## Groenman

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Voorzitter! Ik wil één misverstand wegnemen. De uiteindelijke keuze in ons amendement betreft niet precies de AOW-systematiek. Het is een combinatie van twee zaken.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Neen, maar ik heb begrepen dat u iets moois hebt gedaan. Het sprak mij aan en ik meende dat ik mij er niet verder in hoefde te verdiepen. Maar goed, ik heb het wellicht wat te globaal geformuleerd. Het kan ook allemaal veel ingewikkelder.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): U heeft in ieder geval een goede indruk.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Ja toch? Dan wat de alleenstaanden betreft. Als zij door werkloosheid of anderszins bij loonderving onder het voorheen geldende minimum vallen – dit kan inderdaad alleen in situaties van deeltijdwerk – wordt er geen aanvulling gegeven. Ik heb daarvoor al een oplossing gegeven in een eerder deel van mijn verhaal. De regering maakt een onderscheid tussen vrijwillig en gedwongen in deeltijd werken.

Ik denk dat dit een onzinnig onderscheid is. Dat zou betekenen dat een alleenstaande nooit vrijwillig in deeltijd kan gaan werken, omdat hij dan, voor zover het om een laag inkomen gaat, een te groot risico zou lopen om in de bijstand terecht te komen. Hoe het kabinet dit rijmt met het beleid dat erop gericht is jongeren die relatief vaker alleenstaand zijn dan ouderen, in deeltijd te laten werken, is mij onduidelijk. Overigens doet het probleem zich nu schrijnend voor bij alleenstaande deeltijdwerkers. Samenwonende deeltijdwerkers zouden ook bij werkloosheid onder het sociaal minimum kunnen duiken. De regering stelt voor dat voor hen de Toeslagenwet moet blijven gelden. Ik heb daar al eerder over gesproken.

Een zeer belangrijk bezwaar van de Toeslagenwet is het punt van de bovenwettelijke uitkeringen. Het beroep op de Toeslagenwet zal naar onze mening groter zijn dan verwacht wordt. Modale werknemers en zij die minder verdienen, zullen zeker als zij jong zijn en nog een betrekkelijk kort arbeidsverleden hebben, bij ziekte of werkloosheid al snel in een minimum sfeer terecht komen. Vrouwen zullen door de hoge eisen die gesteld

worden om voor een individuele uitkering in aanmerking te komen, al snel op de inkomsten van de partner zijn aangewezen.

Voor veel werknemers met partners die van deze sociale zekerheid weinig bescherming te verwachten hebben, zal het onaan-trekkelijker zijn om via bovenwettelijke regelingen een aanvulling te eisen voor langer dan het eerste halfjaar van eventuele werkloosheid. Ik heb daar al op gewezen. Voor de IOW geldt dit overigens in verscherpte mate. De regering kan in haar memorie van antwoord wel stellen dat de meeste afvloeiingsregelingen van relatief korte duur zijn, maar wat zij nu doet heeft als effect dat langer durende afvloeiingsregelingen er ook nooit zullen komen. Wij hebben steeds van de regering begrepen dat zij de verantwoordelijkheid van de sociale partners wilde vergroten.

Bovenwettelijke uitkeringen worden echter door de verrekening met de toeslagen minder interessant. De regering moet dan ook niet verbaasd zijn, wanneer de druk op de vakbeweging om dan de onderhandelingsruimte maar te gebruiken voor hogere looneisen, groter wordt, niet alleen om de relatieve achteruitgang, zoals de hogere toelatingseisen, te compenseren, maar ook om in ieder geval een hogere uitkeringsgrondslag te bereiken. Ik ben hier toch nog even op teruggekomen – ik had hier al iets over gezegd – omdat dit met name bij de Toeslagenwet speelt.

Wij vinden dat het overleg over de bovenwettelijke uitkeringen niet geblokkeerd mag worden. Als er goede bovenwettelijke uitkeringen komen, bespaart de overheid op de Toeslagenwet. Het zou dan ook redelijk zijn, als de overheid een deel van de bovenwettelijke uitkeringen mee bekostigt door de besparingen op de toeslagen of een gedeelte daarvan ten goede te laten komen aan de sociale partners. Mijn fractie heeft dit ook in de stukken gesuggered, maar vond de reactie daarop niet bevredigend. Kan de staatssecretaris nog eens uitleggen waarom de Ziektewet ook betrokken wordt bij de Toeslagenwet? Dit is in tegenstelling tot de adviesaanvraag van 1983, waarin de Ziektewet buiten beschouwing bleef.

Mijn fractie zou er een sterk voorstander van zijn om de Toeslagenwet een tijdelijk karakter te geven. Wij menen dat dit een logische consequentie is van het beleidsplan emancipatie. Voor de generatie die

na 1990 18 jaar wordt, zou de verplichting tot beschikbaarstelling voor de arbeidsmarkt als voorwaarde moeten gelden om voor een individueel uitkeringsrecht in aanmerking te komen. Die verplichting kan niet gevraagd worden van de huidige generatie vrouwen, voor zover zij gehuwd zijn of samenwonen. Op verschillende plaatsen in de schriftelijke stukken erkent het kabinet dat het element tijdelijkheid van wezenlijke betekenis is.

Met de emancipatieraad vindt het kabinet dat voortdurend getoetst moet worden of er nog een objectieve rechtvaardigingsgrond is voor het verlenen van toeslagen. Voor het eerst in 1990 zou zo'n heroverweging op haar plaats zijn. Bezien kan dan worden hoe het staat met de arbeidsparticipatie van met name gehuwde of samenwonende partners, hoe het staat met de herverdeling van arbeid en in hoeverre ouder-schapsverlofregelingen vaste voet aan de grond hebben gekregen. Gezien de arbeidsmarktparticipatie van jonge vrouwen nu ten opzichte van jonge mannen, ligt het in de verwachting dat het aantal tweeverdieners zal toenemen. Als er in 1990 bezien wordt hoe het verder met de Toeslagenwet moet, dan behoeven er volgens mij geen aanvullende voorwaarden gesteld te worden aan de partners van uitkeringsgerechtigden, opdat de laatsten voor een toeslag in aanmerking komen. Mijn fractie doelt in dit verband uitdrukkelijk op een eigen zelfstandig en volwaardig uitkeringsrecht tegenover de beschikbaarheids-eis. Ook zou vanaf 1990 slechts voor nieuwe jaargangen van 18-jarigen zo'n combinatie van plichten en rechten moeten gelden.

Ten einde te verzekeren dat tegen 1990 en daarna in ieder geval de afweging plaatsvindt, heb ik een amendement ingediend om de Toeslagenwet een tijdelijk karakter te geven, waarbij het de bedoeling is in 1990 te bezien in hoeverre verlenging voor bepaalde leeftijdsgroepen nog gewenst is. In het nader rapport en in de memorie van toelichting bij de Toeslagenwet hebben de staatssecretarissen aangegeven dat zij een verandering van het karakter van de toeslagenregeling mogelijk achten. De discussie moet voortgezet worden, zo lees ik in de memorie van antwoord, ten einde te zijner tijd tot een verantwoorde besluitvorming op dit punt te komen. Mijn amendement beoogt niet de discussie nu tot een

## Groenman

afzondering te dwingen, maar wel te verzekeren dat die discussie wordt gevoerd.

In het eindverslag heb ik tevens aangedrongen op een adviesaanvraag aan de Emancipatieraad over de relatie tussen de toeslagenwet en het toekomstige emancipatiebeleid. Als het kabinet A zegt in het beleidsplan emancipatie wat de aan de nieuwe generatie te stellen eisen betreft, zou het ook B moeten zeggen als het gaat om het ontwikkelen van een visie met betrekking tot de voorwaarden die vervuld moeten worden om A te kunnen realiseren. Ik denk dan aan een echt kinderopvang- en ouder-schapsverlofbeleid, aan zaken als positieve actie om de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt te versterken en om-, her- en bijschollingsbeleid.

Natuurlijk gebeurt er op dat gebied wel wat vanuit het emancipatiebeleid, maar tot nu toe is een en ander niet echt gecoördineerd gericht op het versterken van de positie van de nieuwe generaties na 1990. In die zin bepleit ik als vervolg op de motie die ik heb ingediend bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (19 200 XV, nr. 36), een adviesaanvraag aan de ER en de SER. Ook aan de SER, omdat onlangs door deze Kamer een D'66-motie is aangenomen waarin de emancipatie van mannen en vrouwen als volwaardig zesde element van het sociaal-economisch beleid wordt beschouwd.

Ik kom nu toe aan de IOW. Op het eerste gezicht lijkt dit een sympathiek wetsvoorstel. Het is goed dat rekening gehouden wordt met de slechte arbeidsmarktpositie van hen, die op oudere leeftijd werkloos worden. Het is ook verstandig om voor deze categorie een eind te maken aan de eigen-huisproblematiek, als mensen na de loondervings-uitkering in de bijstand belangen. Er zitten echter een paar addertjes onder het gras die mijn fractie minder goed bevallen.

Ik doel op de eisen die aan de partner van een uitkeringsgerechtigde IOW'er worden gesteld, terwijl het vermogen van de uitkeringsgerechtigde geheel buiten beschouwing blijft, op de verruiming van het begrip partner in het kader van ongehuwd samenwonenden van gelijk of verschillend geslacht en op het ontbreken van een vergelijkbare regeling voor ex-zelfstandigen. Op die punten zal ik nog nader ingaan.

Het kabinet presenteert de IOW als een loondervingsregeling met een partnertoets. Dat is onlogisch, want loondervingsregelingen behoren per definitie geen partnertoets te kennen. Beter zou zijn om te spreken van een bijstandsregeling zonder vermogens-toets. Wat dat betreft zijn de huidige regelingen in de WWV voor oudere werklozen beter. De IOW betekent een verslechtering van hun positie ten opzichte van de bestaande regeling voor 57,5-jarigen, waarin een minder zware referentie-eis bestaat, koppeling aan het loon bestaat in plaats van aan het minimumloon en de partnertoets en beschikbaarheids-eis van de partner voor de arbeidsmarkt ontbreken. Ook de huidige interimregeling voor 47,5-jarigen is beter.

De Raad van State suggereert om dichter bij de bestaande regelingen te blijven door de vervolguiteringen op grond van de NWW te verlengen. Er zou dan net als bij de vervolguiteringen recht op toeslag op grond van de toeslagwet bestaan en de inkomstenstoets zou alleen gelden voor het recht op toeslag. Een aparte IOW is niet nodig. De uitvoering blijft in handen van het orgaan dat ook de vervolguitering verzorgt en de zaak wordt een stuk eenvoudiger en doorzichtiger. De fractie van D'66 vindt dit nog steeds de mooiste oplossing. Als een dergelijke regeling duurder zou zijn, zouden de meerkosten gedragen worden door werkgevers en werknemers. De overheidskas wordt echter verlicht als de IOW plaats zou maken voor een verlengde vervolguitering. Het kabinet voelt, om ons onduidelijke redenen, daar niet voor. Dus blijven wij met het huidige voorstel zitten.

Het grootste bezwaar voor D'66 is gelegen in de onevenredig zware eisen die aan de partner van de uitkeringsgerechtigde gesteld zullen worden, eisen waartegenover overigens geen zelfstandig uitkerings-rechten staan. Er kunnen weliswaar ontheffingen verleend worden, maar dat doet niets af aan het principe dat aan oudere vrouwen, die een recent en bestendig arbeidspatroon hebben, de eis wordt gesteld, zich blijvend voor de arbeidsmarkt beschikbaar te houden. Waar het kabinet uiterst omzichtig omspringt met de zogenaamde sollicitatieplicht voor vrouwen en daarover in de toeslagenwet niets vastlegt – ook niet voor een nieuwe generatie – wekt deze beschikbaarheidseis in de IOW grote verbazing en ergernis.

Als wij het goed zien, gaan de ruime vrijlatingsbepalingen om het opeten van het eigen huis te voorkomen, ten koste van de rechten van oudere vrouwen. Als een oudere man werkloos wordt, blijft zijn vermogen dat hij ook los van een eigen huis kan hebben, onaangetaast en wordt het eventuele inkomen van de partner onmiddellijk aangesproken. Een dergelijke oplossing van de eigen-huis-problematiek gaat ons wel erg ver. De beschikbaarheidseis voor vrouwen is onredelijk en bovendien is voor partners die nu een stuk jonger zijn dan 50 jaar, het vooruitzicht dat in de toekomst, als de man wel 50 jaar is en werkloos wordt, hij het inkomen van de partner moet opeten, ook nogal ontmoedigend.

De fractie van D'66 vindt dat het inkomen van de partner eigenlijk niet betrokken zou moeten worden bij het recht op een IOW-uitkering, maar dat anderzijds vermogen niet onbepaald hoeft te worden vrijgelaten. Van de thans verhandelde huizen is de gemiddelde koopsom f 140.000. Wat is er tegen om het vermogen vrij te laten tot bij voorbeeld f 150.000? Het zou wel eens zo kunnen zijn dat de oplossing van de Raad van State minder extra kost dan de beperking in de vermogensvrijlating oplevert. Wij horen graag het oordeel van de regering. Hoe duur is verder het laten vervallen van de partnerinkomens-toets en hoeveel levert het op om het vermogen vrij te laten tot een maximum van f 150.000?

Voor de ex-zelfstandigen denken wij aan een vergelijkbare oplossing. Onder opheffing van de bedrijfsbeëindigingshulp zou de ex-zelfstandige opgenomen moeten kunnen worden in de IOW, waarbij het vermogen wordt vrijgelaten tot hetzelfde maximumbedrag van f 150.000, en tevens het vermogen dat als oudedagsreserve kan worden aangemerkt, buiten beschouwing blijft.

Wij hebben begrepen dat de centrale organisaties van het midden- en kleinbedrijf en de landbouw het niet onredelijk vinden om bij opname van ex-zelfstandigen in de IOW rekening te houden met inkomen uit vermogen. Voor opname in de IOW zouden dezelfde voorwaarden kunnen worden gehanteerd, als bepleit door de CDA-fractie in de door haar geschetste hoofdlijnen voor een IOZ, een aparte inkomensvoorziening voor oudere zelfstandigen. Ook met zo'n IOZ zou de fractie van D'66 kunnen leven. Als het hoofdbezwaar dat de regering

## Groenman

daartegen heeft, wordt gevormd door het vermogen dat voor een ex-zelfstandige vrijkomt bij verkoop van de zaak, in tegenstelling tot werkloze werknemers die meestal niet over vermogen beschikken, en door de uitvoeringsproblemen ten aanzien van de toetredingseis, dan zouden onze ideeën over maximale vrijlating van het eigen vermogen en de toetredingseisen zoals die door de CDA-fractie zijn geformuleerd, wellicht toch tot opnemings in de IOW kunnen leiden.

Vervolgens merk ik nog iets op over de gelijkstelling van ongehuwd samenwonende partners van gelijk of verschillend geslacht aan gehuwden. D'66 wenst mensen zoveel en zolang mogelijk als individu te behandelen. Gelijkstelling aan het huwelijksmodel staat haaks op dat uitgangspunt. Samenwonende personen die alleen om een schaalvoordeel samenwonen, mag nooit een onderhoudsplicht, zoals in het huwelijk geldt, worden opgelegd. De grens tussen het samenwonen vanwege het schaalvoordeel en het samenwonen vanwege een affectieve onderlinge band mag volgens D'66 niet door de overheid worden getrokken. Mensen moeten dat zelf kunnen uitmaken.

Thans kom ik te spreken over de Algemene Bijstandswet. Het betreft hierbij een onuitputtelijke bron van discussie. Waar het garanderen van een minimum bestaansniveau door niemand betwist wordt, gaat het in de discussie om de vraag in hoeverre rekening moet worden gehouden met maatschappelijke ontwikkelingen. Nu wordt in de ABW uitgegaan van het traditionele huwelijksmodel. De regering wil meer groepen onder dit model brengen. D'66 wil zoveel mogelijk af van het verstrekken van bijstand aan de leefeenheid en de bijstand meer afstemmen op de individuele behoeften. Tegenover een individueel minimumrecht zou een individuele plicht moeten staan zich beschikbaar te stellen voor de arbeidsmarkt. Wij begrijpen dat deze situatie thans niet is te realiseren.

Wij begrijpen echter niet waarom de regering geen perspectief schetst op de individualisering van de minimumuitkeringen. Als het al juist is dat het traditionele huwelijksmodel de overhand heeft, zijn er ook volgens onderzoeksgegevens en volgens de stukken ontwikkelingen gaande die de andere kant op wijzen, de kant van de economische onafhankelijkheid van mensen. Als de

regering stelt dat de overheid niet sturend en initiërend kan optreden in de richting van andere vormen van samenwonen en samenleven, dan mag daar naar ons gevoel niet een beleid aan gekoppeld zijn dat een niet omkeerbare maatschappelijke ontwikkeling naar economische onafhankelijkheid van individuen blokkeert of ernstig tegenwerkt.

Onze stelling is dat de regering door nieuwe groepen toe te voegen aan het wettelijk regime van de bijstand, wel degelijk maatschappelijke ontwikkelingen blokkeert. Bij meer mensen wordt gekeken naar de bestaansmiddelen van de leefeenheid en meer mensen worden dus economisch afhankelijk van elkaar gemaakt. Natuurlijk moet in deze visie het alleenverdienerspatroon voorlopig worden beschermd. Dit is echter niet in strijd met het bieden van althans het perspectief op zelfstandige uitkeringsrechten voor wie financieel onafhankelijk wil zijn en zich beschikbaar stelt voor de arbeidsmarkt.

Partners die voordat de bijstandssituatie zich voordoet, financieel onafhankelijke waren, zouden dat zo lang mogelijk moeten blijven. Het kabinet wil daartoe trachten de vervolgitkering te verlengen. In het kader van de bespreking van de NWW heeft mijn fractie een amendement ingediend, waardoor komt vast te liggen dat telkenjare gezien wordt of dat mogelijk is. Dat dwingt komende kabinetten recht te doen aan de uitspraak dat verlenging eventueel mogelijk is, in ieder geval wenselijk is.

Iets anders is het toekennen van individuele minimumrechten aan de jongere generatie. Wij refereren dan weer aan het beleidsplan emancipatie waarin 1990 als cruciaal jaar genoemd wordt van waaraf van beide partners in een leefeenheid een beschikbaarstelling voor de arbeidsmarkt verwacht mag worden. De regering verzaakt consequent aan het beleidsplan in het kader van de stelselherziening handen en voeten te geven. Zij erkent wel dat toekomstige veranderingen in de maatschappelijke omstandigheden kunnen leiden tot een herbezinning op de uitgangspunten van de ABW met betrekking tot het beginsel van de gezinsbijstand. Mogelijkheden om tot individueel gerichte rechten en plichten te komen, kunnen dan volgens het kabinet nader worden onderzocht, om te beginnen bij de jongere generatie. Enig onderzoek is echter op dit moment niet gaande.

Wanneer zal het kabinet daarmee beginnen? Denkt het dan ook aan een adviesaanvraag aan SER en ER om te bezien welke maatregelen er nodig zijn voor de nieuwe generatie financiële onafhankelijkheid te kunnen realiseren? Ik doel dan op echte individuele uitkeringsrechten tegenover een eigen individuele beschikbaarheidseis. Het realiseren van individuele plichten en rechten voor een nieuwe generatie vergt meer dan louter afwachten hoe de arbeidsmarkt en het proces van de arbeidsduurverkorting zich zullen ontwikkelen.

Het getuigt van toekomstgericht denken en het is stimulerend voor beide partners die betaalde arbeid willen verrichten terwijl zij in de bijstand zitten, als de vrijlatingsnorm voor bijverdiensten wordt verruimd. De Emancipatieraad stelt voor, 1,5 maal de normale vrijlatingsnorm te hanteren als beide partners eveninkomsten hebben. Ik steun dit voorstel met kracht.

Mijnheer de Voorzitter! Het toevoegen van nieuwe groepen aan het bijstandsregime is niet alleen ongewenst, gezien in het licht van de door ons in de toekomst gewenste geïndividualiseerde situatie, maar ook uit overwegingen van privacy. In het perspectief daarvan is het een stap terug. De inbreuk die ook nu reeds op de privacy wordt gemaakt – getuige de praktijk van de bijstand – is ons een doorn in het oog. Wij hebben dit bij het debat over de voordeurdelers als een van de bezwaren genoemd en wij maken ons nu weer ernstig ongerust over het gemak waarmee het kabinet dit probleem terzijde schuift.

Zolang er geen helderheid is over de criteria die gehanteerd worden om te bepalen of er sprake is van een situatie die vergelijkbaar is met het huwelijk, zal rechtsongelijkheid blijven bestaan. Dat die rechtsongelijkheid er ook nu is, is geen reden om nieuwe groepen burgers de dupe daarvan te laten worden.

Het gezamenlijk bewonen van een woning en het gezamenlijk voeren van een huishouding als criteria voor een economische eenheid nemen, lijkt eenvoudig, maar bergt het gevaar in zich dat onterecht aan mensen een zorgplicht wordt opgelegd. Andere criteria zoals het gezamenlijk optreden naar buiten in aanmerking nemen, leidt tot rechtsongelijkheid vanwege de subjectieve elementen daarin. Ik heb al eerder geïllustreerd, door beide staatssecre-

## Groenman

tarissen als voorbeeld te nemen, tot welke rare conclusies dit kan leiden.

Uitgaan van het individu is dus uiteindelijk de enige oplossing. Dit perspectief moet worden geboden en voorlopig moeten geen nieuwe groepen aan het bestaande bijstandsregime worden toegevoegd, terwijl dit regime zelf duidelijker moet worden en meer rechten aan de betrokkenen moet bieden om zich tegen willekeur te verweren.

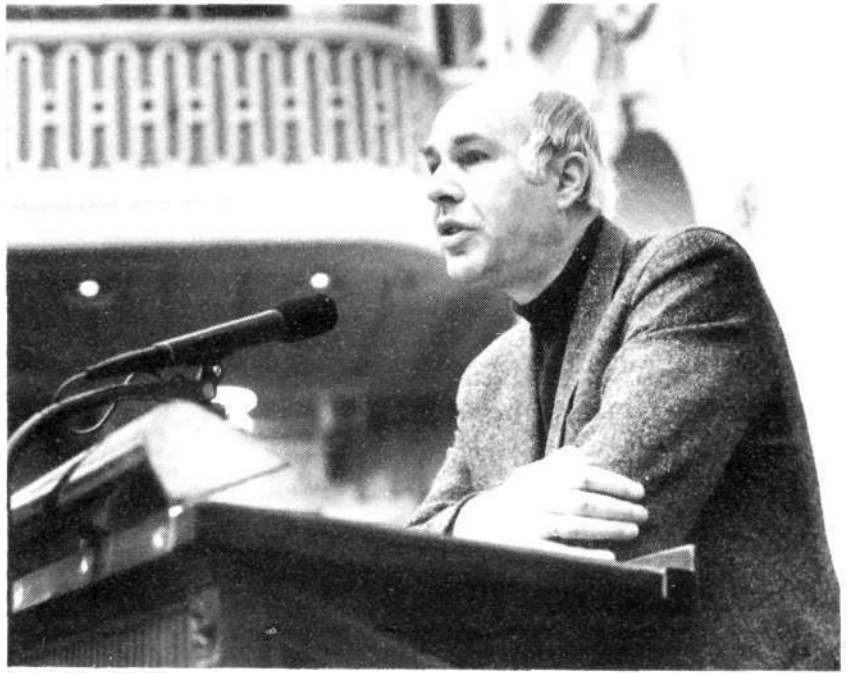
Uit een recent onderzoek blijkt dat de uitvoering van de voordeurdelersregeling bepaald niet vrij van willekeur is. Mijn fractie heeft zich daarover altijd tegen verzet. In dit verband heb ik al eerder op de noodzaak gewezen van het invoeren van een gedragscode per gemeente, waaraan de betrokkenen houvast hebben. Hoe staat het met het overleg met de VNG hierover?

Ik heb ook gewezen op het bezwaar van de nu bestaande administratiefrechtelijke beroepsgang met de zogenaamde omgekeerde bewijslast. Natuurlijk gaan de gemeentelijke sociale diensten eerst uit van de informatie van de betrokkenen. Als men echter meent daaraan te moeten twifelen, gaat men uit van een andere dan de opgegeven situatie en moet de betrokkene zelf aantonen dat de sociale dienst ongelijk heeft in plaats van dat de sociale dienst zijn gelijk moet bewijzen.

Wij pleiten voor meer rechtszekerheid voor de betrokkenen en wij willen zo snel mogelijk toewerken naar het invoeren van individuele rechten op minimum-niveau. Als wij nu alles onder het model van het huwelijk brengen, is het heel moeilijk om dit later weer terug te draaien. Dat de maatschappelijke ontwikkeling zich in de richting van relatievorming, waarbij mensen financieel onafhankelijk van elkaar willen zijn, zal voortzetten – dit is overigens iets heel anders dan emotionele verarming, zoals sommigen wel een suggereren – staat voor de fractie van D'66 als een paal boven water. Maar zelfs als dat niet het geval is, gaat het nog niet aan, één samenlevingsmodel dominant te maken ten koste van andere modellen, waarvoor mensen vrijwillig kiezen.

□

De heer **Nypels** (D'66): Een gruwel is voor de fractie van D'66 het wetsvoorstel voor de gelijkstelling van niet-gehuwde personen met



De heer Nypels (D'66)

gehuwden in de AOW. Hierover zal ik, mijnheer de Voorzitter, in aansluiting op het betoog van mevrouw Groenman enige opmerkingen maken.

Uit het oogpunt van emancipatie en individualisering en uit het oogpunt van vereenvoudiging is dit wetsvoorstel ongewenst.

Op zichzelf is het billijk dat men tot een vorm van gelijkstelling van ongehuwd samenwonenden met gehuwden in de AOW wil komen, maar niet op deze wijze. Zoals al bij de behandeling van het wetsvoorstel tot gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de AOW (18515) bleek, is mijn fractie, evenals de Emancipatieraad, voorstandster van een AOW die voor alle rechthebbenden, ongeacht hun burgerlijke staat of leefvorm, gelijk is.

Hierbij worden in principe geen toeslagen gegeven. Op die grond behoort naar onze mening gelijkstelling van ongehuwd samenwonenden met gehuwden te betekenen, dat de gehuwden dezelfde rechten krijgen als ongehuwd samenwonenden en niet andersom zoals in het voorstel van de regering staat. Uiteindelijk moeten in deze visie de alleenstaanden, ongehuwd samenwonenden en gehuwden bij het bereiken van hun 65ste levensjaar allen een AOW-uitkering krijgen van 70% van het netto minimumloon. Het huidige wetsvoor-

stel vormt geen stap in deze richting, integendeel.

Bepaalde vormen van samenwonen leiden in het voorstel tot een verlaging van de AOW-uitkering van 140% naar 100%. Dit vraagt een extra controle op de leefwijze van mensen, om na te gaan of er al dan niet sprake is van samenwonen, waarbij men een gezamenlijke huishouding voert. Zoals de Raad van State aangeeft, gaat het hierbij om een uiterst gevoelige materie, waarbij de persoonlijke levenssfeer sterk wordt geraakt. Daarbij komt nog dat de normen die gehanteerd worden om vast te stellen, welke vormen van samenwonen gelijkgesteld worden met gehuwden, een arbitrair karakter dragen. Dit blijkt bij voorbeeld ten aanzien van de samenwonende verwanten, die weer niet als gehuwden worden beschouwd en ten aanzien van het onderscheid tussen samenwonende vriendinnen, die zich wel of die zich niet naar buiten toe presenteren als een relatie, die feitelijk overeenkomt met die van echtgenoten.

Bij de schriftelijke voorbereiding is met name door de fractie van de PvdA erop gewezen, dat het voorstel zelfs praktisch onuitvoerbaar is in verband met het feit, dat de juridische controleerbaarheid in binnen- en buitenland gering is. In principe is voor de gehele groep ongehuwde bejaarden een permanente controle

## Nypels

vereist om te weten te komen, of zij samenwonen of niet. De fiscale tariefgroepsindeling is hierbij wellicht een aanwijzing, maar het wetsvoorstel zal de stimulans tot fraude in het algemeen vergroten.

Invoering van het regeringsvoorstel betekent verder dat de inkomensafhankelijke AOW-toeslagen voor partners die nog geen 65 jaar zijn, nu ook zullen gaan gelden voor de ongehuwd samenwonenden. De fractie van D'66 heeft, evenals de fractie van de VVD, ernstige bezwaren gemaakt tegen inkomensafhankelijke delen van de AOW, omdat zij deze strijdig acht met de sociale verzekeringen als algemene basisvoorziening, met het emancipatiestreven en met het streven naar vereenvoudiging en beperking van de bureaucratische controles.

De bezwaren tegen het wetsvoorstel worden daarom nog vergroot, als per 1 april 1988 de inkomensafhankelijke AOW-toeslagen worden ingevoerd. Op die grond zal naar onze opvatting in ieder geval naar een andere opzet van de gelijke behandeling van ongehuwd samenwonenden met gehuwden gezocht moeten worden. Daarom is door ons een amendement voorbereid om het wetsvoorstel een tijdelijk karakter te geven, ten einde te verkrijgen dat ten minste vóór die datum 1 april 1988 een andere gelijkstellingsvorm zal worden gekozen.

Ik heb reeds aangegeven dat de fractie van D'66, evenals de Emancipatieraad, op het standpunt staat, dat uiteindelijk alle AOW-gerechtigden vanaf hun 65ste jaar een AOW dienen te krijgen van 70%, waarbij in principe geen toeslagen worden gegeven. Momenteel zou dat evenwel een premieverhoging tot gevolg hebben, die moeilijk is op te brengen. Onderzocht behoort te worden of het gewenste einddoel is te verkrijgen door bij voorbeeld te starten met een AOW van 60% voor een ieder, waarbij dit percentage in een overgangperiode van 10 jaar geleidelijk wordt verhoogd tot 70%. In die overgangperiode zou met name voor de alleenstaanden een suppletie tot 70% via een toeslagregeling gegeven behoren te worden. Daarbij zou verder nagegaan moeten worden, of de extra lasten hiervan gedragen kunnen worden in het kader van een systeemwijziging, gericht op de fiscalisering van de premies volksverzekering en een eventuele gelijktrekking van de

inhoudingssystemen bij de werkenden en gepensioneerden. Indien deze weg wordt ingeslagen, ontstaat de mogelijkheid tevens tegemoet te komen aan de uitvoeringsbezwaren van de pensioeninstellingen tegen de inkomensafhankelijke AOW. Het wordt voor hen dan mogelijk de aanvullende pensioenregelingen af te stemmen op een eenvoudige AOW-regeling. Pas als de resultaten van een dergelijk onderzoek bekend zijn, kan mijn fractie een definitief standpunt innemen over de methode van gelijke behandeling van ongehuwd samenwonenden en gehuwden in de AOW.

Dat neemt overigens niet weg, dat, zoals gezegd, dit regeringsvoorstel uit het oogpunt van emancipatie, individualisering, vereenvoudiging en controlebeperking voor ons is: een gruwel.



De heer **Scholten**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het stelsel van sociale zekerheid is vrijwel de gehele Nederlandse samenleving betrokken, hetzij direct als uitkeringsgerechtigde – het gaat daarbij 3,5 miljoen mensen maar het zijn er méér gelet op de mensen die van deze groep afhankelijk zijn – hetzij omdat men de kans loopt, ziek of invalide te worden. Het is niet alleen vanwege de solidariteitsgedachte dat wij een goed stelsel moeten hebben maar ook vanwege verantwoord eigenbelang.

Opmerkelijk is dat, terwijl de economie aantrekt en deze regering niet moe wordt, te beklemtonen dat het nationale perspectief zoveel gunstiger is en nog veel beter zal worden als deze club het karwei mag afmaken, er juist nu plannen worden voorgesteld en doorgedrukt om het perspectief voor velen in de samenleving te verslechteren. Ik acht die tegenstelling onbegrijpelijk. Is het een wonder dat in een laatste poging om het tij te keren tien landelijke organisaties, waaronder het CNV – van die organisatie is staatssecretaris De Graaf ooit vice-voorzitter geweest – een oproep aan deze Kamer hebben gedaan om deze wetsvoorstellen te verwerven? Is het niet verheugend dat het Industriepactoraat DISK, en de Raad van Kerken te zamen met een groot aantal organisaties, waaronder de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn, deze hartekreet voor een ander beleid hebben ondersteund?

Als onafhankelijk christen-democraat, voor het laatst vandaag optredend, verheug ik mij over de stellingname van de Raad van Kerken, zoals deze ook in een pittige briefwisseling met de minister-president naar voren is gebracht. Dat is het andere gezicht van de kerk, zoals het zich ook manifesteert in landen in Latijns Amerika en Zuid-Afrika. Het gaat er daarbij steeds om, in navolging van het evangelie partij te kiezen voor de zwakkeren in de samenleving.

De Raad van Kerken heeft in die correspondentie met de minister-president erop gewezen dat het sociale zekerheidsstelsel niet los gekoppeld mag worden voor de bevordering van de werkgelegenheid en de herverdeling van arbeid. Het is juist deze geïntegreerde aanpak, waarin het kabinetsbeleid tekortschiet. Daardoor worden mensen tweemaal gedupeerd: én doordat er te weinig werk is én doordat men met een lagere uitkering te maken krijgt dan nodig is. Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hier om een politieke keuze. De keuze van het kabinet honoreert op onvoldoende wijze de grote verantwoordelijkheid van de overheid op dit terrein. Met mijn antirevolutionaire opvoeding betreur ik dit zeer.

'Full employment' is het fundament van een rechtvaardige samenleving, zo stellen de Amerikaanse bisschoppen in hun 'Second draft of the pastoral letter on catholic social teaching and the US economy'. Zij wijzen in deze brief erop dat de economische situatie, waarin grote aantallen mensen zonder werk verkeren, niet beantwoordt aan de eisen van de bijbelse gerechtigheid. In Nederland bedraagt het geregistreerde aantal werklozen nog altijd in verhouding bijna twee maal zo veel als in de Verenigde Staten. De meest recente publikaties tonen een somber perspectief.

Ter zijde merk ik op dat het rapport van de Amerikaanse bisschoppen zaterdag jl. werd besproken op een bijeenkomst in Tilburg van Trefpunt, centrum voor levensbeschouwing en politiek in de Partij van de Arbeid, opgezet in samenwerking met het gewest Brabant-Oost. Daar is besloten de Nederlandse bisschoppen te vragen, het goede voorbeeld van de Amerikaanse collega's te volgen. Na diverse buitengewoon verontrustende politieke daden van het Reagan-regime is het verheugend, ook eens zo'n brief uit Amerika te ontvangen.

## Scholten

Voorzitter! Er moet meer werk gemaakt worden en het bestaande werk moet beter worden verdeeld. De Raad van Kerken heeft gewezen op de noodzaak, vanuit de grondgedachte van de solidariteit dat werk en het inkomen eerlijk te delen. Het gaat daarbij om volwaardige en volledige arbeid. Bij die volwaardigheid gaat het om de arbeidsomstandigheden en natuurlijk ook de gezagsverhoudingen. Zo'n aanpak vraagt een andere rol van de overheid dan het kabinet-Lubbers op zich heeft willen nemen en ook om versterking van de basis, via participatie van de werknemers, waarvoor ik in de afgelopen periode bij herhaling heb gepleit.

Hoewel de minister-president in zijn correspondentie met de Raad van Kerken wijst op de voorttrekkersrol die de overheid zou moeten vervullen bij de herverdeling van arbeid, stelt de Raad van Kerken terecht vast, dat in de praktijk deze rol niet wordt waargemaakt. Is het niet een indicatie, dat de doorgaans zo loyale fractie van het GPV niet alleen heeft verklaard, dat zij onder condities bereid is een nieuw kabinet van CDA en VVD te steunen – een gedachte waarvan de verwezenlijking na zaterdag jl. kennelijk weer wat dichterbij is gekomen – maar dan wel met een andere rol van dat kabinet bij de bestrijding van de werkloosheid? In de betogen van de heer Schutte proef ik wel de AR-benadering, die de bijzondere verantwoordelijkheid van de overheid wil honoreren. Het is de benadering die mij aanspreekt in de stukken van de Partij van de Arbeid over werk delen en werk maken.

Voorzitter! De Amerikaanse bisschoppen gaan in tegen de heersende ideologie van Reagan, die in haar politieke uitwerking voert tot een aanpak waarbij de rijken rijker worden en de armen armer. Dat er in de Verenigde Staten 33 mln. mensen beneden de officiële armoedegrens leven noemen die bisschoppen een 'social and moral scandal'.

Wanneer de armen te rijk zijn om te werken en de rijken te arm om te investeren, vergroot dan de verschillen, want armoede is de beste stimulans om uit de ellende te komen, zo heeft een gezaghebbende Amerikaanse econoom verklaard. Die politiek wordt ook door Thatcher gevoerd, met alle gevolgen van dien in bepaalde Engelse treden.

Nederland is niet vrij van dit type ideologische aanpak. Minister De

Koning en met hem het kabinet hebben bij herhaling gewezen op de wenselijkheid de inkomensverschillen tussen de mensen te vergroten. Ik zal het in dit afsluitende betoog van mij nog eens citeren. Minister De Koning heeft op de vraag of het een geslaagd beleid is wanneer aan het einde van de rit de armen armer zijn en de welgestelden rijker geantwoord: 'Dat is een geslaagd beleid'.

Voorzitter! Dat is ook het beleid dat in de afgelopen jaren is gevoerd en dat gevoerd zal worden als de kiezers de CDA-VVD-trein niet stoppen. Het ziet er overigens naar uit dat dit kan gebeuren.

Tegenover deze aanpak plaatst de Raad van Kerken zijn visie en stipuleert, dat de lasten naar draagkracht over de bevolking moeten worden verdeeld. De zwaartse lasten moeten op de sterkste schouders worden gelegd. Dat staat trouwens letterlijk in het program van uitgangspunten van het CDA, dat niet wordt nageleefd. De raad pleit ook voor een inkomensbeleid waarbij uitkeringsgerechtigden niet anders worden behandeld dan zij die betaald werk verrichten.

De aanpak van de Raad van Kerken, die parallel loopt met die van het CNV, is niet de aanpak van het kabinet, noch die van de Tweede Kamer-fractie van het CDA. Dat laatste is in strijd met de verkiezingsbeloften van 1982.

Terecht kon prof. dr. Harry de Lange, voorzitter van de Sectie sociale vragen van de Raad van Kerken, in de brochure van de FNV zeggen, dat de Raad van Kerken op gespannen voet staat met het CDA en dat er een andere coalitie moet komen om verdere afbraak van de sociale zekerheid tegen te gaan. Verdere afbraak, voorzitter, want er is al het een en ander aangericht sinds deze coalitie aan de macht is. Mede met het oog op de tijd zal ik slechts een enkel punt noemen. In de WWV zijn de uitkeringsvoorwaarden voor mensen jonger dan 35 jaar verscherpt. De RWW-uitkeringen voor jongeren zijn verlaagd en voor 16- en 17-jarigen zelfs geheel afgeschaft. De uitkeringen zijn stelselmatig bevroren, eenmaal verlaagd en uiteindelijk op 70% gesteld. Als ik daarbij nog noem de wijzigingen in het belastingregime, zoals de vermindering van de invaliditeitsaftrek en dergelijke, heb ik voldoende aangegeven wat er in deze kabinetsperiode onder primaire verantwoordelijkheid van staatssecre-

taris De Graaf is gebeurd. Ik geef toe, dat er enige verbeteringen voor oudere werklozen en gehuwde werkloze vrouwen tegenover staan, maar die verbeteringen worden nu grotendeels weer ongedaan gemaakt. Ik denk aan de positie van de oudere gehuwde werkende vrouw, die werkloos wordt.

Voorzitter! Ik heb dan nog niet gesproken over de grote bezuinigingen op belangrijke collectieve voorzieningen, die wederom dezelfde groep treffen. Ik trek dan ook in dit debat en aan het einde van de rit de onvermijdelijke conclusie – en daar heeft de stelselherziening alles mee te maken – dat dit kabinet de lasten van de economische crisis niet naar draagkracht over de bevolking heeft willen verdelen, ondanks beloften in die richting.

Hoe zal nu de toekomst zijn? Zal er rust zijn na invoering van de stelselherziening zoals, naar het mij voorkomt met het oog op de verkiezingen, bij herhaling wordt gezegd? Het antwoord moet na een rustige analyse helaas ontkennend luiden en wel omdat er tenminste twee soorten bezuinigingen in het vooruitzicht zijn gesteld, die beide wederom de zwakkeren zullen treffen en in ieder geval de inkomensverschillen tussen de mensen zullen doen toenemen. In de eerste plaats bezuinigingen op de zogenaamde overdrachtsuitgaven. Ook al worden die gecompenseerd door premie- en belastingverlaging, toch zullen ze de koopkrachtverschillen tussen de mensen doen toenemen. In de tweede plaats de aangekondigde bezuinigingen op de sociale zekerheid. Voor 1987 gaat het om een bedrag van 1,2 miljard gulden. Hoe kan het anders dan dat de WAM-systematiek wederom – al wordt zij dan ook in deze wetgeving geïntroduceerd – buiten werking zal worden gesteld? En wat als de door de VVD bepleite bezuinigingen voor de periode 1986–1990 in volle omvang worden doorgevoerd?

Minister Ruding heeft reeds gezegd, zich te kunnen aansluiten bij die omvang. Ik voorspel dat er, eenmaal aan de macht na de verkiezingen, weer met harde hand zal worden geregeerd. Het is veelzeggend dat het CDA zich voor de verkiezingen voor samenwerking met de VVD heeft uitgesproken – dat is onhistorisch – en dat de heer Bukman zelfs heeft gezegd, dat de formatie in drie dagen kan zijn geregeld. Ik wil daarom vandaag nogmaals aan het CDA vragen waar

## Scholten

in vredesnaam zijn politieke voorkeur ligt. Waar wil het met dit land en met de mensen naar toe? De stelselherziening zal diepe sporen trekken in de Nederlandse samenleving en de verschillen tussen de mensen doen toenemen, direct en indirect.

De minister-president heeft tijdens de persconferentie van 11 april jongstleden gezegd dat er behalve voor de groep WAO'ers beneden de 35 jaar en natuurlijk de nieuwe gevallen niets zal veranderen. Dat is echter onjuist. Ik geef een voorbeeld. Zo zullen oudere werklozen, die thans onder de interimregeling vallen, straks onder het regime van de IWO vallen waarbij een inkomenstoets zal worden gehanteerd. En dat betekent nogal wat.

Zo zullen gedeeltelijk-arbeidsongeschikten, ook boven de 35 jaar, bij een herkeuring kennis maken met de nieuwe maatstaven en met de gevolgen daarvan. Al heeft het niet direct met de stelselherziening te maken, maar op 1 juli a.s. zal er een inkomensverslechtering voor een belangrijke groep arbeidsongeschikten optreden. Ik doel op de laatste fase van de invoering van het besluit waardoor het minimumdagloon in de WAO werd afgeschaft. De eerste fase – ik roep het nog maar even in herinnering – ging in op 1 januari 1984. Alleenstaande of samenwonende WAO'ers met een minimuminkomen kregen een flinke dreun te incasseren en op 1 juli volgt de laatste tik. Dat is geen rust op het terrein van de sociale zekerheid, zoals door het kabinet bij herhaling wordt gesuggereerd.

Voorzitter! Staatssecretaris De Graaf – ik mij voorstellen dat staatssecretaris Kappeyne van de Coppello de regeringstafel inmiddels heeft verlaten, want mijn opmerkingen betreffen inderdaad met name staatssecretaris De Graaf – heeft een fase eerder, toen de PvdA kritiek uitsprak op verslechtingen die meteen zouden intreden, gezegd: dat is nu weer zo'n typisch voorbeeld van misleiding. Met een nota van wijzigingen moest hij daarop terugkomen. Nu weer de minister-president die jongstleden vrijdag zegt dat er niets aan de hand is en dat de anderen het allemaal opkloppen. Is het niet waar wat ik heb gezegd – ik heb mij maar tot twee voorbeelden beperkt – is er niet wel degelijk meer aan de hand dan de minister-president heeft gezegd?

Voorzitter! Met een grote mond alleen – ik heb het dan bij voorbeeld over de minister-president die de prominenten die deze stelselherziening hebben afgewezen, waaronder twee oud-CDA-ministers van Sociale Zaken, waaronder een keur van voormalige Antirevolutionaire tweedekamerleden – red je het niet! De mensen in dit land hebben aan de portemonnee, maar vooral aan hun toenemende maatschappelijke zorgen wel degelijk in de gaten wat hier aan de hand is! Verdoezeling van feiten zal dat niet keren. Heb dan toch de moed om de mensen recht in de ogen te zien en verdraai de zaak niet! 'Laat Lubbers het karwei afmaken', las ik afgelopen zaterdag in de krant. Dat zullen die 3,5 mln. uitkeringsgerechtigden en zij die met die mensen solidair zijn op 21 mei a.s. niet willen! Over afmaken gesproken!

Het stelsel herzien, betekent dat alle nieuwe gevallen van werkloosheid en invaliditeit uiteraard daaronder zullen vallen en dat er voor de meesten klappen zullen vallen. Een enkel voorbeeld, allereerst voor de werklozen in het algemeen. De uitkeringsduur wordt voor de meesten beperkt en de combinatie van leeftijd en feitelijk arbeidsverleden zal met name bepaalde groepen zwaar treffen. Jongeren die niet aan het werk kunnen komen of mensen die door studie later intreden, vrouwen, mensen met bepaalde beroepen. Oudere werknemers gaan er drastisch op achteruit. Allereerst wordt de 57,5-jarigenregeling omgezet in een 60-plusregeling, waarbij de loongerelateerde uitkering niet meer wordt gegarandeerd. Voorts wordt de interimregeling voor 47,5-jarigen omgezet in een 50-plusregeling met inkomenstoets voor de partners en dat tikt aan! Over de arbeidsongeschikten kom ik nog afzonderlijk te spreken.

Het kabinet wil de duur van de uitkeringen afstemmen op het arbeidsverleden dat dan in eerste aanleg deels fictief zal worden bepaald op basis van leeftijd en feitelijk arbeidsverleden (3 en 5). Deze laatste formule is sowieso te strak en zal voor velen de uitkering doen beperken tot een half jaar. Maar meer in het algemeen kan gezegd worden dat de gestelde arbeidsverledeneis tot gevolg zal hebben dat mensen met een zwakke positie op de arbeidsmarkt vervolgens een zwakke positie zullen hebben wat betreft de sociale zekerheidsrechten;

twee keer mis! Een aanscherping van het begrip 'passende arbeid', zal eveneens een uitwerking hebben ten nadele van juist weer die groepen. Ik roep de staatssecretaris dan ook met klem op, in dezen op zijn schreden terug te keren.

Naar mijn mening dient de grondgedachte van het nieuwe stelsel gestoeld te zijn primair op de verzekeringsgedachte. Ik zit hiermee in het voetspoor van het CNV. Daarop kan dan een langere uitkeringsduur worden gezet, naarmate men ouder is. De verzekeringsgedachte verzet zich ook tegen het voornemen, buitenlandse werknemers die zonder geldige titel in ons land verblijven, van een uitkering uit te sluiten. Bepalend mag alleen zijn het gegeven of men tot de kring der verzekerden behoort. Tegenover betaling van premie staat een recht op uitkering. Zo behoort het te zijn.

Het zou onjuist zijn een door tijdelijke werkhervatting opgebouwd recht, in mindering te brengen op de duur van de verlengde uitkering. Dit werkt bepaald niet stimulerend. Is de staatssecretaris bereid, daarop terug te komen?

Eveneens wijs ik de gedachte van de hand om een niet vrijwillig werkloos geworden werknemer, meer dan voorheen, hoogstens een uitkering van 70% van het minimumloon te geven. Er moet steeds een inhoudelijke relatie blijven tussen gedrag en sanctie. Ik pleit ervoor, de situatie te laten zoals zij is. Is de staatssecretaris daartoe bereid?

Staatssecretaris **De Graaf**: Weet u hoe het nu in de Werkloosheidswet is geregeld?

De heer **Scholten**: In grote lijnen wel.

Staatssecretaris **De Graaf**: In de Werkloosheidswet krijgt de persoon die u op het oog hebt niets.

De heer **Scholten**: Weet de staatssecretaris wie ik op het oog heb?

Staatssecretaris **De Graaf**: U sprak over de minimumsanctie die wordt toegepast als iemand verwijtbaar werkloos is. In het kader van de Werkloosheidswet heeft iemand die verwijtbaar werkloos is, geen recht op uitkering. Daarin is de zaak slechter geregeld dan u bedoelt, maar dat bent u waarschijnlijk vergeten.

De heer **Scholten**: Ik begrijp dat de heer Bosman er buitengewoon verheugd over is daar waar in mijn

## Scholten

betoog een puntje voorkomt waarop de staatssecretaris enige kritiek kan uitoefenen. Ik zal mijn stelling herhalen. Ik pleit ervoor dat in het bestaande stelsel een relatie bestaat tussen verwijtbaarheid en sanctie en de omvang daarvan. Ik pleit ervoor het te laten, zoals het nu is. Als de staatssecretaris mij in zijn antwoord gedetailleerd wil bestrijden, zal ik daarop in tweede termijn terugkomen. Mocht ik op dit punt een lek in mijn betoog hebben, dan ben ik de eerste om dat toe te geven. Ik zal mijn deskundigen nog eens raadplegen, voordat ik dat doe.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Waar zitten die?

De heer **Scholten**: Ter voorbereiding van dit debat heb ik mij bij voorbeeld uitgebreid verstaan met het CNV, waar ik lid van ben. Men is daar buitengewoon gedocumenteerd en ik kan niet zeggen dat ik daar een sfeer heb aangetroffen die bemoedigend is voor de staatssecretaris, de regering of de fractie aan mijn rechterzijde die thans zoveel plezier heeft. Dat gaat op 21 mei wel over.

Voorzitter! Omkering van de bewijslast verdraagt zich niet met ons rechtsstelsel, maar ook niet met artikel 6, lid 2 van het Verdrag van Rome – en daarom vind ik het jammer dat de andere staatssecretaris als juriste even afwezig is – inzake de fundamentele menselijke rechten en vrijheden. Wil de regering duidelijk maken dat dit volgens haar wel spoort met het Verdrag van Rome?

Dan de arbeidsongeschikten, de gehandicapten in onze samenleving. Hier wordt een zware prijs betaald, daar waar het kabinet geen of onvoldoende rekening wenst te houden met de door de arbeidsongeschiktheid verminderde gelegenheid tot het verkrijgen van werk. In combinatie met de korte uitkeringen voor werkloosheid komen jongere WAO-ers en nieuwe gevallen ten spoedigste in de bijstand terecht. Ik vind dat onaanvaardbaar. De voorstellen van het kabinet zijn voor deze groep buitengewoon alarme- rend. Ik pleit ervoor, de huidige verdisconteringsbepalingen te handhaven en afschaffing niet te laten plaatsvinden, dan nadat herplaatsing daadwerkelijk is gerealiseerd.

Het beleid ten aanzien van de WAO-ers is des te schrijnender, nu het kabinet overigens een beleid heeft gevoerd zonder of met weinig

perspectief voor deze kwetsbare groepen in de samenleving. Was het niet een teken aan de wand dat de WSW-wijzigingen slechts met steun van CDA en VVD konden worden aanvaard en dat de doorgaans zo loyale fracties van SGP, RPF en GPV het kabinet lieten zakken? De WAGW werd eindeloos opgehouden en ten slotte verloor zij haar dwingend karakter. Geen werk en toch afschaffing! Dat is een sociaal onaanvaardbare politiek. Het is een schande voor onze samenleving. Ik vind dat ook een schande voor de christelijke politiek.

De heer Bosman heeft aan het eind van zijn redevoering gezegd, dat de onderhavige voorstellen van de staatssecretaris na amendering door ons als christen-democraten gedragen kunnen worden. Ik vraag hem dan over wie hij het heeft. Spreekt hij dan ook namens de christen-democraten die in de prominenten vertegenwoordigd zijn? Spreekt hij ook namens de christen-democraten in het CNV die dit zo ingrijpend hebben afgewezen? Spreekt hij namens de christen-democraten in de Raad van Kerken, die de stelselherziening fundamenteel hebben veroordeeld? Voorzitter, de heer Bosman sprak – en ik betreur dat zeer – slechts namens zijn unanieme fractie. En ik betreur het zeer, dat zijn fractie op dit punt unaniem is.

Is de conclusie juist, dat wat thans onder artikel 36 van de WWV valt, niet meer door WVC, maar alleen door Sociale Zaken en Werkgelegenheid zal worden gefinancierd? Klopt het, dat alleen projecten die op herintreding zijn gericht, zullen worden gefinancierd? Zo ja, welke beperkingen houdt dit in ten aanzien van de groep van werklozen en arbeidsongeschikten, die tot dusverre van deze belangrijke voorzieningen gebruik konden maken?

Er is in Nederland sprake van een nieuwe armoede. Wanneer langdurige werkloosheid of arbeidsongeschiktheid samenvalt met achteruitgang in inkomen en stijgende lasten, dan leidt dit tot een vorm van armoede die kan leiden tot een sociaal isolement van betrokkenen. Deze huishoudens raken het contact met de hoofdstroom van de Nederlandse samenleving kwijt, zoals de heer Den Uyl in zijn boek 'De toekomst onder ogen' heeft geformuleerd.

In Engeland en in de Verenigde Staten is dit op grote schaal het geval. In ons land is dit verschijnsel bepaald niet afwezig. Het zal door de nieuwe aanpak toenemen. Mensen

raken gemarginaliseerd. Gedeeltelijk is dit het gevolg van een bewuste politieke keuze. Het is het gevolg van een beleid waarbij men zich een grotere ongelijkheid ten doel heeft gesteld om daardoor de dynamiek van de economie te vergroten. Dan zijn wij toch weer terug bij elementen van Reagan en Thatcher.

Het valt op, dat de klappen vooral vallen bij de mensen met de minste opleiding. 77% van de werklozen heeft alleen basisonderwijs of lager beroepsonderwijs gevolgd. Juist deze groepen worden met de WAO-ers primair de dupe van dit beleid. Het toenemen van de ongelijkheid leidt tot marginalisering van velen. En dat voert tot een proces van versplintering van de Nederlandse samenleving.

Er doen zich fundamentele vragen voor, waarbij de doelmatigheid van economische processen in strijd komt met de normen van een rechtvaardige samenleving, waaraan allen deel hebben en die houdbaar van karakter is. De Wereldraad van Kerken heeft dit politieke model aan de wereld aangereikt. De Nederlandse Raad van Kerken heeft ermee gewerkt, maar het komt niet door in het beleid van dit kabinet. Als men wil, kan het anders. Dan kunnen de uitkeringen op 75% worden gesteld bij een toenemende economische groei, zoals het CNV heeft voorgesteld. Dan kan de interim-regeling voor de oudere werklozen, zoals die nu luidt, gehandhaafd worden. Dan behoeven de gehandicapten niet de zwaarste prijs te betalen voor iets waar zij absoluut part noch deel aan hebben. Dan kan aan zelfstandigen meer sociale zekerheid worden geboden. Dan zou – en dat ligt mij na aan het hart – ook een regeling kunnen worden ontworpen, waarbij vroeg gehandicapten buiten de Algemene Bijstandswet kunnen vallen.

Ik zou de staatssecretaris willen vragen of hij bereid is met de grootst mogelijk creativiteit te werk te gaan om een regeling voor die vroeg gehandicapte te ontwerpen, waardoor zij buiten de bijstand kunnen blijven.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat hoeft toch niet. Die regeling hebben wij al jaren.

De heer **Scholten**: Als ik u goed begrijp, dan is alles in orde.

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij hebben al jaren een Algemene Arbeidsongeschiktheidswet. Die geldt met name voor vroeg gehandicapten vanaf 18 jaar.



## Scholten

De heer **Scholten**: Ja, dat weet ik well!

Staatssecretaris **De Graaf**: Nee, dat wist u niet, want dan had u die opmerking niet gemaakt!

De heer **Scholten**: Ik zal mijn vraag anders stellen. Bevestigt de staatssecretaris dat hetgeen waarvoor ik nu pleit, namelijk een regeling waarbij vroeg gehandicapt – dat is precies de groep waarover u spreekt – permanent buiten een bijstandsregime vallen? Bevestigt de staatssecretaris – gelet op zijn interruptie aan mijn adres – dat die regeling er nu in Nederland is? Ik nodig de staatssecretaris uit, dat in zijn antwoord glashelder uiteen te zetten. Ik nodig hem uit, deze opmerking van mij door een materieel inhoudelijke beantwoording overbodig te maken. Ik ben daar buitengewoon nieuwsgierig naar. Ik spreek hier wel op eigen gezag, Voorzitter, maar niet alleen op grond van eigen verzinsels.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een paar voorbeelden genoemd. De staatssecretaris heeft de andere voorbeelden laten passeren. Daarbij voelt hij zich waarschijnlijk wat minder veilig.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dit klopte ook niet.

De heer **Scholten**: Ik wacht het antwoord af. De oorlog wordt niet met een veldslag gewonnen en zeker niet met een interruptie. De mensen die mij voeden hebben een andere opvatting dan de staatssecretaris. Ik wacht zijn antwoord af. Ik kom daarop in tweede termijn terug. Hij moet eerst maar eens waar maken wat hij bij interruptie aan mijn adres heeft beweerd. Ik ben heel nieuwsgierig.

Voorzitter! Het kan anders, maar dan moet er wel een beleid worden gevoerd waarbij sociale zekerheid wordt ingekaderd in een beleid van werk maken en werk delen.

Dan rijst nog de vraag naar de legitimiteit van deze wijziging. Strikt formeel kan het allemaal. Wie de macht heeft, kan de dienst uitmaken. Materieel en moreel klopt het echter niet. Zó ingrijpend afwijken van dringende oproepen van de meest betrokkenen, zonder gefundeerd op hun bezwaren in te gaan, kan niet. Zó ingrijpend afwijken – ik kijk daarbij nog eens naar mijn voormalige fractie – van je eigen programma zoals het CDA doet zonder de kiezers te consulteren – terwijl die mogelijk-

heid nu aanwezig is – dat duidt op angst voor kiezers.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Mag ik de heer Scholten een vraag stellen?

Zou het kunnen zijn, dat je verschil van inzicht kunt hebben over de wijze waarop je bij voorbeeld in het kader van de sociale zekerheid het beste partij kunt kiezen voor zwakkeren in de samenleving?

De heer **Scholten**: Natuurlijk kan dat.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Hebt u het laatste nummer van Christen-democratische verkenningen gelezen? Daarin staat een artikel van Dr. H. M. de Lange, voorzitter van de sectie sociale vragen Raad van Kerken, en daarnaast staat een artikel van Mr. W. C. D. Hoogendijk – die ons beiden zeer bekend is als oud-directeur van het anti-revolutionaire wetenschappelijke bureau, de Dr. Kuypersstichting – waarin een analyse gegeven wordt van waar het verschil zit tussen de opvattingen van de Raad van Kerken/H.M. de Lange en het CDA. Ik beveel dat artikel van harte aan. Misschien kunnen wij daarover dan later nog eens discussiëren.

De heer **Scholten**: Voorzitter! Leergierig als ik altijd ben, ben ik gaarne bereid dat artikel te lezen. Ik ben mevrouw Kraaijeveld ook om een heel andere reden erkentelijk dan alleen voor haar interruptie. Ik heb samen met mevrouw Ubels een motie ingediend, kamerstuk 18615 nr. 49. Daarin ging het om een onderzoek naar de aard en de omvang van de schuldenproblematiek van uitkeringsgerechtigden op het minimumniveau en om een rapportage naar de Kamer. Dat deze motie is aanvaard, heb ik vooral aan mevrouw Kraaijeveld te danken. Zij heeft ervoor gezorgd, dat de fractie van het CDA daarvoor stemde.

Hoe staat het nu met de uitvoering van deze motie? Voor zover ik uit de lawine van stukken heb kunnen vaststellen, is er nooit meer wat van gezegd. Nu zou juist de naam van prof. dr. H. de Lange is gevallen, wil ik mijn betoog daarmee beëindigen. Hij heeft onlangs gezegd dat er in Nederland een onderzoek zou moeten worden ingesteld naar nieuwe armoede. Dat zou wellicht het beste aangepakt kunnen worden door een daartoe in het leven te roepen staatscommissie. Ik wil ook graag voorkomen – en wie niet – dat

er hier in grote omvang verschijnselen ontstaan, zoals bij voorbeeld in Engeland het geval is. Ik meen dat het instellen van zo'n staatscommissie ter zake ook preventief zou kunnen werken. Kan de staatssecretaris op die gedachte, die ik heb overgenomen van de heer De Lange, eens ingaan?

□

De heer **Wagenaar**: Mijnheer de Voorzitter! Het totaal van sociale verzekeringen en voorzieningen dat in de afgelopen decennia door middel van wet- en regelgeving tot stand is gekomen, wordt samengevat onder de titel 'sociale zekerheid'. Die naamgeving kan niet los worden gezien van de cultuur waarin dit stelsel is ontstaan en waarin het functioneert. In een maatschappij met een hoog welvaartsniveau is de behoefte aan zekerheid relatief sterk aanwezig. De grote toename van de omzet die de verzekeringsmaatschappijen in het recente verleden hebben gerealiseerd, bevestigen deze stelling.

Uit dat oogpunt is het verklaarbaar dat de gedeeltelijke herziening van het stelsel van sociale zekerheid een zeer brede maatschappelijke discussie en een meer dan evenredige parlementaire belangstelling tot gevolg heeft. Sociale zekerheid als fenomeen spreekt aan in een welvaartsstaat, al gaat de grotendeels technische discussie en regelgeving voor een belangrijk deel aan de betrokkenen voorbij. Ik kom daar nog op terug.

Met deze opmerkingen wil ik het belang van dit debat allerminst wegcijferen. Wel rijst de vraag of zekerheid een vruchtbare invalshoek is in de discussie over sociale verzekeringen en voorzieningen. Het enkele jaren geleden nog vrijwel unaniem beleden zekerheidsbeginsel van 80% van het laatstverdiende loon in de werkloosheidswetgeving – om een voorbeeld te noemen – wordt anno 1986 vrijwel kamerbreed niet meer onderschreven. Er zit dus beweging in de zekerheid.

Ook in de memorie van toelichting bij de werkloosheidswet wordt ervan uitgegaan dat de voorliggende wetsvoorstellen slechts stappen zijn in het proces van stelselherziening. Bovendien wordt de mogelijkheid opengelaten dat in de komende kabinetsperiode ingrijpende wijzigingen in de structuur van het sociale-zekerheidsstelsel plaatsvinden. Tegen die achtergrond rijst de vraag hoe zeker 'zeker' is.

## Wagenaar

Een belangrijk argument om bij de behandeling van de voorliggende wetsvoorstellen en de deze week nog te behandelen invoeringswet op spoed aan te dringen, is de behoefte aan rust op het gebied van de sociale zekerheid. Het zal duidelijk zijn dat ik tegen de achtergrond van het voorgaande door dat argument niet ben overtuigd. Ik zou daarom in overeenstemming met de door ons beleden beginselen de nu door het kabinet voorgestelde herziening willen beoordelen tegen de achtergrond van de overheidsverantwoordelijkheid voor sociale gerechtigheid, waarbij ik ook – zij het noodzakelijkerwijs zijdelings – aandacht zal geven aan het vraagstuk van afweging van verantwoordelijkheden van overheid en maatschappelijke organisaties c.q. sociale partners als het gaat om sociale verzekeringen en sociale voorzieningen.

Voorzitter! Wie het resultaat van de voorgestelde wijzigingen overziet, kan niet anders dan tot de conclusie komen dat het stelsel in elk geval niet aan duidelijkheid en doorzichtigheid heeft gewonnen. Integendeel, op verschillende onderdelen, zoals bij de opbouw van rechten in de nieuwe werkloosheidswet, wordt de wetgeving ingewikkelder, terwijl twee geheel nieuwe wetten worden ingevoerd.

Hoewel deregulering nooit een doel op zichzelf mag zijn, kan wel de vraag gesteld worden hoe effectief een dereguleringsstoets is als die pas plaatsvindt wanneer alle politieke wensen in wetgevende zin zijn geëffectueerd. Hiermee wordt in zekere zin geïllustreerd wat ik enige tijd geleden al aan de orde stelde in het kader van de bijzondere commissie deregulering, namelijk dat een dereguleringsstoets slechts optimaal kan functioneren wanneer die reeds wordt toegepast tijdens de beleidsvoorbereiding die uiteindelijk tot wetgeving zal leiden.

Is het daarom gewaagd te veronderstellen dat de diverse onderdelen in de memories van toelichting die betrekking hebben op deregulering, ter zake als een rechtvaardiging achteraf functioneren? Het laatste lijkt mij niet in het belang van de burger die immers met de voorgestelde wetgeving moet leren leven. Ik vrees ook dat de voorgenomen voorlichtingscampagne niet zal kunnen verhinderen dat velen zich overgeleverd zullen voelen aan onbegrijpelijke regels en ondoorgron-

delijke interpretaties. Dit zal het verantwoordelijkheidsbesef van de burgers zeker niet ten goede komen. Wat dat betreft, zou toch enig leergeld betaald moeten zijn met de wetgeving op het gebied van de loon- en inkomstenbelasting.

Voorzitter! Na de inleidende opmerkingen van algemene aard kom ik toe aan de bespreking van de diverse wetsvoorstellen die in dit debat aan de orde zijn. In de volgorde van de kameragenda betreft dit in de eerste plaats het voorstel om de verdiscontering van de werkloosheidscomponent bij het bepalen van de hoogte van de arbeidsongeschiktheidsuitkering af te schaffen. Het kabinet voert in dit verband drie argumenten aan. Een eerste argument, waarbij ik wat langer wil stilstaan, heeft betrekking op de veronderstelde anti-revaliderende werking van de verdisconteringsbepalingen. Hoewel ik dit argument niet zonder meer zou willen afwijzen, vraag ik mij toch af of het schrappen van de verdiscontering zal leiden tot een meer dan marginale toename van het aantal gedeeltelijk arbeidsongeschikten in het arbeidsproces, zoals het kabinet kennelijk veronderstelt.

Bij de huidige stand van de arbeidsmarkt zal deze maatregel er in veel gevallen per saldo op neerkomen, dat de gedeeltelijk arbeidsongeschikte met een verlaging van de uitkering wordt geconfronteerd, zonder dat daar betere vooruitzichten op een mogelijke herintreding in het arbeidsproces tegenover staan. Het lijkt mij daarom niet gewenst, de verdiscontering af te schaffen zonder flankerende maatregelen in de sfeer van een actieve begeleiding van de gedeeltelijk arbeidsongeschikte bij zijn terugkeer op de arbeidsmarkt.

In dit verband ben ik ook niet overtuigd van de argumenten waarmee het zogenaamde opstapje in de arbeidsongeschiktheidsuitkering wordt afgewezen. In de memorie van antwoord stelt de staatssecretaris zich ter zake aanvankelijk nogal principieel op, maar geeft in het vervolg van zijn betoog te kennen dat een opstapje in het kader van een stimulering van de reïntegratie in het arbeidsproces nuttig zou kunnen zijn. Deze mogelijkheid zal echter pas aan de orde komen, wanneer blijkt dat de voorgestelde maatregelen in het kader van de WAGW onvoldoende mogelijkheden tot reïntegratie bieden. Het is de vraag of het verstandig is om met betrekking tot

de reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten zoveel kaarten te zetten op de WAGW. Mocht de bedoelde evaluatie negatief uitvallen – dat is bepaald niet uitgesloten – dan ontkomt men niet aan de indruk dat het kalf reeds verdrongen is voordat men begonnen is met het dempen van de put.

Juist ook tegen de achtergrond van het ingrijpende karakter van de afschaffing van de verdisconteringsbepalingen lijkt mij enige verzachting in de vorm van een verhoging met één klasse van de uitkering voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten zeer wel te verdedigen, te meer daar de budgettaire consequenties hiervan onzes inziens te overzien zijn.

Een tweede argument dat in verband met de afschaffing van de verdisconteringsbepalingen wordt gebruikt, heeft betrekking op de aanzuigende werking van de arbeidsongeschiktheidsregelingen in relatie tot de werkloosheidsregelingen. De toename van het aantal uitkeringsgerechtigden AAW/WAO heeft in de afgelopen 20 jaar in zekere zin spectaculaire vormen aangenomen. Het is echter de vraag of de verdisconteringsbepalingen hier zonder meer als een belangrijke verklarende factor moeten worden aangewezen. Veel meer voor de hand liggend lijkt mij het gezamenlijke belang van werkgevers en werknemers om in het kader van afvloeiingsregelingen de WAO als financieringsbron te gebruiken. In de memorie van antwoord wordt dit ook in bedekte termen toegegeven.

Tegen die achtergrond rijst opnieuw de vraag of er niet meer aandacht moet zijn voor het optimaal functioneren van beoordeling en begeleiding van werknemers die een beroep op ZW en WAO doen. Daarnaast zou een differentiëring van de WAO- en AAW-premie werkgevers en werknemers ter zake kostenbewuster kunnen maken. Het komt mij voor dat voor een dergelijke gerichte benadering meer rechtvaardiging te vinden is dan voor generieke maatregelen die alle arbeidsongeschikten over één kam scheren.

Als derde argument voor het schrappen van de verdisconteringsbepalingen noemt het kabinet het verschil tussen de uitkering van gedeeltelijk arbeidsongeschikten voor het deel dat zij werkloos zijn enerzijds en de uitkering van werklozen anderzijds. Op zichzelf spreekt dit argument mij aan, al zou ik ook met betrekking tot dit argument het

## Wagenaar

verschil in arbeidsmarktpositie tussen werklozen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten graag gehonoreerd zien met het eerder door mij bepleite opstapje.

Bij dit alles past nog een niet onbelangrijke kanttekening. De afschaffing van de verdiscontering van de werkloosheid in de arbeidsongeschiktheidsuitkering heeft tot gevolg, dat een grotere verantwoordelijkheid komt te liggen bij de uitvoeringsorganen. Het is bepaald niet uitgesloten, dat zij in toenemende mate onder druk komen te staan om de gedeeltelijk arbeidsongeschikten in een zo hoog mogelijke arbeidsongeschiktheidsklasse te plaatsen. Er zullen derhalve ook zwaardere eisen worden gesteld aan de objectiviteit en de controleerbaarheid van de arbeidsongeschiktheidsclassificatie. Het is de vraag, of de huidige systematiek tegen een dergelijke druk is bestand. Ik zou het op prijs stellen, hierover de mening van de staatssecretaris te horen.

In het kader van de stelselherziening stelt het kabinet voor om twee geheel nieuwe wetten in te voeren: een toeslagenwet ten behoeve van kostwinners, en een wet inkomensvoorziening ten behoeve van oudere werkloze werknemers. Wat de toeslagenwet betreft, kan ik het standpunt van het kabinet onderschrijven, namelijk dat deze voorziening tot de financiële verantwoordelijkheid van de overheid gerekend moet worden. Hierin komt immers tot uitdrukking, dat de overheid haar roeping erkent om als schild voor de zwakkeren in de samenleving te fungeren.

Wel is bij mij enige twijfel gerezen over de duurzaamheid van de voorgestelde regeling. In de memorie van toelichting wordt immers nogal nadrukkelijk melding gemaakt van maatschappelijke ontwikkelingen ter zake, die zouden wijzen op een toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen, waardoor deze wet binnen afzienbare tijd weer ingetrokken kan worden, een en ander vergezeld van een sollicitatieplicht voor niet-kostwinners. Tegen deze voorstelling van zaken zijn verschillende bedenkingen in te brengen. Kortheidshalve volsta ik hier met een verwijzing naar mijn bijdrage aan het debat over het beleidsplan emancipatie, dat enige tijd geleden plaatsvond. Toegespitst op de voorgestelde toeslagenwet rijst bij mijn fractie de vraag, of de

overheid ook in de toekomst een schild voor de zwakkeren zal vormen. Uit de memorie van toelichting kreeg ik de indruk, dat zulks slechts geldt voor zover de groep zwakkeren groot genoeg is. Ik zou het daarom op prijs stellen, indien het kabinet deze gedachte op overtuigende wijze zou willen weerleggen. Zowel de rechtszekerheid als de rechtsbescherming noodzaken naar ons oordeel tot een duurzame wetgeving op dit punt.

De wet inkomensvoorziening oudere werkloze werknemers geeft mij eveneens aanleiding tot het maken van opmerkingen. Ik onderschrijf weliswaar de overwegingen die aan deze wet ten grondslag liggen, maar ik ben niet overtuigd van de noodzaak om voor deze groep werklozen een aparte wettelijke regeling te creëren. Juist omdat hier sprake is van een vervolgtkering na een periode van werkloosheid, lijkt een koppeling aan de nieuwe Werkloosheidswet meer voor de hand te liggen. De financiering zou dan door middel van premieheffing gerealiseerd kunnen worden.

Ter motivering wil ik kortheidshalve twee argumenten aanvoeren. In de eerste plaats zal de financiële betrokkenheid van de sociale partners bij de langdurig werklozen in deze constructie toenemen, waardoor het herintredingsproces van deze groep gestimuleerd zal worden. Dit zal nog sterker gelden in een situatie, waarin de sociale partners zelf verantwoordelijk zijn voor de werknemersverzekeringen. In de huidige voorstellen dreigt het gevaar, dat de betrokken werklozen, omdat zij tot hun 65ste jaar zijn aangewezen op een uit de algemene middelen gefinancierde uitkering, definitief worden afgeschreven voor de arbeidsmarkt. Een aparte wettelijke regeling versterkt dit effect slechts.

Deze indruk wordt nog eens bevestigd door de motivering van het voorstel in de memorie van toelichting, waarin de kansarme positie van deze groep werklozen centraal wordt gesteld. Het is dan ook bepaald niet denkbeeldig, dat hiervan een stigmatiserend effect uit zal gaan. In de tweede plaats kan voor een koppeling van de IOW aan de nieuwe WW het argument worden aangevoerd, dat hiermee de uitvoering van de IOW aan de bedrijfsverenigingen kan worden overgelaten. Op deze wijze wordt voorkomen dat de gemeenten financieel verantwoordelijk zijn voor een in dit kader nogal arbitraire bijdrage van 10% van de desbetreffende uitkeringen.

Ten slotte maak ik in verband met dit wetsvoorstel nog een opmerking over de gehanteerde leeftijdsgrens van 50 jaar. Deze algemene grens doet naar mijn oordeel geen recht aan langdurig werklozen, die weliswaar jonger zijn dan 50 jaar, maar wier arbeidsmarktpositie zeker niet in alle gevallen rooskleuriger is dan die van oudere werknemers. Initiatieven om de leeftijdsgrens van 50 jaar te verlagen, kunnen daarom op steun van mijn fractie rekenen. Met het oog op hetgeen hiervoor werd betoogd, lijkt het niet onredelijk zelfs een pleidooi te voeren voor het geheel afschaffen van de leeftijdsgrens, zodat voorkomen wordt dat werklozen in de bijstand terecht komen. De financiële consequenties hiervan lijken mij minder groot dan de regering doet voorkomen. Jongere langdurig werklozen zullen in veel gevallen immers niet zijn toegekomen aan de opbouw van enig eigen vermogen. In dat licht vraag ik mij ook af op basis van welke veronderstellingen de berekening van de additionele kosten van uitbreiding van de doelgroep heeft plaatsgevonden. In de memorie van antwoord wordt daarop niet nader ingegaan. Wellicht kan de staatssecretaris op dit punt nog wat helderheid verschaffen.

Over de voorstellen met het oog op een gelijke financiële behandeling in AOW en AWW kan ik kort zijn. Er kunnen voldoende rechtvaardigheidsgronden worden aangevoerd om tot een herziening van de desbetreffende wetgeving over te gaan. Dat betekent echter niet, dat de overheid daarmee elke vorm van samenleven wenselijk acht. Wel zal zij in haar beleid rekening moeten houden met de wijze waarop de burgers, zonder de overheid daarin te kennen, zich tegenover de samenleving presenteren.

De nieuwe werkloosheidswet is wetgevingstechnisch gezien een huzarenstuk. Inhoudelijk beoordelen wij deze wet ook positief, voor zover zij een integratie tot stand brengt van WW en WWV. Deze vereenvoudiging wordt echter helaas weer teniet gedaan door ingewikkelde regelingen, onder meer op het gebied van de opbouw van rechten door de verzekerden. Ik heb deze kwestie reeds eerder in mijn betoog aan de orde gesteld en heb er derhalve geen behoefte aan om in deze fase van de discussie daarop uitgebreid in te gaan.

## Wagenaar

Wel vraag ik nog aandacht voor de voorgestelde invoering van een verzorgingsforfait ten behoeve van degenen die het arbeidsproces onderbroken hebben met het oog op verzorging van de kinderen.

Een dergelijk forfait is namelijk wezensvreemd aan de structuur van de werkloosheidswetgeving die in beginsel immers het risico van onvrijwillige werkloosheid beoogt te dekken. Hoewel ik het tegen de achtergrond van het door kabinet voorgestane emancipatiebeleid op zichzelf op prijs stel, dat kennelijk wordt gezocht naar mogelijkheden om de verzorging van kinderen te honoreren, ben ik toch van oordeel dat het instrument van de werkloosheidswet zich hiervoor niet leent. Dit klemt des te meer, nu blijkt dat het verzorgingsforfait niet de belangstelling ontmoet, die aanvankelijk werd verondersteld. Ook uit een oogpunt van vereenvoudiging lijkt mij een dergelijke complicering van de wetgeving niet gewenst. Een nadere toelichting van de zijde van het kabinet zou ik met het oog hierop dan ook op prijs stellen.

Ik rond mijn betoog af. Alles overziende kan geconstateerd worden dat het kabinet in de afgelopen periode veel overhoop heeft gehaald in de sociale-zekerheidswetgeving. Daarmee zijn de kosten van de sociale zekerheid tot beheersbare proporties teruggebracht. Op zichzelf verdient dit waardering. De vraag is echter of de prijs die hiervoor is betaald naar de burgers toe voldoende gerechtvaardigd is. De herziening van het stelsel heeft veel onrust teweeggebracht onder uitkeringsgerechtigden. Uitkeringsrechten werden door middel van algemene kortingen zonder een aansprekend perspectief successievelijk beperkt. Het kabinet kan dan ook worden tegengeworpen, dat het een weinig visionair beleid heeft gevoerd. Ook de voorliggende wetsvoorstellen bevestigen dat.

Voor een belangrijk deel wordt voortgeborduurd op de bestaande structuren. Een herbezinning op verantwoordelijkheden wordt daarmee bemoeilijkt. In veel opzichten is de wetgeving bovendien ingewikkelder en ondoorzichtiger geworden. Het is daarom te betreuren dat dit kabinet geen aanzetten heeft gegeven tot een bezinning op de verantwoordelijkheid van overheid en sociale partners voor de sociale

zekerheid. Wat dat betreft ligt er een belangrijke taak voor een volgend kabinet.

Het gaat immers niet alleen om de houdbaarheid van het systeem, maar ook en wel in de eerste plaats om de vraag, of het stelsel van sociale zekerheid aan normen van sociale gerechtigheid en van verantwoordelijkheid voldoet.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: De regering zal in de loop van de middag antwoorden.

De vergadering wordt van 13.10 uur tot 13.50 uur geschorst.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

### Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan de orde te stellen en te behandelen morgen, donderdag 17 april, bij het begin van de vergadering het wetsvoorstel Wijziging van de wet van 1986 tot wijziging van de Wet investeringsrekening, de Wet op de inkomstenbelasting 1964, de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en de Algemene wet inzake rijksbelastingen (afschaffing negatieve aanslag in het kader van de Wet investeringsrekening) (19487).

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 122 van het Reglement van Orde door het lid Van Dis aan de minister van Justitie, **over de gevolgen van een abortus in een Haags ziekenhuis**.

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Mijn vragen luiden:

1. Heeft de minister kennis genomen van de berichten dat de drie artsen, die betrokken zouden zijn bij een abortus bij een zestienjarig meisje in een Haags ziekenhuis, na

verhoor door de politie in vrijheid zijn gesteld en in de gelegenheid zijn gesteld om hun werkzaamheden in het ziekenhuis voort te zetten, dan wel deze werkzaamheden reeds hebben hervat?

2. Op grond van de verdenking van het plegen van welke strafbare feiten heeft verhoor van de drie betrokken artsen plaatsgehad? Is bij verhoor de vordering van de officier van justitie, op grond waarvan het onderzoek is ingesteld, ter hand gesteld?

3. Heeft de officier van justitie gevorderd dat de rechter-commissaris een bevel tot bewaring zou geven? Zo niet, op welke gronden is dat nagelaten?

4. Heeft de rechter-commissaris op voet van artikel 177 Wetboek van Strafvordering de politie opdracht tot het feitenonderzoek gegeven in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek?

5. Is de Geneeskundige Inspectie van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid bij de zaak betrokken? Zo ja, op welke manier?

6. Wordt er een onderzoek ingesteld naar de wijze waarop de bepalingen van de Wet afbreking zwangerschap en het Besluit afbreking zwangerschap door alle betrokken personen – onder andere de huisarts – en instanties zijn nageleefd?

7. Wil de minister alles doen om te voorkomen dat de bedoelde feiten worden geseponeerd alsook om het risico te vermijden, dat de officier van justitie in zijn vordering ter terechtzitting te zijner tijd niet-ontvankelijk zal worden verklaard?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de vragen 1, 2 en 3 tezamen beantwoorden. Het antwoord op de eerste vraag luidt ja, met dien verstande dat de drie verdachten na verhoor door de politie door de hulp-officier van justitie in verzekering zijn gesteld. Vervolgens heeft de officier van justitie bij de rechter-commissaris een bevel tot bewaring gevorderd. Deze vordering is afgewezen met de motivering dat de rechter-commissaris geen termen zag voor het verlenen van zodanig bevel. Dientengevolge zijn de drie verdachten op vrije voeten gesteld.

Het opsporingsonderzoek van de politie, de vordering bevel tot bewaring en het inmiddels ingestelde gerechtelijk vooronderzoek hebben betrekking op de vermoedelijke overtreding, respectievelijk deelne-

## Korthals Altes

ming daaraan, van de artikelen 289, moord, en 287, doodslag, van het Wetboek van Strafrecht, zulks in verband met artikel 82a van dat wetboek. Volgens artikel 82a, een betekenisbepaling, wordt onder 'een ander van het leven beroven' ook begrepen het doden van een vrucht die, naar redelijkerwijs verwacht mag worden, in staat is buiten het moederlichaam in leven te blijven. De verdachten, respectievelijk hun raadsman, zijn op de voorgeschreven wijze van de hier bedoelde vorderingen in kennis gesteld.

Vraag 4. Het is mij niet bekend of de rechter-commissaris een opdracht, als in deze vraag bedoeld, heeft gegeven. In ieder geval zet de politie haar onderzoek thans in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek voort.

Vraag 5. Zodra het openbaar ministerie kennis kreeg van de eerste vermoedens, heeft het de Geneeskundige Inspectie van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid bij het onderzoek van de politie betrokken. De geneeskundige inspectie verleent deskundige bijstand.

Vraag 6. De geneeskundige inspectie, die belast is met het toezicht op de naleving van het bij en krachtens de Wet afbreking zwangerschap bepaalde, stelt een onderzoek in.

Vraag 7. Ik kan op dit ogenblik geen uitdrukkelijke toezegging doen als in het eerste onderdeel van de vraag bedoeld is. Ik voeg daaraan het volgende toe. De resultaten van het gerechtelijk vooronderzoek dienen eerst te worden afgewacht. Vervolgens zal het openbaar ministerie zich beraden over het vervolg, dat daaraan dient te worden gegeven. Bij de besluitvorming daarover word ik betrokken. Voor het overige kan ik de Kamer meedelen, dat een ervaren officier van justitie van het Haagse parket met de behandeling van deze ernstige en tevens gecompliceerde zaak is belast.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de bewindsman voor de gegeven antwoorden. Wij verwachten van hem in ieder geval zo snel mogelijk in kennis te worden gesteld van de resultaten, die uit de verschillende onderzoeken naar voren moeten komen.

De berichten over en de commentaren op die afschuwwekkende feiten in het Leyenburg-ziekenhuis, hebben

ons tot de vraagstelling gebracht. Die feiten werden niet door de direct betrokkenen gemeld, maar moesten door anderen, die als zodanig niet met het toezicht op de naleving van de wettelijke bepalingen zijn belast, naar buiten worden gebracht. De vragen vermenigvuldigen zich dan. Hoe vaak kunnen dezelfde feiten gebeuren, zonder dat er een haan naar kraait? Ik doel op gevallen, waarin bij voorbeeld kwetsbare verpleegkundigen niet de moed kunnen opbrengen om aangifte te doen, of gevallen, waarin vergoelijkend wordt gesproken over een foetus, terwijl sprake is van een baby, een kind.

Justitie is nooit ter plekke aanwezig. Wat wij wel van justitie verwachten is, dat zij bij de ernstige feiten van een dergelijke situatie alert optreedt, mede met het oog op de ernstige verontrusting in de samenleving, in het bijzonder in en ten aanzien van de klinische gezondheidszorg die daardoor wordt opgeroepen.

Uit de berichten blijft de indruk over, dat de medici elkaar pogen te dekken. Dit moet worden voorkomen. Ook zullen de aangevers of aangeefsters geen nodeloze gevolgen mogen ondervinden van hun daad.

Ik wil nog enkele vragen stellen. Hoe vindt praktisch controle plaats op ingrepen in ziekenhuis casu quo kliniek? Wordt daarbij in feite alleen afgegaan op de verstrekking van gegevens door niet-betrokkenen, onder anderen van verpleegkundigen in de inrichting aan de politie? Of gaat de controle verder?

Was er voorts geen gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid – ik wijs op artikel 67a van het Wetboek van Strafvordering – te weten: het gevaar van de geaardheid van personen – artikel 67a, tweede lid, ten tweede van het Wetboek van Strafvordering – om een vordering tot voorlopige hechtenis uit te brengen?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Met het toezicht op de Wet afbreking zwangerschap is het Staatstoezicht in de eerste plaats belast. Ik meen dat vragen daarover ook al zijn gesteld aan mijn ambtgenoot van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Naar zijn antwoorden zou ik willen verwijzen. Voor het overige is Justitie eigenlijk altijd afhankelijk van aangiften achteraf van eenmaal gepleegde strafbare feiten.

Een preventief toezicht van justitie in ziekenhuizen kan niet worden uitgeoefend. Wanneer er sprake is van zeer ernstige feiten – naar onze

overtuiging is daarvan in dit geval inderdaad sprake; ik verwijs hierbij naar de nu beschikbare gegevens – zullen justitie en politie inderdaad het uiterste doen om de waarheid aan het licht te krijgen. Als daartoe aanleiding bestaat, moet worden nagegaan of dergelijke praktijken vaker zijn voorgekomen.

Het ligt overigens wel op de weg van directie en bestuur van het ziekenhuis, in casu het gemeentebestuur van Den Haag, om in dit verband maatregelen te treffen. Mij is ook bekend dat er in het gemeentebestuur van Den Haag over deze zaak overleg plaatsvindt.

Een vordering tot voorlopige hechtenis is ingesteld, maar deze is door de rechter-commissaris afgewezen. In dit verband kan ik nog vermelden dat de officier van justitie zijn vordering heeft gebaseerd op de artikelen 63, 64, 67, 67a en 78 van het Wetboek van Strafvordering, alsmede de artikelen 289 en 287 van het Wetboek van Strafrecht.

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! Het gebeuren in het Leyenburg-ziekenhuis heeft in de afgelopen dagen ook andere berichten en mededelingen uitgelokt. Ik verwijs naar wat de kinderarts en neonatoloog Versluys heeft gesteld in een interview, afgedrukt in de Volkskrant. De mededelingen, die hij daar in alle stelligheid deed, zouden kunnen doen vermoeden dat het hier om zaken gaat, die veel vaker voorkomen. Is daarvan het OM iets bekend? Of moet het gebeuren in het Leyenburg-ziekenhuis echt als een incident worden gezien? Zijn eerder aangiften van dergelijke zaken bij OM of politie binnengekomen, die later werden geseponneerd?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Mij is daarvan niets bekend.

---

Aan de orde is de behandeling van de **stukken over de WBO-formatie (19200-VIII, nrs. 74, 79 en 84)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Op 4 maart ontvingen wij een brief van staatssecretaris Van Leijenhorst, waarin maatregelen werden aangekondigd tot vermindering van de formatie van de basisschool vanwege een verwachte overschrijding van het budget.

## Van Ooijen

Deze voorstellen houden een verlies van 1400 arbeidsplaatsen in het basisonderwijs in. Ze zijn ook in het kader van het beleid hoogst ongelukkig gekozen, enkele maanden na de invoering van de WBO.

In twee gesprekken met de bewindsman in de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen is hij niet bereid gebleken om ook maar enigermate aan onze wensen tegemoet te komen. Dat is dan ook de reden, waarom de Kamer in dezen om een uitspraak moet worden gevraagd door middel van een motie. De ondertekenaars menen dat hun standpunt duidelijk in de motie wordt verwoord, zodat zij thans van het woord afzien.

---

### Motie

---

De **Voorzitter**: Door de leden Van Ooijen, Mik, Willems, Ernsting, Lankhorst en Scholten wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

gelet op de voorstellen tot wijziging van de formatieregeling voor het basisonderwijs opgenomen in de brief van 4 maart jl.;

verzoekt de regering, van dit voorneemen af te zien,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 86 (19 200-VIII).

De heer **Dijkstal** (VVD): Voorzitter! De twee keer dat wij mondeling overleg over dit onderwerp hebben gehad, heb ik namens de fractie van de VVD ernstige kritiek op het beleid van de staatssecretaris op dit onderdeel uitgesproken, mede omdat wij in het verleden herhaalde malen hebben gewaarschuwd voor wat nu is gebeurd. Ik zal mij nu beperken tot het concrete pakket van maatregelen waarmee de staatssecretaris is gekomen om het probleem op te lossen. Daarbij beperk ik mij tot de begroting voor 1986, omdat dit nu onze directe verantwoordelijkheid is. Wij zullen later nog gelegenheid hebben om te praten over de begrotingen voor 1987 en de jaren daarna. Tussendoor worden trouwens ook nog verkiezingen gehouden.

Met twee maatregelen van de staatssecretaris hebben wij problemen. De eerste is de zogenaamde 1 april-maatregel inzake de aanvullende formatie voor groeischolen. Wij

wensen die maatregel niet. Aan het eind van mijn betoog zal ik een motie daarover indienen.

De tweede maatregel betreft de schoolscore. Samen met de heer Hermes, die er straks nog iets over zal zeggen, hebben wij er een andere oplossing voor. In aanvulling daarop wil ik de staatssecretaris in ieder geval vragen, nog eens te kijken naar het VNG-model. De scholen met de allergrootste achterstanden moeten zo mogelijk toch uitgezonderd worden. Wellicht kan dat niet op heel korte termijn, maar dan kan het toch wel kort daarna.

Wij praten dan over een gat van in totaal dertig miljoen. Wij vinden dat de dekking daarvoor incidenteel gevonden moet worden, want het probleem is ook incidenteel. Wat ons betreft gebeurt dat bij voorkeur binnen de begroting van Onderwijs en Wetenschappen. In een mondeling overleg heb ik een aantal suggesties voor die dekking gedaan.

Concluderend vinden wij het triest dat het zo gelopen is. Wij vinden het jammer dat de staatssecretaris tot nu toe noch naar het veld noch naar de Kamer heeft willen luisteren. Wij hopen dat hij dat vandaag wel zal doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb u een motie over de 1 april-maatregel overhandigd.

---

### Motie

---

De **Voorzitter**: Door de leden Dijkstal en Hermes wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de maatregel van de regering om met ingang van 1 april 1986 geen aanvullende formatie meer ter beschikking te stellen voor zgn. groeischolen onwenselijk is, mede in verband met de zeer late bekendmaking van deze maatregel;

verzoekt de regering, van de bovengenoemde maatregel af te zien en voor de begroting voor 1986 een incidentele dekking te zoeken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 87 (19 200-VIII).

De heer **Hermes** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de beantwoording van de vragen over de wetgeving en

de exogene financiering voor de fractie van het CDA niet bevredigend is geweest, heeft de fractie toch begrip voor de ontstane financiële problematiek. Dat wil niet zeggen dat zij het niet alsnog op prijs zou stellen indien de staatssecretaris trachtte, de problematiek met wat meer inhoud en informatie te beantwoorden dan tot dusverre is geschied.

Hoe het ook zij, het begrip van de fractie gaat niet verder dan tot deze ene keer. De acceptatie van een en ander heeft voor de fractie van het CDA voor de toekomst een niet verplichtend karakter. Voor later zal duidelijk moeten worden hoe de spelregels met betrekking tot exogene en endogene financiering in relatie tot de wetgeving dienen te worden gezien en geïnterpreteerd. Tot welk moment geldt de regel van budgettaire neutraliteit en vanaf welk moment geldt de exogene financiering? Nader overleg met de Kamer is dan ook geboden.

Het is ook mogelijk dat men op een andere systematiek wil overstappen. Indien men dat wil dient nader overleg met de Kamer te worden gevoerd.

Omdat de fractie van het CDA begrip heeft voor het argument van de huidige financiële problematiek en omdat niet ontkend kan worden dat een financieel tekort dreigt voor de rijksbegroting, is de fractie bereid dit te aanvaarden. Dat wil zeggen dat het ontstane tekort in ieder geval structureel dient te worden gedekt. De fractie ziet niet in waarom verder zou moeten worden gegaan, omdat verdergaande maatregelen slechts leiden tot even zovele andere extra regelingen, tot het tussentijds, in het schooljaar, veranderen van de formatie, tot het telkens weer veranderen van de regeling en zelfs tot een regeling met terugwerkende kracht.

Daarom nodigen wij de regering uit, de maatregelen te beperken tot een structurele dekking, hetgeen met een verhoging van de korting van 5% tot 8% kan worden bereikt. Daarmee kan worden volstaan en kan de motie van collega Dijkstal, die wij mede ondersteunen, worden uitgevoerd. Om deze uitnodiging aan de regering van de nodige steun te voorzien willen wij haar, mede namens de VVD-fractie gaarna aan de Kamer voorleggen.

De **Voorzitter**: Door de leden Hermes en Dijkstal wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de regering voornemens is in de formatieregeling voor extra leerkrachten op basis van de zogenaamde schoolscore een in de komende jaren wisselend percentage op de faciliteiten van de daarvoor in aanmerking komende basisscholen te korten;

van oordeel, dat tussentijdse wijzigingen van de formatie in het schooljaar dienen te worden vermeden;

tevens van oordeel, dat een vermindering van de extra faciliteiten voor de scholen, die met onderwijsachterstanden te kampen hebben zo veel mogelijk dient te worden beperkt, en dat met de voorgestelde structurele dekking volstaan kan worden;

verzoekt de regering, af te zien van de 9- en de 11%-maatregel en slechts te volstaan met de uitvoering van de 8%-maatregel met ingang van 1 augustus 1986 waardoor structurele dekking voor de ontstane tekorten kan worden verkregen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 88 (19 200-VIII).

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris heeft een probleem, te weten, een overschrijding van het budget voor het basisonderwijs en dat basisonderwijs werd ingevoerd onder de voorwaarde van budgettaire neutraliteit. Mijn fractie heeft overigens bij die laatste voorwaarde altijd aarzelingen gehad en dat ook ettelijke malen in deze Kamer verwoord. Mijn fractie begrijpt natuurlijk het probleem van de staatssecretaris wel, maar dat probleem moet ook niet buiten proportie geraken. Het gaat om ca. 2% van het totale budget dat omgaat in het basisonderwijs en daar kan toch al met al ook weer niet al te dramatisch over worden gedaan, gelet op hoe zo'n begrotingspost per begrotingsjaar schommelt en ook marges van onzekerheid heeft die

slechts bij nacalculatie openbaar worden.

Het pakket maatregelen om de overschrijding te redresseren is erg slecht bij de scholen gevallen. Onder de gegeven omstandigheden heb ik daar veel begrip voor. De laatste jaren is er in het onderwijs naar verhouding veel gebeurd dat de rust en de motivatie bij de onderwijsgevers en onderwijsontvangenden onder spanning zetten en nu dit weer!

In de gevoerde mondelinge overleggen met de staatssecretaris is uitdrukkelijk gevraagd om in overleg met het veld naar alternatieve dekking te zoeken. Dat heeft tot nu toe niets opgeleverd. Een afwijzing van het pakket maatregelen dat voorgesteld wordt, zoals bij de motie van de heer Van Ooijen en de zijnen wordt gevraagd, zonder dat daarbij alternatieven worden aangedragen, gaat mij op dit ogenblik erg ver, maar mijn fractie kan daartoe geraken. Zij wil overigens een uiterste poging doen om nog tot een tussenoplossing te komen. De redenen waarom mijn fractie de voorgestelde ingrepen blijft afwijzen zijn wel bekend. Ter wille van de tijd ga ik daar nu maar aan voorbij.

Enkele alternatieven zijn al genoemd. Ik wil toch nog eens aandacht voor bij voorbeeld – hetgeen toch een beetje voor de hand ligt – het opschorten van de verruiming van de leeftijdsondergrens in de ADV-maatregelen. Daarover is al wel eens gesproken en dat levert toch in ieder geval dat op dat nodig is om in plaats van per jaar het gevraagde budget te leveren alleen naar de structurele post te kijken!

□

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn standpunt over de te nemen maatregelen inzake de overschrijding van de formatie van het basisonderwijs heb ik twee maal in een met de vaste Kamercommissie voor Onderwijs en Wetenschappen gevoerd overleg – eerst op 20 maart en op 8 april – duidelijk uiteengezet.

Bij de vaststelling van de formatie met betrekking tot de invoering van de basisschool is als onwrikbaar uitgangspunt gekozen budgettaire neutraliteit, zoals reeds door de voormalige bewindslieden Pais en Hermes was vastgesteld. Het budget stond dus vast. Alle leerkrachten, werkzaam vóór 1 augustus 1985 in het kleuter- en lager onderwijs, zijn meegenomen in het basisonderwijs.

Niet meer en niet minder.

Het had met minder gekund, indien ik bij de gecompliceerde overgang, de zogenoemde veilige weg had gekozen door bij voorbeeld 3000 minder dan de circa 65.000 leerkrachten toe te kennen. Dan was er sprake geweest van een onderschrijding. Dat wil zeggen dat er mensen op straat werden gezet die op grond van de gemaakte afspraken in de school te werk hadden kunnen worden gesteld. Ik had dan het oordeel van de Kamer wel eens willen horen!

Als goed werkgever, en dat is de overheid, heb ik die weg niet willen kiezen. Ik heb een andere weg gekozen, namelijk door zo nauwkeurig mogelijk de overgang van het KO/LO-systeem naar dat van het basisonderwijs door te rekenen. Daarvoor is het nodige onderzoek verricht. Daarvoor zijn verfijnde simulatietechnieken toegepast, juist omdat het een zeer complexe materie betrof. Het is een overgang van een ingewikkeld oud systeem naar een nieuw, daarvan sterk afwijkend systeem.

Mijnheer de Voorzitter! Te voorzien was dat met betrekking tot de onderscheidene formatiecategorieën van plussen en minnen sprake zou zijn en dat deze goeddeels tegen elkaar zouden wegvallen. Gebleken is dat de minnen de overhand hebben gekregen. Relatief gezien betekent dit een geringe overschrijding van circa 2%. Vanwege de macht der getallen betekent dit in absolute zin geen gering bedrag.

Ik herhaal dat er uiterst zorgvuldig te werk is gegaan. Van mismanagement, zoals door de heer Dijkstal gesteld, is geen sprake. De maatregelen die ik heb voorgesteld, komen erop neer, dat niemand op straat wordt gezet. Voor betrokkenen geldt de boventalligenregeling. Men blijft werken in het basisonderwijs en na enige tijd weer volledig in de reguliere formatie. Wel betreur ik het dat de basisscholen enig ongerief wordt bezorgd.

Om de proporties niet uit het oog te verliezen, wil ik een paar getallen noemen. 22% van de basisscholen zullen van de verhoging van de zogenoemde toeslagdrempel niets merken. 35% gaat er door het ongedaan maken van de overschrijding, 0,2 formatieplaats op achterruit; 25%, 0,4 formatieplaats en die alles gedurende de laatste vijf maanden van dit jaar. Daarna stijgt de formatie weer.

## Van Leijenhorst

Het is overbodig nog eens te zeggen na wat ik heb gesteld in het mondeling overleg dat hier geen sprake is van bezuinigingen. Er wordt een overschrijding ongedaan gemaakt. Er vindt een bijstelling plaats naar het niveau dat met de Kamer duidelijk is afgesproken. Ik kom mijn afspraken ter zake van het formatiebudget dan ook na. Hierbij voel ik mij gesteund door de woordvoerders van het CDA en de VVD, die onder meer bij de financiële beschouwingen stelden dat de door de departementen te verrichten uitgaven, zorgvuldig in de hand moeten worden gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Dit brengt mij ertoe, een enkel woord te wijden aan de opstelling die de heer Dijkstal gekozen heeft, ook blijkens de door hem ingediende motie. De heer Dijkstal wil toch exogene financiering in de huidige situatie toelaten. Hij heeft dit in het mondeling overleg gezegd maar misschien vindt hij nu dat het anders moet. Ik wil dat dan graag van hem horen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Voordat hier een levensgroot misverstand rijst, de heer Hermes heeft in het mondeling overleg een belangrijk vraagstuk aan de orde gesteld, namelijk de relatie tussen onderwijs en financiën in het kader van autonome ontwikkelingen ten aanzien van leerlingenaantallen. Ik heb toen gezegd dat, als dit inderdaad de afspraak was, men niet ontkwam aan exogene financiering. Ik heb toen ook zeer nadrukkelijk gezegd, dat een andere exogene financiering voor ons niet aanvaardbaar is. Ik heb gezegd dat wij vinden – en ik heb dat zojuist herhaald – dat het in eerste instantie binnen de onderwijsbegroting gevonden moet worden.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: In het verslag van het mondeling overleg lees ik: 'De heer Dijkstal herhaalde voorts het standpunt van zijn fractie, dat exogene financiering in de huidige situatie toegestaan dient te worden.' Nu, dan weet ik het niet meer. Dat is dan het standpunt van de VVD of het is niet het standpunt van de VVD.

De heer Dijkstal heeft ook een aantal maatregelen genoemd. Hij wil komen tot een dekking van de te compenseren maatregelen. Moet dit dan via exogene financiering, begrotingsoverschrijding of iets anders? Hij wilde in het gevoerde mondeling overleg alleen spreken over 1986. Hij heeft dat nu herhaald.

Hij heeft daarvoor dekkingsvoorstellen gedaan. Als hij dan, zoals hij heeft gezegd in het mondeling overleg, wil korten op het onderwijsvoorrangsbeleid en herhaalt, dat zwaardere stimuleringsvoorstellen moeten worden ontzien, begrijp ik dat niet. Dat is ongerijmd.

Als wordt gezegd, dat gekort moet worden op de schoolbegeleiding terwijl in de onlangs gehouden uitgebreide commissievergadering over het wetsvoorstel met betrekking tot de onderwijsverzorging mede door de VVD een amendement wordt ingediend om het budget van de schoolbegeleidingsdiensten te versterken, dan weet ik niet precies wat de VVD ter zake wil.

De heer **Dijkstal** (VVD): Het zal de staatssecretaris in het mondeling overleg zijn opgevallen, dat alle voorstellen die ik heb gedaan om een eventuele dekking te zoeken, allemaal zaken betroffen die binnen de onderwijsbegroting liggen. Wat dat betreft kan er dus geen misverstand over exogene financiering bestaan.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ook voor 1986?

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik spreek over 1986. Ook dat heb ik nadrukkelijk in het mondeling overleg gezegd. Ik heb toen ook gezegd dat dit probleem ons dwingt – en ik vind eigenlijk ook dat het u zou moeten dwingen – tot het maken van politieke keuzen. Wij hebben inderdaad prioriteiten gesteld. Wij hebben gezegd dat die 100 miljoen te veel is, dat daarvan iets af moet en dat wij daarvoor bij andere posten een dekking moeten zoeken. Die keuze hebben wij gemaakt. Wij staan daar nu achter.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Dat zou dan voor 1986 moeten gebeuren. De begroting is aangegenomen. Ik heb een aantal voorbeelden genoemd. Met de voorstellen die zijn gedaan, kunnen wij niet uit de voeten. Dat is ook inconsistent. Dit dan nog gevoegd bij de opmerkingen van de heer Dijkstal over de exogene financiering, waar de VVD toch tegen is.

De bijstelling van de formatieregeling – dat wil zeggen het terugdraaien van de overschrijding – moet toch ook voor de VVD een automatische aangelegenheid zijn. De linkerhand van de heer Dijkstal moet toch weten wat de rechterhand wil.

De heer Van Ooijen heeft een motie ingediend met de strekking om

de voor te stellen maatregel ongedaan te maken. Het zal uit mijn betoog duidelijk zijn, dat ik aanvaarding van deze motie met klem moet ontraden.

De heer Dijkstal heeft een motie ingediend met betrekking tot de 1-april-maatregel van dit jaar. Daarover wil ik nog het volgende opmerken. In de eerste plaats is dit het enige instrument voor 1986 om de drempelverhoging, waarover ook de heer Hermes heeft gesproken, zo laag mogelijk te houden. In de tweede plaats betekent het weglaten van deze maatregel, dat er meer boventalligen per 1 augustus 1986 komen. In de derde plaats betreft het een maatregel, waarbij mensen nog niet benoemd zijn en waarbij dus van enig uitstel van benoeming sprake is. Daarom vind ik deze maatregel in dat pakket van maatregelen verantwoord.

Ten slotte kom ik bij de motie van de heer Hermes, waarin een incidentele dekking wordt gevraagd van 30 mln. Het betreft echter wel een exogene dekking.

Mijnheer de Voorzitter! De dekking voor dit bedrag is niet aanwezig. Ik wijs ook nog op iets anders. De heer Hermes bedoelt met deze motie niet te komen tot structurele dekking op langere termijn. Er worden op den duur niet meer arbeidsplaatsen geschapen, omdat hij zich conformeert aan het voorstel tot het verminderen van het aantal arbeidsplaatsen op de langere termijn van 1430. Als zijn voorstel op een gering aantal jaren betrekking heeft, gaat het in feite om de vraag of wij hier te maken hebben met mensen die in de reguliere formatie worden geplaatst dan wel als boventallige aan de school kunnen werken. Omdat voor die boventallige regeling gekozen is, is voor de positie van de mensen het verschil in feite niet zo groot.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wordt met aanneming en uitvoering van deze motie de overschrijding, althans voor een aantal jaren, ongedaan gemaakt en daarom moet ik ook deze motie met aandrang ontraden.

De motie van de heer Dijkstal waarover ik sprak, wil ik ook met klem ontraden.

De heer **Hermes** (CDA): De staatssecretaris zei, dat het verschil niet zo groot was. Als het verschil niet zo groot is, dan is het ook niet zo moeilijk om die motie uit te voeren.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Het gaat om het verschil in de positie van de betreffende leerkrachten.



## Van Leijenhorst

De heer **Dijkstal** (VVD): Kan de staatssecretaris uitleggen wat het verschil is tussen met klem ontraden en met aandrang ontraden?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: In beide gevallen geldt, dat de moties heel duidelijk worden ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, morgen na de lunchpauze te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

## Aan de orde is de **interpellatie-Sloots**, gericht tot de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, **over de bekostiging van de bejaardenoorden.**

Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 10 april 1986.

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]<sup>1</sup>

□

De heer **Sloots** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Onlangs heeft de Federatie van Landelijke Samenwerkende Bejaardentehuizen de resultaten van een onderzoek gepubliceerd naar de financiële positie van die tehuizen. Dat onderzoek is gehouden in samenwerking met VNG, IPO, DIVOSA en het ministerie. Het was niet ten onrechte dat de resultaten van dat onderzoek gepubliceerd werden, want er was inmiddels grote onrust ontstaan. Er waren erg veel publikaties over tehuizen waar het water tot aan de lippen was gestegen.

De LSB heeft nog geen analyse van de cijfers gegeven. Er zijn nog geen dwarsverbanden gelegd en de cijfers zijn tamelijk kaal gepresenteerd.

Voorzitter! Los van die cijfers moeten wij ons realiseren waarover wij eigenlijk spreken. Wij moeten kijken naar de gevolgen voor de individuele tehuizen. Gesaldeerde tekorten zijn interessant. Echt belangrijk is vooral het tekort zoals dat in de individuele tehuizen uitwerkt. Daar zitten de mensen waar het om gaat.

Die mensen – zo zei de minister eind 1984 bij de behandeling van de nieuwe Wet op de bejaardenoorden – zouden niet de dupe worden van de wijziging van het financiële systeem. Eventuele tegenvallers zouden niet mogen worden afgeschoven op de oorden en op de mensen.

Voorzitter! Door allerlei oorzaken gebeurt dat nu wel. Ik haal een artikel aan uit de Volkskrant van 5 april jongstleden, waarin de problemen beschreven staan van een Drents tehuis. Daar komt men jaarlijks tekort het verschil tussen f 1.183.000 en f 939.000. Dat is een kwart miljoen. Dat is 20% van het budget. Wie zich realiseert welk deel van dat budget vastligt in materieel, in gebouwen en in personeel kan raden tot welk een zware ingreep op de verzorging dergelijke tekorten leiden.

Voorzitter! Het grote tekort zoals van het Drentse tehuis is gelukkig nog geen regel, maar het is wel een indicatie. Als ik terugga naar de LSB-enquête, zijn er alleen in 1985 al 118 van de ongeveer 850 reagerende oorden in financiële problemen gekomen. Als ik dat heel voorzichtig extrapolereer, kom ik op 200.000 tehuizen. Als men dat vermenigvuldigt met een gemiddelde van 85 bewoners, praten wij over 17.000 mensen. Deze mensen zijn gemiddeld 84 jaar, moeilijk ter been, slechtziend en hulpbehoevend.

Voorzitter! Bij een voorzichtige analyse van de enquêteresultaten dienen zich in hoofdzaak drie oorzaken voor de tekorten aan: te lage subsidiëring; te late inning, althans te late afdracht door de gemeenten van de eigen bijdrage aan de tehuizen; een lagere opbrengst dan verwacht aan eigen bijdragen. De te lage subsidiëring leid ik niet af uit het feit dat de LSB verschillen constateert tussen geraamde en werkelijk ontvangen subsidie. Naar het mij voorkomt, kan dat niet.

Alleen al om die reden ben ik benieuwd naar het antwoord van de minister op mijn vragen 3, 4 en 5. Zelfs los daarvan zullen wij elkaar toch niet bestrijden en niet willen bestrijden op het punt van de bedoeling van de wetgever met de subsidiesystematiek. Die bedoeling was dat de tehuizen er niet slechter van mochten worden, dat zij aan het begin van het jaar moesten weten waar zij aan toe waren en dat zij bij verschil van mening een beroep moesten kunnen doen op rechtsbescherming via de AROB-rechter.

Voorzitter! Dan kom ik bij de te late afdracht door de gemeenten. Dit probleem vloeit voort uit het gekozen systeem, zonder dat wij daarvan kennelijk tijdig de consequenties hebben ingeschat. Als iedereen doet wat gedaan moet worden – en dat is het meest gunstige geval, dat zich zeker niet altijd zal voordoen – dan

betaalt de oudere aan het eind van de eerste maand aan de gemeente zijn bijdrage. De gemeente 'kabelt dat door' aan het tehuis op grond van de wet aan het eind van de tweede maand. Aan het begin van de derde maand heeft dat tehuis dan het geld. Dat is precies twee maanden te laat, want vanaf de eerste dag moet de huur worden betaald, eten worden gekocht en wat dies meer zij. Die 'time-gap' zou kunnen worden overbrugd door het verstrekken van extra geld aan provincies. Dat zou eenmalig moeten gebeuren, bij wijze van voorschot, ten bedrage van twee maanden van de geraamde opbrengst aan eigen bijdragen.

Ten slotte blijkt – en dat is beleidsmatig een oud punt van discussie – dat ook de opbrengst aan eigen bijdragen structureel lager zijn dan was geraamd. Er is sprake van een onevenwichtige verdeling, maar die zal in de loop van de tijd door de gekozen systematiek nog wel kunnen worden gecorrigeerd.

Daarnaast is er sprake van een gesaldeerd tekort over het geheel. Volgens de ongeveer 800 tehuizen die gegevens hebben ingediend, gaat het om een gesaldeerd tekort van zo'n 36 miljoen. Over alle tehuizen te zamen gaat het dan om ongeveer 75 miljoen. Nu was er vanwege alle onzekerheden al een ruimte ingebouwd van ongeveer 200 miljoen om tegenvallende bijdragen te kunnen compenseren. Daarvan is inmiddels 35 miljoen gebruikt. Blijkens de cijfers van dit moment was dat onvoldoende.

Voorzitter! Er is kennelijk een reken- of wellicht taxatiefout gemaakt bij het zo snel mogelijk aan iedereen zekerheid willen bieden. Laten wij zo groot zijn om dat te erkennen, nu uit de cijfers de nieuwe feiten blijken. Er was voldoende reserve om dit niet voorziene tekort te dekken. Het geld was ervoor beschikbaar. Het enige dat in dit opzicht wordt gevraagd, is het besteden van dat bedrag voor het doel waarvoor het is bestemd. Dit zou op zo kort mogelijke termijn moeten geschieden.

Ik vat mijn betoeg samen. Er waren enkele beloften gedaan. Bejaardenoorden zouden van de systeemwijziging niet de dupe worden. De bejaarden zelf zouden van de systeemwijziging zeker niet de dupe worden. Sterker nog; zij zouden er bijna niets van merken. Als zich problemen zouden voordoen zoals die nu aan de orde zijn, zouden deze

## Sloots

worden opgelost. Wij geven, mijnheer de Voorzitter, de minister graag de gelegenheid om zijn beloften van eertijds gestand te doen!

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.



Minister **Brinkman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de heer Sloots complimenteren met zijn eerste meer officiële inbreng in de Kamer, waaruit, dunkt mij, blijkt dat hij onder de voortvarende leiding van de secretaris-generaal van het departement van WVC een buitengewoon goede opleiding heeft genoten.

Het antwoord op de eerste vraag die de heer Sloots heeft gesteld, luidt dat mij de bedoelde enquête-uitkomst bekend is.

Het antwoord op vraag 2 wil ik graag als volgt formuleren. Uit het enquêteverslag van de LSB blijkt dat 118 bejaardenoorden opgeven thans niet aan hun financiële verplichtingen te kunnen voldoen, terwijl 266 tehuizen – dat is een kleine 30% van de respons – opgeeft te verwachten dat men in een situatie terecht zal komen waarin men niet langer aan de lopende financiële verplichtingen kan voldoen. Het is bekend dat het aan de provinciebesturen en de besturen van de vier grote gemeenten is om als subsidiërende overheden te voorzien in voldoende financiële middelen voor de bejaardenoorden. In dat verband kan er in de eerste plaats op gewezen worden dat ook veel bejaardenoorden meer bijdragen hebben ontvangen dan werd verwacht. Er zou gezegd kunnen worden dat de subsidiërende overheden deze 'meevallers' kunnen benutten om tehuizen met financiële problemen ten gevolge van bij voorbeeld tegenvallende bijdrage-ontvangsten te helpen.

In de tweede plaats wil ik erop attenderen dat het onbekend is in hoeverre de provincies nog bepaalde financiële ruimte hebben om tehuizen met financiële problemen bij te springen. Ik zeg 'onbekend', omdat mij onvoldoende concrete gegevens op dit punt ter beschikking staan, ondanks herhaald aandringen mijnerzijds bij de betrokken provinciale besturen en de besturen van de grote steden.

In de derde plaats wil ik er in dit verband op attenderen dat de oorzaken van de financiële problemen nog onvoldoende bekend zijn. Uit de vele contacten tot nog toe is echter

wel gebleken dat de richting van de problematiek vooral gezocht moet worden in vertraging bij de vaststelling, de inning en de afdracht van de bedragen waarover wij vandaag spreken door een aantal gemeentebesturen. Het is, dunkt mij, dan allereerst de taak van de provinciebesturen om in samenwerking met de besturen van de verzorgingstehuizen de betreffende gemeentebesturen erop te attenderen dat de bijdrage-stroom versneld moet worden. Dit is overigens in goed overleg met mij en mijn departement gegaan. Bij herhaling is die druk uitgeoefend en zijn er in praktische zin suggesties gedaan over de manier waarop versnelling aangebracht zou kunnen worden.

In de vierde plaats wil ik in antwoord op vraag 2 nog melden dat door een, dunkt mij, royale bevoorschotting tijdens mijn ministerie, namelijk een bedrag van 23% van de specifieke uitkeringen in 1986, al in januari financiële ruimte aan de provincies is geboden om hunnerzijds de bejaardenoorden uit de liquiditeitsproblemen te helpen. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de besturen van de vier grote steden. Ik heb intussen nader overleg gevoerd en heb de provinciebesturen opnieuw uitgenodigd om met mij te bevorderen dat er meer definitieve cijfers op tafel komen.

Het antwoord op de derde, de vierde en de vijfde vraag wil ik samenvatten en wel als volgt. De Wet op de bejaardenoorden schrijft in artikel 16c voor:

Gedeputeerde staten verlenen een subsidie ten bedrage van het geraamde verschil tussen het totaal van de goedgekeurde begroting en de ingevolge paragraaf 5 onder e geraamde verschuldigde bedragen – dat wil zeggen de bijdrage-ontvangsten – onder aftrek van een aantal daar met naam en toenaam genoemde posten.

Door veel provinciebesturen is – zo is mij gebleken – in verband met de onzekerheid over de bijdrageontvangsten, de praktijk gevolgd dat de begrotingen van de bejaardenoorden voorlopig of onder voorbehoud zijn goedgekeurd. Definitieve goedkeuring impliceert immers, dat daarmee het exploitatiebudget is vastgesteld en eventueel in de loop van het jaar optredende financiële tegenvallers, bij voorbeeld in de sfeer van de bijdrageontvangsten, niet door de provincies zouden kunnen worden opgevangen door bijstellingen van de toegestane exploitatiebudgetten.

In aanvulling daarop merk ik op dat het, waar het gaat om subsidiërelaties tussen provincies en bejaardenoorden, aan de Arob-rechter is om, indien men dat wenst, door jurisprudentie duidelijkheid te verschaffen omtrent de vraag, wat de exacte uitleg van de wet op dit punt zou moeten zijn. Ik realiseer mij dat uit de vraagstelling van de heer Sloots blijkt dat daarvoor kennelijk verschillend gedacht kan worden. Er is ook wel literatuur op dat punt verschenen, maar ik meen dat de uitleg die ik hier geef verdedigbaar is. In lijn met de toelichting die de heer Sloots zojuist heeft gegeven, meld ik dat het uiteraard primair een zaak is van de directie respectievelijk het bestuur van het bejaardenoord om eventueel de Arob-rechter te hulp te roepen.

Als bejaardenoorden namelijk van oordeel zouden zijn dat provinciebesturen of besturen van grote steden zich in hun subsidiebeleid niet aan de wet houden, kunnen zij daartegen in beroep gaan. Het is staatsrechtelijk niet juist dat de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in een gedecentraliseerd stelsel direct in dergelijke aangelegenheden zou treden.

Overigens wil ik nog wel ter toelichting op de gedragslijn van sommige provinciebesturen melden, dat uitstel van definitieve goedkeuring van de begroting en een systeem van voorlopige goedkeuringen als indicatie voor de bejaardenoorden bij hun exploitatie, totdat de begroting definitief is goedgekeurd, mij verdedigbaar lijkt. Nergens in de wet worden immers termijnen gesteld voor de goedkeuring.

Op vraag 6 zou ik willen antwoorden – ik heb dat al geïndiceerd in het antwoord op vraag 2 – dat ik in het tot nog toe gevoerde bestuurlijk en ambtelijk overleg met IPO, VNG en andere belanghebbenden, onvoldoende informatie heb kunnen verkrijgen, afgezien van de omloopsnelheid van het geld. Ik stel mij dus voor om in nader bestuurlijk overleg te onderzoeken, waar eventueel aanvullende problemen zouden moeten worden gezocht. Eerst dan kan een meer definitieve uitspraak worden gedaan over de eventuele oplossing van deze problematiek binnen de thans geldende budgettaire kaders.

In antwoord op vraag 7 wil ik ten slotte antwoorden dat de zogenaamde 200 mln. evaluatie – zoals ook de heer Sloots bekend kan zijn – gekoppeld was aan de tienprocents-

## Brinkman

declaraties uit 1984 op grond van de bijstandswet onder het regime van de Interimwet bejaardenoorden. De afspraken die daarover in het kabinet zijn gemaakt, zijn nagekomen en de Kamer is daarover geïnformeerd. Zij is ermee bekend, dat daarmee de zaak was afgehandeld. Er is nimmer mijnerzijds een garantie verstrekt met betrekking tot eventueel tegenvallende eigen-bijdrageontvangsten in 1985.

Ik voeg hier nog twee opmerkingen aan toe. In de eerste plaats is de raming van de eigen-bijdrageontvangsten de verantwoordelijkheid van lagere overheden en niet van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur of van het kabinet. In de tweede plaats is de Kamer ermee bekend, dat de gewijzigde wet een systeem kent, waarbij is voorzien in een gesloten budget voor de bejaardenoorden, omdat ook met instemming van de Kamer de regering – zowel de toenmalige als de huidige – meende er goed aan te doen, een einde te maken aan het systeem van open-eindfinanciering voor de bejaardenzorg. Mij dunkt dat wij niet moeten komen tot een systeem dat in strijd is met de wet en dat langs een achterdeur een vorm van open-eindfinanciering oplevert.

De beraadslaging wordt geopend.



De heer **Sloots** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de minister voor zijn uitvoerige beantwoording. Hij zal zich kunnen voorstellen, dat die dank niet betekent dat ik met al zijn antwoorden instem. Voor de goede orde, het goede begrip en een goede voortgang van de discussie heb ik overigens alleen gesproken over de financiën van 1985. Over 1986 kennen wij de gegevens uiteraard ook niet. Bovendien heb ik mij gerealiseerd dat er incidenteel overschotten en tekorten waren. Omwille van een zakelijke discussie heb ik uitsluitend gesproken over gesaldeerde verschillen, zodat wij weten over welk tekort wij uiteindelijk praten.

Vervolgens ga ik in op het antwoord van de minister over de subsidiemethodiek. Ik ga hierbij terug naar de bedoeling eertijds van de wetgever. Hoewel er uiteraard geen termijn in de wet is vermeld, is wel degelijk toegezegd dat tehuizen door de wijziging van het financieringssysteem er in financieel opzicht niet op achteruit zouden kunnen gaan.

Uiteraard moet je weten op welke basis je subsidieert. Als de tehuizen vanaf het begin van het jaar geld moeten hebben, zal aan het begin van dat jaar ook vast moeten staan wanneer en hoeveel geld er verwacht mag worden.

Bij een verschil van mening kan dan een beroep worden gedaan op de rechter. Als een aantal provincies – wellicht allemaal – het systeem ontwijkt door met voorlopige besluiten te werken, dan is dat misschien uit een oogpunt van provinciale financiering een voorstelbare handelwijze. Voorlopige besluiten zijn echter wel besluiten, waarbij geen beroep op de rechter mogelijk is.

Ook al gaat het om een wettelijke gedentraliseerd bestel, wij praten wel over 2 mld. op de begroting van de minister van WVC. Die minister is verantwoordelijk voor de correcte toepassing van wetten die hier in samenspraak met de regering zijn gemaakt. De Partij van de Arbeid houdt hem daar dan ook graag aan. Wij verzoeken de minister de provincies waarom het gaat zo spoedig mogelijk op het onjuiste van deze handelwijze te wijzen en de resultaten van dat overleg aan deze Kamer kenbaar te maken.

Kennelijk is er tussen de minister en mij verschil van inzicht over de vraag of al aangegeven kan worden of het gaat om structurele tekorten of om aanloopverliezen of 'time-gaps'. De minister heeft gezegd dat hij een en ander nog precies moet uitzoeken. Wij waren nu juist zo blij met de enquête van de LSB en de vorm waarin die was gegoten. Uit die enquête bleek dat een deel van de ontstond door het verlies in de tijd en een deel doordat er structureel te weinig geld beschikbaar was gesteld. Dan kan er wel gezegd worden dat dat diepgravend geanalyseerd moet worden en dat daarover dan verder gepraat moet worden, bij mijn weten wordt er echter al anderhalf jaar gepraat, want zolang bestaat het nieuwe financieringssysteem.

Ik herinner de minister dan ook graag aan zijn eigen uitspraak, gedaan in Vrij Nederland van 29 maart jongstleden. Hij heeft daarin gezegd: 'steeds maar weer naar nieuwe overlegtafels lopen, steeds weer nieuwe argumenten om tot uitstel te komen verzinnen, dat kan ook moedeloosheid veroorzaken.'

Voorzitter! Juist van deze minister zou ik graag enige daadkracht merken. Wij kunnen natuurlijk, gelet

op het totaal, zeggen dat het over een verschil van een paar procenten gaat en over marginale plussen en minnen. Het betreft echter wel 17.000 mensen van gemiddeld 84 jaar. Wat gaan wij die mensen aandoen gedurende dat overleg van enige jaren? De kachel een graadje lager? Dat kan, maar wel een klein beetje, vooral met winters zoals wij die de laatste jaren gewend zijn. Moeten zij nog minder vaak in bad? Minder dan één keer in de week? Dat lijkt mij een tamelijk onhygiënische manier van beleid voeren. Het is een rare bezuiniging, mede gelet op het feit dat bejaardenoorden wel extra geld krijgen om wijkbewoners badfaciliteiten te bieden.

Voorzitter! Ik denk dat wij zakelijk moeten vaststellen dat er een structureel tekort is, dat gesaldeerd 36 mln. over 800 tehuizen bedraagt. Als je dit extrapoleert kom je op een bedrag van 75 mln. in totaal. Ik nodig de minister graag uit het bedrag van 200 mln. dat beschikbaar is voor het eventueel tegenvallen van de opbrengst van de eigen bijdrage, exogeen aan te spreken nu daar gegronde reden voor is. Ik vraag de Kamer daarover een uitspraak te doen.

---

## Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Sloots en Ter Veld wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat blijkens onderzoek van de federatie LSB de opbrengst aan eigen bijdragen van bewoners van bejaardenoorden per jaar ongeveer f 75 mln lager is dan aanvankelijk was geraamd;

overwegende, dat daardoor – anders dan was voorzien – in een aantal tehuizen ernstige structurele tekorten zijn ontstaan;

constaterende, dat bij introductie van het nieuwe financieringssysteem voor de bejaardenoorden een bedrag van f 200 mln was gereserveerd voor het opvangen van een tegenvallende opbrengst aan eigen bijdragen, waarvan tot heden slechts f 35 mln is besteed;

verzoekt de regering, de specifieke uitkeringen aan de provincies en grote gemeenten alsnog zodanig te verhogen, dat de lagere opbrengst

## Voorzitter

aan eigen bijdragen van bewoners wordt gecompenseerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 1 (19492).

De heer **Sloots** (PvdA): Voorzitter! Een deel van de problemen ontstaat door wat samengevat wel de 'time-gap' wordt genoemd. Ik denk dat dit probleem destijds onvoldoende is onderkend. Ik wijs de Kamer er graag op dat een wettelijk basis voor een permanent voorschot, zoals ik heb gesuggereerd, niet nodig is, aan het gekozen wettelijk systeem niets toe of af doet en bepaald geen novum is. Het vond eertijds ook binnen de gezinsverzorging plaats. Bij de bejaardenoorden was dit eigenlijk ook het geval onder het bijstandsregime, waarbij de gemeenten de tehuizen rijkelijk voorschotten verstrekten ten laste van de bijstandswet en dit vrijelijk declareerden bij Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Voorheen deden zij dit bij CRM. Ook op dit punt leg ik de Kamer graag een uitspraak voor.

## Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Sloots en Ter Veld wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat door het systeem van inning en afdracht van eigen bijdragen van bewoners van bejaardenoorden, de tehuizen ten minste twee maanden na de periode, waarop zij betrekking hebben, de beschikking krijgen over die gelden;

overwegende, dat mede daardoor in de tehuizen ernstige liquiditeitsproblemen zijn ontstaan en nog steeds ontstaan;

nodigt de regering uit, de provincies en grote gemeenten een permanent voorschot te verstrekken tot een zodanig bedrag, dat dit probleem kan worden weggenomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 2 (19492).

De heer **Sloots** (PvdA): Voorzitter! De nieuwe Wet op de bejaardenoorden haalt inderdaad het open eind

weg op rijksniveau. In onze optiek kan en mag het niet zo zijn dat dit open eind nu bij de bewoners of bij de tehuizen terecht komt.

## Voorzitter: Van Rossum



De heer **Lankhorst** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! ik feliciteer de heer Sloots ermee dat hij er nog vóór de kamerverkiezingen in is geslaagd, het woord te voeren. Veel mogelijkheden zijn daar niet meer voor. Hij heeft dit onderwerp terecht aangegrepen om ook als kamerlid zijn zorg over het ouderenbeleid tot uitdrukking te brengen.

Bij de behandeling van de wijziging van de Wet op de bejaardenoorden heb ik op 12 september 1984 gesteld dat de fractie van de PPR de decentralisatie naar de provincies en de grote gemeenten van harte toejuicht, indien de financiële verantwoordelijkheid voor deze zorgfunctie door het Rijk wordt erkend. Met de provincies en de gemeenten waren wij van mening dat zij de risico's van tegenvallende eigen bijdragen niet konden dragen en niet voor eventuele tekorten konden opdraaien.

Onze voorkeur ging dan ook uit naar een inning van de eigen bijdrage van de bewoners van bejaardenoorden door de Raden van Arbeid en door de Sociale Verzekeringsbank. Die bedragen zouden – zo voegde ik er destijds aan toe – in onze visie bij het Rijk terecht moeten komen en daarna samen met de rijksbijdragen over de provincies, de grote gemeenten en de bejaarden met een bijzondere functie verdeeld moeten worden. In dat geval krijgen de bejaardenoorden en de lagere overheden met slechts één geldstroom te maken. Dit bevordert duidelijk de overzichtelijkheid en de financiële verantwoordelijkheid.

Helaas heeft de meerderheid van de Kamer met instemming van de minister anders besloten. Het gevolg is dat er onduidelijkheid is. Er komen berichten over tekorten, berichten over liquidatie van bejaardenhuizen en er is grote onrust bij de ouderen. Het gevolg is een personeelsstop en een tekort aan personeel. Terwijl de ouderen hulpbehoevend worden – immers, alleen positief geïndiceerden worden nog opgenomen – is er steeds minder personeel.

Afgelopen zaterdag op de dag der democratie in de Nieuwe Kerk te Amsterdam kwam een mevrouw

namens het COSBO ook mij nog eens confronteren met de situatie in veel bejaardentehuizen en in de verpleeghuizen. Die mevrouw die zelf vrijwilligster is en in veel huizen komt, nam het voor het personeel op. De werkers en vooral de werksters in de bejaardenhuizen zijn niet meer in staat die hulp te bieden die nodig is. Er is gewoon geen tijd meer voor. Er is geen tijd meer voor een praatje, laat staan voor het organiseren van iets extra's. Het moet allemaal snel, snel. Er wordt een te zware wissel getrokken op het personeel, met alle nadelige gevolgen van dien voor het leefklimaat van de ouderen.

Nu kan de minister in zijn brief van 24 maart van dit jaar wel doodleuk schrijven dat hij zich nog van een oordeel over de ontwikkelingen in de eigen bijdragen en van conclusies over eventueel te treffen maatregelen wil onthouden, maar daarmee neemt hij de onrust en de grote werkdruk natuurlijk niet weg. Mag ik van de minister de stellige toezegging dat ouderen niet het slachtoffer zullen worden van de onduidelijkheid over de financiële problematiek? Hoe reageert de minister op alle noodkreten van ouderen, van besturen, van bonden en vrijwilligers dat een drastische beperking van de zorgverlening op dit moment plaatsvindt? Acht hij dit nog verantwoord? Hoe lang moet het nog duren voordat die ouderen weer de zorg krijgen waarop zij recht hebben?



Mevrouw **Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil collega Sloots complimenteren met zijn maidenspeech. Het is wonderlijk dat zo'n jongere zoveel affiniteit heeft met ouderen. Mijn compliment daarvoor!

De bejaardenoorden verkeren in ernstige moeilijkheden. De problemen wil ik in drie hoofdpunten onderscheiden. Die punten houden ten nauwste verband met elkaar ook al zullen zij afzonderlijk tot een oplossing moeten worden gebracht. Het eerste kernprobleem is het bij een aantal tehuizen geconstateerde verschil tussen de feitelijke opbrengst van de eigen bijdrage van bewoners en de destijds geraamde eigen bijdrage.

Ik verwijs nog eens naar het historisch gegeven – de minister heeft daar gelijk in – dat de Kamer akkoord is gegaan met het voeren van het nieuwe systeem van het gesloten budget, maar dan wel met de garantie dat financiële ruimte

## **Terpstra**

geboden zou worden daar waar in 1984 een verschil zou ontstaan tussen de geschatte eigen bijdrage en de feitelijke eigen bijdrage. Die financiële ruimte heeft de minister ook bevochten bij de minister van Financiën, namelijk 200 miljoen. Juist door de garantie van die zekerheidstelling is de VVD destijds akkoord gegaan, omdat dat een budgettair neutrale decentralisatie impliceerde.

Toen medio 1985 de minister, mede op aandringen van de provincies en de grote steden, nog steeds op basis van veronderstellingen en, uitdrukkelijk door hem genoemde, onzekerheden, tot de slotsom kwam dat van die ruimte van 200 miljoen slechts 35 miljoen behoefde te worden benut is de Kamer daarvan inderdaad in kennis gesteld. De Kamer heeft daarvan kennis genomen, maar wel met zorg. De minister zal zich dat herinneren. Ik verwijs naar het overleg in september, in november en in december 1985. Immers, de problemen leken daarmee niet opgelost te zijn.

Moet de oorzaak hiervan gezocht worden in de uitvoeringsproblemen bij het implementeren van de nieuwe wet? Zijn er andere oorzaken? De minister noemde er zojuist enkele, zoals de vertraging in de vaststelling van de hoogte van de eigen bijdrage, in de inning en in de afdracht? Of zijn er andere problemen in de systematiek van de financiering voor het oplossen waarvan de regering en dus deze minister mede verantwoordelijk is? De minister erkent die verantwoordelijkheid ook. Ik verwijs nu naar een uitspraak van 19 december 1985, maar ik zou net zo goed andere uitspraken kunnen nemen uit de periode van 13 september 1984 tot op heden: 'Desalniettemin', aldus de minister, 'heb ik de Kamer al een en andermaal laten weten dat ik mijn verantwoordelijkheid op dit punt niet wil ontlopen.

Eerst moeten echter de feiten op grond van gesaldeerde eigen bijdragen worden vastgesteld en dan pas kunnen conclusies worden getrokken'. Wij vragen de minister heel dringend wanneer hij denkt conclusies te kunnen trekken? Op welke feiten wacht hij nog? De minister probeert de onderzoeksresultaten van de Federatie LSB te weerleggen.

Desondanks is er niet omheen te komen, dat een groot aantal bejaar-

denoorden kampt met aantoonbaar lagere feitelijke eigen bijdragen van bewoners dan aanvankelijk geraamd en derhalve met een structureel tekort op de door de provincie goedgekeurde begroting. In ieder geval wil ik deze signalen geen loze signalen noemen.

De minister zegt dat het aan de rechter is, een uitspraak te doen, als er sprake is van interpretatieverschillen. De recente uitspraak van de Raad van State van 7 februari 1986 inzake het geschil tussen een bejaardenoord in Zeist en de provincie Utrecht bevestigt, dat er geen sprake is van loze signalen, maar dat er sprake is van wezenlijke problemen. Daarom wil de VVD vragen of er redenen zijn voor de minister – en, zo ja, welke – om te proberen alsnog tot structurele oplossingen te komen van de gesignaleerde structurele problemen?

Het is natuurlijk mooi om als oppositie te wapperen met 200 miljoen die er niet zijn. De heer Sloots weet dat, en anders weet zijn fractie het wel. Je kunt daarmee mooie sier maken, maar met wat er niet is kun je geen oplossingen vinden. Maar met welke oplossingen komt de minister dan wel?

De VVD is wel met een oplossing gekomen, althans met een incidentele oplossing, door een amendement op de begroting om althans dit jaar 23 miljoen gulden extra aan de bejaardenoorden ter beschikking te stellen. Helaas hebben de PvdA en het CDA dat amendement verworpen. Desondanks zal er een oplossing moeten komen voor dit probleem.

Het tweede probleem is het gesignaleerde tijdsverschil dat impliciet besloten ligt in het gekozen incassosysteem bij gemeenten en bejaardenoorden. De minister heeft inderdaad de provincies ruim bevoorschot. Hij noemde daarbij de 23%. Mijn vraag is of er enige reden is om ook de gemeente deze gevraagde bevoorschotting te geven?

**Minister Brinkman:** Voorzitter! Mevrouw Terpstra voert hier het begrip gemeenten in. Ik neem aan dat zij alleen de vier grote gemeenten bedoelt. Alleen deze gemeenten zijn subsidiërende instellingen. De andere gemeenten hebben geen rechtstreekse relatie met het oord. Haar vraag zou doel missen, als zij alle gemeentebesturen in haar vraagstelling betrok.

**Mevrouw Terpstra (VVD):** Misschien kan de indiener van de motie beter verwoorden, wat hij heeft bedoeld.

Enerzijds is er een bevoorschotting voor de provincie geboden, die de minister ook gegeven heeft, namelijk een bevoorschotting van het rijksdeel, de rijksbijdrage aan de financiering van het bejaardenoord. Aan de andere kant is geconstateerd, dat er een tijdsverschil ligt tussen de inning door de gemeenten en de afdracht aan het bejaardenoord. In die tijd – minstens twee maanden volgens de heer Sloots en ik ben geneigd dat met hem eens te zijn – ontbreekt het de bejaardenoorden aan geld om aan verplichtingen te voldoen en moeten zij betalingen uitstellen. Vandaar dat een bevoorschotting, analoog aan wat de heer Sloots in eerste termijn zei, de VVD op zijn minst het overwegen waard lijkt.

**De heer Sloots (PvdA):** Voorzitter! Het gaat erom dat het bedrag ter grootte van twee maanden eigen bijdrage beschikbaar komt. Het lijkt mij het handigste dat dit versleuteld wordt via de provincies als subsidiënten. Ik kan mij ook voorstellen dat het aan de gemeenten beschikbaar wordt gesteld, maar ik laat de technische uitwerking graag daar, waar deze hoort.

Overigens wil ik nog opmerken, dat de grote bevoorschotting aan het begin van het jaar een aantrekkelijke opzet lijkt om het probleem te ondervangen, maar deze werkt natuurlijk alleen maar aan het begin van het jaar, terwijl een time-lag het gehele jaar doorwerkt.

**Mevrouw Terpstra (VVD):** Het derde probleem waarvoor ik aandacht vroeg, betreft het als gevolg van bezuinigingen enerzijds en gestegen en nog stijgende zorgbehoefte anderzijds ontstane tekort aan adequate verpleeghuisachtige zorg. In vragen van 7 april jl. van de kant van de VVD hebben wij met name aangedrongen op de invoering van het AWBZ-pluspakket. Ik vraag de minister dit probleem op deze manier op te lossen.

□

**De heer Van der Heijden (CDA):** Mijnheer de Voorzitter! Ik maak de heer Sloots een compliment voor diens kwalitatief hoge inbreng. Hij is helaas een te late aanwinst in ons midden. Wij hebben gelukkig de zekerheid, dat hij terugkeert in de boezem van het ministerie om in de toekomst het vervolg van deze vragen te behandelen, maar dan aan de zijde van de minister.

## Van der Heijden

Minister **Brinkman**: Respectievelijk te adviseren over de amendementen.

De heer **Van der Heijden** (CDA): Ik leg nog eens de nadruk op het woordje 'de'.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de emotionele uitlatingen van de heren Sloots en Lankhorst meen ik dat er sprake is van iets opmerkelijks. Inderdaad leggen de ouderenbonden, vooral de vakbonden en gedeeltelijk ook de welzijnswerkers in de 'umwelt' van het ouderenbeleid vreselijk emotionele klachten neer, die uitmonden in de vraag: wat blijft er van de ouderenzorg in de bejaardenoorden over? Voor zover ik het kan beoordelen – ik kom heel veel in verzorgingshuizen voor ouderen – komt die klacht veel minder van de ouderen zelf. Hoe komt dit?

Naar mijn oordeel vertalen gelukkig zeer veel directies hun liquiditeits- en solvabiliteitsproblemen niet in aantallen wasbeurten of in minder broodbeleg. Dat zou inderdaad de allerslechtste vorm van management zijn. Ik wil hiermee overigens niet ontkennen dat ouderen in problemen kunnen verkeren.

Ik stel nog eens vast dat uit de LSB-enquête blijkt dat voor 1985 verreweg de meeste van de 198 instellingen, die moeilijkheden met betrekking tot de financiering melden, de late ontvangst van de eigen bijdragen van groot belang is. Voorts gaat het hier om de te late ontvangst van de provinciale bijdrage. Twee overheden worden dus vandaag niet voor de kadi gesleept.

De rol van de provincies op het terrein van de eigen bijdragen zou verder aangescherpt moeten worden. Ik heb dat al eerder gezegd. Bij die gelegenheid heeft mevrouw Ter Veld mij buitengewoon bestraffend toegesproken. Het doet mij plezier dat nu toch ook de heer Sloots hieraan denkt. De provincies kunnen hier wel degelijk invloed uitoefenen.

De heer **Sloots** (PvdA): Op welk punt zou ik met u hebben ingestemd?

De heer **Van der Heijden** (CDA): Ik had de indruk dat u de minister aanbeval om erop toe te zien dat ook de provincies hun werk zouden doen op het terrein van de eigen bijdragen. Als u vergeten hebt, dat in uw bijdrage te vermelden, neem ik deze uitspraak graag alleen voor mijn rekening.

Mijnheer de Voorzitter! Waar het gaat om de provinciale bijdrage voor

het gedeelte van de begroting, dat niet wordt gedekt door de eigen bijdragen, meen ik dat er op een ordentelijke wijze moet worden gehandeld. Ik sluit mij wat dit betreft aan bij degenen, die kritiek uitoefenen op het eigen beleid van de provincies, dat soms wisselvallig en soms zelfs wat vreemd is omdat zij blijkbaar, bezorgd om eigen financiële positie, de financiële positie van de individuele bejaardenoorden tot het laatste openlaten. Als zij vrezen dat het de provincie geld gaat kosten, kan men dan ingrijpen. Dat lijkt mij zeker niet de bedoeling van de wet. Wellicht kan de minister dit in zijn overleg in het raam van het IPO nog eens duidelijk aangeven. De provinciale bijdrage is een aanvulling op de eigen bijdragen, die verder niet geclausuleerd is.

In dit debat wordt zwaar het accent gelegd op het tekort, dat nog veertien dagen geleden – mevrouw Ter Veld sprake hierover tijdens een debat – werd gesteld op 150 mln. en dat nu terugloopt tot 50 mln., althans volgens de gegevens van de minister. Ik denk dat het kan meevallen, mede gelet op de cijfers van de SLB zelf. Het is immers zeer opmerkelijk dat 47% van de bejaardenoorden in eerste instantie niet heeft meegedaan. Het kan zijn dat in Nederland zich uitsluitend de klagers zich aanmelden bij dergelijke enquêtes maar dat geloof ik niet.

Anderzijds heb ik niet de indruk dat degenen, die voordeel hebben kunnen boeken, zo hard zullen lopen om aan een enquête mee te doen. Nogmaals, ongeveer de helft van het aantal bejaardenoorden heeft zich aangemeld. Ik meen dat er sprake is van een zeker verband. Daar moet dus een verband bestaan.

De heer **Sloots** (PvdA): Dit lijkt mij niet de juiste benadering. Uit de enquête blijkt wel degelijk, dat ook een aantal tehuizen hebben gereageerd die een hoger bedrag aan eigen bijdragen hebben ontvangen dan geraamd. Ik vind het wat vergaand, te veronderstellen dat alleen de klagers hebben gepiept en dat iedereen die goed zit zijn mond heeft gehouden, dus dat de problemen veel kleiner zijn dan ze waarschijnlijk zijn.

De heer **Van der Heijden** (CDA): Ik moet onmiddellijk toegeven dat de heer Sloots wel gelijk heeft. Bij degenen die hebben meegedaan aan de enquête waren er wel degelijk met een voordelig saldo. Het totale

voordelige saldo was f 35 mln. Dat versterkt nog mijn indruk, dat als alle vanuit hetzelfde belang hadden meegedaan dat cijfer wel eens heel anders zou kunnen zijn dan het thans in de enquête is gepresenteerd.

Voor de toekomst is overigens heel belangrijk hoe de provincies daarmee omgaan. Wordt dat in het overleg met de provincies betrokken? Hoe verloopt eigenlijk de interne verrekking bij de provincies? Zijn de provincies al in staat, daarmee om te gaan?

In het vervolg daarop komt de vraag op hoe het eigenlijk gaat met het vereveningsplan. Wij hebben nu een vol jaar achter de rug. Beantwoordt het eerste jaar aan de verwachtingen die wij er in 1984 over hadden? Zou een niet beantwoorden aan verwachtingen die wij er toen van hadden aanleiding kunnen zijn tot een eerder overleg over eventuele evaluatie? Of ziet de minister daar geen enkele mogelijkheid toe?

Een klein aanvullend vraagje uit een heel andere invalshoek is hoe het zit met de bejaardenoorden die het particulier initiatief vertegenwoordigen in vergelijking met de bejaardenoorden die door de gemeentelijke overheden worden geëxploiteerd.

Een einde makend aan mijn verhaal geef ik twee uiterst korte reacties op de moties. In zijn eerste motie doet de heer Sloots een beroep op een reserve van f 200 mln. Voor de fractie van het CDA staat vast wat al eerder door de minister is gezegd, namelijk dat het om een eenmalig aangeboden afdekking van problemen van destijds gaat. Ik zie geen mogelijkheid, daar nu op terug te komen. Die pot kan niet worden aangesproken want die bestaat niet. Voor die motie zal er geen steun komen van de fractie van het CDA.

De tweede motie gaat over de voorschotten van 23% aan de provincies, die direct in januari beschikbaar worden gesteld. Zij belopen dus een kwart van het totaal uit te geven bedrag. Zij moeten de provincies de mogelijkheid geven, de bejaardenoorden zelf even ruim te bevoorschotten. Het is toch vreselijk triest, te constateren dat het gat daar valt?

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik ben het met de heer Van der Heijden eens dat de 23% soelaas moet bieden voor het rijksdeel. Biedt dat voorschot echter ook soelaas voor het op zijn minst pas twee maanden later ontvangen van de

## Van der Heijden

geïnde eigen bijdragen? Dat is immers de intentie van collega Sloots.

De heer **Van der Heijden** (CDA): De 23% verzekert min of meer voor drie maanden een geldstroom, ervan uitgaande dat elke maand een twaalfde deel ook door het bejaarden-oord moet worden uitgegeven. Ik vind wel dat u gelijk hebt. Als de provincies de verantwoordelijkheid hebben, dat geld door te sluisen in aanvulling op de eigen bijdrage, dan zouden zij zelf natuurlijk de gemeenten achterna kunnen zitten. Dat was het begin van mijn betoog. Zij zouden de gemeentelijke sociale diensten of afdelingen duidelijk kunnen maken wat het belang van de ouderen is. Zij kunnen hun vragen, op tijd met de afrekeningen te komen. De provincie heeft niet de knoet in de hand, maar zij is wel heel machtig ten opzichte van gemeenten.

Samenvattend meen ik dat het te vroeg is om te constateren dat er een onoverbrugbaar structureel tekort is. Men kan zeker niet zeggen dat het systeem van de financieringsopzet faalt. Er zijn wel aanloopmoeilijkheden, waarvoor ik in mijn bijdrage de aandacht van de minister heb gevraagd. Ik hoop dat hij de provincies in dat licht zal willen toespreken. Hij moet hun voorhouden dat zij gehouden zijn de royale houding waarmee hij hen 'bedenkt' aan te nemen jegens de bejaardenoorden.

□

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Ik ben de Kamer erkentelijk voor de opnieuw geboden gelegenheid om nader inzicht te verschaffen in deze buitengewoon gecompliceerde problematiek. Mij wordt van sommige zijden, soms expliciet, soms impliciet, het verwijt gemaakt dat ik in deze zeer gevoelige materie wellicht te zeer de zuiverheid van de bestuurlijke procedure en de ordentelijkheid van ons houden aan afspraken de boventoon laat voeren in mijn verdediging, maar ik hecht er toch aan, hier vast te stellen, dat deze ingewikkelde materie een lange voorgeschiedenis heeft, waarin die emoties zeer wel zijn gewogen, maar wij desalniettemin tot afspraken voor een helder systeem zijn gekomen. Gelet op de grote bedragen die met dit alles zijn gemoeid – meer dan 4 mld.! – doen wij er toch goed aan om niet aanstonds terug te keren van de weg die wij in goed en gezamenlijk

overleg zijn ingeslagen, overigens wel wetende dat sommige fracties in deze Kamer zich per saldo niet konden voegen in het wetsontwerp zoals dat uiteindelijk in de vorm van een wet, geamendeerd en wel, het Staatsblad heeft bereikt.

Ik hecht eraan in het begin van mijn beantwoording te stellen dat mij uiteraard de emoties van de betrokkenen niet ontgaan. Evenzeer zal men willen accepteren dat ik hier moet melden dat mij zo nu en dan in het overleg met de betrokken bestuurlijke instanties ook wel eens de emoties dicht aan de lippen komen, omdat ik vind dat het voor bestuurders onderling zaak is om zich gezamenlijk te houden aan het systeem van de wet. Die moet zo goed mogelijk worden nageleefd. Begrijpt u mij goed, waar betrokkenen niet rechtstreeks aan dit debat kunnen deelnemen, dat ik hen niet verwijt dat zij zich niet aan de wet zouden houden. Ik moet wel constateren dat, ondanks herhaald aandringen mijnerzijds, nog altijd in verschillende gevallen onvoldoende concrete gegevens op tafel liggen op grond waarvan ik de Kamer een helder inzicht kan bieden en ik mij meer in detail kan verweren tegen eventuele aanvallen die van sommige zijden worden gedaan.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! De minister zegt dat hem nog steeds concrete gegevens ontbreken om conclusies te trekken daar waar er structurele oplossingen zouden zijn geboden. Vanaf juni verleden jaar hebben wij daarover al gesproken. De Kamer heeft in september, in oktober, in november, in december en laatstelijk nog via mondelinge vragen met de minister gesproken en hij heeft keer op keer gezegd dat hij op die gegevens wacht en dat hij daarna die conclusies zal trekken. Nu liggen er enkele gegevens. De minister – ik heb dat althans begrepen – zet alleen maar vraagtekens bij de juistheid en de interpretatie ervan, maar welke activiteiten onderneemt de minister dan concreet om ervoor te zorgen dat die gegevens eindelijk wel eens op tafel komen? Nogmaals, het zijn niet zomaar wat emotionele verhalen van verschillende bejaardenoorden, het is een wezenlijk probleem!

De **Voorzitter**: Het moet wel een interruptie blijven!

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Het was ook zeker mijn bedoeling om zowel in te gaan op de gegevens waarom het gaat, als op de procedure.

Als mevrouw Terpstra zou denken dat er slechts zeer incidenteel overleg plaatsvindt, zowel ambtelijk als bestuurlijk, met de betrokken instanties, dan moet ik dat onmiddellijk naar het rijk der fabelen verwijzen. Ook op bestuurlijk niveau vindt intensief overleg plaats.

Laten wij proberen helder voor ogen te krijgen waarover wij praten. De LSB-gegevens, de onmiddellijke aanleiding voor dit debat, maken geen onderscheid tussen de mate waarin sprake is van een liquiditeitsprobleem of van een solvabiliteitsprobleem. Het feit dat vele instellingen financiële problemen ondervinden – waarschijnlijk ten gevolge van het feit dat gemeenten vertraagd afdragen – wijst erg in de richting van een liquiditeitsprobleem.

De heer **Sloots** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In de eerste alinea van het onderzoeksverslag van de LSB lees ik dat de minister betrokken is geweest bij dit onderzoek. De minister heeft een- en andermaal toegezegd, na te gaan – wij hebben echt gedacht dat dit de uitwerking van een van die toezeggingen was – of sprake was van incidentele of structurele problemen, hoe ze het best opgelost konden worden, waar de grote gaten zitten. Nu komt hier zo'n onderzoeksverslag, waarin staat dat WVC daaraan bijgedragen heeft, maar nu vertelt de minister dat dit niet het soort gegevens bevat waarnaar hij gevraagd heeft!

Minister **Brinkman**: Dat is ook zo en dat houd ik vol. Wij nemen deel aan het onderzoek, maar van de zijde van de LSB wordt erkend dat het slechts een deel van de gevraagde gegevens is. Wij moeten niet wapperen met een rapport en zeggen dat dit het is, wanneer de belanghebbenden toegeven dat het slechts een deel van de gevraagde gegevens betreft.

De liquiditeitsproblemen zijn van tijdelijke aard. Het zou een ander verhaal zijn als zou blijken dat de tekorten structureel zijn en als uit het onderzoek blijkt dat de kosten onvoldoende worden gedekt door de inkomsten. Dat blijkt echter tot nu toe niet uit het LSB-onderzoek. Daarom is direct na het verschijnen van de resultaten van het onderzoek ook door mij in een gesprek met voorzitter en directeur van de LSB en met andere betrokkenen gevraagd om aanvullend onderzoek. Dat gebeurt in goed overleg. Nogmaals, het gaat erom dat maar een deel van de gegevens op tafel ligt.

## Brinkman

Bovendien is nog altijd niet duidelijk in hoeverre er sprake is van problemen aan de inkomstenkant of aan de uitgavenkant. Het is ook mogelijk dat de uitgaven onvoldoende zijn afgestemd op de lagere inkomsten. Er zijn bezuinigingen geweest in de afgelopen jaren. Ik loop daar niet omheen, maar het gaat niet aan om nu te veronderstellen dat het probleem per definitie aan de inkomstenkant zit. Het is mogelijk dat de taakstelling voor met name de provincies en de grote steden onvoldoende of onjuist is ingevuld. Dat betekent een heel ander aspect van de probleemstelling, maar dat komt onvoldoende naar voren uit de gegevens. Ik houd vol dat de cijfers, zoals die zijn overeengekomen met de begrotingswetgever, gehanteerd blijven worden.

De heer **Lankhorst** (PPR): Als de minister denkt dat de uitgaven naar beneden moeten, betekent dit dan dat er nog minder personeel agetrokken wordt en dat de zorg nog minder wordt? Het moet toch uit de lengte of de breedte.

Minister **Brinkman**: De heer Lankhorst weet beter. Ik probeer analytisch te onderscheiden waar het probleem kan zitten. Ik probeer aan te geven dat er een taakstelling aan de provincies is gegeven. Die taakstelling houdt in dat er hier en daar beperkingen in het uitgavenpatroon moeten komen. Dit moet kunnen blijken uit de in te dienen cijfers.

Niet duidelijk uit de enquête van de LSB is geworden hoe precies is omgegaan met de raming van de eigen bijdrage per oord en daarmee met de vraag hoe hoog de subsidie per oord moet zijn. Zo nu en dan blijkt dat provinciebesturen of besturen van grote steden de eigen bijdrage wat hoger taxeren, zodat daardoor meer financiële armslag voor de provincies bereikt wordt, althans op papier. Dat is dus een verkeerde wijze van boekhouden.

Verder is het voor mijn departement en voor mijn politieke eendoordeel van belang te weten, op welk bedrag de gemeenten en provincies de werkelijke eigen-bijdragenontvangsten taxeren. Ik weet dat slechts voor een beperkt aantal gevallen, maar niet per oord, per provincie of per grote stad. Wanneer de getotaliseerde cijfers het landelijke totaal, zoals wij dat hebben becijferd, benaderen is het een probleem van geheel andere

orde, dan wanneer wij afgaan op gegevens van een deel van de oorden.

Ik kom hiermee op het tweede deel van mijn antwoord. Er is al lange tijd sprake van een tekort als gevolg van het achterblijven van de eigen bijdrage. Ik heb geprobeerd aan te geven dat het mogelijk voor een deel in wisseling in de inkomsten van de eigen bijdrage zit en voor een deel in het uitgavenpatroon en de ramingsmethodiek die wordt gehanteerd bij de vaststelling van de hoogte van de provinciale en grootstedelijke subsidies.

De ontwikkeling van het tekort is niettemin, ook blijkens provinciale opgaven, nogal aan wisseling onderhevig. Enkele maanden geleden was er volgens de provincies een tekort van zo'n f 150 miljoen. Nu is dat gereduceerd tot enkele tientallen miljoenen. Van provinciale zijde is erkend dat de gegevens onvolledig zijn en dat er nu geen definitief oordeel over geveld kan worden. De LSB-enquête spreekt over een tekort van ongeveer f 40 miljoen. Ik heb geprobeerd te analyseren wat daar nog aan onvoldoende gegevens in zit. Het gaat om 950 bejaardenoorden van de ongeveer 1600. Sommigen, de heer Sloots bij voorbeeld, zijn dan geneigd het geraamde tekort te verdubbelen indien alle bejaardenoorden aan de enquête hadden meegedaan. Het is de vraag of dat mag.

Ik ken niet de situatie in de andere oorden. Ik spreek dus ook geen oordeel uit over de vraag of het klagers zijn of niet. Ik constateer alleen, dat ik op basis van een deelinzicht geen conclusies kan trekken voor het totaal, al was het alleen maar omdat vervolgens de verdelingsvraagstukken om de hoek komen kijken. Ook in juridische zin kun je niet zomaar van het ene oord naar het andere schuiven. Ik heb althans op basis van de wet niet die vrijheid, afgezien nog van de bestuurlijke problematiek die daaraan is verbonden. Ik heb te maken met het financiële verdelingspad, dat in de wet is vastgelegd.

De LSB-enquête gaat verder uit van een peiling op 31 januari. Wij kennen uiteraard niet de situatie later in het jaar. Wij moeten ons realiseren, dat er per maand of per twee maanden echt wel wijzigingen kunnen optreden.

De vraag of er eigenlijk wel iets gedaan is, klinkt toch steeds door. Ik heb al gezegd dat belangrijke oorzaken, ook naar de waarneming

van de betrokkenen bij gemeenten, provincies en oorden, waarschijnlijk toch te vinden zijn in de vertraagde vaststelling, inning en afdracht van de eigen bijdragen aan de bejaardenoorden. Tegen de heer Van der Heijden in het bijzonder zeg ik, dat ik zeer intensief bezig ben om die vaststelling, inning en afdracht te versnellen. Ik zal dat ook opnieuw doen, luisterend naar de Kamer. Ik ben ervan overtuigd, dat dit van het grootste belang is voor de betrokken bejaarden.

Ik heb de provincies en grote steden ook om nadere informatie gevraagd over de oorzaken van het liquiditeitstekort. Het liquiditeitstekort dus en niet het solvabiliteitstekort. Er is geen aanwijzing dat de problemen aan de solvabiliteitskant zouden zitten. Anders zou je met dreigende faillissementen te maken hebben. Het is natuurlijk wel van belang om de totale financiële positie van zowel de oorden als de provincies te kennen.

Tot nu toe is er alleen maar een bericht over de tekorten als gevolg van de eigen bijdragen. Dat zegt echter niets over het totale exploitatiebeeld van de oorden, de provincies en de grote steden. Laat ik het voorbeeld van Zeeland noemen. Dat zal u overigens aanspreken, mijnheer de Voorzitter. Ik had mijn keuze daarop trouwens al laten vallen, voordat ik wist dat u tegenover mij zou zitten. In Zeeland is er geen tekort, maar een overschot. Het is mij ook bekend dat die provincie, die ik graag als een goed voorbeeld wil tentoonstellen, zicht heeft op de activiteiten van de gemeente.

Volgens het provinciaal bestuur van Zeeland hebben nagenoeg alle gemeenten daar de eigen bijdrage voor 1985 vastgesteld, geïnd of afgedragen. Het feit dat daar geen tekort is, berust mijns inziens niet op louter toeval. Ik geloof dat daar heel zorgvuldig is gehandeld en dat daar heel rechtstreeks contact is geweest met de gemeentebesturen en de oorden. Bij de andere provinciebesturen en de grote steden heb ik er ook op aangedrongen om dat ook van hun kant te doen. Alleen op die wijze komt er een duidelijk inzicht, op basis waarvan definitieve conclusies kunnen worden getrokken.

Als dit dan allemaal zou lopen zoals de wet het voorschrijft, zou kunnen blijken dat er sprake is van een tijdelijk liquiditeitstekort. Wij moeten ons goed realiseren dat de provincies en de betrokken gemeen-



## Brinkman

ten, dus de vier grote gemeenten, en de oorden daarvoor op grond van de wet gezamenlijk een oplossing dienen te vinden. Zij kunnen die ook vinden door een tijdelijke activering van de tekorten. Die mogelijkheid wil ik hier zeer nadrukkelijk vermelden. Zij is ook aan de orde geweest in het debat over het wetsvoorstel.

Ik wil hieraan nog een aantal opmerkingen toevoegen, omdat wij onlangs in overleg met de verschillende accountantsdiensten ook adviezen hebben uitgebracht en nog zullen uitbrengen aan de betrokken provincies en gemeenten. Ons is namelijk gebleken, dat er in zekere zin een wachten op elkaar is van enerzijds oorden en hun accountants en anderzijds van de gemeentelijke en provinciale diensten.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik wil nog even terugkomen op het voorbeeld van Zeeland. Het was natuurlijk niet toevallig dat de minister juist de provincie Zeeland uitkoos. En dat was niet zozeer gericht op uw persoon, mijnheer de Voorzitter. Volgens het LSB-rapport is de provincie Zeeland van alle provincies die zijn opgevoerd, inclusief de eigen landelijke tehuizen, de enige provincie die positief gesaldeerd is. Alle andere provincies hebben, althans volgens het LSB-rapport, een negatief saldo.

Minister **Brinkman**: Ja, maar dat was niet de reden waarom ik de provincie Zeeland ten tonele voerde. De reden was, dat de provincie een daadwerkelijk inzicht heeft met betrekking tot alle oorden en alle gemeenten. En dat is essentieel om de gegevens op tafel te krijgen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Andere provincies die ons dat ook hebben gemeld en die ook overzichten hebben – ik noem bij voorbeeld Noord-Holland – heeft u, omdat dat wat minder goed uitkomt, niet genoemd.

Minister **Brinkman**: Noord-Holland zou mij zeer goed uitkomen, als het erom gaat duidelijk te maken welke provincies op dat punt onvoldoende respectievelijk wisselende gegevens verschaffen. Ik wil hier echter niet bepaalde mensen of provincies in het beklagenbankje zetten. Het gaat mij om een zakelijke beoordeling van de gegevens. Complimenten zijn natuurlijk altijd welkom in Zeeland, maar dat was niet de eerste reden waarom ik Zeeland ten tonele wilde voeren.

Mijnheer de Voorzitter! Terug nu naar de problematiek van de accountability. Ik weet, dat provincies en grote steden aan de ene kant wachten met de definitieve vaststelling, inning en afdracht en dat aan de andere kant de oorden zeggen: ja, maar dan krijgen wij geen accountantsverklaring. Zo ontstaat er een soort haasje-over waarbij de bewoners per saldo toch de dupe dreigen te worden. Om die redenen heb ik nadrukkelijk aanbevolen, dat de vaststelling van de begroting, de goedkeuring van de subsidie en daaraan gekoppeld de regelgeving voor het verwerken van de tekorten dan wel de overschotten op de geraamde eigen bijdrage door de provinciebesturen en de besturen van de grote steden nu zo snel mogelijk moet gebeuren. Dat is noodzakelijk willen de betrokken accountants hun, naar ik hoop, goedkeurende verklaringen kunnen geven.

Ik heb dus in zekere zin al gevolg gegeven aan het verzoek van de heer Sloots te bevorderen, dat de zaak niet voor de rechter behoeft te worden uitgevochten. Ook mevrouw Terpstra heeft die wens heel concreet verwoord. Naar mijn mening kan op die manier het liquiditeitsprobleem worden beperkt, wellicht zelfs worden voorkomen. Eerst wanneer ook op dat punt definitieve helderheid is verkregen, kan er een eindoordeel worden gegeven over de vraag of er nu per saldo toch nog liquiditeitsproblemen resten. Voor het trekken van een dergelijke conclusie bestaat op dit moment onvoldoende aanleiding. U weet overigens, dat ik al tweemaal achtereen heb bevorderd, dat er een ruime bevoorschotting plaatsvond van de bejaardenoorden, juist om te voorkomen dat er daadwerkelijke surséance- of faillissementssituaties zouden dreigen. Daarvoor zijn geen aanwijzingen. Ik geloof ook niet dat wij de discussie die richting moeten laten uitgaan. Dat zou alleen maar onnodige zorgen genereren en daarop zijn wij niet uit.

Voorzitter! In dit verband wil ik wel graag reageren op hetgeen mevrouw Terpstra heeft opgemerkt toen zij een uitspraak van de Raad van State in de zaak Zeist aanhaalde. Uit haar interventie komt mogelijk de conclusie boven borrelen, dat het ministerie hier in het ongelijk zou zijn gesteld. Niets is minder waar. De uitspraak van de Raad van State bevestigt de verantwoordelijkheid van het provinciaal bestuur. Bij het geschil

over de eigen bijdrage was de uitspraak, dat de provincie een extra voorziening dient te treffen voor het geraamde tekort. Het is goed hier met elkaar vast te stellen, dat niet geprobeerd moet worden het kabinet langs de weg van gerechtelijke uitspraken voor financiële verantwoordelijkheden te stellen die er niet liggen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Ik denk dat de minister mij op dit punt verkeerd heeft verstaan. Ik heb juist de uitspraak van de Raad van State aangehaald als ondersteuning van de stelling van de VVD, dat de gesignaleerde problemen buitengewoon ernstig zijn en niet op een soort loze kreet vanuit de bejaardenoorden stoelen. Daarom heb ik de Raad van State erbij geroepen.

Minister **Brinkman**: Als wij met loze kreten bezig waren, hadden wij dit debat niet gehad. Daarom ben ik ook al vele maanden serieus bezig. De analyse wijst echter eerder in de richting van een probleem bij de omloopsnelheid van het geld dan in de richting van een probleem bij de omvang van het geld. Daarom is het naar mijn mening goed dat wij, met behoud van de competenties zoals die zijn neergelegd in de wet, onze recheses vooral daarop richten.

Ik kom nu bij de vraag zoals die in de motie van de heer Sloots is neergelegd en die door anderen is ondersteund, in het bijzonder door de heer Lankhorst. Voorzitter. Ik hoop in mijn antwoord duidelijk gemaakt te hebben, dat er naar mijn gevoel thans geen reden is vast te stellen, dat ophoging van het budget zou moeten worden overwogen. Nog afgezien van de budgettaire vraag die dan aan de orde zou zijn en waarop het antwoord bekend is, meen ik dat het ook niet opportuun is, die uitspraak nu te doen. Ik ontraad daarom aanvaarding van de motie op stuk nr. 1.

Voorzitter! Wij kunnen elkaar op dit punt wel enige helderheid verschaffen. Ik heb reeds gezegd, dat er een mogelijkheid is van bijboeken van het tekort. Dat kan natuurlijk niet eindeloos gebeuren.

Het is toch goed om hier vast te stellen dat wellicht in 1987, althans voor zover mijn verantwoordelijkheid op dat punt reikt, er mogelijkheden en vooruitzichten zijn waardoor het subsidiedeel van de inkomsten van bejaardenoorden wat groter wordt. Dat is geen belofte die ik zo vlak voor 21 mei loos doe. Integendeel, uit de begrotingscijfers blijkt voldoende dat

## Brinkman

op dat punt de verwachtingen niet geheel ten onrechte zijn, al kan ik uiteraard niet oordelen over een situatie waarin een nieuw kabinet eventueel met de begroting van mijn departement komt te verkeren.

Ik wil mij in ieder geval sterk maken voor het enormere verhogen van het bedrag zoals dat in 1986 beschikbaar is. Ik kan nu nog geen definitief oordeel vellen over de uiteindelijke grootte van dat bedrag, omdat die pas bij de begrotingsaanbieding op Prinsjesdag aan de orde komt. Het lijkt mij echter goed om dat feit te melden.

Dan kom ik bij de motie op stuk nr. 2.

De heer **Lankhorst** (PPR): Voorzitter! Kan de minister een enigszins kwantitatieve aanduiding geven als hij zegt dat hij zich er sterk voor zal maken om meer geld van zijn begroting voor de bejaardenoorden te bestemmen? Waarover praat hij dan? Nu is het wel een wat gemakkelijke uitspraak.

Minister **Brinkman**: Het is geen gemakkelijke uitspraak, Voorzitter, want ik heb toegelicht dat ik rekening heb te houden met indringende wensen omtrent intensivering van de zorg. Dit geldt zeer in het bijzonder natuurlijk ook voor de personeelsproblematiek. Dat is een zorg die ook dagelijks ten departementen en bij bezoeken in het land wordt verwoord. Ik moet overigens wel signaleren dat de provinciebesturen op dat punt ook nog wel enige afweging voor zichzelf te maken hebben.

Tot op de dag van vandaag, ondanks zekere klagen van provinciale zijde, bereiken mij nog altijd verzoeken tot uitbreiding van de capaciteit van bejaardenoorden respectievelijk tot renovaties. Het lijkt mij dus goed dat een nadere afweging tussen personele inzet en inzet voor gebouwen wordt overwogen. Ik heb niet de vrijheid om concrete getallen te noemen. Maar als ik een uitspraak als deze in een zaal als deze doe, mag men zich ervan overtuigd weten dat ik mij daar daadwerkelijk zeer sterk voor zal maken.

De heer **Van der Heijden** (CDA): Voorzitter! Ik heb de indruk dat de heer Brinkman nu iets te terughoudend is. Dat is enigszins voorstelbaar. Maar in bijlage 1 bij de brief van 11 april aan de colleges van gedeputeerde staten van verschillende provincies staat een overzicht van de meerjaren-

ramingen tot en met 1989. Daarin gaat de minister er al van uit dat er een groei zal zijn van 82,2 miljoen gulden. Ik neem aan dat wij dat bedrag alvast binnen hebben.

Minister **Brinkman**: Als u het zo wilt formuleren, moet ik dat in ieder geval bevestigen.

De heer **Sloots** (PvdA): Voorzitter! Ik wil daarop aansluiten. Het natuurlijk aangenaam als de minister zegt dat hij een verhoging van het begrotingsbedrag wil bevechten, maar praten wij dan over een verhoging van het begrotingsbedrag in verband met de intensivering van de zorg of in verband met het terugdraaien van inmiddels gekapitaliseerde tekorten?

## Voorzitter: Dolman

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Dat is natuurlijk in zekere zin om het even. De provincies hebben te maken met een bepaald bedrag aan inkomsten. Hetzelfde geldt voor de grote stadsbesturen. Daarnaast hebben zij binnen dat totale bedrag de vrijheid om daaruit bepaalde typen voorzieningen voor ouderen te financieren, nog afgezien van de vraag wat er straks wellicht onder de reikwijdte van de welzijnswet komt te vallen.

Een van de afwegingen waar provincies voor gesteld zijn, is de vraag: wat geven wij uit aan flankerend beleid respectievelijk wat geven wij uit aan bejaardenoorden. Binnen de bejaardenoorden kan de vraag worden gesteld: wat geven grosso modo uit aan personele uitgaven respectievelijk aan bouw, nieuwbouw van oorden.

De heer **Sloots** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat is een antwoord op een andere vraag. Mijn vraag ging erom of het additionele geld besteed moet worden aan het goedmaken van een in feite incidenteel ontstaan tekort of aan de daadwerkelijke intensivering van de zorg.

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Ik heb – hoe moeilijk het wellicht ook voor de heer Sloots is – geprobeerd duidelijk te maken wat analytisch gezien de oorzaak zou kunnen zijn van de problemen. Ik geloof dat wij er goed aan doen om vast te houden aan uitspraken die ik hier heb gedaan, namelijk:

a. de discussie over de 200 miljoen kan niet worden heropend;

b. bij de actuele problematiek zoals vandaag in het bijzonder door de heer Sloots is aangekaart, richt het onderzoek zich primair op de

vraag hoe het liquiditeitsprobleem kan worden beperkt respectievelijk voorkomen;

c. er is de meer algemene budgettaire vraag: hoeveel geld hebben we in het algemeen over voor de ouderenzorg respectievelijk zijn er budgettaire ruimtes te creëren in het jaar 1987?

Het zal duidelijk zijn dat ik daarover slechts zeer voorlopige uitspraken kan doen. Ik sluit echter niet uit dat ik nog enige verantwoordelijkheid heb voor het voorbereiden van de begroting die op Prinsjesdag aangeboden zal worden.

De heer **Sloots** (PvdA): Het laatste is zeker waar. Ik kan mij echter niet voorstellen hoe de minister kan stellen dat de discussie over de 200 miljoen is afgerond, in de wetenschap dat in juni vorig jaar daarvoor een bedrag is voorgesteld. Toen werd meegedeeld dat het op basis van de toen bekende gegevens zo gedaan moest worden en dat er om wille van de goede zaak snel een beslissing genomen moest worden, opdat het geld ook gebruikt kon worden waarvoor het bestemd was. Een- en andermaal is toegezegd dat er een verantwoording zou komen van de wijze waarop de 35 miljoen berekend is. Dit is laatstelijk gebeurd op 18 maart naar aanleiding van vragen van mevrouw Ter Veld. Toen lag die verantwoording klaar. Ik kan mij niet herinneren dat de Kamer de stukken gekregen heeft. Een discussie kan er dus in ieder geval nog niet over gevoerd zijn.

Minister **Brinkman**: Voorzitter! Over de zogenaamde 200 miljoen reserve is niet alleen in het kabinet gediscussieerd. De Kamer heeft ook gelegenheid gehad om te reageren op de mededeling van het kabinet dat uit goed overleg met de provincies en grote steden was gebleken dat 35 miljoen daarvan noodzakelijk was. Daarmee was kennelijk niet alleen voor ons maar ook voor de Kamer de discussie gesloten. Los daarvan .....

De heer **Sloots** (PvdA): Voorzitter! Bij mijn weten – ik kan de Handelingen er wel even bij pakken – zijn die 35 miljoen door de Kamer voor kennisgeving aangenomen. Er is belangstellend gevraagd hoe dit bedrag tot stand was gekomen. Daar zou een verantwoording van worden gegeven. Deze is laatstelijk toegezegd op 18 maart. Wij zien die stukken met belangstelling komen.

## Brinkman

Minister **Brinkman**: Voorzitter! De begroting is vastgesteld. Mij hebben geen voorstellen tot amendering bereikt, althans geen amendingsvoorstellen die per saldo ook een meerderheid van de Kamer hebben bereikt. Ik meen daarom dat de begrotingsvaststelling in formele zin beëindigd is. Los daarvan staat het verzoek – dit is nu door de heer Sloots herhaald – dat de Kamer bij gelegenheid een verslag krijgt over het gevoerde beleid tot in het laatste detail, dat wil zeggen per oord, respectievelijk per provincie en gemeente. Dat spreekt voor zichzelf. Uiteraard staat het de Kamer vrij om aanvullende bedragen te vragen.

Mevrouw **Terpstra** (VVD): Voorzitter! Daarom wil ik niet interrumpen. Ik geloof echter dat de minister nu een feitelijk onjuiste gang van zaken schildert. De Kamer heeft die 200 miljoen gevoteerd. Dat was de financiële ruimte voor eventueel tegenvallende of niet kloppende geraamde eigen bijdragen. In juni 1985 is vervolgens die 200 miljoen afgemaakt op 35 miljoen. Dit is gebeurd in goed overleg met de provincies en de grote gemeenten. Een en ander is ons meegedeeld in september, nadat de minister dit eerst in het openbaar had meegedeeld in de RAI tijdens de ouderenbeurs in Amsterdam. Wij zaten daar allemaal bij en namen daar met verbazing kennis van.

Nu komt het echter. In september hebben wij daar onmiddellijk een overleg over gevoerd met de minister. De minister heeft toen uitgelegd hoe het gegaan was. De Kamer heeft vervolgens zowel in september, als in november en in december van het jaar 1985 gevraagd of de minister met de onderbouwing van die 35 miljoen wilde komen en of hij kon bewijzen dat de onzekerheden die hij in juni genoemd had, niet meer bestonden. Zo is het gegaan en niet anders.

Minister **Brinkman**: Voorzitter! De Kamer heeft geen 200 miljoen gereserveerd. Het kabinet heeft bij de aanvang gezegd dat er bij de overgang van het ABW-systeem naar het nieuwe WBO-systeem problemen zouden kunnen ontstaan. Op basis daarvan rekende het kabinet daarbij met een marge van 200 miljoen. Nadien is in goed overleg met provincies en grote steden gebleken dat 35 miljoen noodzakelijk was. Ik meen dat dit gold volgens de situatie

in november van het desbetreffende jaar. Op basis daarvan hebben wij een afspraak gemaakt in overeenstemming met de provincies respectievelijk de grote steden. Daarvan is de Kamer mededeling gedaan. Dit is de situatie in 1984.

Een ander punt van discussie is de situatie met betrekking tot het eventueel achterblijven van de eigen bijdrage in 1985. Men weet dat het systeem van de wet – dit is helder en dat is hier ook geaccordeerd – inhoudt dat de begrotingsbedragen versleuteld worden volgens de regels die de wet daarvoor heeft gesteld. Aanvankelijk lag er ook een voorstel van mij ter tafel. Dit is per saldo gewijzigd door een amendement van de heer Van der Heijden en mevrouw Terpstra, dat door de steun van hun beider fracties en mogelijk ook andere is aanvaard.

Dat systeem houdt in dat er een subsidiebedrag beschikbaar wordt gesteld aan de provincies. Daarnaast zijn er eigen bijdragen, waarvan de hoogte moet worden vastgesteld door de gemeenten. Daarmee is door de wetgever een eind gemaakt aan het vroeger voorkomende open-eindsysteem. Het gaat, dunkt mij, niet aan om nu die discussie in formele zin te heropenen, tenzij wij met elkaar zouden aansturen op wetswijziging, maar dat heb ik uit dit debat niet begrepen. Sterker nog: ik geloof dat daarvoor ook geen aanleiding is.

Het is dus zaak dat wij een goed onderscheid maken tussen enerzijds de problematiek uit 1984, toen het ging om de eenmalige overgangsproblematiek uit de ABW naar de nieuwe Wet op de bejaardenoorden, en anderzijds de werking in 1985 van het nieuwe systeem van de Wet op de bejaardenoorden, waarin nu eenmaal per definitie een inkomensafhankelijke situatie is gecreëerd voor een deel van de inkomsten van de de oorden.

De heer **Lankhorst** (PPR): De minister is door de interrupties – hij reageerde daar terecht op – nu weer teruggegaan naar 1984 en 1985. Toen hij zei dat hij zich sterk zou maken voor meer geld voor de bejaardenoorden, koppelde hij dat heel duidelijk aan de intensivering van de zorg, die hij ook nodig vindt, met het oog gericht op 1987. Meer geld dus voor de bejaardenoorden, los van de problematiek waarover wij nu praten, te weten de eventuele gaten die zijn gevallen door de wetswijziging. Ik zou dat graag nog eens onderstreep hebben door de

minister. Hij wilde zich daarvoor sterk maken, omdat hij er ook achter gekomen is dat de bejaardenoorden eigenlijk te weinig personeel hebben, waardoor zij eigenlijk aan de ouderen die zorg niet kunnen geven die zij moeten geven.

Minister **Brinkman**: Nee, wij moeten niet proberen, op een zodanige manier kort samen te vatten dat onrecht wordt gedaan aan mijn woorden. Er is een duidelijk onderscheid tussen enerzijds de hoogte van de subsidies die door de begrotingswetgever worden vastgesteld en over de hoogte waarvan uiteraard discussie mogelijk is en anderzijds de inkomsten van oorden uit eigen bijdragen. Per definitie zijn dat niet alleen twee verschillende inkomensstromen. Per definitie bestaat in de tweede categorie – daarbij gaat het om de inkomsten uit eigen bijdragen – een zekere onzekerheid. Dat heeft de Kamer ook willens en wetens geaccepteerd. Het gaat dunkt mij niet aan, in een gesloten budgetsysteem nu toch langs een omweg een open eind te creëren, waarbij de subsidiërende overheid – de minister van WVC als subsidiegever aan provincies respectievelijk grote steden – eventuele tegenvallers in eigen bijdragen langs de weg van het subsidiekanaal bijpast. Dan zouden wij onrecht doen aan het gesloten-eindsysteem dat de wetgever bewust heeft nagestreefd.

De heer **Lankhorst** (PPR): Dan blijft mijn vraag, wat de minister dan in feite beoogt te zeggen. Ik heb begrepen – ik zou dat in de Handelingen kunnen nalezen – dat hij zich de komende tijd sterk wilde maken – voor zover hij de mogelijkheden daartoe nog heeft – meer geld voor de bejaardenoorden uit te trekken. De minister koppelde dat naar mijn mening heel uitdrukkelijk aan een intensivering van de zorg. Daar had hij het oog op.

Minister **Brinkman**: Dan heb ik het per definitie over de hoogte van het subsidiebedrag dat de overheid beschikbaar stelt. Het is per saldo het ministerie dat de subsidie doorgeleidt naar provincie en grote steden.

Ik wil nog een advies geven aan de Kamer over de motie op stuk nr. 2, handelend over het bevoorschottingssysteem. Ik meen dat het nu niet de juiste tijd is om over die motie een oordeel te vellen, omdat de eindconclusies uit het onderzoek nog niet beschikbaar zijn. Verder is in het

## Brinkman

verleden al voldoende gebleken dat ik, direct wanneer ik zie dat liquiditeitsproblemen dreigen, die zaak in het kabinet aan de orde stel, tot op heden met succes. Ik geloof eerlijk gezegd dat het voorbarig zou zijn om de Kamer nu te raden, daarover een uitspraak te doen. Wellicht kan de motie worden aangehouden.

Tenslotte heeft de heer Van der Heijden nog gevraagd of ik cijfers heb over mogelijke verschillen in het uitgavenniveau tussen enerzijds oorden op privaatrechtelijke grondslag en anderzijds oorden, bestuurlijk gerund door met name gemeenten. Ik heb recentelijk zelf naar die cijfers gevraagd. Dat zullen waarschijnlijk cijfers zijn over 1984. Zodra die cijfers beschikbaar zijn, zal ik ze uiteraard melden. Ik kan geen voorspelling doen over de mogelijke uitkomst van die analyse.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer dank ik de regering voor de verstrekte inlichtingen.

Ik stel voor, morgen na de lunchpauze over de ingediende moties te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten, te stellen in handen van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken het wetsvoorstel Wijziging van de Brandweerwet 1985 en de Rampenwet (19485).

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de wetsvoorstellen:

– **Nadere wijziging van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet en de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (nadere regeling in verband met verminderde gelegenheid tot het verkrijgen van arbeid) (19256);**

– **Verlening van toeslagen tot het relevante sociaal minimum aan uitkeringsgerechtigden op grond van de Werkloosheidswet, de Ziektewet, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering en de Wet op de arbeidsongeschiktheidsvoorziening militairen, die één of meer personen tot hun financiële last hebben (Toeslagenwet) (19257);**

– **Wijziging van de Algemene Ouderdomswet (gelijkstelling niet-gehuwde personen met gehuwden of echtgenoten) (19258);**

– **Wijziging van de Algemene Bijstandswet met betrekking tot de gelijke behandeling van niet-gehuwde personen met gehuwden (19259);**

– **Het treffen van een inkomensvoorziening voor oudere werkloze werknemers van wie het recht op een uitkering op grond van de Werkloosheidswet is geëindigd (Wet inkomensvoorziening oudere werkloze werknemers) (19260);**

– **Verzekering van werknemers tegen de geldelijke gevolgen van werkloosheid (Werkloosheidswet) (19261),**

en van:

– de motie-Kraaijeveld-Wouters/Linschoten over de samenhang van normen en regelingen (19257, nr. 26);

– de motie-Kraaijeveld-Wouters c.s. over de bepaling van het arbeidsverleden (19261, nr. 46);

– de motie-Gerritse/Bosman over een sociale regeling voor oudere zelfstandigen (19260, nr. 28);

– de motie-Willems over een volledig geïndividualiseerd sociaal zekerheidsstelsel (19261, nr. 51);

– de motie-Brouwer over verwerping van de voorstellen tot wijziging van het stelsel van sociale zekerheid (19261, nr. 55);

– de motie-Groenman over de toekomstige financiering van het stelsel van sociale zekerheid (19261, nr. 58).

De algemene beraadslaging wordt hervat.



Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Van mijn kant begin ik graag de heer Bosman te feliciteren met zijn maidenspeech. Even dacht ik dat de heer Bosman op voorhand zou afzien van de tweede termijn, omdat hij zijn maidenspeech kwalificeerde als een zwanezang. Dat kan hij, denk ik, in een latere termijn nog wel doen. Hij heeft er terecht aan herinnerd, dat ikzelf in deze Kamer nog geen maidenspeech heb gehouden. Dat neemt niet weg dat ik één keer achter het kathedraal heb mogen staan. Die bijdrage was echter zo kort, dat die niet als een maidenspeech is gekwalificeerd, naar ik heb begrepen. De heer Bosman wenst

mij toe zo snel mogelijk een maidenspeech te mogen houden. Wat mij betreft graag. Het hoeft niet per se, als men begrijpt wat ik bedoel.

Voorzitter! Aan het begin van mijn antwoord over de stelselherziening, maak ik enkele opmerkingen van een menselijke maat. Daarna komen wij nog diepgaand genoeg te spreken over de fundamentele zaken van de sociale zekerheid. Mijn eerste opmerking betreft het samenspel tussen regering en parlement bij de behandeling van de wetsvoorstellen inzake de herziening van het stelsel van sociale zekerheid. Ik ben daar zeer positief over. Ik betrek daarbij ook graag de adviescolleges en de adviesorganen. Verschillende woordvoerders hebben dat evenzeer gedaan.

De schriftelijke voorbereiding van de kant van de Kamer is uitgebreid en diepgaand geweest; diepgaand wat betreft de meer fundamentele vragen en de zeer concrete en gedetailleerde uitwerking ervan. Zowel de regeringsfracties als de oppositie hebben zich enerzijds zeer kritisch, maar anderzijds ook zeer constructief opgesteld. De kritiek was zeer open. Dat waardeer ik. Blijkens de mondelinge behandeling is er ook terdege naar de door de staatssecretaris Kappeyne van de Coppello en mij op die kritiek gegeven antwoorden geluisterd. Met name de regeringsfracties verwoordden dat de vorige week expliciet.

Ik sprak ook over een constructieve opstelling over en weer, omdat er niet alleen kritiek werd geuit maar er ook oplossingen werden aangedragen. Dat geldt voor de regeringsfracties, maar zeker ook voor de oppositie. Zonder de woordvoerders van met name de regeringsfracties tekort te willen doen, noem ik de inbreng van onder andere mevrouw Ter Veld, in ieder geval wat de juridisch-technische punten betreft. Waardering daarvoor! Ik heb van mijn kant getracht al die nadere gedachten en oplossingen die reële verbeteringen inhielden, over te nemen.

De resultaten van dat constructieve overleg tijdens de schriftelijke voorbereiding hebben hun neerslag gevonden in diverse nota's van wijziging. Ik meen er goed aan te doen deze aanpak ook thans, tijdens deze mondelinge behandeling, voort te zetten. In uitgebreide nota's van wijziging die vandaag zijn ingediend, heb ik al die amendementen van de regeringsfracties en de oppositie die reëel inpasbaar waren, overgenomen.



Staatssecretaris De Graaf van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan het woord

Tevens zijn enkele nadrukkelijk uitgesproken wensen meegenomen. Over de inhoud van deze nota's van wijziging komen ik en mevrouw Kappeyne van de Copello nog te spreken.

Mijn tweede opmerking is, dat deze zeer gedegen voorbereiding en het zo uitgebreid ingaan op en overnemen van elkaars gedachten en oplossingen alleen mogelijk waren dankzij de grote kwaliteit, creativiteit en inzet van de ambtenaren van het directoraat-generaal Sociale zekerheid en de ondersteunende diensten van het departement.

Zij waren reeds enkele kabinetperiodes zwaar belast. De prestatie die de afgelopen anderhalf jaar is geleverd, had ik dan ook niet durven vragen. Dit bleek overigens ook niet nodig te zijn. Met grote eigen inzet in avonden en in weekenden, hebben onze medewerkers het mogelijk gemaakt, zo diepgaand voorbereid en zo zorgvuldig uitgewerkt, deze weken de wetsvoorstellen inzake de stelselherziening te bespreken.

Zij hebben het ook feitelijk mogelijk gemaakt dat een reële en een constructieve discussie tussen regering en parlement kan worden gevoerd. Daarbij hebben zij – ik heb dat op prijsgesteld – niet alleen mijn collega Kappeyne en mij ondersteund, maar zij hebben ten koste van extra avonden en weekenden uitgebreid bijstand verleend aan zowel de regeringspartijen als aan de oppositie op momenten dat erom werd gevraagd.

De door de heer Nijhuis en vele anderen uitgesproken waardering voor inzet en zorgvuldigheid onderstreep ik dan ook gaarne.

*Ik beschrijf de voorbereiding daarom ook zo uitvoerig, omdat mede daaruit blijkt hoezeer een ieder die daarbij was betrokken, doordrenkt en is van de maatschappelijke betekenis van de stelselwijziging die nu in de Kamer ter discussie is. Ik doel hierbij vooral op de betekenis die dit voor mensen heeft, in de zin, zoals mijn partijgenoot de heer Weijers dit in zijn bijdrage zo treffend verwoordde. Collega Kappeyne, de regeringsfracties, de oppositie, onze medewerkers en ik hebben in die zin één gezamenlijk hoofddoel: een rechtvaardig en houdbaar stelsel van sociale zekerheid voor mensen te maken. Sociale zekerheid is geen instrument van financieel-economisch beleid. Het is geen systeem van regelgeving alleen. Sociale zekerheid is er voor mensen, maar die moeten er dan ook op kunnen rekenen dat uitkeringsgerechtigden rechtvaardig zijn gespreid en dat hen rechtszekerheid wordt geboden. Dit kan alleen in een goed uitgewerkt wettelijk kader.*

Aan de totstandkoming daarvan heeft een ieder, zeker ook de oppositie, de afgelopen tijd bijgedragen. Het kan ook alleen voor zover wij zeker weten het in de toekomst blijvend te kunnen betalen. Over de beschikbare ruimte daarvoor zijn de oppositie en ik het tot

nu toe oneens. Ik heb de indruk dat zij meer willen dan kan. Ik denk ook dat zij meer willen dan zij zelf geloven dat mogelijk is. Ik sprak niet voor niets van het overnemen van reële inpasbare oplossingen. Aan irreële gedachten heeft niemand iets. Verderop in mijn betoog zal ik dit graag ook cijfermatig illustreren.

Mijnheer de Voorzitter! Na deze opmerking met wat ik een zeer menselijke maat noemde, ga ik in meer fundamentele zin in op de maatschappelijke betekenis van de stelselherziening. Vervolgens behandel ik een aantal vragen en opmerkingen van algemene aard. Daarna ga ik meer specifiek op de verschillende wetsvoorstellen in. Collega Kappeyne zal op vragen ingaan die verband houden met de aspecten van emancipatie.

De vandaag ingediende nota's van wijziging, bepalen mede de vorm van mijn betoog. Voor zover ik amendementen of uitgesproken wensen in die nota's van wijziging overneem, is een gedetailleerde beschouwing in een reactie op de door de Kamer gemaakte opmerkingen, lijkt mij niet op zijn plaats. Zaken waarvan je elkaar overtuigd hebt, hoeft je elkaar niet meer uit te leggen. Wel is een korte redegeving nodig. Mijn betoog zal zich daarom concentreren op die punten waarover wij nu de discussie nog voortzetten.

In het algemene deel van mijn betoog wil ik nog eens in enkele hoofdlijnen uiteenzetten wat de regering nastreeft met de voorstellen tot stelselherziening. Ik noem drie belangrijke doeleinden. Ten eerste, het wegnemen van onevenwichtigheden en onrechtvaardigheden die in het oude stelsel zitten. Ten tweede, het toesnijden van dat stelsel op nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen zoals de emancipatie en in verband daarmee de snelle ontwikkeling van deeltijdarbeid en het geven van meer ruimte aan de eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners en aan de mensen in het algemeen. In de derde plaats noem ik, als belangrijk doel, het maken van een stelsel dat weer betaalbaar is en daardoor bestand is tegen een zware crisis.

Bij het verwezenlijken van deze hoofddoelstellingen moet worden voldaan aan enkele randvoorwaarden. De minima moeten zo veel mogelijk worden ontzien. De verkregen rechten moeten zo veel mogelijk in stand blijven. Het herziene stelsel moet geen negatief effect hebben op

## De Graaf

de economische ontwikkeling. Het moet, integendeel, een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de economie. Het moet geen ontmoedigend effect hebben op de bereidheid tot deelname aan het arbeidsproces.

Meer dan een woordvoerder heeft gesproken over de noodzaak tot herziening van ons stelsel van sociale zekerheid. De heren Weijers en Nijhuis hebben opgemerkt dat het op een aantal terreinen is vastgelopen. Ook de heer Leerling en anderen hebben daarvan melding gemaakt. De heer Leerling sprak over een polsstok die niet lang genoeg was. Het oude stelsel is op meer dan een punt achterhaald en het schiet tekort. In de publikatie 'De nadagen van de verzorgingsstaat', die is verschenen naar aanleiding van het tienjarige bestaan van het Sociaal en Cultureel Planbureau, is de uitspraak van dr. Paul Schnabel te vinden dat ook zonder economische crisis de verzorgingsstaat in gevaar zou zijn gekomen, alleen wat later. Pas naar aanleiding van de crisis is in brede kring begrip gegroeid voor het feit dat het stelsel, dat in 1976 met de invoering van de Algemene Arbeids-ongeschiktheidswet leek te zijn voltooid, niet bleek toegesneden op een aantal maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

Het gaat mij niet om het uitoefenen van goedkope kritiek achteraf op grond van de minder positieve effecten die ik nog zal schetsen en die in een aantal regelingen waren ingebakken. Terecht merkte de heer Weijers op: wij waren er ook toen bij. Kabinetten van verschillende samenstellingen en het parlement hebben in de loop van de tijd van harte meegewerkt aan de opbouw en de uitbouw van een stelsel van sociale zekerheid waarop wij ons beroemden. De regelingen vertonen evenwel een aantal verschillen die niet direct aan de logica waren ontsproten.

Deze verschillen werden in toenemende mate als pijnlijk ervaren toen steeds meer mensen steeds langer op de sociale verzekering aangewezen raakten. De verschillen tussen de regelingen onderling vallen voor een deel te verklaren uit het feit dat er een grote afstand zit tussen de jaren waarin de belangrijkste wetten tot stand zijn gekomen: de Werkloosheidswet, als oudste, van 1952 en de AAW, als jongste, van 1976. Ik noem twee van de wetten die in het kader van de stelselherziening in discussie zijn.

Wij waren er ons al eerder van bewust dat wij in onze nationale ijver om de sociale zekerheid de schijnbare onstuitbare economische groei te laten weerspiegelen, een geheel van regelingen hadden opgebouwd dat weliswaar treffend de voormalige wensen en verlangens weergaf, maar dat weinig recht deed aan innerlijke consistentie, rechtvaardigheid en samenhang.

De Leidse socioloog Schuit heeft hiervan in zijn boek 'Tussen macht en moraal' een prikkelende typering gegeven. Ik citer: 'De verzorgingsstaat houdt zichzelf overeind met een groeiend systeem van regelgeving, waarbij al die wetten lijken op de voetnoten bij een dissertatie. Er zijn er te veel en zij hangen te weinig met elkaar samen.'

In de eerste plaats noem ik de verschillen tussen de werkloosheidsregelingen en de WAO, zowel in de duur als in de hoogte van de uitkeringen. Daarin komen de opvattingen tot uitdrukking over de sociale wenselijkheden en schijnbare economische mogelijkheden, zoals die in de loop der jaren waren gegroeid, minder voor de hand liggende verschillen in behandeling van werklozen en van arbeidsongeschikten.

In de oude systematiek kregen arbeidsongeschikten tot hun 65ste jaar maximaal 80% van het loon. Voor werklozen gold dit percentage slechts voor een half jaar, waarna nog twee jaar een uitkering volgde van 75%, waarna men vervolgens terugging naar het minimumniveau. Daarbij kwam een overigens merkwaardige en uit een oogpunt van systematiek niet te begrijpen breuk voor 57,5-jarigen. Wie die verschillen op zich laat inwerken, kan moeilijk anders dan tot de conclusie komen, dat het oude stelsel een uitkeringsduur vertoont, waarin de logica ver te zoeken is.

Terzijde merk ik nog op, dit speciaal in de richting van mevrouw Dales, dat de 57,5-jarigen-regeling waarschijnlijk indertijd niet door de Kamer was gekomen, als men had geweten hoe daaraan uitvoering zou worden gegeven. Men dacht toen nog dat de arbeidsbureaus door toepassing van het afspiegelingsprincipe, een evenredige verdeling bij collectieve ontslagen over oudere en jongere werknemers konden bewaken. In de praktijk is daar, mede door politieke interventies, weinig van terechtgekomen en werd de 57,5-jarigen-regeling zelf tot een afvloeiingsregeling.

Bij de groei van de werkloosheid, in omvang en duur, kwam de onrechtvaardigheid die het gevolg is van deze verschillen op schrille wijze aan het licht, namelijk een uitkeringsduur, onafhankelijk van leeftijd en arbeidsverleden, het opeten eigen huis en het onvoldoende rekening houden met de kansen op de arbeidsmarkt. Ook andere tekortkomingen in de samenhang van de regelingen werden onder de gewijzigde maatschappelijke verhouding als onbillijk en verouderd ervaren. Zo was de WWV nog gebaseerd op het achterhaalde begrip van de mannelijke kostwinner.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! De staatssecretaris zegt een aantal dingen over de 57,5-jarigenregeling, die wij natuurlijk allemaal weten. Was dat de reden, waarom de staatssecretaris deze regeling schrapt en wat is dan de reden, waarom hij nu net kersvers – dat heb ik gelezen – toch weer opnieuw een speciale bescherming voor de 57,5-jarigen invoert?

Staatssecretaris **De Graaf**: Omdat wij aan de ouderen extra bescherming willen geven. Als je sec keek naar de 57,5-jarigen, dan bleek, dat er sprake was van een volstrekt onlogische invulling van de uitkeringsduur ingeval van werkloosheid. Wij hebben thans voor een veel consistentere regeling gekozen. Ik meen, dat onze invulling veel logischer is, en de merkwaardige breuk niet kent.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Het is u zoëven te binnen geschoten, dat u toch voor de 57,5-jarigen de regeling weer wat dichterbij de oude moest brengen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Niet alleen voor de 57,5-jarigen.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Zoëven is aan ons een hele bos papier uitgedeeld. Ik heb die, wat de IOW betreft, nog net even concies kunnen lezen. Ik ben content, dat daarin de regeling voor de 57,5-jarigen dichterbij de oude regeling wordt gebracht. Ik constateer, dat u snel hebt moeten inzien, dat hetgeen in het wetsvoorstel lag ter zake van de 57,5-jarigen, toch wel erg ongelukkig was. Ik begrijp niet, waarom u nu dit hele verhaal houdt.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dit is nu volstrekt véél genuanceerder ingevuld dan bij de oorspronkelijke regeling het geval was, waarin zonder meer de breuk werd gelegd

## De Graaf

bij 57,5 jaar waarna men loongerelateerd doorging naar 65 jaar.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Waarom had u dit dan niet meteen in uw voorstellen meegenomen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben er blij om, Voorzitter, dat mevrouw Dales haar vreugde erover heeft uitgesproken dat ik aan een aantal wensen van de Kamer tegemoet ben gekomen. Daarom begrijp ik, eerlijk gezegd, haar laatste opmerking niet zo goed.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Alles is meegenomen!

Mevrouw **Dales** (PvdA): Zo is dat! De vergadering wordt van 18.35 uur tot 20.00 uur geschorst.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Hiermee kom ik bij de tweede hoofddoelstelling: het aanpassen van het oude stelsel aan de maatschappelijke ontwikkeling in onze samenleving. Hierbij deed zich de combinatie voor van een verslechterde economie en zich snel wijzigende maatschappelijke en sociaal-culturele factoren, zoals veranderende opvattingen over werken en niet-werken, gezondheid, emancipatie, samenleving, echtscheiding, gezinsverdunding, eenpersoons-huishouding en individuele rechten en plichten. Onder het hoofd 'maatschappelijke ontwikkeling' noem ik ook de herwaardering van het begrip 'eigen verantwoordelijkheid', die in de laatste jaren heeft plaatsgevonden. Die herwaardering vormt een reactie op de ontwikkeling, die ik wil typeren met de term 'oververzorgingstaak'.

In de welvaartsroes zijn de overheid heel veel taken toegedacht waardoor de eigen verantwoordelijkheden van werknemers en werkgevers te weinig tot hun recht kwamen. Er is, om met de heer J. A. A. van Doorn te spreken, jarenlang sprake geweest van een overvraging van beleid, die meestal neerkwam op een afwenteling in de richting van de collectieve lasten. Daarvan is ook heel duidelijk sprake geweest waar het ging om de uitgaven in de sector sociale zekerheid.

Daarmee kom ik op de derde belangrijke doelstelling van de stelselherziening: het beheerst maken van de uitgaven voor de sociale zekerheid. In het stelsel waren voor een gedeelte bewust en, naar ik aanneem, voor een gedeelte

onbewust enkele mechanismen ingebouwd, die het tegendeel bewerkten van wat men ermee bedoeld had. In sommige situaties hadden ze een negatieve werking op de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid. De conclusie is verantwoord dat de WAO vooral als gevolg van het oprukken van de werkloosheid een aanzuigende werking heeft gehad door de gunstige verschillen ten opzichte van de werkloosheidsregelingen.

De heer Bosman heeft erop gewezen dat ook de vakbeweging heeft erkend dat mensen op gedeeltelijk oneigenlijke gronden volledig zijn verwezen naar de WAO. Hij komt tot de conclusie dat deze ontwikkeling mede is veroorzaakt door problemen op de arbeidsmarkt. Hij stelt de vraag, of dit wel rechvaardig is tegenover degenen die mede door de omstandigheden op de arbeidsmarkt direct zijn aangewezen op de werkloosheidsregelingen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Kunt u de Kamer gegevens verstrekken, waarop deze conclusie kan worden gebaseerd? Tot op heden zijn die gegevens nog nooit bekend gemaakt, zeker niet door u. De bewering heb ik al vaker gehoord maar gegevens, waarop zij kan worden gebaseerd, heb ik nog nooit gezien.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het gaat niet alleen om beweringen maar ook om echte gegevens, die men kan afleiden uit gesprekken met werkgevers en werknemers, bij voorbeeld als het gaat om saneringen binnen bedrijven.

De heer Bosman, die zelf uit de ondernemingswereld komt, de heren Leerling, Schutte, Van der Vlies en Wagenaar hebben erop gewezen dat het heel bewust werd gedaan. Dit aspect is in het algemeen zo beleefd. Men weet vaak heel zeker dat dit de praktijk is geweest.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik vind het een heel zwakke onderbouwing van een wetsvoorstel dat een groot deel van de bezuinigingen moet opleveren, vooral omdat dit zulke ingrijpende consequenties heeft. U hebt de heer Bosman genoemd, die uit de ondernemingswereld komt. Ik heb jarenlang als advocaat te maken gehad met arbeidsongeschikten. Ik ken de praktijk ook. Het is waar dat bedrijven hebben gepoogd, oudere werknemers via de WAO te lozen. Het is echter volstrekt onjuist dat de mensen die een WAO-uitkering hebben de keuze zouden hebben gehad, en zeker nu zouden hebben,

om in de ene dan wel in de andere regeling terecht te komen. Er zijn zoveel onderzoeken, herbeoordelingen, afschattingen enz. geweest de laatste paar jaren, dat het heel moeilijk is om lang in de WAO te zijn. Dat kan alleen als medisch wordt aangetoond dat iemand echt arbeidsongeschikt is.

Staatssecretaris **De Graaf**: De laatste bewering klopt helemaal niet. Wij hebben tot op vandaag de volledige verdiscontering in de arbeidsongeschiktheidsvoorziening. Die stelling kunt u gewoon niet waarmaken. Het gaat niet alleen om de medische beoordeling. U behoeft alleen maar te luisteren naar hetgeen in de samenleving kan worden opgevangen en ook naar geluiden van degenen die, niet alleen namens ondernemers, bij onderhandelingen betrokken zijn geweest, om te weten wat er in de praktijk in deze is gebeurd.

Overigens hebben de wetsvoorstellen die aan de orde zijn bepaald niet alleen betrekking op dit ene motief. Ik heb een breed scala van motieven genoemd.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik vind het niet terecht dat u op deze wijze antwoordt op mijn interruptie. Ik heb niet gezegd dat alleen de medische kant bepalend is. De verdiscontering is er op dit moment nog steeds. De regering suggereert echter keer op keer dat een WAO-er de kans heeft gehad en nog de kans heeft, zelf te kiezen om in de WAO te blijven. Dat is ook nu niet onderbouwd met gegevens.

Staatssecretaris **De Graaf**: Die stelling heb ik niet verdedigd. Ik heb alleen gezegd wat er in de praktijk van het bedrijfsleven is gebeurd, ook vanwege de saneringen die in de voorbije jaren hebben plaatsgevonden. U weet heel goed welke motieven er waren om een beleid in die zin te voeren. Meer heb ik niet willen beweren.

De heer **Leerling** (RPF): Zou de staatssecretaris niet als een onderbouwing van zijn stelling kunnen zien dat het aantal mensen dat in de WAO is terechtgekomen vele, vele malen groter is dan destijds is berekend? Je kunt natuurlijk van tevoren niet een precieze berekening maken, maar de schatting van destijds en de huidige cijfers liggen zover uiteen, dat er een duidelijk bewijs is dat de WAO een heel andere vlucht heeft genomen dan

## De Graaf

oorspronkelijk de bedoeling is geweest.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is inderdaad een duidelijke indicatie. Niemand heeft ooit verondersteld, dat een vlucht van een zo groot aantal mensen in de WAO zou plaatsvinden.

Voorzitter! Wij kunnen achteraf niet anders dan constateren, dat een stelsel dat bescherming moet bieden tegen de financiële gevolgen van niet of niet meer werken onbedoeld functioneerde als een factor die de economische crisis versterkte. Ik heb heel kort de belangrijkste doelstellingen van de regering die ten grondslag liggen aan de voorstellen die nu ter tafel liggen geschetst. Ik heb duidelijk gemaakt dat een van de factoren van de geschetste ontwikkeling de snel verslechterende economische situatie was, die vooral in de jaren 1981 en 1982 sterk voelbaar werd.

Ons werd niet de tijd gegund, nog langer en nog grondiger te studeren op de noodzaak, wenselijkheden en mogelijkheden van een ideaal stelsel. Evenmin was het mogelijk, in afwachting van de uitslag van een verdere intensieve en jaren durende studie het bestaande stelsel ongewijzigd te handhaven. De geconstateerde tekortkomingen en onrechtvaardigheden waren te groot om de situatie onveranderd te laten voortbestaan. Dat betekende dat al in een vroeg stadium beslissingen moesten worden genomen die voor de uitkeringsgerechtigden verstrekkingen financiële gevolgen zouden hebben.

Daarbij is bewust gekozen voor het zo goed mogelijk beschermen van de positie van de minima. De regering heeft de koopkracht van de minima zoveel mogelijk ontzien, maar dat kon, binnen de grenzen van de financiële mogelijkheden, alleen door het accent van de ombuigingen te leggen op de bovenminimale uitkeringen. Deze eerste stappen waren er vooral op gericht om de kostenontwikkeling te beheersen. Maar inhoudelijk is ernaar gestreefd om tevens een voorschot te nemen op de noodzakelijk geachte herziening.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Voorzitter! Wil de staatssecretaris een begrip verduidelijken? Heeft de regering getracht, de minima zoveel mogelijk te ontzien, of de echte minima?

Staatssecretaris **De Graaf**: Beide, Voorzitter! Had de niveauverlaging enige betekenis voor de minima? Neen, alleen voor de bovenminimale uitkeringen!

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Ik begrijp het!

Staatssecretaris **De Graaf**: En daarenboven zijn de echte minima nog eens extra in bescherming genomen, niet door gegarandeerde hogere structurele inkomenspositie, maar wel door een tijdelijke verzachting van de teruggang in koopkracht. In die zin is er een heel duidelijk onderscheid in de behandeling en de gevolgen van de maatregelen voor de bovenminima en de minima. Ik wil daar een voorbeeld van geven.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Ik begrijp het volkomen en u hoeft het niet nader te verduidelijken. U haalt twee zaken uit elkaar, maar u moet mij toch toegeven dat de extra bescherming die in het nieuwe stelsel is ingebouwd voor de echte minima ten koste gaat van de bescherming van de minima?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja, Voorzitter, als wij iets extra's willen doen en wij hebben beperkte middelen, dan gebeurde dat vroeger voor alle sociale minima en dat zijn er meer dan 2,5 mln., wetende dat velen daarvan daarnaast aanvullende inkomsten hadden. Wij hebben bewust – overigens niet alleen wij, maar ook mevrouw Dales heeft datzelfde beleid hier verdedigd in het kabinet-Van Agt II – de middelen die er waren bestemd voor de echte minima en niet aangewend voor alle minima.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Voorzitter! Het gaat mij alleen maar om de terminologie die de staatssecretaris gebruikt. Verder is het mij duidelijk. Hij spreekt van 'bescherming van de minima' en van 'bescherming van de echte minima', dus los van elkaar. De extra bescherming van de echte minima die in dit nieuwe stelsel is ingevoerd, gaat ten koste van de bescherming van de minima. Dat wil ik vastgesteld zien!

Staatssecretaris **De Graaf**: Niet ten koste van. Het spijt mij, Voorzitter, maar ik vind dat een onjuiste aanduiding!

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Voorzitter! Ik zou de staatssecretaris willen vragen wat preciezer te zijn. Hij suggereert dat de minima in feite zijn ontzien en dat de valbijl boven de

minima is gevallen. Zou hij hier willen kwantificeren wat als gevolg van de 3%-korting en de bevrozingen het totale bedrag aan bezuiniging is geweest op de minima en wat de afgelopen jaren het andere bedrag aan bezuinigingen is geweest?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik heb niet gezegd dat de minima ontzien zijn, ik heb gezegd dat ze, gegeven de mogelijkheden, zo goed mogelijk zijn beschermd en niet meer. Ik weet dat ook de 3%-korting die een keer is toegepast, voor alle inkomens in de collectieve sector gold, ook voor het wettelijk minimumloon. Ik weet dat ook niet en ik weet dat dit ook geldt voor de bevrozingen. Ik heb dus geen kwalificatie gebruikt zoals de heer Buurmeijer zoëven deed voorkomen!

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Ik sprak van een suggestie!

Staatssecretaris **De Graaf**: Ook niet de suggestie. De heer Buurmeijer wil mij opmerkingen in de mond leggen die ik niet heb uitgesproken!

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! Ik wil niet als getuige worden aangeropen voor het feit en als verdedigster van het feit dat het kabinet-Van Agt I destijds niet in staat is gebleken om de minima en zelfs niet de echte minima te beschermen. Toen ik aantrad, lag er een wet klaar met als hoofddoel om op dat moment zo'n f 800 naar die mensen toe te spelen. Ik heb daar toen van gezegd: het behoort structureel in orde te komen, maar nu hoeft men dat bedrag!

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Hebt u toen verder maatregelen genomen om ongedaan te maken wat het kabinet-Van Agt I met deze zelfde persoon, de toenmalige staatssecretaris heeft gedaan?

Mevrouw **Dales** (PvdA): In het volgende kabinet waarin ik langer hoop mee te doen dan acht maanden of waarin een ander op de plaats zit die ik in het kabinet van Agt II innam, zullen wij dat zeker doen!

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Het lag ook aan u dat u er verder niet meer aan te pas kwam!

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Het enige wat ik wil zeggen, is dat ook toen door mevrouw Dales niet is gezegd dat de minima structureel op dat niveau zouden zijn gebracht.



## De Graaf

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! De staatssecretaris zegt: gegeven de mogelijkheden hebben wij zoveel mogelijk gedaan aan bescherming van de minima. Zou hij daar niet van moeten maken: gegeven de politieke keuzes die deze regering heeft gemaakt?

Staatssecretaris **De Graaf**: Neen, gezien de financiële mogelijkheden...

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is natuurlijk onjuist.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja, ik weet dat je de middelen op een prachtige manier kunt besteden.....

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Nee, nee. Laten wij even voor alle duidelijkheid vaststellen dat het niet gaat om de financiële mogelijkheden, maar om de politieke keuzes die zijn gemaakt door deze regering. Ik zou het wel fair vinden als de staatssecretaris dat in ieder geval erkent.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het hele financieel-economisch en sociale beleid van dit kabinet en zijn driesporenbeleid is natuurlijk een puur politieke keuze. Wat dacht u? Dat dit kabinet geen politiek bedrijft?

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dan moet u dat duidelijk maken. Dan moet u niet doen alsof er geen andere mogelijkheden zouden zijn dan die welke de regering denkt te zien.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het zijn in onze ogen geen werkbare alternatieven. Je kunt allerlei dingen aandragen. De heer Willems is daar geweldig sterk in; u bent dat ook.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Inderdaad, kunnen wij het daarover even hebben?

De **Voorzitter**: De staatssecretaris vervolgt nu zijn betoog.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik wil in tweede termijn nog een aantal cijfers noemen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Deze eerste stappen waren er vooral op gericht om de kostenontwikkeling te beheersen. Maar inhoudelijk is ernaar gestreefd om tevens een voorschot te nemen – ik erken dat – op de noodzakelijk geachte herziening. De ingrijpende kostenverlagende maatregelen diens dus te worden gerealiseerd, voordat het gehele pakket van maatregelen dat de stelselherziening vormt, aan u kon worden aangeboden. Deze wijze van aanpak, waartoe zowel de economi-

sche crisis als de maatschappelijke ontwikkelingen ons dwongen, heeft twee belangrijke gevolgen. De nu voorgestelde regelingen wijken duidelijk af van de regelingen, zoals die bestonden, voordat de kostenverlagende maatregelen werden getroffen. Ze wijken echter veel minder af van de inmiddels gewijzigde regelingen.

Daarnaast bestaat vooral door de inmiddels gerealiseerde wijzigingen bij velen ten onrechte de indruk dat het stelselherziening louter een bezuinigingsoperatie is.

De heer **Willems** (PSP): Erkent de staatssecretaris hiermee dat de minister-president vrijdag zeer misleidende informatie heeft gegeven aan journalisten, toen hij suggereerde dat de stelselherziening zich beperkte tot wat er nu in de Kamer aan de hand is? De Staatssecretaris zelf zegt nu dat de genomen voorschotjes integraal onderdeel uitmaken van die stelselherziening. Ik heb de minister-president horen zeggen dat de bestaande uitkeringsgerechtigden er niet door getroffen zijn.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kom op deze gehele problematiek volstrekt nog terug bij alle onderwerpen die vandaag aan de orde zijn en die ik hier met u bespreek.

Ik wil mijn verdediging van de wetsvoorstellen graag voortzetten. Ik kom dan vanzelf op de onderdelen die de heer Willems aansnijdt terecht.

In het bijzonder dit laatste heeft sommigen ertoe gebracht, uit overigens zeer begrijpelijke emotionele reacties, in enkele gevallen een soms zeer eenzijdige en ongenueerde voorstelling van zaken te geven, die de hoognodige aanpassing van het stelsel in een verkeerd daglicht stelt. Er zijn campagnes ontketend waarin beleidsvoornemens uitsluitend werden voorgesteld als een afbraak van de huidige sociale zekerheid. De daaraan vaak toegevoegde voorspelling dat verdere bezuinigingen zullen volgen, heeft onrust gewekt onder grote groepen van de samenleving.

De heer Weijers heeft namens de CDA-fractie erop gewezen dat de kritiek vanuit maatschappelijke groeperingen en enkele kerkelijke organisaties vaak uiterst hard was en als uiterst grievend wordt ervaren. Hij citeerde de volgende uitspraak van de Raad van Kerken: 'De minst weerbare mensen worden teruggedrukt in een slechter bestaan. Dat is

in strijd met het fundamentele beginsel van de kerken.'

Met de CDA-fractie verwerp ik deze kritiek. Dat geldt evenzeer voor de uitspraak van mevrouw Ter Veld dat de voorstellen een afbraak van het stelsel betekenen. Tegenover deze voorstellen stel ik de nuchtere feiten. In de oorspronkelijke wetsvoorstellen was een structurele aanpassing voorzien van f 4,1 miljard. Door het laten vervallen van de halfjaarlijkse niveaupercentage en de keuze voor een combinatie van fictief en feitelijk arbeidsverleden is de ombuiging met een half miljard verminderd tot 3,6 miljard.

Zoals uit de vanochtend ingediende vierde nota van wijziging op de nieuwe Werkloosheidswet kan worden afgeleid, zijn wij de Kamer weer tegemoet gekomen met een groot aantal beleidsbijstellingen. Deze bijstellingen leiden ertoe, dat opnieuw de ombuigingsdoelstelling wordt verminderd, en wel met 0,6 miljard ofwel 600 miljoen. Het uiteindelijke besparingsbedrag van de huidige voorstellen bedraagt zodoende 3 miljard.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik herinner de staatssecretaris eraan, dat steeds is gezegd dat het niet gaat om een bezuiniging. Denk aan het debat met Lubbers en zijn opmerkingen tegen de heer Bode.

De staatssecretaris verwijt de PvdA-fractie, dat zij met haar kritiek op het stelsel onrust heeft veroorzaakt. Is het niet zo, dat juist een groot deel van de nota's van wijzigingen op een aantal wetsvoorstellen die wij de laatste tijd hebben ontvangen, het gevolg zijn van een helder inzicht bij de staatssecretaris in de gevolgen die zijn wetsvoorstellen hebben?

Was het niet zo of was het boze opzet, dat veel gevolgen voor bestaande groepen van uitkeringsgerechtigden niet zijn overzien en alleen maar zichtbaar zijn geworden doordat de PvdA ze aangaf? Verwijt de staatssecretaris ons dan niet ten onrechte dat wij onrust hebben gezaaid? Heeft de staatssecretaris dit niet aan zichzelf te danken, doordat hij ten dele onjuiste informatie heeft verspreid?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb mijn opmerkingen over de onrust in een ander kader geplaatst.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Welk kader?

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ja, welk kader dan?

## De Graaf

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik wil nu graag mijn verhaal over deze zaak voortzetten.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Zo gemakkelijk gaat dat niet.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dat mag wel, maar ik wil eerst een antwoord hebben.

Staatssecretaris **De Graaf**: De door u geformuleerde wensen, die zijn verwoord in amendementen, zijn door mij overgenomen. Dat betekent, dat ik mij inderdaad heb laten overtuigen van het beter volgen van deze zaken. Echter, dit is toch een zaak die wij in gemeen overleg met de volksvertegenwoordiging doen? Er zit geen enkele kwade bedoeling of wat dan ook achter. Wij moeten, al discussiërend, proberen een oplossing in wetgeving te vinden voor deze stelselwijziging, waarin wij ons voor een groot deel kunnen herkennen. Dat geldt natuurlijk niet voor degenen die nog veel verder willen gaan, maar daar kom ik nog wel op terug, als ik spreek over de anders geformuleerde wensen.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): De staatssecretaris heeft het woord 'afbraak', dat door veel maatschappelijke organisaties is gebruikt, verworpen. Hij heeft onder andere de steun van de kerken daarvoor genoemd. Is het niet waar, dat tijdens deze kabinetsperiode het aantal echte minima meer dan verdubbeld is van 300.000 tot 700.000 en dat die verdubbeling door de stelselherziening waarschijnlijk nogmaals een verdubbeling wordt? Is het niet waar, dat het aantal gewone minimumuitkeringen tijdens deze kabinetsperiode is gestegen tot 84% van het totaal aantal uitkeringen, een percentage dat...

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kom op die zaken nog terug in het vervolg van mijn verhaal.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mag ik het even afmaken? Een percentage dat door de stelselherziening uiteindelijk rond de 95 zal komen te liggen? Deze gevolgen van onder andere een stelselherziening, waar bij voorbeeld WAO-ers de afgelopen vier jaar soms al 25% hebben ingeleverd, noemt u geen afbraak? Wat betekent afbraak dan?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dit is geen afbraak. Het heeft met afbraak niets te maken. Breek je het stelsel dan niet af als je op 75% gaat zitten? Is het stelsel dan ineens ideaal?

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Omschrijft u de voorstellen van bij voorbeeld de oppositie als alleen maar een verhoging van de uitkeringspercentages?

Staatssecretaris **De Graaf**: Nee, ik kom nog terug op uw wensen. Ik zal straks ook zeggen wat die wensen aan extra lasten betekenen. Ik kom ook nog terug op de percentages die mevrouw Beckers in verband met de echte minima heeft genoemd. Ik wil nu alleen nog zeggen, dat het bepaald niet alleen een uitvloeisel is van de stelselwijziging of een verandering in de sociale wetgeving. Het is vooral ook het gevolg van de gigantische toename van het aantal werklozen; het aantal werklozen dat uitgetrokken raakte – ook in het systeem van de oude werkloosheidswetten –, het aantal schoolverlaters dat niet direct een baan kon krijgen. Die kwamen allen stuk voor stuk op het minimum terecht. Daarin zit een geweldige stijging van het aantal mensen dat van een sociaal minimum moet leven. Nogmaals, Voorzitter, dat is een uitvloeisel van het selsel zoals wij dat tot vandaag hebben. Daarin heeft deze stelselwijziging geen verandering gebracht.

De heer **Scholten**: Voorzitter! Ik heb mij bepaald gestoten aan de buitengewoon railerende wijze waarop de staatssecretaris het zich veroorlooft, te spreken over bij voorbeeld de Raad van kerken en anderen, die ten onrechte onrust in het land zouden hebben opgeroepen. Het feit dat de staatssecretaris zoveel nota's van wijziging heeft ingediend – tot op deze dag – illustreert dat er terecht voor de mensen is opgekomen onder meer door de Raad van Kerken. Als de staatssecretaris hier een betoog overeind wil houden, dan moet hij dat met argumenten doen en niet met dergelijke algemene diskwalificaties.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik heb argumenten gebruikt omdat elke keer weer indrukken worden gewekt die niet waar zijn. Dat heeft de heer Scholten vanochtend ook gedaan. Ik zal een voorbeeld noemen. De heer Scholten heeft vanochtend gesproken over het afschaffen van de invaliditeitsaftrek, arbeidsongeschiktheidsaftrek en de bejaardenaftrek. Profiteerden daar de minima destijds van? Geen cent! Geen dubbeletje! Wie werden er wel door getroffen? De boven-minima.

Ja, maar er was een arbeidsongeschiktheidsaftrek, er was een

bejaardenaftrek. Beide regelingen hadden geen enkele betekenis voor mensen die destijds op het minimum zaten, omdat dit minimum gekoppeld was aan het minimumloon. De heer Scholten heeft dit met name genoemd als wéér een aantasting van de sociale minima.

De heer **Scholten**: Dat is volstrekt onjuist. Gelukkig kunnen de Handelingen dat bevestigen. Ik heb een serie maatregelen opgesomd, die onder eerste verantwoordelijkheid van deze staatssecretaris zijn getroffen. Ik zal die natuurlijk niet herhalen. Het zijn rechtstreekse maatregelen. Ik heb daarbij een aantal maatregelen gevoegd, die genomen zijn in het kader van de fiscale wetgeving. Dat treft deze mensen. Ik heb in dat verband de minima niet in mijn mond genomen. Het spijt mij wel, maar u kletst gewoon. U moet mij geen dingen toewrijven die ik niet heb gezegd. Kom met een eerlijke, oprechte bestrijding!

Staatssecretaris **De Graaf**: Daar ben ik mee bezig. Ik wil dat graag eerlijk, oprecht en gemeend voortzetten.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! Dan zou ik nog willen vragen, of de staatssecretaris man en paard of vrouw en paard wil noemen als het gaat om campagnes die onrust veroorzaken. Ik vind dat niet alleen de Kamer maar ook de mensen buiten deze Kamer recht hebben te weten waar de staatssecretaris over spreekt als hij dit soort woorden gebruikt.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kom daarop straks in mijn verhaal nog terug in de richting van mevrouw Ter Veld. Mevrouw Ter Veld liet op een gegeven moment toch voorkomen alsof nagenoeg allen niet geholpen werden door...

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat heeft u niet gezegd; u heeft gezegd, dat er campagnes zijn gevoerd die onrust hebben veroorzaakt. Als u dat zegt, dan heeft u het niet over individuele personen die iets zeggen, dat volgens u niet helemaal klopt. U sprak over georganiseerde campagnes die onrust onder uitkeringsgerechtigden hebben veroorzaakt. Ik vind dat u verplicht bent, te zeggen welke campagnes dat dan zijn geweest.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Heel simpel, overal waar staat in manifesten, geschriften of brieven, dat wij bezig zijn de sociale verzeke-

## De Graaf

ring af te breken, – af te breken!  
– daarvan zeg ik: dat is volstrekt onjuist. Dat is een zodanige kwalificatie van waar wij mee bezig zijn, dat dit onrust wekt met name bij de mensen die van een uitkering moeten leven.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): U weigert namen te noemen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het ging mij om die kwalificatie. In alle geschriften die u en mij bereikt hebben, – geschriften van actiegroepen, van weet ik wie –, is deze kwalificatie terug te vinden. Ik vind dat een volstrekt onjuiste kwalificatie van waar wij nu mee bezig zijn. Ik vind het ook niet eerlijk.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Kwalificaties zijn subjectief. Wij komen straks bij de feiten. Wil de staatssecretaris nu werkelijk beweren, dat de onrust bij de mensen met een uitkering wordt gezaaid omdat mensen zeggen, dat het afbraak is of zou de onrust bij mensen met een uitkering wellicht worden gezaaid, omdat de mensen voelen dat die uitkering naar beneden gaat?

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Is gegaan!

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik heb zojuist al even aangegeven in welk kader ik het woord onrust heb gebruikt. Dat was met betrekking tot de afbraak van ons stelsel. Ik houd dat staande.

Mijnheer de Voorzitter! Nu is 3 miljard gulden uiteraard een heel bedrag, maar op de 107 miljard gulden die wij vorig jaar aan de sociale zekerheid uitgaven, is het slechts een aanpassing van nog geen 3%. Van afbraak van sociale zekerheid is derhalve volstrekt geen sprake.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Van welk bedrag gaat de staatssecretaris hierbij uit?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ga uit van de totale uitgaven voor sociale zekerheid.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Geldt dat voor alle uitgaven, inclusief de Algemene wet bijzondere ziektekosten? Het geldt dus voor alles?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja dat klopt, het geldt voor alles.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Is dat exclusief pensioenen of inclusief pensioenen?

Staatssecretaris **De Graaf**: De AOW zit er wel in, maar de pensioenen zitten er meen ik niet in.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Is dat exclusief overheidsregelingen of inclusief regelingen voor overheids-personeel?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is inclusief overheidsregelingen, maar exclusief regelingen voor het overheidspersoneel. Ik doel op overheidsregelingen die gefinancierd worden via de begrotingen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): U doelt dus op overheidsregelingen als de WSW, dus op alles wat eigenlijk door de Staat medegefinancierd wordt?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik doel op al hetgeen onder het begrip 'sociale zekerheid' valt.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voor alle duidelijkheid: over wijziging van welk deel van de sociale zekerheid hebben wij het hier, als het bij voorbeeld gaat over de WAO en de WW?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het gaat hier met name om arbeidsongeschiktheidsverzekeringen en om de werkloosheidsverzekeringen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Kan de staatssecretaris dan ook even aangeven hoeveel miljard daaraan wordt uitgegeven en hoeveel miljard hij juist daarop bezuinigt?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat weet ik niet zo exact, maar het is uiteraard minder dan die 107 miljard.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Hoeveel minder is dat?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is misschien de helft. Het kan ook 40 miljard zijn.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Zou het ook 22 miljard kunnen zijn?

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil hierop graag in tweede termijn nader terugkomen.

De heer **Willems** (PSP): Voorzitter! Nu gaat de staatssecretaris weer bij de berekening van die 3 miljard uit van hetgeen in het huidige pakket aan wetsvoorstellen is inbegrepen. Maar zojuist hebben wij de staatssecretaris uitdrukkelijk horen betogen dat er al een aantal voorschotjes op die stelselherziening zijn genomen, die natuurlijk al heel veel geld hebben opgeleverd en die voor een belangrijk deel ook de afbraak hebben ingeluid. Daarbij ging het om de verlaging van de percentages, het

afbreken van rechten van jongeren, het intrekken van de bijstand voor jongeren onder de 18 jaar en zo kan ik nog meer voorbeelden noemen.

Dat zijn allemaal elementen die de staatssecretaris ook in de schriftelijke voorbereiding tot de stelselherziening rekent. Dan moet hij ook het totale pakket aan bezuinigingen tellen dat hij binnen heeft gehaald met zijn nieuwe stelsel. Want wat al is gedaan, hoort net zo goed bij wat wij vandaag bespreken als wat er nu in de wetsvoorstellen staat.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik heb in mijn betoog niet beweerd dat die zaken niet zijn gebeurd. Ik heb het nu geplaatst in het kader van deze stelselwijziging. Dat geldt structureel voor de toekomst. Dat is inderdaad niet rekening houdend met andere maatregelen die in de afgelopen jaren zijn genomen en die overigens niet alleen de sociale zekerheid raakten, maar alle inkomenscategorien: actieven en niet-actieven in de collectieve sector. Het betreft dus ambtenaren, trendvolgers, volksgEZONDHEID; noemt u maar op.

Mijnheer de Voorzitter! Van afbraak is daarom, naar mijn gevoelen, volstrekt geen sprake. Daar komt nog bij dat de ombuiging van 3 miljard gulden pas over enige tientallen jaren tot stand zal komen. In de komende kabinetsperiode tot 1990 zal de ombuiging vermoedelijk niet boven de 1 miljard uitkomen. De resterende 2 miljard zal in de periode tot het jaar 2015 – dat wil zeggen, over een tijdsbestek van 25 jaar – worden gerealiseerd.

Ik heb nog eens de belangrijkste motieven en doelstellingen voor onze maatregelen genoemd. De noodzaak tot stelselwijziging is in een brede kring onderkend. Zoals de heer **Weijers** opmerkte, heeft mevrouw **Dales** – ik ben zo vrij haar weer als 'getuige' op te roepen! – in haar nota van 9 januari 1982 enkele belangrijke argumenten voor stelselwijziging aangedragen, die ik als lid van het derde kabinet-Van Agt vrijwel ongewijzigd heb overgenomen.

Ik neem die argumenten ook nu nog volledig voor mijn rekening. Ik noem hier ook de door andere leden vermelde studies, zoals de nota Sociale Zekerheid van de VVD, de nota Contouren voor de Stelselwijziging Sociale Zekerheid van de Partij van de Arbeid en de nota Vernieuwing om Behoud van het CDA.

## De Graaf

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! Mag ik tussendoor aan de staatssecretaris vragen – hij mag daar later een antwoord op geven – of ik erop kan rekenen dat hij de volgende elementen uit mijn nota staande houdt: vereenvoudiging, begrijpelijkheid voor een ieder die een beroep op zo'n uitkering moet doen, en gelijke behandeling van vrouwen en mannen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Het ging om de doelstelling van wat wij moesten bereiken met betrekking tot stelselwijziging. Dit zijn invullingen en nadere uitwerkingen. Het ging mij om de noodzaak tot stelselwijziging. Die werd toen ook volledig erkend door mevrouw Dales in die nota.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! De staatssecretaris heeft zelf ook al eerder gezegd dat er doelstellingen waren. Laat er echter geen misverstand over bestaan dat dit voor mij doelstellingen waren. Ik wil hoe dan ook horen wat de staatssecretaris daar nu van overeind heeft gelaten. Als hij dat niet gedaan heeft, dan wil ik graag horen waarom hij die niet overeind gelaten heeft.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik ben elke keer weer in discussie met de Kamer. Wij komen inderdaad regelmatig tot bijstellingen. Ik hoef alleen maar de discussie te noemen over het twee-trajectensysteem en de loondervingsverzekering met vangnet.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Mag ik hieruit begrijpen dat er nog hoop is op dit punt?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Als er geen hoop meer is, dan is er ook geen politieke toekomst meer. Wat dat betreft, mag mevrouw Dales dus hoop houden.

De heer Schutte heeft gewezen op vergaande gedachten in de richting van een ministelsel, zoals door het GPV onder meer uitgewerkt is in de publikatie Sociale zekerheid uit 1982. Ook de SGP-fractie heeft, zoals de heer Van der Vlies vermeldde, recent haar opvattingen over sociale zekerheid gepubliceerd in de nota Sociale zorg onze zorg. Ik spreek mijn dank ervoor uit dat ik deze gisteren nog eens kreeg uitgereikt.

Ik wil nu ingaan op het kader waarin de voorstellen gezien moeten worden. Dat wil ik doen aan de hand van wat ik in het begin van mijn

betoog heb genoemd de randvoorwaarden, waarvan de regering is uitgegaan bij de vormgeving van de wetsvoorstellen. Bij deze voorwaarden wil ik vooropstellen het zoveel mogelijk ontzien van de minima. Hierover kan ik heel kort zijn, maar wel duidelijk. Deze voorstellen zullen niet leiden tot verlaging van de sociale minima.

Als tweede randvoorwaarde heb ik in het begin van mijn betoog al genoemd het zoveel mogelijk handhaven van verkregen rechten, dus het zoveel mogelijk ontzien van lopende uitkeringen. Bij meer dan één gelegenheid heb ik duidelijk gemaakt dat er nagenoeg niets verandert in de lopende werkloosheidsuitkeringen. Dat geldt evenzeer voor de lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor mensen van 35 jaar en ouder, die .....

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voorzitter! Mag ik de staatssecretaris op dit punt interrumpen?

De **Voorzitter**: Wilt u niet midden in een zin interrumpen! Dat geldt ook voor de andere leden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik wil graag mijn zin en de daarop volgende zinnen, omdat die bij dit betoog horen, afmaken. Hetgeen ik beweerde geldt dus evenzeer voor de lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor mensen van 35 jaar en ouder die aan de thans geldende maatstaven hun aanspraken ontlenu. Op de positie van de arbeidsongeschikten die jonger zijn dan 35 jaar, ga ik straks nog nader in. Daarvoor zijn namelijk afzonderlijke onderwerpen aan de orde gesteld. De wetsvoorstellen hebben vooral betekenis voor hen die in de toekomst op een uitkering zijn aangewezen. Voor hen betekenen de plannen, anders dan men hier en daar wil doen voorkomen, niet over de hele lijn een verslechtering.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voorzitter! De staatssecretaris zegt dat de lopende uitkeringen geen inkomenseffecten ondervinden van de stelselherziening. Iemand die nu in de Werkloosheidswet zit en na de invoering van de nieuwe werkloosheidswet zal overgaan naar de NWW, omdat de WWV er dan niet meer is voor hem, krijgt, als hij werk hervat, te maken met een verrekening van inkomsten tijdens zijn werkloosheidsperiode met de NWW. Dat geeft een inkomensachteruitgang. De mensen die nu onder de WW vallen,

maar bij invoering over zouden gaan naar de NWW, krijgen te maken met de Toeslagenwet en niet met de minimumdagloonbepalingen. Dit geeft mogelijkheden tot inkomensachteruitgang.

De lopende arbeidsongeschiktheidsgevallen boven de 35 jaar die niet volledig arbeidsongeschikt zijn, kunnen wel degelijk te maken krijgen met de stelselherziening. Bovendien vervalt voor hen, evenals voor andere mensen met een maximale grondslag of een middengrondslag, de bescherming. Deze wordt vervangen door de Toeslagenwet. De Toeslagenwet geeft een minder grote vrijstelling. Hoe kan de staatssecretaris nu zeggen dat die mensen er zo weinig van merken, als er toch vele duizenden de kans lopen? Zeer grote groepen zullen er zeker iets van merken en juist de twee groepen die hij net noemde.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben nog steeds bezig met mijn algemene betoog om de context te laten zien van het beleid dat wij voeren ten aanzien van de sociale zekerheid – de doelstelling, de achtergronden en de randvoorwaarden daarvan – om vervolgens te komen op allerlei vragen en opmerkingen van de woordvoerders in dit debat. Ik stel er bijzonder veel prijs op, dat te doen. Bij voorbeeld op bladzijde 35 kom ik al terecht bij een aantal concrete zaken.

Nogmaals, ik stel er prijs op, in ieder geval de hoofdlijnen van mijn algemeen betoog nu te schetsen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik vind toch...

De **Voorzitter**: Misschien doubleert de staatssecretaris, maar u kunt noteren dat hij hierop terugkomt en dan kunt u daar – en dus niet nu – interrumpen.

Staatssecretaris **De Graaf**: De stelselherziening moet bijdragen aan de ontwikkeling van de economie. Belangrijke aspecten hierbij zijn de relatie tussen sociale zekerheid en arbeidsmarkt, of liever het arbeidsproces. Een belangrijke verbetering in de nieuwe Werkloosheidswet is de relatie die daarin wordt gelegd tussen het arbeidsverleden van een werkloze en de duur van de uitkering. Enerzijds betekent deze differentiatie in uitkeringsduur het tegemoet komen aan de wens, de equivalentiegedachte sterker tot uitdrukking te brengen in de nieuwe verzekering.

## De Graaf

Anderzijds wordt er meer rekening gehouden met de positie die men inneemt op de arbeidsmarkt, waar in het algemeen meer kansen worden geboden aan jongeren dan aan ouderen. Jongeren kunnen bovendien een beroep doen op de arbeidsvoorzieningsmaatregelen, zoals cursuscursussen, scholing, praktijkervaringsplaatsen en zelfs tijdelijke banen, teneinde hun kansen op de arbeidsmarkt en het intreden in het arbeidsproces te vergroten.

Bij de thans heersende onaanvaardbaar hoge werkloosheid moeten wij erkennen, dat de kans op terugkeer in het arbeidsproces vooral voor oudere werklozen soms heel klein is. Er is daarom alle reden voor een betere bescherming van de ouderen. Die wordt gegeven door de langere uitkeringsduur voor oudere werknemers in de nieuwe Werkloosheidswet. Die wordt ook gegeven in de IOW, die van toepassing is op degenen die in of na hun 50ste jaar werkloos worden. Ook bij langdurige werkloosheid blijven zij buiten de bijstand. Zij behoeven daarvoor niet in te teren op het eigen huis. Deze betere rechten voor oudere werknemers wil ik ook zien als een zaak van solidariteit van de jongeren met de ouderen. Ik deel niet de mening van mevrouw Groenman, dat dit in de huidige situatie op de arbeidsmarkt niet zonder meer vanzelf spreekt.

De heren Weijers en Leerling hebben terecht gesproken over de dodelijke doorwerking op de solidariteit, als niet op tijd wordt ingegrepen in ontwikkelingen die het gevolg zijn van een overbelasting van de solidariteit. Ik denk aan het afwentelen van de premiedruk van de hoog oplopende collectieve lasten in het algemeen, die leidt tot een vlucht in het grijze en zwarte geldcircuit, in fraude. Bij dit punt merk ik nog iets op over de afschaffing van de werkloosheidscomponent in de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen.

Hierdoor wordt het verschil in uitkeringsrechten tussen een langdurige werkloze en iemand die gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, verkleind. De voorstellen op dit punt sluiten aan bij de komende wet arbeid gehandicapte werknemers, waarvan het ontwerp onlangs in deze Kamer zonder stemming is aanvaard. De samenhang tussen het sociale zekerheidsbeleid en het belang van terugkeer van en zo mogelijk blijven van uitkeringsgerechtigden op de

arbeidsmarkt, wordt daarmee wederom benaderd.

Ik ben het eens met de uitspraak van de heer Weijers, dat het verstrekken van een werkloosheidsuitkering tevens een herkansing met zich moet brengen. Ik heb al het pakket van maatregelen genoemd, dat mede moet leiden tot een verbetering van de positie van werklozen die weinig kansen hebben op de arbeidsmarkt. Overigens is het noodzakelijk en verantwoord om werkgelegenheid prioriteit te geven boven inkomen. Dat geldt ook ten aanzien van de sociale zekerheid.

Dit brengt mij op het werkgelegenheidsbeleid van het kabinet, waarvan mevrouw Ter Veld heeft gezegd, dat de overheid niets heeft gedaan om de massawerkloosheid te voorkomen. Het is niet moeilijk om die uitspraak te weerleggen. Ik herinner in dit verband aan de passage uit de nota van de toenmalige staatssecretaris mevrouw Dales. Ik citeer: Het gaat er daarbij om door vernieuwing van de sociale zekerheidsuitkeringen de ruimte vrij te maken voor herstel van de werkgelegenheid. Dat herstel van de economie en de werkgelegenheid is niet eenzaak van de overheid alleen.

Het is evenzeer een zaak van werkgevers en werknemers. Dat is een verantwoordelijkheid van ons allen. Eerder in mijn betoog heb ik al gesproken over de herwaardering van het begrip 'verantwoordelijkheid'. Ik heb daarbij op het oog het kernbegrip 'gespreide verantwoordelijkheid'. Dat kernbegrip is ook een leidraad geweest bij de voorbereiding van deze wetsvoorstellen. Het komt op meer dan één manier tot uitdrukking. Ik herinner aan hetgeen ik eerder heb gezegd over de wijze waarop de bijna onbeheersbaar geworden groei van de collectieve lasten, waarvoor het oude stelsel mede verantwoordelijk was, de economie en de werkgelegenheid belemmerde.

Te lang en in te sterke mate hebben wij de betaling van de lasten naar de toekomst verschoven. De snelle groei van de staatsschuld spreekt een duidelijke taal. Het presenteren van de rekening aan een generatie die straks de verantwoordelijkheid moet dragen, is in strijd met wat ik zou willen noemen, een goed en verantwoord rentmeesterschap'. De generatie van nu zal zelf de problemen van dit moment moeten oplossen en niet slechts die problemen doorschuiven naar de toekomst.

Dit alles brengt mij tot de conclusie, dat een beperking van de uitgaven voor de sociale zekerheid mede bijdraagt tot verlaging van het financieringstekort en als gevolg van een verkorting van het bruto/netto-traject, tot lastenverlichting voor de burger, waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het herstel van de economie.

**Mevrouw Brouwer (CPN):** Uitgaven voor de sociale zekerheid zijn voor een groot deel ook uitgaven uit sociale fondsen. Die rekent u toch niet tot staatsuitgaven?

**Staatssecretaris De Graaf:** Dat heb ik niet beweerd. De collectieve lasten zijn niet alleen lasten die via de rijksbegroting tot uitdrukking komen, maar ook via de sociale fondsen.

**Mevrouw Brouwer (CPN):** U had het onder andere over de staatsschuld.

**Staatssecretaris De Graaf:** Onder andere, dus niet alleen. Ik heb ook gesproken over de collectieve uitgaven en het bruto/netto-traject.

**Mevrouw Brouwer (CPN):** Precies. Het is daarom dan ook terecht een onderscheid te maken tussen de uitgaven van de kant van de staat en de uitgaven van de sociale fondsen die steeds meer gevuld worden door premies. Dat is dus toch wel iets anders.

**Staatssecretaris De Graaf:** Ik heb in mijn betoog ook geen andere indruk willen wekken. Ik had het over het totaal van de collectieve lasten en het bruto/netto-traject. In dat traject zijn de elementen verwerkt die u noemt.

**Mevrouw Groen (D'66):** De staatssecretaris heeft een roerend verhaal gehouden over de eigen verantwoordelijkheid. Hij haalde daar de sociale partners nog bij. Gaat hij op dit punt nog door of is zijn algemene verhaal daarmee klaar?

**Staatssecretaris De Graaf:** Ik kom op de sociale partners nog terug.

**Mevrouw Groenman (D'66):** Ik heb daarover namelijk een aantal principiële opmerkingen gemaakt in het kader van de stelselherziening, juist wat betreft die eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners.

**Staatssecretaris De Graaf:** Ik kom daarop nog terug.

Ik wijs nog op een ander aspect. Na samenvoeging van de WW en WWV tot een nieuwe werkloosheidswet zal deze geheel worden gefinancierd door de werkgevers en de

## De Graaf

werknemers. Ook daarin komt de herwaardering van taken en verantwoordelijkheden van de overheid en het bedrijfsleven tot uitdrukking. Die eigen verantwoordelijkheid voor de sociale partners biedt ook ruimte voor de mogelijkheid om bij CAO afspraken te maken over aanvullende uitkeringen boven wettelijk vastgestelde bedragen.

Het kernbegrip 'verantwoordelijkheid' omvat meer aspecten. Ik verwijs alleen maar naar de opmerkingen van de heer Weijers over de confrontatie van rechten en plichten. De nieuwe opzet laat de mogelijkheid, open voor het verwezenlijken van de gedachten die bij voorbeeld leven in het CNV en ook in het CDA om de werknemersverzekeringen over te laten aan de werkgevers en de werknemers samen, dus aan de sociale partners. Ook die mogelijkheid past in de door het kabinet uitgedragen visie van gespreide verantwoordelijkheid, maar vraagt wel een nader doordenken op het punt van wetgeving, uitvoering en financiering. Uiteraard zullen in de discussie de elementen aan de orde komen, die mevrouw Groenman verwijzend naar het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, heeft genoemd.

Ik sluit mij graag aan bij de wens van de fractie van het CDA om ook de mening van andere fracties hierover te horen. Inmiddels hebben enkele fracties hun mening al naar voren gebracht. Ook de heer Wageenaar heeft er in zijn bijdrage op gewezen. Hij heeft naar mijn mening terecht gezegd, dat dit een zaak is die vooral in een volgende kabinetsperiode wezenlijk aan de orde moet komen. Mevrouw Groenman heeft mij gevraagd, wat het kabinet daar nu nog aan doet. Wij doen hier uiteraard niets meer aan. De periode die ons nog rest, is daarvoor zeker te kort. Bovendien deel ik de opvatting van de heer Weijers dat met name de sociale partners zich over deze zaak dienen uit te spreken.

De heer Nijhuis heeft er terecht op gewezen dat wij niet bezig zijn met een herziening van het totale stelsel van sociale zekerheid. De omvang van het werk dat moest worden verzet voor deze voorstellen aan de Kamer konden worden aangeboden, onderstreept de juistheid van de keuze om ons in deze kabinetsperiode te beperken tot twee onderdelen van de sociale verzekering. Zo wordt ook in de memorie van toelichting bij de

nieuwe werkloosheidswet van een stap in een proces gesproken. Ik heb hiermee, mijnheer de Voorzitter, een aantal algemene aspecten van de voorstellen behandeld. Ter afsluiting van deze inleiding, maak ik de balans op.

Het zal u niet verwonderen dat ik tot een positief oordeel kom. Deze voorstellen betekenen een fundamentele stap in de richting van een stelsel dat bestand is tegen een forse crisis en dat beter dan het oude voldoet aan de normen van rechtvaardigheid, solidariteit, verantwoordelijkheid en rentmeesterschap. Met deze voorstellen wordt recht gedaan aan maatschappelijke en economische ontwikkelingen die zich in de afgelopen decennia hebben voltrokken. Ik noem hierbij met name de ontwikkeling van de emancipatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg nog iets over de solidariteit. Het afgeslankte stelsel kan de vergelijking met buurlanden glansrijk doorstaan. Daarbij denk ik vooral aan de hoogte van onze sociale minima. Ik herinner aan hetgeen hierover in de OESO is gezegd. Die solidariteit blijkt ook uit het nog immer aanzienlijke beslag van de budget voor de sociale zekerheid op ons nationaal inkomen, ruim 30%. Wij hebben daar bewust voor gekozen. Maar wij moeten dan ook bereid blijven de prijs daarvoor te betalen. Ik denk dat wij met de herziening van het stelsel van sociale zekerheid een fundament hebben gelegd voor een systeem van inkomensgaranties dat betaalbaar is en blijft. Ik bied zekerheid, ook voor de verdere toekomst.

Ik sluit mij graag aan bij het standpunt van bij voorbeeld de fracties van het CDA en van de SGP dat herziening nodig is, juist om de sociale zekerheid op wat langere termijn overeind te houden, om het stelsel zo stevig te maken dat het tegen een stootje kan en om aan de uitkeringsgerechtigden echte zekerheid te blijven bieden. Met deze fracties ben ik het geheel eens dat deze wijzigingen niet asociaal zijn, maar juist sociaal. Ik ben ervan overtuigd dat de ontwikkelingen in de toekomst dit ook zullen aantonen.

Na deze inleiding zal ik nu eerst enkele algemene vraagstukken behandelen. Daarna zal ik op de meer specifieke onderdelen van de verschillende wetsontwerpen ingaan.

Ik heb reeds gewezen op de constructieve en uitgebreide schriftelijke en mondelinge voorbereiding van dit debat. De opmerkingen van

onder meer mevrouw Ter Veld, mevrouw Groenman en mevrouw Brouwer dat de Kamer zich onvoldoende heeft kunnen voorbereiden, kan ik dan ook niet delen. Ik sluit mij graag aan bij het standpunt van de fractie van de VVD, zoals verwoord door de heer Nijhuis, dat bij alle spoed die was geboden, de zorgvuldigheid bij de voorbereiding niet is aangetast.

De heer Leerling sprak van een zo zorgvuldig mogelijke voorbereiding. Wij zouden weglopen voor onze gezamenlijke politieke verantwoordelijkheid wanneer wij nu niet tot besluitvorming zouden komen, zelfs als dat betekent – de heer Weijers typeerde dat treffend – een verlies op korte termijn, maar met winst als perspectief. Ik zou zelf verder durven gaan: op korte termijn scheppen wij zekerheid en rust voor de uitkeringsgerechtigden; op lange termijn is die zekerheid ook houdbaar en daarmee pas echt zeker.

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Die rust is bedenkelijk, aangezien er net weer nota's van wijzigingen binnen zijn gekomen, zoals die op de AOW, waarvan ik het effect op de rust zeer betwijfel.

Ik wil nog iets zeggen over de zorgvuldigheid van behandeling en de voorbereiding van deze behandeling door de Kamer. Dat de staatssecretaris onze opvatting daarover niet deelt kan ik mij voorstellen, omdat hij de gestencilde stukken zelf altijd al heeft. Deze Kamer heeft echter regelmatig, bijna constant, aan de hand van gestencilde stukken moeten werken, waarbij de mogelijkheid ontbrak om de collega's in de eigen fractie goed te raadplegen. Dat betekende een overbelasting van de repro-afdeling. Zeker de mensen in het land hebben de stukken waarover wij hier spreken voor een deel nog niet gehad.

De laatste nota's van wijzigingen, bij voorbeeld op de nieuwe Werkloosheidswet, na de herdruk van de gewijzigde wet, zijn nog lang niet in het land verspreid. Dat heb ik genoemd als een van de punten van onzorgvuldigheid die het werken in de Kamer zeer heeft bemoeilijkt. Dat de staatssecretaris de stencils had en dat het hem niet heeft belemmerd, daar kan ik inkomen, maar daarmee heeft hij te weinig inzicht in wat het betekent als hij hier vijftig gestencilde exemplaren doet afleveren voor 150 kamerleden kamerleden plus de buitenwacht.

## De Graaf

Staatssecretaris **De Graaf**: Op dit punt zal er altijd wel een verschil in beoordeling blijven tussen mij en mevrouw Ter Veld. Wij zijn nu met de behandeling bezig en ik hoop dat wij die ook kunnen voltooien.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik wil nog iets zeggen over de rust die, naar de staatssecretaris zegt, de uitkeringsgerechtigden nu zullen krijgen. Wij hebben allemaal een kaderbrief gekregen waarin opnieuw een bedrag van 1,2 miljard aan bezuinigingen op de sociale zekerheid is opgevoerd. Wat betekent dat?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik meen mij te herinneren dat de Kamer heeft besloten de volgende week over de kaderbrief te discussiëren.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ongetwijfeld zal daarover een discussie komen, maar u zegt dat er rust komt voor uitkeringsgerechtigden. Er ligt een kaderbrief waarin staat dat voor 1,2 miljard bezuinigd wordt op sociale zekerheid. U zult dat moeten uitleggen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Die kaderbrief behelst meer. Ik denk dat ik in deze discussie niet op de inhoud van die kaderbrief, ook niet op onderdelen daarvan, moet ingaan.

De heer **Poppe** (PvdA): U had het over rust!

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Hoe kunt u nu zeggen dat er rust komt na de stelselherziening, terwijl nu een bezuiniging op de sociale zekerheid van 1,2 miljard wordt aangekondigd? Wat moet dat inhouden? Dat heeft toch iets te maken met de uitkeringen voor 1987? Ik kan mij iets anders niet voorstellen. Waarop wordt dan weer bezuinigd?

Staatssecretaris **De Graaf**: Nogmaals, ik loop niet op die discussie vooruit.

De heer **Poppe** (PvdA): U liep er wel op vooruit. U zei dat er rust komt.

Staatssecretaris **De Graaf**: Heeft de oppositie ook niet gezegd dat het kabinet zo snel mogelijk een aantal maatregelen moest nemen?

De heer **Poppe** (PvdA): Op het gebied van de sociale zekerheid?

Staatssecretaris **De Graaf**: Nee, op het gebied van de ontwikkeling van de collectieve lasten, van het financieringstekort en de overheidsuitgaven. Ik meen mij dat te herinneren. Die brief ligt er nu. Die komt volgende week ter discussie.

Nu is die niet ter discussie. Ik ben nu bezig met de wetsvoorstellen voor de stelselwijziging sociale verzekering.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Er zijn maar twee mogelijkheden. Of u zegt er rust voor uitkeringsgerechtigden, en dat betekent geen verdere bezuinigingen, of u zegt niet dat er rust komt en over die 1,2 miljard wordt nog verder gesproken. Het is een van de twee.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het nodige over deze zaak gezegd.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dit kan echt niet! Dit is echt te gek! Spreekt u namens de regering of spreekt u niet namens de regering? U spreekt namens de regering, anders hoort u hier niet te staan. De regering kan dan niet zeggen dat zij een brief aan de Kamer heeft afgeleverd waarin een aantal voorgenomen bezuinigingen op de sociale zekerheid staan, terwijl zij tegelijkertijd tegen de uitkeringsgerechtigden zegt, dat er rust zal heersen en vooral geen angst. Deze uitspraak dient u op te helderen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik hoop dat u volgende week in deze Kamer in alle rust over deze problematiek voor 1987 kunt discussiëren. Het gaat daarbij niet alleen om de sociale verzekeringen. Het gaat daarbij om alle onderdelen van de uitgaven van het Rijk in collectieve zin die daar ter discussie komen. Laten wij dan nu niet meer onrust veroorzaken dan nodig is.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mag ik een hele concrete vraag stellen? U vult een bedrag van 1,2 miljard in en houdt daarbij rekening met de doorwerking van de stelselherziening voor 1987. U geeft zelf aan dat u voor een deel tegemoetgekomen bent aan de Kamer. Dat betekent dat u kennelijk minder doorwerking van de stelselherziening 1987 hebt dan u had verwacht. Betekent dat bij 1,2 miljard bij voorbeeld een bevrozing van 800 miljoen en 400 miljoen doorwerking van de stelselherziening? U zegt dat door deze stelselherziening minder bezuinigd wordt dan u van plan was, omdat u tegemoetgekomen bent aan de Kamer. Misschien hebt u dan 150 miljoen tekort. Moet u van de minister van Financiën dit bedrag dan elders in de sociale zekerheid bezuinigen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik kan mij voorstellen, dat men

probeert mij uit de tent te lokken om een discussie te voeren die nu niet speelt, maar volgende week. Ik heb daarvoor ook alle waardering. Ik wil hieraan toch niet meedoen, Voorzitter!

De **Voorzitter**: Het is duidelijk dat de Kamer op dit ogenblik onbevredigd is, maar niet verder komt.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! Ik wil één ding rechtzetten. Wij willen de staatssecretaris helemaal niet uit te tent lokken. Wij zijn tevreden met een debat dat volgende week plaatsvindt. Dat hebben wij zelf beslist. Wij vinden alleen dat hij niet staande kan houden, dat er én rust komt én bezuinigingen in de sociale zekerheid.

De **Voorzitter**: Die stelling is duidelijk.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Als deze stelselherziening het parlement passeert, zal daarmee echt wel rust ontstaan ten aanzien van wat er in de toekomst met de sociale zekerheid gebeurt. Dat blijf ik, ondanks alle nu gemaakte opmerkingen, staande houden.

De heer **Nypels** (D'66): Er wordt dus niet meer aan deze wetten gemorrelt op grond van die bezuinigingsvoorstellen van volgende week?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik ga niet in op de discussie die volgende week gevoerd zal worden. Dat zou echt helemaal fout zijn.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is duidelijk!

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat dit duidelijk is, is dan meegenomen, Voorzitter! De heren Nijhuis en Leerling hebben gevraagd naar de haalbaarheid van de invoeringsdatum 1 oktober. Dit hangt van een aantal omstandigheden af. Ik hoop dat wij erin slagen nog met deze Kamer op tijd klaar te komen. Daarmee is het proces niet afgelopen. Daarna moet ook de Eerste Kamer nog over deze zaak discussiëren. Wel hebben wij hier het recht van amendement en aan de overzijde niet. Wij weten dus hoe de herziening eruit zal zien, als wij de zaak hier afronden. Van een onomkeerbaar proces is geen sprake, omdat uiteraard de Eerste Kamer uiteindelijk moet beslissen.

De heer **Willems** (PSP): In hoeverre kan de behandeling in de Eerste Kamer nog serieus worden genomen, als – wat de staatssecretaris heeft aangekondigd – de gehele uitvoeringsoperatie na de behandeling in

## De Graaf

de Tweede Kamer in gang wordt gezet? Het is nog volstrekt onduidelijk, onder welke politieke omstandigheden het debat in de Eerste Kamer zal plaatsvinden. Onder welk kabinet en onder welke nieuwe voorwaarden zal dat debat plaatsvinden?

Ik vind, dat de staatssecretaris ter zake van de ingangsdatum van 1 oktober niet vooruit mag lopen op dat debat en dus ook niet met de uitvoeringsoperatie mag beginnen. Hij wekt dan toch verwachtingen in het land en bij de uitvoeringsorganen en er worden processen in gang gezet, die er wellicht heel anders uit moeten gaan zien, als de Eerste Kamer eenmaal heeft gesproken. Ik vind, dat hij dat naar de Eerste Kamer toe verplicht is. Bij diverse wetsontwerpen heeft de regering in de Eerste Kamer haar neus gestoten. De staatssecretaris zal zich dit moeten aantrekken.

**Staatssecretaris De Graaf:** Mijn ervaring met de Eerste Kamer is, dat zij wetsontwerpen serieus behandelt. Zij zal dat blijven doen. De ingangsdatum is een schatting, bij bepaalde veronderstellingen. Straks zal blijken, wat hiervan waar gemaakt kan worden. Ik kan hierop niet vooruitlopen. Wij hebben een flexibele vorm gevonden voor de invulling van de invoeringsdatum.

Ik denk dat de in uw woorden tot uitdrukking gebrachte zorg niet terecht is. De Eerste Kamer zal overigens er zelf wel voor zorgen dat zij de zaken op een verantwoorde manier behandelt.

**De heer Leerling (PRF):** U houdt vol dat de invoering op 1 oktober kan plaatsvinden. Als de Tweede Kamer vóór de verkiezingen tot afwikkeling van deze voorstellen komt, rijst de vraag of die datum wel reëel is, gelet op de situatie die dan ontstaat. Of meent u dat, als eenmaal het fiat van de Tweede Kamer er is, u met de voorbereidingen kunt beginnen? Dan passeert u toch de Senaat?

**Staatssecretaris De Graaf:** Het is zeker niet de bedoeling om de Senaat te passeren. Ook is het niet juist, te veronderstellen dat er met de voorbereiding van deze werkzaamheden eerst wordt begonnen nadat de Tweede Kamer het debat heeft afgerond. Al op dit moment zijn de uitvoeringsorganen bezig met de nieuwe voorstellen. Men kent de betrokkenheid van de SVR bij de technische en juridische advisering.

Dat proces loopt nu al en zal doorgaan. Echter, de feitelijke invoering kan eerst plaatsvinden nadat de Eerste Kamer besluiten heeft genomen. De vraag, hoe reëel in dit verband 1 oktober is, weet ik niet. Ik ben maar een profeet die brood eet; u weet wat dat betekent.

**De heer Leerling (RPF):** Toch bent u een beetje thuis in dat huis.

**Staatssecretaris De Graaf:** Ja, maar ik kan moeilijk voorspellen hoe lang informatie en formatie zullen duren. Dat hangt van zeer veel verschillende zaken af.

**De heer Willems (PSP):** Doe 'ns een gok!

**Staatssecretaris De Graaf:** Neen, daar heb ik geen behoefte aan.

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Er is nog een wetsvoorstel, dat bij de stelselherziening behoort en dat wij in concept toegezonden hebben gekregen. Ik doel op de premie-aspecten. Ik heb begrepen dat dit wetsvoorstel op hetzelfde moment als de overige wetsvoorstellen zou moeten worden ingevoerd. De conclusie moet zijn dat wij de stelselherzieningsvoorstellen nog niet compleet voor ons hebben. Ik verwijs verder naar de wijziging van de bijzondere landelijke normering en naar de wijziging van de wet toegang ziektekostenverzekeringen.

Ik heb begrepen dat al die stukken tegelijkertijd ingevoerd zouden moeten worden en dat zij dus in feite behoren tot het pakket van stukken betreffende de stelselherziening. Het pakket is dus nu nog niet compleet. De staatssecretaris niet gewoon zeggen dat de zaak per 1 oktober niet kan ingaan, ongeacht verdere ontwikkelingen?

**Staatssecretaris De Graaf:** Dat gaat mij te ver. Het is afhankelijk van de tijd, die informatie en formatie vergen. Ik erken dat mevrouw Ter Veld terecht wijst op wetsvoorstellen, die in dit verband van betekenis zijn, waaronder de wijziging op het terrein van de premieheffing op uitkeringen. Er is inderdaad sprake van een relatie en daarom heb ik ook, op verzoek van de Kamer, het voorontwerp van wet, dat ter advisering aan de SVR is voorgelegd, toegezonden. Die samenhang is er inderdaad. Ik ben geneigd om te zeggen: eerst maar eens afwachten.

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Dat vind ik uitstekend. Hoe langer we wachten, hoe beter het gemeen overleg is.

Echter, als wetsvoorstellen bij de stelselherziening behoren en wij nu die herziening aan de orde hebben zonder dat die voorstellen zijn ingediend, kan nu toch al met zekerheid worden gesteld dat invoering op 1 oktober helemaal niet kan?

**Staatssecretaris De Graaf:** De omschrijving 'behoren bij de stelselherziening' gaat misschien net iets te ver. Als die zaken niet gelijktijdig kunnen worden ingevoerd, zullen bepaalde aanpassingen moeten worden doorgevoerd; dat erken ik.

**Mevrouw Ter Veld** en de heren Nijhuis en Weijers hebben gewezen op het grote belang van goede voorlichting en informatieverstrekking aan degenen, die hierbij het meest zijn betrokken.

**Mijnheer de Voorzitter!** Graag onderstreep ik nogmaals dat ook wij bijzonder veel waarde hechten aan een goede en zorgvuldige voorlichting, die bij deze stelselwijziging zoveel mogelijk rekening houdt met de individuele situatie van de burgers, waarom het hier gaat.

Zoals ik ook heb aangegeven in de laatste stukken, die ik u de vorige week toezond, wordt er met grote inzet gewerkt aan de uitwerking van een concreet informatieplan. Dit geschiedt in goede samenwerking en in goed overleg tussen de voorlichtingsafdeling van ons ministerie, het Voorlichtingscentrum Sociale Verzekering en de voorlichtingsafdelingen van de uitvoeringsorganen.

Alle betrokkenen streven daarbij naar eenduidigheid in de informatie en naar een goede coördinatie tussen de gezamenlijk ontwikkelde voorlichtingsactiviteiten enerzijds en de specifieke, op de eigen cliënten gerichte informatievoorziening van de afzonderlijke uitvoeringsorganen anderzijds.

Door diverse woordvoerders is ook gevraagd naar de marsroute en de invulling van deze voorlichtingscampagne en het informatieplan. Van meet af aan is in persberichten informatie gegeven over de succesvol ingediende adviesaanvragen en ook over de wetsvoorstellen. Daarnaast is vanaf mei 1985 in de vorm van zogenaamde Info's voorlichting gegeven over de hoofdlijnen van de voorstellen. Deze Info's zijn vooral bedoeld als hulpmiddel voor advies- en hulpverlenende instanties bij het beantwoorden van vragen van cliënten. De Info's worden op brede schaal verspreid en niet alleen toegezonden aan de desbetreffende instanties.



## De Graaf

Ook in de radiorubriek Vast en zeker is reeds aandacht besteed aan de verschillende aspecten van de stelselherziening. Dit zal op gezette tijden worden vervolgd. De radioteksten worden in nauwe samenwerking met het Voorlichtingscentrum sociale verzekering samengesteld. De uitgewerkte teksten zijn voor ieder op aanvraag beschikbaar.

Op deze wijze zijn en worden hulpverlenende instanties en burgers reeds tijdens de voorbereiding en de parlementaire behandeling van de stelselherziening op de hoogte gebracht van de voorgestelde regelingen. De aanpassingen in de voorstellen die, gaande deze behandeling, worden aangebracht, worden ook steeds meegenomen in de informatievoorziening.

Uiteraard zal de voorlichtingscampagne over de definitieve wetten en regelingen pas van start kunnen gaan nadat de voorstellen ook door de Eerste Kamer zijn aanvaard. Dit zeg ik met name in antwoord op een concrete vraag van de heer Leerling. Bij die voorlichtingscampagne wordt een grote verscheidenheid aan media en hulpmiddelen ingeschakeld, teneinde de grootst mogelijke zekerheid te verkrijgen dat alle betrokkenen worden geïnformeerd over de nieuwe regelingen.

Reeds eerder, in de nota's naar aanleiding van het eindverslag inzake de nieuwe Werkloosheidswet en de Invoeringswet, gat ik een korte opsomming van de media die bij de campagne worden ingeschakeld.

Een brochure die onder meer gratis beschikbaar zal zijn in bibliotheken en op postkantoren zal worden begeleid door een TV-spot. De genoemde radiorubriek zal aandacht blijven besteden aan de stelselherziening. Daarnaast zal afzonderlijke voorlichting over de definitieve regelingen en de onderdelen daarvan worden verspreid. In nauw overleg en nauwe samenwerking met advies- en hulpverlenende instanties zal worden getracht, de folders in verschillende taalversies te vervaardigen, teneinde ook de anderstalige burgers te kunnen informeren. Deze informatie zal eveneens worden toegezonden aan de speciale radio- en TV-rubrieken voor buitenlanders.

Voor de hulpverlenende instanties zelf zullen speciale informatiebijeenkomsten worden georganiseerd, opdat zij hun cliënten zo goed mogelijk kunnen adviseren en informeren. Uitkeringsgerechtigden

die op het moment van de invoering van het nieuwe stelsel al een uitkering ontvangen, zullen rechtstreeks door de uitkerende instantie worden geïnformeerd over de consequenties voor hen van de invoering van het stelsel.

Met name de heren Weijers en Bosman hebben gevraagd naar een informatielefoon. Ook in de schriftelijke vragen van hun fractie is het netwerk van informatie, waar mensen mondeling dan wel telefonisch terecht kunnen met hun vragen, genoemd. Zoals ik in mijn beantwoording heb vermeld, is reeds enige tijd overleg gaande over een dergelijke telefonische informatieverstrekking. Daarbij is thans duidelijk, dat het Voorlichtingscentrum Sociale Verzekering en de uitvoeringsorganen in principe aan het netwerk zullen meewerken. Bij de uitwerking van deze gedachte is gezamenlijk gekozen voor een aansluiting aan de bestaande, regionaal gespreide, informatiepunten.

Deze keuze betekent een iets andere opzet dan die met betrekking tot de belastingtelefoon, waarnaar enkele woordvoerders hebben verwezen en is ingegeven door de overweging dat de organisatie van de sociale zekerheid wezenlijk verschillend is van die van de belastingdienst. De uitvoeringsorganen zijn zelfstandige instellingen met een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de uitvoering. Bovendien is binnen de sociale zekerheid sprake van een regionalisatie. Er zijn goed toegankelijke kanalen naar het publiek en er bestaan directe contacten met de overige uitvoerders. Het verdient daarom dunkt mij de voorkeur om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de bestaande structuren. Zodoende kunnen cliënten betrekkelijk dicht bij huis specifieke op hun situatie toegespitste informatie krijgen op vragen die zij hebben, te meer omdat, indien nodig, de dossiergegevens direct ook daar beschikbaar zijn. Ik zeg dit mede naar aanleiding van een opmerking van mevrouw Ter Veld.

In alle rond de stelselherziening te geven publieksinformatie, zoals onder meer de voorlichtingsbrochure, Infobladen, radiorubriek, TV-spot, regionale advertenties en de artikelen ten behoeve van de huis-aan-huisbladen, zal op de mogelijkheid van nadere persoonlijke informatie via dit landelijke telefoonnetwerk worden gewezen. Dit sluit volgens mij aan bij het verzoek om een informatiele-

foon dat de heren Weijers en Bosman hebben gedaan.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Informatie over sociale zekerheid is zinnig, want ook het huidige stelsel is ingewikkeld.

In de opsomming van instanties en uitvoeringsorganen heb ik gemist de wijze waarop de gemeenten als medebewindvoerder van een deel van de sociale zekerheid hierbij betrokken worden en ook zijn. Kan de staatssecretaris daarover nog iets zeggen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kan daar uit de losse pols niet zoveel over zeggen. De betrokkenheid van de gemeenten bij de herziene onderdelen van de sociale zekerheid is eigenlijk minimaal. Zij hebben met name te maken met de nieuwe inkomensvoorziening voor oudere werknemers. Ik ben er wel van overtuigd dat ook de gemeenten hierbij betrokken zijn.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Het klopt niet helemaal. Volgens de voorstellen van het kabinet moeten de mensen van 57,5 jaar terug van de gemeenten naar de bedrijfsvereniging. De mensen die ongehuwd samenwonen en niet verstregeld zijn in een economische en andere partnerrelatie, zoals gelijkgesteld aan het huwelijk, krijgen te maken met een andere systematiek. De staatssecretaris noemde zelf al de regeling oudere werknemers. Als hij zo precies kan vertellen hoe het gaat met folders, radiorubrieken, enz. begrijp ik niet dat hij de positie van de gemeenten, waarmee hij in medebewind een deel van de wetgeving uitvoert, niet uit de losse pols kan schetsen. Heb ik gelijk als ik zeg dat de positie van de gemeenten toch veelal vergeten wordt in zijn gehele betoog?

Staatssecretaris **De Graaf**: Geenszins! De gemeenten zijn sowieso betrokken bij de IOW en een aantal veranderingen in het kader van de ABW.

De heer **Weijers** (CDA): Voorzitter! Ik meen gelezen te hebben dat bij het overleg over de voorlichting ook de VNG was betrokken.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kijk nu even naar boven en moet u zeggen dat de VNG bij dit overleg niet betrokken is.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): De VNG zegt zelf van niet!

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat zeg ik ook!

## De Graaf

Overigens wil ik graag in tweede termijn op het hoe en waarom van deze zaak nog wel terugkomen!

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Neemt u dan in de tussentijd even contact met de VNG op?

Mevrouw **Dales** (PvdA): Dan nog even een aanvullende vraag die de staatssecretaris ook later kan beantwoorden. De activiteiten die hij zich voorstelt in de sfeer van de bedrijfsverenigingen moeten nogal wat geld kosten. Hoeveel? En hoeveel daarvan komt aan de gemeenten ten goede, zij het door hen materiaal te verschaffen, zij het door hen in de gelegenheid te stellen zelf materiaal te maken?

Staatssecretaris **De Graaf**: Over de verhouding tussen het rijk en de gemeenten ten opzichte van het Gemeentefonds is een discussie geweest tijdens een mondeling overleg met de Kamer. Dit raakt met name mijn collega Van Amelsvoort.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Dat gaat over iets geheel anders. Het gaat er nu om, de inspanningen, ook in termen van kosten die het departement zich voorstelt te getroosten om de gevolgen van de stelselwijziging ook voor individuele burgers die zich ongerust maken, inzichtelijk te maken. Er worden uitgebreide voorbeelden gegeven ter zake van dat deel van de sociale zekerheid dat door de sociale partners wordt uitgevoerd, maar – zoals mijn collega Ter Veld reeds opmerkte – er wordt niets over de gemeenten gezegd. Ik wil graag dat die voorlichting in termen van geld door u straks wordt toegelicht.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kan nu alleen zeggen dat er geen specifieke geldstroom vanuit het Rijk naar de uitvoeringsorganen gaat voor deze doeleinden. Dat geldt bij mijn weten ook voor de gemeenten. Nogmaals: voor zover het niet de voorlichting is die wij zelf verrichten.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Juist, en dan gaat het over die voorlichting en die kost geld.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja, de uitvoering van de regeling kost ook geld. Er bestaat een financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten met betrekking tot invoering van wetten waar ze bij betrokken zijn. Er wordt niet alleen over nieuwe wetten voorlichting gegeven, maar ook over oude.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Zegt u met andere woorden dat ze geen additionele financiering krijgen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voor dit doel niet via ons een additionele financiering, neen. Dat is een zaak die geregeld is tussen het Rijk en het Gemeentefonds. Tevens is dat een zaak voor mijn collega Van Amelsvoort van Binnenlandse Zaken.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik wil graag een suggestie doen. Als de staatssecretaris hierop in tweede termijn wil terugkomen, vind ik dat te laat. Het is goed als hij nu – en er komt een avondpauze – of morgen probeert, hierop nog eens duidelijk in te gaan. Als er geen overleg is geweest met de VNG dan wil ik graag weten wanneer dat overleg wel plaatsvindt. Gelet op de bestaande onrust is het van belang dat de gemeenten betrokken zijn bij de wijze waarop met de cliënten wordt omgegaan.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik wil dat graag overwegen. Als het mogelijk is tijdens mijn eerste termijn hierop terug te komen, wil ik dat toezeggen.

Over het overgangsrecht voor de uitkeringsgerechtigden die op het moment van inwerkingtreding een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering hebben, komen wij in het kader van de Invoeringswet uitgebreid te spreken. Daar ligt met name het overgangsrecht en daar liggen de vragen die specifiek door mevrouw Ter Veld zijn gesteld.

Ik wil nu een algemene opmerking maken aan het adres van mevrouw Ter Veld. De enige groep waarvan vaststaat dat er sprake is van een aantasting van verworven rechten is de categorie arbeidsongeschikten onder de 35 jaar, voor zover bij de herkeuring sprake is van een resterende verdien capaciteit. Overigens was het uitgangspunt een maximale bescherming te bieden voor lopende gevallen. Zij behouden hun huidige uitkeringsregeling.

Naar aanleiding van de vragen in het eindverslag Invoeringswet hebben wij de consequenties voor lopende gevallen nog eens in detail geïnventariseerd. Deze inventarisatie is in de nota naar aanleiding van het eindverslag Invoeringswet verantwoord. Daarmee is voor enkele kleine groepen alsnog via een tweede nota van wijziging het beginsel van het behoud van de huidige uitkering ook in de wetgeving vastgelegd.

Ik moet stellen dat de uitspraak van mevrouw Ter Veld dat 'bijna

iedere bestaande uitkeringsgerechtigde door de invoering van het nieuwe stelsel in inkomen achteruit gaat' niet in overeenstemming is met de feiten. Een dergelijke uitspraak betreurt ik, omdat deze ten onrechte leidt tot een zeker gevoel van onrust bij de uitkeringsgerechtigden. Ik neem toch aan, dat mevrouw Ter Veld zelf hen dit, met de verkiezingen voor de deur, niet wil aandoen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Wij zullen hierop morgen zeker uitgebreid ingaan. De nota's van wijziging die tussentijds verschenen zijn, geven al duidelijk aan, dat zeer velen door de invoering van het stelsel getroffen kunnen worden. Ik wil nog één duidelijke vraag stellen. De staatssecretaris heeft gezegd, dat de enige groep voor wie het vaststaat die van de mensen onder de 35 in de WAO met een herbeoordeling is. Erkent hij daarmee, dat voor vele andere groepen de mogelijkheid bestaat dat zij kunnen worden getroffen in hun inkomenspositie als gevolg van de stelselherziening?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik wil op dat ene punt nog ingaan, omdat mevrouw Ter Veld het ook nog naar voren heeft gebracht. Dat betreft dan de interim-regeling voor oudere werklozen, WWV versus de IOW.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Maar dat was niet de enige groep die ik bedoelde.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat weet ik wel. Ik heb ook gezegd, dat ik in mijn algemene betoog dit onderwerp meeneem, omdat u het ook heeft aangevoerd. Wij zullen bij de behandeling van de invoeringswet echter uitgebreid op deze problematiek terugkomen. Die problematiek is overigens niet gering. Het is ook niet gemakkelijk om die goed te vatten.

Ook mevrouw Brouwer heeft, mede naar aanleiding van een persbericht van een kritisch centrum dat ons doen en laten in dit Huis nauwkeurig volgt, gesproken over de positie van de oudere WWV-ers in de zogenaamde interimregeling, die zullen overgaan naar de IOW. Ik wil dit nu meenemen, maar het behoort uiteraard bij de invoeringswet.

Ik wil nog eens een duidelijke schets geven van de vooruitzichten van de bedoelde groep WWV-ers, bij overgang naar de IOW. In 1985 is de bedoelde interim-regeling getroffen, de zogenaamde 50-plussers. In deze regeling komen WWV-ers van 50 jaar en ouder terecht, die hun

## De Graaf

maximum-WWV-termijn van twee jaar hebben voltooid. Ik wil uitdrukkelijk stellen dat, als deze interimregeling niet zou zijn ingevoerd, de betrokken WWV-ers in de RWW zouden zijn gekomen.

In dat geval zou na invoering van de stelselherziening voor nieuwe werklozen van 50 jaar en ouder een aanzienlijk gunstiger perspectief ontstaan dan voor degenen die het ongeluk hadden, net voor de stelselherziening werkloos te worden. Het kabinet heeft dit laatste willen voorkomen, met het oog op de op handen zijnde stelselherziening. Ik herinner met name aan de wensen die heel nadrukkelijk door de heer Weijers zijn geformuleerd. De interim-regeling beoogt daarbij een brugfunctie te vervullen voor oudere werklozen tussen het bestaande en het voorgenomen regime.

Met nadruk wil ik erop wijzen, dat op geen enkele wijze een perspectief is geboden, dat de interim-regeling langer dan tot de stelselherziening zou voortduren. Voorts wil ik erop wijzen, dat ook nooit de indruk is gewekt, dat de voorwaarden van de interim-regeling ongewijzigd in een nieuwe regeling, de IOW, zouden worden overgenomen. In die zin betekent de stelselherziening geen wijziging van het inkomensperspectief, dat vanaf het begin aan de betrokken groep uitkeringsgerechtigden is gepresenteerd.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Maar wel een verslechtering!

Staatssecretaris **De Graaf**: Wat gebeurt er nu precies bij de overgang van de interim-regeling WWV naar de IOW? Op 30 september aanstaande – ik ga uit van de invoeringsdatum 30 oktober – zullen zo'n 15.000 personen van de interim-regeling gebruik maken. Zo'n 13.500 daarvan gaan over naar de IOW en merken daarvan materieel niets. Zij blijven immers een uitkering op netto-minimumniveau ontvangen, terwijl ook de uitkeringsinstantie gelijk blijft.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Daar gaat het niet om.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): En de inkomensstoets?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja, mijn verhaal is nog niet af. Ik zei dus, dat van die 15.000, 13.500 er niets van merken.

Voor een klein gedeelte, circa 1500 personen van de uitkeringsge-

rechtigden, treedt wel enig verschil op. Deze groep die een kleine 2% van het totale WWV-bestand uitmaakt, ziet zijn uitkering verminderd door de inkomensstoets in de IOW. Ik erken dat. Dit geldt ten opzichte van de oude situatie.

Ten opzichte van de oude situatie – de situatie die bestond voor de interimregeling – is er voor alle uitkeringsgerechtigden sprake van een gunstiger vooruitzicht. Immers hun vermogen blijft buiten beschouwing. Slechts ten opzichte van de interimregeling treedt voor sommige uitkeringsgerechtigden enige achteruitgang op. Echter – en ik herhaal dit nadrukkelijk, – het vooruitzicht dat dit laatste niet zou gebeuren, is nooit als perspectief geboden. De stelselherziening verandert dat perspectief niet. Op de positie van de lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor uitkeringsgerechtigden van 35 jaar en ouder kom ik verderop in mijn betoog terug als het gaat om de specifieke regelingen daarvoor.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Kan de staatssecretaris een plaats aanwijzen in de behandeling van de interimregeling – waarvan iedereen wist dat die op zou houden – waar gezegd wordt: mensen let wel, het kon straks wel eens wat minder worden. Vindt de staatssecretaris dat dit ook niet nodig was geweest? Is hij van mening, dat een wet die niet van definitieve aard is, die een voorschotje betekent, die mensen wil behoeden voor terugval, wel vanzelfsprekend geacht kan worden achteruit te gaan? Of vindt de staatssecretaris dat, wanneer een dergelijke verbeteringswet op voorhand wordt aangebracht, het dan normaal is dat de burger denkt: dit is mijn perspectief?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Wij hebben alleen steeds gezegd, dat wij de positie van de 50-plussers in de nieuwe wetgeving zouden regelen. Er is nimmer gezegd – dat heb ik zojuist ook in mijn betoog vermeld – dat het precies zo zou gebeuren als in die interimregeling het geval was. Dat was een overgangsvoorziening, die voortvliep op de definitieve invulling van de stelselwijziging.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Ik vroeg of er ooit gezegd was, dat men er rekening mee moest houden dat het wellicht slechter zou kunnen worden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Nee, Voorzitter, ik denk niet dat het in die

woorden gezegd is. Het enige wat gezegd is is, dat wij de regeling voor de vijftig-plussers definitief zouden oplossen in de stelselwijziging.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Zeker, definitief, na de interimwet; een interimwet die gemaakt werd, omdat die verbetering niet wachten kon. En nu zegt u: het kan wel minder.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Het gaat er niet om te zeggen: het kan wel minder. Het gaat erom te zeggen: wat bedoel je en wat wil je qua uitkeringsystematiek, qua niveau, qua duur, qua leeftijd voor mensen in het kader van de werkloosheidswet regelen. Dat vullen wij in en dat hebben wij ook voor de vijftig-plussers ingevuld, meer niet. Wij hebben nooit dat door mevrouw Dales genoemde perspectief geboden. Ik heb aan de door mij genoemde feiten verder niets toe te voegen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): De discussie ging om de vraag of de opmerking van de heer Lubbers terecht was, dat slechts 2% van het aantal uitkeringsgerechtigden naar aanleiding van deze plannen te maken zou krijgen met een verslechtering. Er is een reactie gegeven door het Kritisch Centrum. De staatssecretaris heeft daarop al gereageerd. Ik wil daarover nu een opmerking maken. Voordat er weer een getal als voldongen feit gaat functioneren, wil ik zeggen, dat het aantal van 1500 dat de staatssecretaris nu noemt, nooit te voren vastgesteld kan worden. Er ligt immers een inkomensstoets.

Door deze nieuwe stelselwijziging hebben niet alleen gehuwden maar ook ongehuwden met die inkomensstoets te maken. De staatssecretaris kan niet weten hoeveel mensen – met name samenwonenden – hiermee te maken krijgen. Dat getal van 1500 kan derhalve niet als een voldongen feit genoemd worden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat getal kan wel genoemd worden op basis van een aantal gegevens die bekend zijn met betrekking tot de neveninkomsten, tweeverdieners in de gezinnen, enzovoorts. Ik heb die gegevens niet exact in mijn hoofd. Alle berekeningen die wij echter hebben gemaakt met betrekking tot de kosten van de IOW en andere regelingen zijn gebaseerd op precies dezelfde veronderstellingen als aan deze getallen ten grondslag liggen. Dat zijn statistieken; dat zijn gegevens op basis van hetgeen geregistreerd

## De Graaf

is. Ik mag aannemen dat de betrouwbaarheid van deze uitkomsten goed is. Ik vermoed dat de heer Lubbers op zijn persconferentie, als hij toen sprak over dezelfde categorie, terecht hetzelfde percentage heeft genoemd als ik nu noem, namelijk die 2% van het totale WWV-bestand.

Als dat de door hem genoemde gegevens zijn, corresponderen deze helemaal – en dat is ook wel begrijpelijk – met het getal dat ik u noemde.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dan moet ik u toch teleurstellen, want de heer Lubbers had het slechts over de groep arbeidsongeschikten beneden de 35 jaar die hiermee te maken kregen. De reactie daarop was dat er andere groepen zijn. Er is namelijk ook de groep die nu overgaat in de IOW. Nu zegt u dat het hier nog eens 1500 mensen betreft. Dat zijn er dus al 1500 extra. Daar is mijn reactie op: dat getal van 1500 kunt u niet hard maken, want u kent de gegevens niet van de mensen die samenwonen. U weet dus niet hoeveel mensen er te maken krijgen met deze inkomens-toets. Uw verhaal geeft ook aan dat het om schattingen gaat. Het gaat verder helemaal niet om feitelijke gegevens.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat geldt toch niet alleen voor dit onderwerp? Dat geldt toch voor alle schattingen met betrekking tot de uitgaven voor de IOW? De IOW is een regeling – anders dan de bijstandswet – waarbij geen vermogenstoets, maar wel een inkomensstoets plaatsvindt. Dat is dus precies hetzelfde als wat voor die hele wet geldt. Dan geldt het toch ook voor een onderdeelje van die wet?

Op dit ene concrete punt dat ik er nu heb uitgelicht, omdat het met name door mevrouw Brouwer aan de orde is gesteld in het algemene debat, en op andere onderdelen kom ik nog uitvoerig terug. Dat geldt ook voor de mensen beneden de 35 jaar en de invoeringswet, etc.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! Laten wij dit punt dan afsluiten. Het kan gaan om 1500, 3000 of 5000 mensen. Wij weten het niet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Het zijn er 1500 volgens de berekeningen die wij hanteren. Voor dit onderdeel en voor alle andere onderdelen hanteren wij dezelfde berekeningen.

Voorzitter! Ik kom nu bij de uitvoeringsorganisatie. Door onder anderen de heren Bosman, Weijers en Nijhuis is terecht gewezen op het belang van een goede organisatie van de uitvoering. Zij betrekken daarbij tevens de uitvoeringsorganisatie van aanpalende beleidsterreinen, met name dat van de arbeidsvoorziening. In dat verband vragen zij naar de visie van het kabinet op de toekomstige uitvoeringsorganisatie en naar de stappen die het kabinet in die richting zet.

Mijnheer de Voorzitter! Wij onderschrijven volledig de wenselijkheid van herziening van de organisatie van de uitvoering en nadere afstemming daarvan op de verschillende beleidsterreinen. Wat de totstandkoming daarvan betreft, hebben wij de Kamer al eerder meegedeeld dat het kabinet heeft afgezien van een regionalisatie van de gehele uitvoering van de sociale verzekering in één keer. Gekozen is voor een fasegewijze aanpak, waarbij voorrang wordt gegeven aan de reorganisatie aan de top: de Sociale Verzekeringsraad. Gekozen is dus voor die fasegewijze aanpak.

Daarbij is onder andere aan de orde de verdeling van de bevoegdheden tussen de Sociale Verzekeringsraad, de uitvoeringsorganen en de minister. Verderop in mijn betoog kom ik nog te spreken over de verdeling van de bevoegdheden in het kader van de huidige wetsvoorstellen. Daar heeft de heer Weijers ook nadrukkelijk naar gevraagd. Daarbij zal ik dan ook ingaan op de door de heer Weijers aangehaalde brief van prof. De Jong, voorzitter van de Sociale Verzekeringsraad.

In de tweede fase zal de reorganisatie van de uitvoering aan de voet ter hand worden genomen. De voltooiing van de eerste fase begint thans in zicht te komen. Het kabinet acht het nog steeds mogelijk om voor het verstrijken van deze kabinetsperiode de Sociale Verzekeringsraad om advies te vragen over het concept van de nieuwe organisatie wet sociale verzekeringen. De tweede fase zal haar beslag moeten krijgen – ik ben het op dit punt met de heer Nijhuis eens – in een volgende, misschien dé volgende, kabinetsperiode.

De heer **Nijhuis** (VVD): Ik zei: dé volgende kabinetsperiode!

Staatssecretaris **De Graaf**: Die garantie durf ik niet te geven. Gelet op de advisering tot nu toe over deze

zaak durf ik niet op voorhand mijn hand daarvoor in het vuur te steken!

In die fase zal de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het sociale-zekerheidsbeleid een belangrijk vertrekpunt zijn. Thans kan daarover al worden opgemerkt dat zowel bij de uitvoeringsorganisatie van het arbeidsvoorzieningsbeleid als bij de uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid regionalisering een belangrijk element is. Echter, aangezien zowel de sociale zekerheid als de arbeidsvoorziening belangrijke sectorale aspecten kent, is regionalisering evenwel niet het enige organisatieprincipe. Wij achten het van belang dat beide organisaties zich volgens dezelfde principes ontwikkelen. Wat de uitwerking betreft, zijn verschillende modaliteiten denkbaar. Daarover zijn wij echter nog niet uitgedacht. Op de relatie tussen de GMD en het GAB kom ik verderop in mijn betoog terug.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit het algemene gedeelte van mijn betoog af met een korte beoordeling van met name de algemene inbreng van mevrouw Ter Veld in eerste termijn. De hoofdlijn van de nieuwe werkloosheidswet wordt door haar in feite aanvaard. Zo wordt bij voorbeeld de introductie van de arbeidsverledeneis aanvaard. De door ons gestelde drie uit vijf eis wordt immers slechts afgezwakt tot een twee uit vijf eis. Ik zie dat mevrouw Ter Veld wil interrumperen, maar ik wil graag mijn betoog afmaken. Ik ben nog maar net begonnen. Ik vindt het schitterend om wat te stoeien, maar ik wil graag mijn verhaal houden.

Hiermee wordt dus een zekere koppeling tussen arbeidsverleden en duur van de uitkering onderschreven. Mevrouw Brouwer wees daar terecht op in de richting van de PvdA. Overigens wordt, misschien vooralsnog, gekozen voor een koppeling tussen leeftijd en duur van de uitkering. De door de PvdA voorgestelde invulling leidt evenwel tot een aanzienlijk langere uitkeringsduur. De opstelling van de PvdA ten aanzien van de nieuwe werkloosheidswet kan worden samengevat als meer van hetzelfde, met alle financiële consequenties van dien. Ik kom hier nog op terug.

Met betrekking tot de voorgestelde wijziging van de arbeidsongeschiktheidswetten heeft mevrouw Ter Veld de noodzaak tot preventie van arbeidsongeschiktheid benadrukt. Ik ben het op dat punt geheel met haar eens. De invoering van de arbeidsom-

## De Graaf

standighedenwet kan hiertoe een bijdrage leveren. Voorts benadrukt zij de noodzaak om te komen tot een goede of reïntegratie gerichte begeleiding van gedeeltelijk arbeidsongeschikten.

Ook op dit punt ben ik het met haar eens. Dit blijkt onder andere uit de recent in de Kamer aanvaarde Wet arbeid gehandicapte werknemers. In de heden aangeboden nota van wijziging bij het nu voorliggende wetsvoorstel tot wijziging van de arbeidsongeschiktheidswetten heb ik nog een ander reïntegratie-instrument opgenomen, namelijk het zogenaamde opstapje. Dit is ook sterk aanbevolen door de heer Wagenaar. Oneens zijn mevrouw Ter Veld en ik het echter over de noodzaak om te komen tot afschaffing van de verdiscontering. Ik vraag mij echter af of wij het volstrekt oneens zijn. Ik heb nauwkeurig naar mevrouw Ter Veld geluisterd toen zij nader inging op het door de heren Bosman en Nijhuis bepleite opstapje. Zij noemde dit opstapje een zeer zinnig instrument om te komen tot herinschakeling van arbeidsongeschikten, wanneer – ik citeer haar nu letterlijk – met een administratieve termijnstelling en met een andere uitvoeringspraktijk de verdiscontering anders benaderd zou worden. Ik leid hieruit af dat ook in de ogen van de PvdA de huidige uitvoeringspraktijk in de arbeidsongeschiktheidswetten op dit punt aanpassing behoeft. Ik zou de opstelling van de Partij van de Arbeid met betrekking tot de verdiscontering willen samenvatten met minder hetzelfde.

Mijnheer de Voorzitter! Al met al kan de PvdA-fractie de kabinetsvoorstellen op hoofdlijnen wel volgen, zij het dat zij op allerlei punten weer extra geld wil uitgeven. Mevrouw Groenman heeft daar in haar bijdrage terecht ook op geattendeerd.

Ik noem enkele hoofdpunten uit het betoog van mevrouw Ter Veld. In de eerste plaats een verhoging van het uitkeringsniveau van 70 naar 75%. De kosten hiervoor bedragen 1,2 miljard. In de tweede plaats een verlenging van de duur van de werkloosheidsuitkering. De kosten hiervoor zijn 1,3 miljard. In de derde plaats een verzachting van de arbeidsverledeneis. De kosten zijn 0,1 miljard. Te zamen belopen deze wensen – ik maak het verhaal nog even af; als de Voorzitter het goed vindt, kan mevrouw Ter Veld er dan op reageren – 2,6 miljard gulden.

Tel ik daarbij nog de kosten van de lange lijst van andere verlangens die door de fractie van de Partij van de Arbeid tijdens dit debat zijn geuit, dan kom ik op een bedrag van 3,1 mld. aan extra uitgaven. Voor alle volledigheid hebben wij bij deze onderbouwing tevens een financiële raming gegeven van verdere PvdA-wensen op het terrein van de sociale zekerheid, zoals deze in het verkiezingsprogramma van deze partij zijn vermeld. Het gaat daarbij om een bedrag van 0,6 mld., zodat het geheel van financiële wensen van de zijde van de fractie van de Partij van de Arbeid in feite neerkomt op een totaalbedrag van 3,7 mld.

Met de vandaag ingediende nota's van wijziging zijn wij de Kamer voor een bedrag van in totaal 0,6 mld. tegemoet gekomen. Daarmee zijn wij naar mijn mening wel de grenzen genaderd van wat nog een verantwoord financieel beleid in de sociale zekerheidssector kan worden genoemd. Ik vind dan ook dat de wensen van de fractie van de Partij van de Arbeid om de ombuigingen met 3,7 mld. te verminderen – dat wil zeggen: 3,1 mld. meer dan wij nu voorstellen – ver heenschieten over de grenzen van een verantwoord financieel beleid.

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Kan de staatssecretaris bevestigen dat met de uitgaven die hij hier breuduit als extra uitgaven schildert, de Partij van de Arbeid in feite nog steeds bezuinigt ten opzichte van het huidige stelsel? Wij doen dus in feite wat Lubbers afgelopen zomer meedeelde: het gaat niet om bezuinigingen, maar om een beter stelsel. Wil de staatssecretaris verder toelichten hoe bij een uitkering meer van hetzelfde, meer geld, slecht kan zijn voor de mensen die de kruideniersrekening nog moeten betalen?

Staatssecretaris De Graaf: Die stelling heb ik niet verkondigd. Hoe komt u daar bij? U moet het beleid dat wij voeren zien in de totale context van het sociaal-economisch en financieel beleid van het kabinet. Daarbij hoort ook het weer gezond maken van de economie, dat ook van uitermate groot belang is voor de mensen.

Ik heb de cijfers afgezet tegen de cijfers in alle kolommen van onze wetgeving, waarover wij nu discussiëren en niet tegen het huidige stelsel in de volle omvang. Dit is waar wij mee te maken hebben. Dan zijn de verschillen zo groot zoals ik zoëven onder woorden bracht.

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Met andere woorden: u bezuinigt 3 mld. en wij bezuinigen niet ten opzichte van het huidige stelsel.

Staatssecretaris De Graaf: Ten opzichte van wat wij nu voorstellen en wat wij graag geregeld willen zien, slaat u inderdaad een gat van 3,1 mld.

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Dus u bezuinigt 3 mld. en de Partij van de Arbeid blijft op het huidige uitgaven-niveau zitten, structureel berekend.

Staatssecretaris De Graaf: U blijft gewoon 3,1 mld. ten achter...

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Bij uw bezuinigingen van ruim 3 mld. Klopt.

Staatssecretaris De Graaf: ik heb toch ook niets anders beweerd?

Over de motieven van de fractie van de Partij van de Arbeid om deze extra bedragen uit te geven – extra in de zojuist door mij geformuleerde zin – heeft mevrouw Ter Veld uitgebreid gesproken. Over de wijze waarop deze uitgaven uiteindelijk betaald moeten worden, heeft zij evenwel in haar betoog met geen woord gerept. Ook in de financiële paragraaf van het PvdA-programma wordt niet duidelijk, hoe de 3,1 mld. extra uitgaven kunnen worden gefinancierd.

In deze paragraaf wordt alleen gesproken over middelen waarbij een dergelijke financiering mogelijk lijkt. Of het ook mogelijk is, wordt niet verteld. Voorts wordt geconstateerd dat als de werkloosheid maar flink daalt of als er voldoende groei aanwezig is, er ruimte ontstaat om de uitkeringen te verhogen tot 75%. Kortom: alleen als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan is een eventuele financiering mogelijk. Dat 'eventuele' slaat eigenlijk alleen maar op die 75%.

Ik kan dan ook niet anders dan constateren dat een concrete financiering van de extra uitgaven ten bedrage van 3,1 mld. in het programma van de Partij van de Arbeid ontbreekt. De kans dat bij uitvoering van dat programma de belasting en de premies uiteindelijk 3,1 mld. hoger uitvallen, is dus bijzonder groot. Uitgaande van ongeveer 5,5 miljoen huishoudens in ons land, is dit een rekening die per gezin jaarlijks al gauw zo'n f 550 bedraagt. Maar dat verhaal vertelt mevrouw Ter Veld er niet bij.

Mevrouw Ter Veld (PvdA): Mijnheer de Voorzitter, denkt u dat het verstandig is nu een debat te voeren over de werkelijkheid van verkiezingsprogramma's?

## De Graaf

ma's of adviseert u daarover te praten bij de bespreking van de kaderbrief of in de tweede termijn?

De **Voorzitter**: Ik heb de indruk dat de opmerking van de staatssecretaris zo fundamenteel is, dat u er beter in tweede termijn op terug kan komen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Als het echt fundamenteel is, moet het nu gebeuren.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik herhaal dat mevrouw Ter Veld dat verhaal er niet bij vertelt.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dat vertel ik er wel bij. Ik heb u zelfs verweten dat u de premies verlaagt om mensen een voordeel te geven over de ruggen van degenen met een uitkering. Ik geef niet extra uit. U *vermindert een bedrag van plusminus 3 mld.* op de uitkeringen van mensen die toch al buiten de arbeidswereld staan. Zij hebben vaak een inkomen dat op het minimumniveau ligt. Wij geven in ons verkiezingsprogramma aan op welke wijze wij de handhaving van het huidige niveau kunnen waarmaken. Inderdaad, daarbij gaan wij uit van een aantal vooronderstellingen die dezelfde zijn als van het CDA.....

De **Voorzitter**: Mevrouw Ter Veld, heeft u mij nu om een advies gevraagd of niet?

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ja.

De **Voorzitter**: Houdt u zich daar dan aan.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): U heeft gezegd dat de opmerking van de staatssecretaris fundamenteel is. Daarom moeten wij er nu over spreken.

De **Voorzitter**: Nee, straks. Dit duurt veel te lang.

Staatssecretaris **De Graaf**: Nogmaals, mevrouw Ter Veld vertelt het verhaal dat hierop betrekking heeft er niet bij. Ik neem aan dat zij dat ook niet nodig vindt. Uit haar woorden heb ik begrepen dat zij hierbij geen enkel probleem verwacht. De Nederlandse samenleving, zo sprak zij in eerste termijn, is kennelijk bereid de lasten van de sociale zekerheid te dragen. De bereidheid daartoe, verklaart mevrouw Ter Veld uit het feit dat zij nooit heeft gehoord van een actiegroep die tegen het dragen van sociale lasten is. Ofschoon ik alle waardering heb voor de kunde en de capaciteiten van mevrouw Ter

Veld, heb ik dit deel van haar betoog met enige verbazing aangehoord.

Is mevrouw Ter Veld dan echt geheel onbekend met de sterke toeneming van het grijze en zwarte circuit, waarbinnen wordt getracht voor miljarden guldens aan sociale premies te ontduiken? Ik wil niet zeggen dat dit een actiegroep is. Daarvoor vind ik de motieven te verwerpelijk. Ik mag echter op zijn minst aannemen dat mevrouw Ter Veld dit niet zal zijn ontgaan.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Herinnert de staatssecretaris zich het aanbod van de Federatie Nederlandse Vakbeweging en het CNV om premies te verhogen om het stelsel op een hoger niveau betaalbaar te houden?

De heer **Nijhuis** (VVD): Nadat die eerst moesten worden verlaagd om de arbeidstijdverkorting te realiseren!

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik herinner mij dat verhaal heel goed. Het betreft één van de wezenlijke punten van verschil over het geloof in het hanteren van instrumenten om de economie weer gezond te maken. Dit kabinet heeft bewust die andere weg gekozen, juist ook op grond van de motieven die ik zoëven noemde. Ik herinner mij dat best. Dat zijn essentiële onderdelen van het beleid dat wij hebben gevoerd.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dus om het grijze of zwarte circuit te bestrijden pakt u de uitkeringsgerechtigden. Ga dan eens een keer goed aan achter de mensen die de premies niet afdragen! Kijk dan waar zwart werk wordt aangeboden! Kijk dan waar premies door middel van malafide faillissementen worden onthouden aan de sociale fondsen!

Staatssecretaris **De Graaf**: Alsof er op dat gebied niets gebeurt. Kom nou! Wij hebben heel wat gedaan, ook op het gebied van wetgeving. Ik noem de wet ketenaansprakelijkheid.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Van mevrouw Dales.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Nu wil ik wel even iets zeggen, Zoëven werd mij van alles in de schoenen geschoven. Ik heb de wet ketenaansprakelijkheid niet gemaakt. Ik heb wel de blokkade opgeheven en de wet in werking gesteld. Bedankt voor de gelegenheid!

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb u al in zoveel opzichten geprezen. Ik heb er dan ook geen enkele moeite mee u in dit opzicht te prijzen. Er

wordt nu alleen gedaan alsof er niets gebeurt in dit kader. Wij hebben ook nog een wet waarin de aansprakelijkheid van bestuurders en rechtspersonen is geregeld. Wij zijn bezig met andere wetten die er stuk voor stuk op gericht zijn om dat grote misbruik te bestrijden. Het is niet zo dat wij daar niets aan doen en dat er nooit eerder iets aan is gedaan.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Maar u ziet geen verband tussen de verlaging van de uitkeringen en de toename van het grijze circuit?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik meen dat ik over deze zaak voldoende heb gezegd.

Maar ook in het officiële circuit is de bereidheid tot het dragen van hogere premies duidelijk minder dan mevrouw Ter Veld suggereert. In de jaren zestig en vooral in de jaren zeventig is er duidelijk actie gevoerd voor hogere lonen. Daardoor moesten de hogere sociale premies op de winstinkomens worden afgewenteld. De heer Nijhuis noemde in dit verband enkele cijfers die ik graag nog even aanhaal.

In de periode van 1960 tot 1983 zijn de overdrachtsinkomens – zeg de sociale uitkeringen – van 12% tot 26% van het nationaal inkomen gestegen.

Daartegenover staat een daling van het winstinkomen van 27% naar 13% van het nationaal inkomen. Juist de daling van het winstinkomen bedrijfsleven is een van de belangrijkste oorzaken geweest van de hoge werkloosheid. Het is één van de drie sporen van het kabinetsbeleid geweest, om door een versterking van het bedrijfsleven ook via het verkrijgen van lagere premies, de werkgelegenheid te verbeteren en de werkloosheid te verminderen. De jongste ontwikkelingen geven aan dat dit beleid inderdaad vruchten begint af te werpen.

De economie trekt aan, het bedrijfsleven groeit weer en de werkloosheid is gaan dalen. Om juist nu weer de premies fors te verhogen is naar mijn mening een politiek die opnieuw een vliegwieleffect kan oproepen en daardoor tot extra werkloosheid kan leiden. Dit geldt te meer omdat op deze wijze tevens de loonruimte voor arbeidsduurverkortingen belangrijk wordt verminderd. Hoe mevrouw Ter Veld dit allemaal wil rijmen met een actief volumebeleid, is mij niet geheel duidelijk.

## De Graaf

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voorzitter! Mag ik de staatssecretaris eraan herinneren dat hij zelf 3% premiestijging heeft bewerkstelligd bij de terugtrekking van de rijksbijdrage. Deze stijging is volledig ten laste gekomen van de werkenden. Als het om premiestijgingen gaat, kan de staatssecretaris er ook wat van!

Staatssecretaris **De Graaf**: Over het verhaal over de premiestijging, zal ik nog een aantal opmerkingen maken.

De heer **Wöltgens** (PvdA): Waar hebben wij het dan tot nu toe over gehad?

Staatssecretaris **De Graaf**: U heeft het goed begrepen!

Mijnheer de Voorzitter! Net als ieder ander onderdeel van onze maatschappij, is ook ons stelsel van sociale zekerheid aan bepaalde financiële grenzen gebonden. Wie dat niet erkent of er geen rekening mee houdt, belooft meer dan hij of zij kan geven. Aan het geven van dit soort beloften doet het kabinet niet mee. Ook in het zicht van de verkiezingen stellen wij duidelijk waar onze grenzen liggen, zelfs als dit betekent dat voor bepaalde toekomstige groepen uitkeringsgerechtigden, hun uitkering lager wordt. Let wel: voor toekomstige uitkeringsgerechtigden. Nagenoeg alle lopende gevallen behouden hun uitkering.

Mevrouw **Ter Veld** noemde het voornemen uitkeringsrechten aan te passen een historisch moment. Het zou de eerste keer zijn dat in Nederland als gevolg van de sterke aanhang tot algemene bezuinigingen de uitkeringen zijn verlaagd. Ik weet niet wie mevrouw **Ter Veld** op dit idee heeft gebracht, maar het zal zeker geen historicus zijn geweest. Die had haar immers verteld dat al in 1976 in de eerste nota van het kabinet-Den Uyl een verlaging van de WAO-uitkeringen van 80% naar 75% was voorzien voor nieuwe gevallen. Dit was de eerste keer dat in een algemeen bezuinigingsvoorstel van een kabinet een verlaging van een uitkering is voorgesteld.

De tweede keer dat dit gebeurde was op 9 april 1982. De toenmalige minister-president Van Agt stuurde destijds een brief aan de Kamer, waarin een aantal algemene bezuinigingsvoorstellen voor 1983 stonden. Daarbij was ook een voorstel om een glijdende schaal voor uitkeringen vanaf het modale inkomen in te voeren. Ik neem aan dat ik mevrouw

**Ter Veld** er nauwelijks aan hoeft te herinneren dat de heer Den Uyl de toenmalige minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid was, terwijl mevrouw **Dales** het staatssecretarisschap van sociale zekerheid vervulde.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats haalt de staatssecretaris een citaat uit het rapport van de commissie-Van Rhijn aan.

In de tweede plaats zijn de WAO-uitkeringen in 1976 niet naar 75% verlaagd, zoals in de 1%-nota werd voorgesteld.

In de derde plaats was er op het moment van het eerste kabinet Den Uyl nog geen sprake van de vereveningsbijdrage als ruil voor de solidariteit van de koppelingshandhaving en waren dus de uitkeringen netto vele malen hoger dan bij 80% bruto met premieheffing.

In de vierde plaats zijn de voorstellen van het kabinet Van Agt voor de glijdende schaal van 1982 voor het jaar 1983 door de Kamer afgewezen.

U hebt inderdaad de historische momenten gemaakt waarop u, onder de druk van bezuinigingen, regelmatig, bijna bij voortduring, de uitkeringspercentages hebt verlaagd, zowel via aantasting van de bepalingen voor de kortingen op het minimumdagloon als door middel van de verlagingen. Zelfs daar waar u het dubbel hebt gedaan, hebt u het nog niet eens gecorrigeerd. U – en daarvoor mag ik u wellicht zelfs prijzen – bent de historische figuur die datgene heeft gedaan wat in de Nederlandse sociale zekerheid nog nooit eerder is voorgekomen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb niet gezegd dat de verlaging van 5% gerealiseerd is. Dat is juist.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is een niet onbelangrijk feit.

Staatssecretaris **De Graaf**: Maar ik mag toch aannemen dat als een kabinet, waarvan de heer Den Uyl minister-president is: in juni 1976 een nota maakt waarin een beleid wordt ontwikkeld waar dat in staat, het dan toch op zijn minst de bedoeling heeft dat te gaan doen. Nu kan mevrouw **Ter Veld** wel proberen er onderuit te komen ...

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dat kan ik niet alleen proberen. Citeert u nu eens letterlijk waar dat in die 1%-nota staat.

Staatssecretaris **De Graaf**: Die heb ik niet bij me.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik wel, ik zal haar wel halen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Die komt straks.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dan denk ik dat ik dit verhaal nog maar even probeer af te maken, want ik heb het gevoel dat het niet onbelangrijk is.

In tegenstelling tot de fractie van de Partij van de Arbeid hebben wij wel duidelijk aangegeven hoe wij het toekomstig stelsel van sociale zekerheid denken te kunnen financieren. Naar het oordeel van mevrouw **Ter Veld** hebben wij echter bij deze financiering voornamelijk gekeken naar de wijze waarop het financieringstekort kan worden teruggebracht. Vooral de overheveling van WWV-lasten naar de nieuwe Werkloosheidswet, om zodoende het aandeel van de overheid in de financiering van de werkloosheidslasten te beperken, wordt ons in dit verband door mevrouw **Ter Veld** verweten.

De beperking van het overheidsaandeel is echter noodzakelijk, omdat anders de overheid vrijwel alle werkloosheidslasten zou dragen. Ik wijs erop dat in 1970 de overheid nog slechts 30% van de werkloosheidslasten financierde, terwijl, zonder de beperking uit onze voorstellen, het overheidsaandeel nu meer dan 80% zou gaan bedragen. Al eerder zijn er voorstellen gedaan om het aandeel van de overheid weer tot redelijke proporties terug te brengen.

Ik herinner, bij voorbeeld, aan de adviesaanvraag van 20 april 1982 van de toenmalige bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Den Uyl en mevrouw **Dales**. Daarin werd voorgesteld om door een beëindiging van de rijksbijdrage in de WW-premie het overheidsaandeel in de financiering van de werkloosheidslasten terug te brengen naar 55%. Aangezien met onze voorstellen het uiteindelijke overheidsaandeel zelfs nog iets hoger komt te liggen, namelijk op 63%, kan ons toch moeilijk van de zijde van de fractie van de Partij van de Arbeid worden verweten dat wij bij de verdeling van de werkloosheidslasten alleen naar het financieringsstekort hebben gekeken.

Dat dit verwijt temeer onjuist is kan verder uit de memorie van toelichting op de Werkloosheidswet worden opgemaakt. Daaruit blijkt immers dat slechts 30% van het totale besparingsbedrag ten goede komt aan het financieringsstekort. Het

## De Graaf

grootste gedeelte, bijna de helft van het besparingsbedrag, leidt in onze voorstellen tot een daling van de werknemerspremies. Het zijn derhalve vooral de werknemers die het meest profiteren van de lagere sociale lasten die door de stelselherziening optreden en niet de overheid. Van enige fixatie op het financieringstekort is derhalve in de stelselherziening geen sprake.

Zoals ik al tijdens haar betoog even opmerkte, heeft mevrouw Ter Veld in eerste termijn een aantal tegenstrijdige uitspraken gedaan over de aanwending van de overschotten, die in de sociale fondsen in 1986 als gevolg van de latere invoering van de stelselherziening in 1986 zijn ontstaan. Enerzijds pleit zij voor een aanwending van de overschotten van de premieverlaging in relatie tot een beleid, gericht op arbeidsduurverkorting en een daarmee samenhangend verminderd volume in de sociale zekerheid. Anderzijds heeft zij het over twee keer betalen voor sociale uitkeringen, eerst via premiebetaling en later nog eens via de overheveling van lasten van de rijksbegroting naar de fondsen. Ik heb uitspraken uit haar mond opgetekend, dat deze regering de individuele lastendruk te sterk laat rusten op mensen met lage en middeninkomens.

Naar mijn mening haalt mevrouw Ter Veld een aantal zaken door elkaar. Het kabinet was aanvankelijk voornemens de stelselherziening per 1 mei van dit jaar in te voeren en heeft verleden jaar, hierop vooruitlopend de premies voor de sociale verzekeringen aangepast aan de in 1986 te verwachten ontwikkelingen. Enkele premies gingen omlaag en andere gingen omhoog, onder andere die van de werkloosheidsverzekering als gevolg van de lastenoverheveling van rijk naar fondsen. Nu de stelselherziening pas in oktober 1986 zal worden ingevoerd, is met name in het AWF een fors overschot te verwachten.

Zoals in de onlangs aan de Tweede Kamer gestuurde brief over het budgettaire kader voor 1987 is aangegeven, is het kabinet van plan dit overschot in 1987 aan te wenden voor premieverlaging. Dit betekent premieverlichting voor degenen die de premie hebben opgebracht. Daarmee wordt dus tweemaal betaling juist voorkomen en wordt in 1987 tevens een bijdrage geleverd aan lastenverlichting voor met name de laagste en middeninkomens.

Tegenover deze eenmalige operatie staat echter de structurele kant van de zaak: de betaalbaarheid van onze sociale zekerheid op lange termijn. Juist met het oog daarop zijn tijdelijke beleidsbijstellingen noodzakelijk. Dat met deze bijstellingen het aantal mensen met een minimumuitkering zou oplopen van 84% naar 96% van het totaal aantal uitkeringsgerechtigden, zoals mevrouw Beckers in de financiële nota sociale zekerheid dacht te hebben gelezen, is evenwel niet juist. In de eerste plaats hebben deze gegevens betrekking op alle uitkeringsgerechtigden, terwijl de voorstellen met name van toepassing zijn op de loondervingsregelingen. Het aantal minimum-uitkeringsgerechtigden in deze loondervingsregelingen bedraagt 22% op dit moment, hetgeen bij de doorvoering van de stelselherziening kan oplopen tot 27%. De toename is derhalve veel geringer dan mevrouw Beckers veronderstelt.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Ik had het niet gelezen; dat heb ik ook niet gezegd. Ik had een schatting gemaakt. Op welk percentage minimum-uitkeringen op het totale aantal uitkeringen komt de staatssecretaris?

Staatssecretaris De Graaf: Het gaat van 84% naar 96%. Het lijkt mij redelijk, dat een vergelijking wordt gemaakt met de loongelateerde uitkeringen. Vele uitkeringen hebben het minimumniveau: de volksverzekeringen, bijstandsuitkeringen en dergelijke.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): U bedoelt: aan de AOW kunt u niet doen?

Staatssecretaris De Graaf: Het ging mij om de loondervingsregelingen. Het aantal minimumuitkeringsgerechtigden bedraagt op dit moment 22% in het kader van die loondervingsregelingen. Na de doorvoering van de stelselherziening kan dit oplopen tot 27%.

Mevrouw Becker-de Bruijn (PPR): Als je tot je door laat dringen, dat straks 96% van alle uitkeringen in Nederland een minimumuitkering is ..... dat is toch wel iets om over na te denken.

Staatssecretaris De Graaf: Ik weet niet wat u daarmee wilt zeggen. Misschien bedoelt u dat wij de AOW-pensioenen een ander karakter moeten geven dan het aan het minimumloon gekoppelde sociale

minimum. Ik denk dat dit niet zou moeten gebeuren. Ik heb het over de loondervingsverzekering; dat is relevant. De rest wordt gevormd door volksverzekeringen met basispensioenen, afgeleid van het minimumloon en dus per definitie een sociaal minimum. Dat betekent niet dat een AOW'er er altijd van hoeft te leven.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Ik begrijp best wat u bedoelt en dat u er belang bij hebt om te stellen dat het redelijker is om dat te vergelijken. Ik vind echter een toename, mede onder invloed van het sociale zekerheidsstelsel, tot een niveau van 96% van de totale uitkeringen ontzettend groot.

Staatssecretaris De Graaf: Ik begrijp dat u hieraan hardnekkig blijft vasthouden. Dat doe ik op de zelfde manier met mijn getallen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans nog ingaan op twee onderdelen van mijn algemene betoog. Mevrouw Ter Veld heeft ter bevordering van de arbeidsduurverkorting de gedachte naar voren gebracht om in de NWW een premiedifferentiatie mogelijk te maken. Bij een langere dan de gebruikelijke arbeidsduur zou in dat geval een hogere premie moeten worden betaald. Voorop moet worden gesteld dat wij de arbeidsduurverkorting van belang achten ter bestrijding van de werkloosheid.

Aan het instrument van premiedifferentiatie zijn evenwel praktische en uitvoeringstechnische bezwaren verbonden. Deze bezwaren zijn uitgebreid aan de orde gesteld in een studie, waarover in de werkgelegenheidsnota 1983-1984 is gerapporteerd. Toen is geconcludeerd dat een premiedifferentiatie voorhands op praktische bezwaren stuit. Op dit moment achten wij nog steeds die bezwaren te zwaarwegend waardoor naar ons oordeel deze differentiatie niet in de wet moet worden opgenomen. Veel positiever staan wij tegenover de gedachte, zoals verwoord in het initiatief-wetsvoorstel van de heer Vermeend. Ook daaruit vloeit een premiedifferentiatie, gericht op werkloosheidsbestrijding, voort.

De heer Van der Spek heeft enkele opmerkingen gemaakt over de financiële effecten van de stelselherziening voor de gemeenten. Hij wijst op een brief van de Raad voor Gemeentefinanciën. Ik zou hem willen verwijzen naar de reactie, die wij daarop hebben gegeven door



## De Graaf

middel van een brief van de heer Van Amelsvoort aan de Kamer. Die brief is tijdens een mondeling overleg besproken. Ter tafel lag toen mede een schriftelijke reactie van de commissie van mijn collega van Binnenlandse Zaken. Ik verwijs daarnaar.

Mijnheer de Voorzitter! Vervolgens kom ik toe aan de behandeling van de afzonderlijke wetsvoorstellen. De volgorde, die ik daarbij wil aanhouden, is de volgende. Eerst komt de NWW, in de tweede plaats de arbeidsongechtheidswetten, in de derde plaats de Toeslagwet, de IOW en de Bijstandswet. Ten slotte behandel ik de AOW. De meer algemene beginselen met betrekking tot de gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwd samenwonenden zal ik afzonderlijk behandelen vóór de Toeslagwet aan bod komt omdat deze kwestie van belang is voor verschillende wetsvoorstellen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben toe aan de behandeling van het eerste wetsvoorstel, de nieuwe Werkloosheidswet, maar ik had ook toegezegd tussendoor nog iets te melden over de voorlichting door de gemeenten. Er waren twee vragen. Hoe worden de gemeenten in de voorlichtingscampagne betrokken en worden de kosten van de voorlichting door de gemeente op enigerlei wijze door het Rijk vergoed?

Met DIVOSA, de vereniging van directeuren van sociale diensten, is overleg gaande over de wijze van voorlichting door de gemeenten aan hun diensten. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij de wijze van aanpak van de voorlichtingscampagne die door de Werkgroep voorlichting stelselherziening wordt voorbereid. DIVOSA maakt deel uit van die werkgroep. Ik vermoed dat de heer Weijers daarop doelde toen hij sprak over de betrokkenheid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

DIVOSA zal een stimulerende en coördinerende functie vervullen met betrekking tot de wijze waarop de gemeenten hun voorlichting aan de cliënten vorm zullen geven. Hierbij moet wel worden bedacht dat de gemeenten hun eigen verantwoordelijkheid hebben voor de uitvoering van de diverse regelingen, waaronder de voorlichtingsactiviteiten.

Het antwoord op de tweede vraag heb ik, aan het adres van mevrouw Dales, eigenlijk al gegeven. Het Rijk

zal niet voorzien in extra financiële middelen ten behoeve van gemeenten voor hun voorlichtingsactiviteiten. De bedrijfsverenigingen betalen die ook uit eigen middelen. Net als nu behoren de voorlichting, en de daarmee verband houdende kosten, tot de eigen verantwoordelijkheid van de uitvoerende instanties.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Ik kan mij alleszins voorstellen dat DIVOSA zich inspannt en zich voorbereidt, maar zij kan natuurlijk nooit een coördinerende rol vervullen. Zij is een ambtelijke organisatie. De gemeentebesturen hebben de eindverantwoordelijkheid. Zij kunnen zelfs niet delegeren. Dat zou niet één gemeente kunnen.

Er wordt geen geld gegeven, ook niet aan de bedrijfsverenigingen. Dat moet dan toch betekenen dat het materiaal dat van rijkswege wordt vervaardigd gelijkelijk aan beide uitvoeringsorganisaties, grof gezegd de gemeenten en de sociale partners, ter beschikking wordt gesteld?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat laatste is heel duidelijk. Alle door het Rijk gemaakte en uitgegeven voorlichting is gelijkelijk voor iedereen beschikbaar.

Mevrouw Dales zei dat DIVOSA geen coördinerende functie kan vervullen. Dat is betrekkelijk. Het is een vereniging. Burgemeester en wethouders van de gemeenten zijn verantwoordelijk. Wat voor DIVOSA geldt, geldt evenzeer voor de VNG. Dat neemt niet weg dat DIVOSA als vereniging voor de uitvoering van de Algemene Bijstandswet vaak, niet alleen in dit geval, maar menigmaal, een coördinerende functie vervult. Ik ben het met mevrouw Dales eens dat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Algemene Bijstandswet bij de colleges van b en w berust.

Mevrouw **Dales** (PvdA): De staatssecretaris begrijpt toch dat er nooit sprake kan zijn van wezenlijke coördinatie wanneer er geen verantwoordelijkheid aanwezig is?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben het niet met u eens. Er kan best coördinatie plaatsvinden door een vereniging van directeuren van sociale diensten. Bij mijn weten verricht deze vereniging ook andere coördinerende werkzaamheden, bijvoorbeeld inzake een aantal uitvoeringsproblemen in het kader van de Algemene Bijstandswet.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Nee, zij bereidt alleen beslissingen van de gemeentebesturen voor.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat heb ik ook gezegd. Men kan best coördineren in het kader van die voorbereiding. In mijn verhaal was besloten dat de beslissing aan de gemeentebesturen is.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Voorzitter! Ik vraag er extra aandacht voor, dat de gedachte om een IOAW en een IOZ, een zelfstandigenregeling, op een andere wijze op te zetten dan tot nu toe gebruikelijk was is overgenomen. Na de nota van wijziging wordt er op dat punt dus straks meer gevraagd van de diensten.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is een zeer juiste opmerking.

Ik wil nog iets zeggen over de nota over het te voeren beleid ter zake van collectieve voorzieningen en werkgelegenheid.

Mevrouw Ter Veld kon die nota niet zo gauw vinden. Ik neem aan dat zij haar inmiddels wel heeft. Ik heb de nota nu ook. Haar vraag was of ik de passage betreffende de verlaging van het uitkeringspercentage van 80 naar 75 eens wil voorlezen. Ik citeer van bladzijde 51 het volgende: 'Mede in het kader van kostenbesparing wordt daarom voorgesteld het uitkeringspercentage van de WAO eveneens op 75 te stellen'. Op netto-basis levert dat een andere uitkomst op. Nu weet ik dat mevrouw Ter Veld er de vereveningsbijdrage in het kader van de WAM-discussie bij betreft, maar dat neemt niet weg dat in die nota werd voorgesteld het wettelijk uitkeringspercentage te verlagen van 80 naar 75. Even verderop in de nota staat: 'De besparing bedraagt in 1977 40 mln. gulden en in 1980 330 miljoen gulden'. Hoe je het ook wendt of keert, die besparing komt ten goede aan de fondsen terwijl de betreffende mensen het geld niet meer kregen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): De PvdA heeft dat dan ook niet gedaan. Het ging erom, dat op dat moment de netto WAO-uitkering uitkwam op 90% van het vroegere netto loon. In de situatie van 1975-1976 zou het op het lagere uitkeringspercentage van 86 van het netto loon zijn gekomen. Zoals u weet, is toen gekozen voor premieheffing, een keuze die wij daarna ook bij de Ziektewet hebben gemaakt. Maar nogmaals, u bent de eerste die de uitkeringen feitelijk heeft verlaagd en helaas niet tot netto 86%.

## De Graaf

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat ben ik met u eens, maar dat neemt niet weg dat het door u hier aangekondigde voornemen tot een vermindering van de uitgaven leidde in 1980 van 330 miljoen gulden. Hoe je het ook wendt of keert, dat ging ten koste van de betreffende uitkeringsgerechtigden. Ik ben mevrouw Ter Veld dankbaar voor de gelegenheid die zij bood om dit nader toe te lichten. Het verhoogt de geloofwaardigheid van mijn verhaal op dit punt.

Mijnheer de Voorzitter! Vervolgens kom ik toe aan de nieuwe Werkloosheidswet. Allereerst een paar algemene opmerkingen vooraf, mede naar aanleiding van de kanttekeningen die mevrouw Ter Veld heeft geplaatst bij de kwaliteit van de wetgeving. Zij haalt in dit verband haar ervaringen uit het verleden aan. Volgens haar werd toen een aantal malen achteraf geconstateerd, dat de wetgeving niet volledig en onvolkomen was. Zij is bevreesd dat dit ook nu weer het geval zal zijn en vindt het onzorgvuldig en onverantwoord, dit af te doen met de toezegging van een evaluatie.

Met mevrouw Ter Veld ben ik van mening, dat de rechtszekerheid van uitkeringsgerechtigden eist, dat verantwoorde wetgeving tot stand wordt gebracht. Ik heb daar alle vertrouwen in. Wat de opzet en systematiek betreft hebben wij – volgens de heer Weijers terecht – gebruik gemaakt van de codificatiearbeid van de staatscommissie-Veldkamp. Ondanks alle kritiek is men het er alom over eens, dat het voorliggende wetsvoorstel wat betreft de systematiek en het begrippenapparaat beter is dan de huidige wetgeving, dit mede in antwoord op een desbetreffende vraag van de heer Van der Vlies.

Ook tijdens het wetgevingsproces is nog een aantal verbeteringen aangebracht. Mevrouw Ter Veld wil ik graag toegeven, dat in de aanvankelijke voorstellen op onderdelen soms wat onduidelijkheden zaten. Mede door haar inzet en kritische opstelling alsook door het intensieve overleg met de uitvoeringsorganen zijn verbeteringen aangebracht. Mede door de inbreng van mevrouw Ter Veld is de nieuwe wet op minstens 15 punten verbeterd. Ik noem er enkele. De omschrijving van het werkloosheidsbegrip en de eerste werkloosheidsdag; de verruiming van mogelijkheden tot herleving van het recht op uitkering; de verduidelijking

van de regeling van het genieten van vakantie tijdens de uitkeringsperiode. Verder strekt de loonovernameplicht van de bedrijven door de bedrijfsverenigingen bij faillissement zich, mede op haar aandringen, ook uit tot de oude vorderingen. Ik waardeer deze inbreng. Het is een goed voorbeeld van inspirerende impulsen, die tijdens het gemeen overleg met de Kamer het regeringsstandpunt beïnvloeden. En terecht.

Naar aanleiding van opmerkingen van de heer Wagenaar over de deregulering merk ik op dat, zoals ook verwoord in de memorie van toelichting op de nieuwe werkloosheidswet, de sociale zekerheidsregelingen dienen aan te sluiten op de vele aspecten van de bestaanszekerheid en het welvaartsniveau van de burgers in de samenleving. Deze regelingen dienen dan ook zoveel mogelijk recht te doen aan de specifieke situatie waarin de persoon zich bevindt die op sociale zekerheid is aangewezen. Deze uitgangspunten stellen beperkingen aan de mogelijkheid tot een optimale deregulering.

Ik kom op de verdeling van bevoegdheden in de wetsvoorstellen. Vooral de heer Weijers plaatste daar enkele kanttekeningen bij, met name verwijzend naar de brief van de SVR. Ik geloof dat de uitgangspunten die bij de totstandkoming van de wetsvoorstellen zijn gehanteerd duidelijk naar voren zijn gebracht. Ik verwijs in dit verband naar de memories van toelichting. Zonder twijfel zouden bij andere uitgangspunten op enkele punten bevoegdheden aan de SVR kunnen worden gelaten. De SVR is een bij uitstek deskundig orgaan bij de uitvoering. Er bestaat dan evenmin vrees voor gebrek aan uniformiteit. Het is dan echter zaak, alvorens over concrete bevoegdheden in de nieuwe werkloosheidswet en de Toeslagwet te spreken, eerst de keuze van de uitgangspunten helder te formuleren.

Bij de door ons bij de wetsvoorstellen geëxpliciteerde uitgangspunten passen de nu gekozen concrete bevoegdheden. Zoals ik al eerder heb gezegd, komt de bevoegdheidsverdeling ten principale binnenkort opnieuw aan de orde bij de wijziging van de organisatiewet sociale verzekering. Ik zeg graag toe, de bevoegdheidsverdeling, ook binnen de nieuwe werkloosheidswet en de Toeslagwet, dan opnieuw, maar dan op basis van een fundamentele discussie over de uitgangspunten bij de bevoegdheidsverdeling tussen

minister, SVR en uitvoeringsorganen nader met deze Kamer te bespreken. Die gelegenheid behoeft dus echt niet ver weg te liggen.

Ik kom op de afzonderlijke onderwerpen van de nieuwe wet. Ik houd daarbij de volgorde aan die is gevolgd bij de schriftelijke stukken. Vrijwel alle sprekers zijn ingegaan op de personenkring van de nieuwe wet. Bij de samenvoeging van de WW en de WWV was het noodzakelijk keuzes te maken, omdat de personenkring van de WW en de WWV niet geheel gelijk waren. Het uitgangspunt dat voor het kabinet heeft gegolden bij het maken van deze keuzes, dat de nieuwe werkloosheidsregeling een werknemersverzekering is met financiering door premies, wordt in het algemeen in de discussies onderschreven. De heer Linschoten brengt dit voorbeeld nog eens naar voren. Hij is met het kabinet van mening dat het dan ook voor de hand ligt om voor de nieuwe Werkloosheidswet de personenkring van de WW als uitgangspunt te kiezen. Verschillende sprekers stelden nog wel nadere vragen over wat bijzondere groepen. Ik wil daar nu op ingaan.

Ik kom allereerst op de positie van directeurs van BV's en NV's. In antwoord op een vraag van de heer Weijers, wat de bedrijfsverenigingen nu doen, kan ik meedelen dat de federatie van bedrijfsverenigingen heeft geadviseerd om op korte termijn beslissingen te nemen in die gevallen waarin het ontbreken van een gezagsverhouding en dus verzekeringsplicht evident is. Voor de minder duidelijke gevallen is de federatie op dit moment nog bezig met het opstellen van richtlijnen. De nieuwe gevallen worden uiteraard volgens de lijn van de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep beoordeeld. Samen met de SVR kijk ik nog naar de gevolgen van de uitspraak van de centrale raad. Mijn voorlopige intentie is om in een adviesaanvraag aan de SVR de benadering van de Centrale raad van beroep ten aanzien van directeurs van BV's en NV's voorshands te volgen. Deze uit een oogpunt van sociale verzekeringswetgeving principieel juiste benadering van de centrale raad van beroep spreekt mij wel aan. Overwogen wordt nog – ik zeg dit in antwoord op een vraag van de heer Linschoten – of ingrijpen via wetgeving al dan niet geboden is.

Door de zeer kritische kijk van de Centrale Raad op deze groep verzekerden, alsmede de in de

## De Graaf

jurisprudentie ontwikkelde mogelijke weigeringsgronden, komt de door mevrouw Ter Veld gesignaleerde fraude van directeuren van BV's of NV's bij overname door de bedrijfsverenigingen van de loonbetalingsverplichtingen in geval van faillissement in het kader van de huidige WW nauwelijks meer voor. Deze jurisprudentie evenals de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep over de verzekeringsplicht van deze groep, zal naar mijn verwachting doorwerken naar de nieuwe werkloosheidswet. Daarnaast biedt de nieuwe wet ruimere bestrijdingsmogelijkheden bij fraude. Ik denk hierbij bij voorbeeld aan een mogelijkheid van een sanctie in geval er sprake is van een benaderingsbehandeling (artikel 25).

De heer **Weijers** (CDA): U sprak over een aantal mensen die ten onrechte verzekerd zijn. Het is mij niet helemaal duidelijk wat dat in concreto nu betekent. Als wij eerst een adviesronde moeten afwachten, zal het te lang duren. Kan het opschoningsproces in verband met deze mensen niet versneld worden?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb al gezegd dat de bedrijfsverenigingen bezig zijn het bestand op te schonen. Het beleid is conform de nieuwe rechtspraak. Dat is evident. Geen verzekeringsplicht; dan moet de zaak goed geregeld zijn. Vervolgens gaat de Federatie richtlijnen ontwerpen voor gevallen die niet in alle opzichten duidelijk zijn. Ik denk dat dit pas kan worden gedaan, nadat de adviesaanvraag over deze zaak van de SVR uit is. Daarna moet worden bezien of wij tot wetswijziging moeten komen.

Ik vind dat de zaak niet rijp is om in deze nieuwe wet daartoe al een verandering op te nemen. Ik denk overigens dat het niet nodig is. Ook in de nieuwe wet gaat het om dienstbetrekkingen, om een verzekeringsplicht van degenen die een arbeidsverhouding hebben, waarmee dan directeuren gelijk worden gesteld. Nu wordt door de jurisprudentie aangegeven dat zulks in een aantal gevallen te gemakkelijk werd aangenomen. Dat moet eruit, maar daarvoor heb je geen wetswijziging nodig. De consequentie van de rechtspraak moet worden waargemaakt in de praktijk van het uitvoeringswerk.

De heer **Weijers** (CDA): Ik volg de redenering. Misschien kunt u in tweede termijn mij nader informeren

over de vraag wat dat opschoningsproces in concreto met zich brengt. Dan heb ik een duidelijker beeld.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik wil daar graag over nadenken.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Misschien kunt u dan voor de tweede termijn concreet aan de Federatie Bedrijfsverenigingen en het Sociaal Fonds Bouw vragen naar hun praktische ervaringen met werkgevers die zijn opgehouden te betalen, terwijl de bedrijfsvereniging de loondoorbetalingsverplichting heeft. U zegt wel dat dit nauwelijks meer voorkomt, maar mijn informatie luidt anders. Wellicht kunnen wij dan dit onderdeel doorspelen naar de commissie-ISMO.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als ik die informatie heb, ben ik graag bereid haar door te spelen naar de bijzondere commissie-ISMO.

Ik kom tot de afroepcontracten. Mevrouw Ter Veld vroeg of ik kan toezeggen dat het rapport van de ambtelijke werkgroep die de problematiek van de afroepcontracten in studie heeft, tussen de eerste en tweede termijn bij de Kamer komt, opdat de Kamer dit rapport kan betrekken bij de tweede termijn.

Helaas is dit niet mogelijk. Weliswaar heeft deze werkgroep onlangs een rapport afgerond over de eerste fase van haar werkzaamheden, doch hierover moet nog interdepartementaal overleg plaatsvinden. Daarnaast wordt het rapport toegezonden aan de beide Kamers der Staten-Generaal. Het interdepartementale overleg zal helaas niet voor de tweede termijn zijn afgerond.

In reactie op een vraag van mevrouw Groenman wil ik er nog op wijzen dat het rapport geen beleidsalternatieven of -voorstellen op het gebied van de sociale zekerheid zal behelzen. Deze komen pas in de tweede fase aan de orde. Wij hebben geenszins de intentie om de problematiek op de lange baan te schuiven, zoals mevrouw Beckers veronderstelt. De zaak is echter bijzonder complex en een zorgvuldige behandeling is geboden.

Wat de verzekeringsplicht betreft van bestuurders van produktiecoöperaties met werknemerszelfbestuur betreur ik het, met onder anderen de heer Weijers en mevrouw Ter Veld, dat een wetsvoorstel hiervoor nog niet bij de Kamer is ingediend. Ik meen dat oprecht. In de nota naar aanleiding van het eindverslag heb ik dat ook al meegedeeld. Onze ambtenaren doen er alles aan om dit

wetsvoorstel zo spoedig mogelijk naar de Kamer te kunnen sturen.

De stelselherziening legt echter beslag op een groot deel van de tijd van onze medewerkers. Met de heer Weijers en mevrouw Groenman heb ik overigens de indruk, dat deze zaak niet controversieel is. Wat mij betreft kan de bespreking ervan in de Kamer tijdens de kabinetsinformatie dan ook voortgang vinden. De zaak kan dan snel worden geregeld. Uiteraard moet dit wel eerst door de minister-raad.

Daarna moet het ook nog naar de Raad van State worden gestuurd. Komt het dan naar de Kamer als wij nog in de formatieperiode zitten, dan kunnen wij het, als het niet als controversieel wordt aangemerkt, wel behandelen. Het oordeel daarover is echter uiteraard aan de Kamer. Onze intentie om het zo snel mogelijk te doen, binnen onze beperkte mogelijkheden, blijft echter overeind.

Met instemming heb ik vernomen dat de zienswijze van het kabinet ten aanzien van het overheidspersoneel in het algemeen ten principale wordt gedeeld. Wat het open en reëel overleg tussen overheid en centrales van overheidspersoneel betreft, waarop de heren Weijers en Linschoten wezen, merk ik op, dat de beslissing over het daadwerkelijk betrekken van het overheidspersoneel bij de nieuwe Werkloosheidswet pas tot stand kan komen op basis van een dergelijk overleg.

Dat betekent in ieder geval, dat de uitkomst van dat overleg nu nog niet kan vaststaan. Er moet een inhoudelijk overleg plaatsvinden over vorm en inhoud van de te treffen regeling. Dit ook in reactie op een vraag van de heer Van der Spek.

In antwoord op vragen van de heer Leerling kan ik meedelen, dat met het overleg over het moment van het betrekken van de ambtenaren bij de kring van verzekerden en over eventuele regels met betrekking tot specifiek voor overheidspersoneel geldende afwijkende situaties nog moet worden begonnen. Wel is enkele malen overleg gevoerd over het ten principale betrekken van ambtenaren bij het nieuwe stelsel van sociale zekerheid. Naar aanleiding van een vraag van de heer Van der Spek merk ik nog op, dat het kabinet geen exacte termijn voor ogen heeft, waarbinnen dit overleg met de centrales afgerond moet zijn.

De heer Nijhuis heeft ook gevraagd of en wanneer ambtenaren onder de arbeidsongeschiktheidswetten

## De Graaf

komen te vallen. Ook voor ambtenaren geldt reeds thans de AAW, de bodemvoorziening. Verder is het betrekken van het overheidspersoneel bij andere werknemersverzekeringen niet aan de orde. Er bestaan nu ook geen plannen om het overheidspersoneel onder de werking van de WAO te brengen.

Ook de kwestie van de verplichte verzekering krachtens de Ziekenfondswet en de plannen voor een publiekrechtelijke ziektekostenverzekering voor overheidspersoneel, die de heer Nijhuis aan de orde heeft gesteld, vallen buiten het bereik van deze wetsvoorstellen. Ik draag daarvoor, zoals men weet, ook geen primaire verantwoordelijkheid.

Mevrouw Ter Veld en mevrouw Groenman hebben voorgesteld om de algemene maatregel van bestuur waarbij de ambtenaren onder de wet worden gebracht, als wet te behandelen. De heer Weijers heeft in hetzelfde verband gesproken over een zwaardere procedure. Zoals al vaker is toegelicht, is de in het wetsvoorstel opgenomen plicht tot voorpublicatie gedurende twee maanden in de Staatscourant er juist op gericht, het parlement iedere gewenste inbreng te waarborgen. Na de toezending van het concept van de algemene maatregel van bestuur kan door de Kamer worden gediscussieerd.

Door gebruikmaking van het recht van moties kan de besluitvorming binnen het kabinet worden beïnvloed, uiteraard via een plenaire discussie in de Kamer. De door mevrouw Ter Veld naast deze constructie voorgestelde zwaardere procedure voegt, denk ik, inhoudelijk weinig toe aan deze mogelijkheid tot beïnvloeding door het parlement. Naar mijn mening is een zwaardere constructie dan ook overbodig.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Een motie hoeft u toch niet uit te voeren?

Staatssecretaris **De Graaf**: Als wij dat niet zouden doen en het parlement vindt dat het wel moet gebeuren, dan kent het parlement zijn rechten wel.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Met die rechten hebben sommige mensen problemen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Het recht van amendement is wezenlijk anders dan het recht van moties.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat ontken ik niet. Het gaat hier toch ook om een zodanig zware procedure dat die in onze wijze van zien voldoende moet zijn.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris sprak over het open en reële overleg met de ambtenarencentrales. Ik heb dat namens mijn fractie heel uitdrukkelijk gekoppeld aan het standpunt van het kabinet over de pakketvergelijking en de inkomenspolitieke gevolgen daarvan. Gaat u nu open en reël praten over het onderbrengen in de RWW, los van die pakketvergelijking, of is daar een koppeling mogelijk?

Staatssecretaris **De Graaf**: Er zit natuurlijk altijd wel een relatie. Een automatische koppeling hoeft het echter niet te zijn. De heer Van der Vlies vroeg in dit verband naar de stand van zaken van die pakketvergelijking. Het rapport over die pakketvergelijking is op 9 april naar de Kamer gezonden. In de begeleidende brief is medegedeeld, dat het kabinet zich thans nog geen standpunt heeft gevormd met betrekking tot de uitkomst van die pakketvergelijking. Voor het overige mag ik de heer Van der Vlies naar de inhoud van die brief verwijzen. Wij hebben deze twee zaken niet gekoppeld. U weet dat wij ten principale een beslissing hebben genomen. Daarover is al overleg gepleegd met de bonden. Wat er verder gebeurt aan het betrekken van andere zaken bij dit geheel dat weet ik niet.

De heer **Nypels** (D'66): Het gaat erom dat, als de ambtenarencentrales zelf die koppeling willen aanbrengen, u bereid bent daarmee rekening te houden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Op het eerste gezicht zeg ik 'ja'. Ik ben echter niet de eerst verantwoordelijke om daarover te oordelen. Ik weet niet precies wat er in dit overleg is besproken. Ik hoop dat u het goed vindt, dat ik in ieder geval die vraag niet beantwoord omdat ik dan ga wieden in een tuintje dat niet in de eerste plaats voor mij bestemd is. De Kamer kent natuurlijk alle mogelijkheden om dit te bevorderen, zo de wens daartoe aanwezig mocht zijn.

Met genoegen heb ik gehoord, dat de heer Linschoten op dit moment instemt met de door het kabinet gemaakte keuze inzake het huishoudelijk personeel. Wel wil de heer Linschoten weten of de bezwaren

tegen het niet onder de personenkring brengen van deze groep ondervangen zouden kunnen worden door het sofinummer of de verzekeringsadministratie. Naar mijn mening is dat niet het geval. Men zal verzekerd moeten zijn om in de verzekeringsadministratie opgenomen te kunnen worden. De verplichte verzekering wordt echter ook door mij om de door de heer Linschoten genoemde redenen ongewenst geacht. Het gaat hierbij onder andere om de uitvoeringstechnische bezwaren van de particuliere werkgever en het gevaar van vergroting van het zwarte en het grijze circuit door de verzekering van deze groep verplicht te stellen.

Ook mevrouw Ter Veld signaleert dit laatste gevaar. Een uitzondering wil zij echter maken voor de zo geheten alpha-hulpen. Ook mevrouw Beckers, de heer Willems en mevrouw Groenman vragen aandacht voor deze groep. Ik acht het ongewenst deze hulpen thans onder het regime van de verplichte werknemersverzekeringen te brengen. Zodanige verplichte verzekering zou niet alleen betekenen, dat de aan alpha-hulpen verbonden kosten stijgen, hetgeen niet zonder substantiële budgettaire consequenties of gevolgen voor het voorzieningenniveau en de werkgelegenheid zou zijn, maar het zou er tevens toe leiden dat de alpha-hulpen met een netto-inkomensachteruitgang worden geconfronteerd. Hetzelfde geldt ook voor de zogenaamde AAW-hulpen.

Formeel kan de administratieve rompslomp voor de particuliere werkgever aan de instelling worden overgedragen, materieel betekent dit echter een extra personele en dus ook een budgettaire belasting ten laste van de begroting van de minister van WVC. De voorgestelde voorziening van de vrijwillige verzekering maakt het alpha-hulpen uiteraard wel mogelijk zich desgewenst te verzekeren. Het betreft dan een individuele keuze. Met het geven van die mogelijkheid dient, naar mijn mening, op dit moment te worden volstaan. Deze mogelijkheid van vrijwillige verzekering voor de Ziektewet, de WAO en de nieuwe werkloosheidswet houdt naar mijn mening een verbetering in van de sociale verzekeringspositie van huishoudelijk personeel en alpha-hulpen. Mevrouw Beckers, de heer Willems en mevrouw Groenman hebben daarop ook aangedrongen.

## De Graaf

Het niet verplicht verzekeren van deze groep is, naar mijn mening, niet een indirecte discriminatie, zoals mevrouw Groenman stelt. In de stukken bij het wetsontwerp is dit reeds uitvoerig gemotiveerd.

De heer Linschoten heeft gevraagd waarom de vrijwillige verzekering voor de nieuwe werkloosheidswet niet open wordt gesteld voor de niet in Nederland wonende Nederlander die buiten Nederland in dienstbetrekking werkzaam is voor een niet in Nederland wonende of gevestigde werkgever. De volgende argumenten golden en gelden hiervoor. Er is in deze gevallen, naar mijn mening, een onvoldoende band met Nederland. Voorts moeten de uitvoeringstechnische problemen niet worden onderschat.

Controle op de aard van de ontstane werkloosheid en controle in het kader van de Ziektewet en de Ziekenfondswet zijn immers vrijwel onmogelijk, daar niet alleen betrokken zelf in het buitenland woont. Ook zijn werkgever woont in het buitenland of is in het buitenland gevestigd. De premie-inning zou in dergelijke gevallen een probleem kunnen opleveren.

Met name deze laatste problemen doen zich ook voor bij de offshore-werknemers en zeelieden, die geen in Nederland wonende of gevestigde werkgever hebben. Mevrouw Ter Veld wil voor deze groepen, mits men in Nederland woont, bij algemene maatregel van bestuur de mogelijkheid van verplichte verzekering openen. Daarnaast heeft de gelijkstelling van werkgevers buiten Nederland met hier te lande gevestigde werkgevers haar uitstraling naar de volksverzekeringen.

De gedachtenwisseling over de uitbreiding en beperking van de kring van verzekerden voor de volksverzekeringen zou ik graag laten plaatsvinden aan de hand van een beleidsnotitie die ik hoop voor 1 juni a.s. aan de Kamer te kunnen zenden. Uit een oogpunt van harmonisatie wil ik daarbij de kring van verzekerden voor de werknemersverzekeringen betrekken. Een afzonderlijke regeling voor het off shore-personeel en bepaalde zeelieden op dit moment zou op een principiële discussie over de reikwijdte van ons sociale-zekerheidsstelsel vooruitlopen, hetgeen naar mijn mening ongewenst is.

In dit verband wil ik ingaan op de positie van deeltijdwerkers. Mevrouw Groenman, mevrouw Ter Veld en de

heren Weijers en Van der Spek hebben hun waardering uitgesproken voor de verbetering die voor deze groep in de nieuwe werkloosheidswet is aangebracht. Niettemin meent mevrouw Groenman dat voor deze groep, wanneer het om alleenstaanden gaat, geen adequate minimumbescherming wordt geboden.

Zij is met mij van mening dat de toeslagenwet hiervoor niet geschikt is en stelt dan ook voor om deze minimumgarantie in de nieuwe werkloosheidswet te bieden. Ik acht dit weliswaar een betere oplossing, maar ik vind deze evenzeer ongewenst. Hiermee wordt immers het equivalentiebeginsel doorbroken. Premie over het volle loon leidt tot een uitkering van 70%, terwijl het voor deze groep zou leiden tot een uitkering van 100%.

Over de positie van de thuiswerkers zal mevrouw Kappeyne van de Coppello nog de nodige opmerkingen maken.

Voorzitter! Dan kom ik te spreken over de voorwaarden voor het recht op een uitkering: werkloosheid; referteëis; uitsluitingsgronden. Ik zal allereerst ingaan op het begrip werkloosheid en de beschikbaarheid. Ik ben blij dat de omschrijving van het begrip werkloosheid in het algemeen de instemming heeft van de woordvoerders van de fracties. De vaststelling van de eerste werkloosheidsdag heeft een aantal vragen opgeroepen.

Mevrouw Ter Veld en de heren Weijers en Linschoten hebben enkele knelpunten naar voren gebracht. Ook mevrouw Brouwer sprak over de relatie tussen het bestaan van een dienstverband en recht op uitkering bij werkloosheid. Dit onderdeel heb ik nog eens overwogen. Dat heeft geleid tot wijziging van het voorstel, overeenkomstig de suggestie van mevrouw Ter Veld. Ik denk dat hiermee de problemen voor de eerste werkloosheidsdag zijn opgeheven. Voor een nadere toelichting verwijs ik naar de ingediende nota van wijziging.

Het onderscheid tussen beschikbaarheid bij het begrip werkloosheid en de beschikbaarstelling in het kader van het geldend maken van het recht op uitkering – het sollicitatiegedrag en dergelijke – is naar mijn mening in de schriftelijke behandeling voldoende toegelicht. Het is verder naar mijn mening niet juist om beschikbaarheid onder de uitsluitingsgronden te brengen. Beschikbaarheid is toch een essentieel onderdeel van werkloosheid. De heer Linschoten heeft in het algemeen gelijk als hij

zegt dat enkele uitsluitingsgronden een uitwerking zijn van de beschikbaarheid.

Toch moeten die uitsluitingsgronden expliciet worden genoemd. Dat komt de duidelijkheid ten goede. Er kan bij voorbeeld geen twijfel bestaan over de vraag of een in Maastricht wonende werknemer die in België verblijft houdt, beschikbaar is. Voorts is de Sociale Verzekeringsraad de bevoegdheid gegeven, regels te stellen voor het herleven van rechten na toepassing van die specifieke uitsluitingsgronden. Dit rechtvaardigt eveneens een afzonderlijke vermelding in de wet.

De tegenstrijdigheid waar de heer Weijers op doelde, verduidelijk ik graag nog even. Iemand is werkloos, als hij uren verliest en beschikbaar is. Bij de vaststelling van de eerste werkloosheidsdag wordt beschikbaarheid echter buiten beschouwing gelaten. Dit komt wat inconsequent over. De reden daarvan is echter dat een eerste werkloosheidsdag voor een ieder gelijk moet vaststaan. Een werknemer zou zijn eerste werkloosheidsdag anders kunnen opschuiven door eenvoudigweg enige tijd niet beschikbaar te zijn. De heer Linschoten heeft hier ook naar gevraagd. Ik denk dat hij het met mij eens zal zijn dat zo iets ongewenst is. Ook wordt er mee voorkomen dat, wanneer iemand om gerechtvaardigde redenen, bij voorbeeld verzorging van kinderen, enige tijd niet beschikbaar is, na afloop daarvan geen recht op uitkering meer zal bestaan. Ik hoop de lucht geklaard te hebben.

De heer **Linschoten** (VVD): Voorzitter! Eén ding is mij nog niet duidelijk. Dit heeft met name te maken met de relatie tussen beschikbaarheid aan de ene kant en de uitsluitingsgronden aan de andere kant in verband met de mogelijkheid van herleving van het recht. In de nota naar aanleiding van het eindverslag is wat ons betreft op dat punt enige onduidelijkheid geslopen. Heb ik de woorden van de staatssecretaris goed begrepen, als ik deze als volgt uitleg? Als er geen sprake is van beschikbaarheid in de zin van onderdeel van het werkloosheidsbegrip, dan kan het recht op uitkering als zodanig niet ontstaan en dus ook niet, zoals bij een uitsluitingsgrond het geval is, het recht op uitkering ontstaan gelijktijdig met het weer vervallen van dat recht.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als iemand niet beschikbaar is, is er geen recht.

## De Graaf

De heer **Linschoten** (VVD): Precies! Op dat punt sloop echter een onduidelijkheid in de nota naar aanleiding van het eindverslag. Toen bent u ingegaan op de vraag of er in geval van een uitsluitingsgrond sprake was van het niet kunnen ontstaan van het recht op uitkering dan wel dat er sprake was van het gelijktijdig ontstaan en beëindigd worden van het recht en of er als zodanig sprake was van een beëindigingsgrond. Dit impliceert de mogelijkheid dat het recht later kan herleven, terwijl bij de beschikbaarheid, in onze wijze van zien, dat recht als zodanig niet kan ontstaan en dus ook niet gelijktijdig kan ontstaan en beëindigd kan worden. In die situatie is er dus ook geen mogelijkheid tot herleving. Om die discussie ging het. Als ik de woorden van de staatssecretaris in deze zin mag uitleggen, dan is er volgens mij wetsystematisch op een juiste manier geantwoord.

Staatssecretaris **De Graaf**: Gezien mijn verhaal van zo net, ga ik ervan uit dat u mijn woorden in die zin mag uitleggen. Mocht dit niet kloppen, dan hoort u dat in tweede termijn van mij.

De heer **Linschoten** (VVD): Het probleem was dat hetgeen u zojuist zei, de onduidelijkheid voor mij niet heeft weggenomen. Het enige wat u in mijn richting gezegd heeft, is dat er sprake kan zijn van het op gelijke wijze bekijken van het begrip beschikbaarheid en de uitsluitingsgronden. Het enige wat ik aan u vraag is of, indien er sprake is van geen beschikbaarheid in de zin van het werkloosheidsbegrip, dit als consequentie heeft dat het recht op uitkering niet kan ontstaan en dat er als gevolg daarvan dus ook nooit sprake kan zijn van herleving van dat recht.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijn reactie nu is dat het recht op uitkering dan niet ontstaat. Ik wil dit echter nog eens checken, omdat het een vrij moeilijke materie is.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat wilde ik horen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als ik ergens de fout in ben gegaan, dan zal ik het u ook eerlijk laten weten.

Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Ter Veld heeft gevraagd naar de herlevingstermijn van de werknemersstatus. Voor iemand die voor zichzelf gaat beginnen, is de herlevingstermijn in het algemeen gekoppeld aan de

duur van het recht op uitkering krachtens de rijksgroepsregeling zelfstandigen. Heeft iemand geen recht op een dergelijke uitkering, bij voorbeeld wegens een te hoog vermogen, dan geldt een termijn van drie maanden.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Iemand kan geen recht hebben op de rijksgroepsregeling voor zelfstandigen, niet vanwege het grote vermogen, maar omdat hij samenwoont in de zin zoals wij dat thans in de bijstandswet kennen, met een partner die het minimumloon verdient.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dan geldt de situatie op dezelfde manier.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dus drie maanden. Hoe verhoudt zich dat tot het advies van Economische Zaken om in zulke situaties een termijn te hanteren van de herlevingsmogelijkheid van de werknemersstatus van ik meen anderhalf jaar?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat geldt als men rechtens een uitkering heeft als werkloze. Ik geef toe dat hierbij een discrepantie aanwezig is.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Zou het dan niet te overwegen zijn – dat is een meer algemene opmerking – om in zo'n geval wel een recht toe te kennen dat niet tot betaling komt, omdat er andere gronden zijn? Simpel gezegd: iemand heeft wel recht op die rijksgroepsregeling-zelfstandigen, maar hij krijgt geen uitkering omdat zijn partner een te hoog inkomen heeft. Zo iemand is dan, zonder dat het geld kost, veel beter af.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorlopig ga ik ervan uit dat het beter is om de geldende termijn van drie maanden als uitgangspunt te nemen. Ik wil nog wel eens nader bekijken of het mogelijk is, te doen wat u zegt, namelijk ervan uitgaan dat men een uitkering heeft gehad. Ik denk dat dit niet mogelijk is, maar ik ben bereid om er nog eens over na te denken.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Betreft u daarin ook de eventuele ontmoedigingseffecten van een als werkloze startende ondernemer die, wanneer het toch niet goed loopt, binnen drie maanden reeds het risico loopt – in tegenstelling tot zijn enigszins bevoorrechte collega met een RZ-uitkering – zijn werknemersstatus te verliezen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Als het gaat om iemand die een uitkering

heeft op minimumniveau, ligt de situatie anders dan wanneer men geen uitkering heeft vanwege het feit dat men een partner heeft met een eigen inkomen. Daarom twijfel ik eraan of wij in die situaties moeten doen alsof. Dit geldt ook wanneer men bij voorbeeld is uitgesloten van de uitkering vanwege het feit dat men een de bijstandswet overschrijdend vermogen heeft. Ik heb tot nu toe de indruk dat wij het feit dat alleen dan die drie maanden gelden, moeten accepteren vanwege het feit dat men op één van beide gronden geen bijstandsuitkering krijgt. Ik zal hier verder over nadenken, maar ik denk niet dat dit tot een andere oplossing leidt. De situatie is in dat geval, qua inkomens- en vermogenspositie, anders.

Ik kom toe aan de volgende voorwaarde: de referentie-eis van 26 weken. Verschillende sprekers – ik doel op de heren Weijers, Linschoten, mevrouw Ter Veld en mevrouw Groenman – brachten uitdrukkelijk de omzetting naar voren van de dageneis in de wekeneis en zij vonden dit een verbetering. Dit doet mij genoegen. De heer Weijers en mevrouw Ter Veld noemen in het bijzonder de shorttimer. Ik ben van mening – in tegenstelling tot mevrouw Ter Veld – dat in de nieuwe Werkloosheidswet, net als in de huidige WW, de referentie-eis voor hem moet blijven gelden.

Het argument daarvoor is de verwantschap met ontslagwerkloosheid, zoals in de nota naar aanleiding van het eindverslag is meegedeeld. Evenmin zie ik aanleiding om afwijkingen van deze eis voor bijzondere groepen over te laten aan de SVR. Dit zou niet in overeenstemming zijn met de door mij gehanteerde uitgangspunten voor toedeling van bevoegdheden. Het gaat hier immers om een uitkeringsrecht. Het voorstel van mevrouw Ter Veld om in de tekst van de wet te verduidelijken dat de referentieperiode van één jaar met meer dan één periode van ziekte kan worden verlengd, is in de nota van wijzigingen overgenomen.

Ik maak nu enkele opmerkingen over de uitsluitingsgronden. Tijdens de schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel is reeds uitvoerig ingegaan op vragen over dit onderwerp. Mevrouw Ter Veld en de heren Weijers, Linschoten en Leerling hebben nog een aantal vragen gesteld. Alvorens daarop in te gaan wil ik, mede naar aanleiding van opmerkingen van mevrouw Ter Veld

## De Graaf

en mevrouw Groenman, in zijn algemeenheid nog eens aangeven, wat nu precies het verschil is tussen uitsluitingsgronden enerzijds en weigeringsgronden anderzijds. Overigens heb ik met instemming vernomen dat de heer Linschoten spreekt van een heldere systematiek, waarvoor hij zijn waardering uitsprekt.

Kenmerkend voor een uitsluitingsgrond is, dat het gaat om een voorwaarde met een objectief karakter, onafhankelijk van een nalaten of handelen van de werknemer. Daarmee raak ik het belangrijkste verschil met de weigeringsgronden. Bij de weigeringsgronden gaat het namelijk om een subjectieve gedraging van de werknemer, bij voorbeeld de plicht om passend werk te zoeken en te aanvaarden en de plicht zich bij het arbeidsbureau als werkzoekende in te schrijven.

Niet-naleving van deze verplichtingen levert een verwijtbare handeling op ter zake waarvan het uitvoeringsorgaan een sanctie kan treffen. Het gevolg – wat ik nu uitspreek, vind ik zelf een vrij moeilijke formule die overigens helemaal klopt – van het van toepassing zijn van een uitsluitingsgrond is, dat het recht op uitkering wordt onderbroken. De uitkeringsduur wordt verlengd, terwijl bij het van toepassing zijn van een weigeringsgrond het recht op uitkering doorloopt, zodat dan geen verlenging van de uitkeringsduur plaatsvindt.

Ik kom nu toe aan de bespreking van een aantal uitsluitingsgronden en de daarmee verband houdende aspecten, waarover door enkele sprekers vragen zijn gesteld. Dat betreft allereerst de uitsluitingsgrond met betrekking tot de illegale vreemdelingen. Verschillende sprekers, de heren Weijers, Linschoten, Scholten, mevrouw Ter Veld en de heer Willems hebben het voorstel om illegalen uit te sluiten van het recht op werkloosheidsuitkeringen aan de orde gesteld. Naar aanleiding daarvan merk ik op, dat met deze bepaling in de wet duidelijkheid wordt verschaft over de rechtspositie van illegalen.

Hierdoor wordt de discrepantie tussen de uitvoeringspraktijk en uiteenlopende rechtspraak opgeheven. Bovendien wordt er een harmonisatie tot stand gebracht met het beleid dat in de Algemene Bijstandswet ten aanzien van niet legaal verblijvenden reeds wordt gevoerd.

De regeling betekent echter ook een versterking van de positie van de zogenaamde gedoogden. Nu hebben gedoogden wel recht op WW maar niet op WWV. Als dit voorstel wet wordt, krijgen zij recht voor het gehele traject.

Noch het arbeidsbureau, noch de bedrijfsvereniging wordt een verlengstuk van de vreemdelingenpolitie. Het arbeidsbureau moet om tot de inschrijving als werkzoekende van iemand over te kunnen gaan een antwoord hebben op de vraag of de werkzoekende een verblijfstitel heeft. Dat betekent geen controle van die titel. Controle is het terrein van Justitie; daar houdt noch de arbeidsbemiddeling, noch de sociale zekerheid zich mee bezig. Ik zie niet in dat het stellen van de vraag door het GAB naar iemands verblijfstitel, het verzoek om een verblijfsdocument te tonen tot discriminatie leidt. Louter het niet beschikken over zo'n document geldt als uitsluitingsgrond.

Illegaal verblijf als weigeringsgrond voor het verkrijgen van een uitkering past niet in de systematiek en is nadelig voor de persoon die op een tijdstip na de weigering alsnog een verblijfstitel krijgt. Zoals mevrouw Ter Veld in haar bijdrage aan het debat reeds heeft uiteengezet, betekent een weigeringsgrond dat men geen uitkering krijgt maar dat men, tot de definitieve beslissing over de verblijfstitel valt, wel de periode waarover men een werkloosheidsuitkering zou kunnen krijgen, opsoupeert. Een uitsluitingsgrond daarentegen beïnvloedt de duur van de uitkering niet, indien deze later alsnog kan worden toegekend.

De heer Linschoten vroeg naar de rechtspositie van een vreemdeling die wel over een werkvergunning beschikt, maar nog niet over een verblijfsvergunning. Tevens wilde hij weten of de periode van illegaal verblijf meetelt in het kader van de referte- of arbeidsverledeneis. Wanneer gebleken is dat aan een vreemdeling een verblijfsvergunning door Justitie is geweigerd, levert dit voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid een grond op om de tewerkstellingsvergunning te weigeren.

Tekent de vreemdeling tegen een weigering van een verblijfsvergunning beroep aan, dan kan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wel een tewerkstellingsvergunning afgeven in het geval de vreemdeling de uitspraak of zijn beroep in Nederland mag afwachten. Dan wordt hij dus gedoogd. Zowel voor

de referte-eis als voor de arbeidsverledeneis telt de periode waarin de gedoogde verzekerde arbeid heeft verricht.

De opmerking die ik tijdens mondeling overleg maakte, spoorde dus wel met hetgeen in de memorie van toelichting staat. Dit in tegenstelling tot hetgeen de heer Linschoten veronderstelde.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! Het lijkt mij dat de toetsing of iemand hier legaal verblijft of niet een vreemd element is in de werkloosheidswetgeving. Het gaat in eerste instantie om de vraag of men aan de referteperiode en aan de andere eisen die in de nieuwe werkloosheidswetgeving worden gesteld, kan voldoen. Als daaraan wordt voldaan, is er recht op een werkloosheidsuitkering. Als de staatssecretaris zegt dat het ook om de vraag gaat of iemand hier wel legaal verblijft, dan brengt hij elementen van de vreemdelingenwetgeving in in de werkloosheidswetgeving.

Staatssecretaris **De Graaf**: Volstrekt niet, mijnheer de Voorzitter! Wij zijn in dat opzicht volstrekt volgend. Ik heb dit in mijn betoog zojuist ook duidelijk gezegd.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Het is toch mogelijk dat iemand hier illegaal verblijft, maar dat hij hier wel heeft gewerkt, zijn premies heeft betaald en verder ook aan alle eisen van de werkloosheidswet voldoet. Net als iedereen zou ook deze persoon een uitkering krachtens de werkloosheidswet moeten krijgen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als iemand hier illegaal verblijft, dan heeft hij geen rechten. Hij heeft dan wel premie betaald, maar hij krijgt geen uitkering. Het zou er overigens nog bij moeten komen dat hij wel heeft gewerkt, maar geen premie heeft betaald. Dan zou het wel erg goedkoop worden. De zaak is eigenlijk zo simpel als mogelijk is.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Het punt is dat een illegale vreemdeling wel kan voldoen aan alle eisen die ingevolge de sociale zekerheidswetgeving worden gesteld. Dit zijn toch de enige toelatingseisen die voor werkloosheidswet worden ingesteld?

Staatssecretaris **De Graaf**: Er zijn ook nog andere voorwaarden. Er zijn meer mensen die premie voor de werkloosheidsverzekering betalen, zonder dat zij die rechten krijgen als

## De Graaf

niet aan de overige voorwaarden wordt voldaan.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Welke voorwaarden zijn dat dan?

Staatssecretaris **De Graaf**: Bij voorbeeld de referteperiode.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is één van de eisen van de werkloosheids-wetgeving.

Staatssecretaris **De Graaf**: Er zijn nog andere voorwaarden. Eén ervan is dat je een verblijfstitel moet hebben. Daar wordt naar gevraagd. Als je die niet hebt, heb je geen recht op een uitkering. Als iemand wordt gedoogd, zit je in de situatie dat hij hier tijdelijk mag blijven. In dat geval doen wij in de nieuwe werkloosheids-wet precies hetzelfde wat wij in de Algemene Bijstandswet doen, wat wij in de oude Werkloosheidswet doen en wat wij tot nu toe niet in de WW hebben gedaan.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Het verschil tussen de Algemene bijstandswet en de werkloosheidswetgeving is, dat de werkloosheidswet een werknemersverzekering is en de Algemene bijstandswet is er voor mensen die niet in hun bestaan kunnen voorzien. In de werkloosheidswet gaat het om de vraag of je aan eisen ten aanzien van de arbeidsmarkt en dergelijke hebt voldaan. Deze eisen zijn geformuleerd in de nieuwe werkloosheidswet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Er gelden meer voorwaarden. Het gaat niet alleen om referteperiodes en dergelijke. Men moet beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Een illegale is niet beschikbaar. Hij heeft geen vergunning. Hij kan hooguit illegaal aan het werk.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Dat is een verkeerd uitgangspunt. Een illegale werknemer kan wel degelijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt in Nederland.

Staatssecretaris **De Graaf**: Neen, want hij heeft geen vergunning. Zodra hij in afwachting van een beslissing in Nederland verblijft, krijgt hij tijdelijk een vergunning. Dan is er niets aan de hand en loopt de zaak gesmeerd. U gaat ervan uit dat omdat het een werknemersverzekering is, iedereen rechten heeft. Zo is het niet!

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik ga ervan uit dat er in de nieuwe werkloosheidswet eisen worden gesteld waar

iedereen die krachtens deze wet een uitkering wil ontvangen, aan moet voldoen. Deze eisen zijn voor iedereen gelijk. Het is van het grootste belang dat die eisen worden getoetst. Of wij het over deze eisen eens zijn, is een andere kwestie. Als aan die eisen wordt voldaan, moet je ingevolge de systematiek van de wetgeving zeggen dat iedereen – of het een buitenlander of een Nederlander is en of het iemand is die legaal of illegaal hier verblijft – recht heeft op een werkloosheidsuitkering. Dat is iets anders dan recht op een uitkering krachtens de Algemene bijstandswet. Daarin wordt uitgegaan van de behoefte die iemand heeft.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is uw opvatting. Ik respecteer die, maar ik deel haar niet. De gronden heb ik uiteengezet.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Het blijft natuurlijk een oneigenlijk element.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat mag u vinden. Ik zou het oneigenlijk vinden, als wij anders gingen handelen.

De heer **Linschoten** (VVD): De staatssecretaris geeft aan, wat er gebeurt, wanneer iemand in Nederland gedoogd wordt, wat het aanvragen van een uitkering betreft. Hij zei vervolgens, dat het in die gedoogsituatie ook geldt voor de arbeidsverleden-eis en de referte-eis. Mag ik hieruit ook het tegenovergestelde afleiden? Telt op het moment van de aanvraag de illegale periode, hieraan voorafgaand, niet mee voor de referte-eis en de arbeidsverleden-eis?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is een onjuiste veronderstelling. Als een illegale buitenlander hier wordt gedoogd en gaat werken, dan telt voor de arbeidsverleden-eis en de referte-eis de volledig in Nederland doorgebrachte verzekeringstijd mee, ook voor de periode, die ligt voor de gedoogperiode. Zo luidt nu het wetsvoorstel.

De heer **Linschoten** (VVD): Het ijkpunt is derhalve het moment van de aanvraag van de uitkering?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is juist.

De heer **Scholten**: Heb ik het goed verstaan, dat de staatssecretaris zegt: iedereen met een gedoogtitel kan tot de kring van de verzekerden worden gerekend, indien natuurlijk premies, enz. zijn betaald.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als er in die situatie een werkvergunning wordt afgegeven. Dat kan. Gebeurt dat niet, dan geldt het niet.

De heer **Scholten**: U trok een parallel met de bijstandswet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het ging om de gedoogsituatie. In die situatie was de Bijstandswet royaler dan de WVV en was de WW royaler dan de WVV. In die zin is er een gelijktrekking gekomen.

Mijnheer de Voorzitter. Ik kom thans tot de ziekte als uitsluitingsgrond. Bijkans iedereen heeft bezwaar gemaakt tegen het feit, dat langer durende ziekte in dit wetsvoorstel niet als een uitsluitingsgrond is opgenomen. In de vierde nota van wijziging heb ik het wetsvoorstel op dit punt aangepast. De heer Van der Vlies verwijst ik dan ook naar de toelichting op die nota. Daaruit blijkt duidelijk, wat het kabinet met kortlopende en langlopende ziekte voorstaat.

Een periode van zes weken zoals mevrouw Ter Veld voorstelt, in plaats van de in de nota van wijzigingen opgenomen drie maanden, acht ik te kort om van blijvende arbeidsongeschiktheid te kunnen spreken, die de beschikbaarheid zou opheffen. Ook haar vergelijking met een termijn van zes weken in het kader van de Ziektewet en toeslagenwet gaat naar mijn mening niet op, omdat daaraan andere overwegingen ten grondslag liggen.

Wat de door mevrouw Ter Veld gevraagde cijfers betreft, kan ik meedelen, dat circa 95% van toegekende ZW-uitkeringen vóór drie maanden is beëindigd. Bij een verzuimduur van zes maanden ligt het percentage op 97,5. Uit de totale groep zieken stromen 50 000 ziektegevallen door naar de arbeidsongeschiktheidswetten, hetgeen overeenkomt met 1,3% van het totale aantal ziektegevallen in één jaar.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Hoeveel procent van de ziektegevallen ontvangt gedurende een aaneengesloten periode van zes weken ziektegeld? Ik doel niet op degenen, die binnen zes weken een tweede ziekteperiode hebben. Mijn amendement betreft mensen, die zes weken achter elkaar een ziektewet-uitkering hebben gehad.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat percentage is geringer dan dat, hetwelk ik zoëven noemde. Ik heb dat niet exact in mijn hoofd.



## De Graaf

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Uw nota van wijziging heeft slechts betrekking op 5% van alle ziektegevallen in een werkloosheidsituatie. Een klein deel is maar gebaat bij deze mogelijkheid van verlenging van de uitkeringsduur tijdens ziekte.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het gaat niet om de vraag, of men er al dan niet bij gebaat is. Het gaat erom, wat je bedoelde met het als het ware niet verschuiven van de duur van een werkloosheidsuitkering ingeval van ziekte.

Wij zijn van oordeel dat in het stellen van een periode van drie maanden, zoals in de nota van wijzigingen is opgenomen, nog voldoende recht wordt gedaan aan onze bedoelingen. Natuurlijk kan men daar een verschil van mening over hebben. Overigens kan ik de vraag over de periode van zes weken niet zonder meer beantwoorden. Als die vraag in tweede termijn wordt herhaald, wordt het antwoord automatisch voorbereid.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik heb vast andere bedoelingen. Het komt er feitelijk op neer dat wat u hebt overgenomen en nu in de nota van wijziging is vermeld, inhoudt dat iemand met een uitkering van zes of negen maanden, die tweeënhalf maand ziek is, die periode in zijn nadeel ziet verstrijken. In die tweeënhalf maand had hij moeten kunnen solliciteren en activiteiten moeten kunnen ontwikkelen, op zoek naar een nieuwe arbeidsplaats. Hij was in die periode echter niet feitelijk beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

Nu vind ik al dat een en ander zich moeilijk verhoudt met het verzekerd risico; men dient beschikbaar te zijn. Drie maanden lijkt mij hier veel te lang. Mijn voorstel is gericht op een periode van zes weken. Daarbij wordt een groot aantal van de kortdurende ziektegevallen geaccepteerd in de zin van: je kunt de krant lezen en daarna sollicitatiegesprekken voeren. Graag zou ik zien dat de staatssecretaris zijn stelling nader onderbouwde. Bedoeld hij inderdaad alleen de zeer kleine groep, die dan nog wél in staat is om activiteiten te ontplooiën? Het grootste gedeelte van de mensen die drie maanden ziek zijn, blijkt ook een jaar ziek te zijn en daarna in de WAO terecht te komen.

Staatssecretaris **De Graaf**: In deze materie blijft de termijn een arbitraire zaak, hoe men die termijn ook stelt.

Ik vind de nu gekozen termijn verantwoord.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Kunt u aangeven wat mijn zes weken-amen-dement kost?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat kan ik zo niet los uit de hand doen. Wél is duidelijk dat die werkwijze méér zou kosten.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Leerling wenst in dit verband een nadere toelichting op de hoogte van de uitkering voor een zieke werkloze. Wordt iemand ziek in de periode, waarin hij de aan het loon gerelateerde WW-uitkering ontvangt, dan wordt de uitkering zolang de ziekte duurt gebaseerd op het NWW-uitkerings-dagloon.

Wordt hij tijdens de vervolguikering ziek, dan wordt de ziekingelduitkering gebaseerd op het niveau van de vervolguikering en dus op het minimumloon. Voorzover het dagloon van de vervolguikering lager is dan het dagloon tijdens de aan het loon gerelateerde fase, is ook de ZW-uitkering lager. Op deze wijze wordt voorkomen dat, bij het ontstaan van ziekte tijdens de tussenfase, een hogere uitkering ontstaat. Dit zou gemakkelijk tot misbruik kunnen leiden.

Wat betreft de ratio van het afzien van vergoeding van uitkering in EG-verband – de heer Weijers stelde er een vraag over – merk ik op dat daartoe strekkende overeenkomsten worden aangegaan als gebleken is dat de totaalom van de uitkering, die de landen voor elkaar betalen, ongeveer gelijk is. Niet-afrekenen bespaart een boel administratief werk; hier gelden dus pure efficiency-overwegingen.

De heer Weijers meende voorts dat verzekerden in overleg met het CAB en de bedrijfsvereniging in het buitenland moesten kunnen solliciteren. Mijnheer de Voorzitter! De werkloze, die werk wil zoeken in een andere EG-lidstaat behoudt gedurende maximaal drie maanden recht op de Nederlandse werkloosheidsuitkering krachtens de Europese verordening inzake de sociale zekerheid.

Mevrouw **Ter Veld** vindt de uitsluitingsgrond vakantie genieten nog altijd een onbegrijpelijke materie. Zij verwijst in dit verband naar het voorbeeld van iemand, die in zijn volkstuinje verblijft en vraagt zich af, of in dat geval sprake is van vakantie genieten en welke invloed dit heeft op de beschikbaarheid.

Mijnheer de Voorzitter! Het begrip 'vakantie genieten' komt ook nu al voor in de Werkloosheidswet en in de WWV. Op dit punt behoeft er dus niets te veranderen. De SVR is bevoegd, ter zake nadere regels te stellen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Verandert er dan niets, ik heb stellig de indruk dat wanneer iemand beschikbaar is, solliciteert, zich meldt bij het GAB en in een volkstuinje actief is, geen problemen zal ontmoeten. Bij mijn beste weten is ook de uitvoeringsorganisatie in het kader van de WW niet zodanig dat er wordt nagegaan, of men wel slaapt in de straat waar men woont óf dertig kilometer verder op een volkstuin.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! De huidige begrippen zijn overgenomen en het zijn dezelfde uitvoeringsorganen, die hier zullen optreden. Ik mag dus veronderstellen dat er geen problemen zullen voorkomen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): En u gaat dus akkoord met een gelijke uitvoering?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ga akkoord met een goede uitvoering.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): En u vindt de huidige uitvoering ook aanvaardbaar, zodat er geen problemen rijzen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik neem in deze nieuwe wet geen andere begrippen of voorschriften op. Wat moet ik er verder mee doen?

De heer **Weijers** (CDA): Je kan vakantie vieren in je volkstuinje!

Staatssecretaris **De Graaf**: Of op een andere manier!

De heer Van der Vlies vroeg of het opgaan van de Werkloosheidswet in de nieuwe Werkloosheidswet gevolgen heeft voor degenen die voor de WW een vrijstelling hebben wegens gemoedsbezwaren. Dat gebeurt in zoverre dat de nieuwe Werkloosheidswet geldt voor gemoedsbezwaren zoals zij voor verzekeringen geldt. De WWV was geen verzekering. Zij bestaat straks niet meer. In zoverre komt er straks enige verandering. De bepalingen van de oude Werkloosheidswet gelden op dit punt ook voor de nieuwe Werkloosheidswet.

Vervolgens kom ik bij enkele aspecten van de weigeringsgronden. Ik begin met het begrip verwijtbare werkloosheid. Zoals bekend, heb ik

## De Graaf

gekozen voor het begrip 'verwijtbare werkloosheid' in plaats van het begrip 'niet onvrijwillige werkloosheid', alleen om daarmee een duidelijker en meer hedendaags taalgebruik te verkrijgen. Volgens de heer Linschoten is dat gelukt. Ook de SER heeft zijn voorkeur uitgesproken voor het door mij gekozen begrip.

Naar de mening van mevrouw Ter Veld heeft de SER daarbij echter een ander doel voor ogen gestaan dan het kabinet. Ook in het eindverslag wordt die opmerking gemaakt. Ik heb in de nota naar aanleiding van het eindverslag gesteld - ik blijf daarbij - dat er kennelijk sprake is van een misverstand. De SER heeft met de verwijzing naar dit begrip niet een soepeler toepassing voor ogen gestaan. De soepeler toepassing ontstaat doordat de verwijtbaarheid niet als weigeringsgrond voor het recht op uitkering is opgenomen.

Dit waarborgt een op de concrete omstandigheden toegespitste toepassing. De bedrijfsverenigingen hebben daardoor de vrijheid, een eigen sanctiebeleid te voeren, dit te meer nu bij nota van wijziging de niveaubegrenzing is vervallen. De leden van vrijwel alle fracties hadden daar moeite mee. Ik ga er daarbij van uit dat de bedrijfsverenigingen een adequaat sanctiebeleid zullen voeren bij het ontstaan van verwijtbare werkloosheid.

Mevrouw Ubels heeft gesproken over de sollicitatieplicht. Ik kan haar meedelen dat het besluit niet de bedoeling is, in het nieuwe stelsel de sollicitatieplicht te verscherpen.

Mevrouw Ter Veld heeft het gehad over het functioneren van het arbeidsbureau. Zij heeft de indruk dat de bemiddeling van het arbeidsbureau eigenlijk ook de manier waarop het arbeidsbureau informatie over cliënten beschikbaar heeft een pure toevalstreffer is. De term 'toevalstreffer' moet ik afwijzen. Het zal duidelijk zijn dat de arbeidsbureaus, gezien de toch nog hoge werkloosheid, niet aan alle werkzoekenden even veel aandacht kunnen besteden. Zij zullen dus hun prioriteiten moeten stellen. Dat betekent uiteraard ook, dat zij niet over alle werkzoekenden even veel informatie bezitten.

In die zin wordt de relatie op het punt van de uitwisseling van informatie tussen het arbeidsbureau en de uitkerende instantie beïnvloed. Er kan immers geen informatie worden verstrekt door het arbeidsbureau aan

de uitkerende instantie over werkzoekenden als over die werkzoekenden weinig bekend is.

De positie van de GMD met betrekking tot de arbeidsbemiddeling en daarmee met betrekking tot de informatie-uitwisseling met de uitkerende instanties zal te vergelijken zijn met die van het arbeidsbureau, ook als het gaat om de informatieverstrekking aan instanties die werkloosheidsuitkeringen verstrekken aan gedeeltelijk arbeidsongeschikten. In het kader van de nieuwe Arbeidsvoorzieningswet zal de informatieverstrekking door het arbeidsbureau overigens een punt zijn waarvoor nog speciale aandacht nodig is.

Ik merk nog op dat de GMD niet exclusief de bemiddeling van gehandicapten ter hand neemt. Het arbeidsbureau blijft ook voor hen de bemiddelende instantie.

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Mijnheer de Voorzitter! Zou de staatssecretaris, ook in het licht van de discussie bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, nog een opmerking kunnen maken over de AVO en de arbeidsbemiddeling?

**Staatssecretaris De Graaf:** Het enige dat ik kan zeggen is dat de AVO een vergunning tot arbeidsbemiddeling heeft. Wij hebben over de AVO de nodige discussies gehad in het kader van de Wet arbeid gehandicapte werknemers. Naar aanleiding van die discussie ben ik in correspondentie met AVO Nederland over de toekomstige positie van de afdeling arbeidsbemiddeling van de AVO, gelet op de nieuwe wetgeving. Die is nog volop gaande.

In antwoord op een desbetreffende vraag van mevrouw Ter Veld deel ik verder mee, dat het de bedoeling is conform de Werkloosheidswet een bouwvakker met vorstverlet bij ministeriële beschikking vrij te stellen van de plicht tot inschrijving bij het arbeidsbureau.

Met genoegen heb ik vernomen dat de heer Weijers de wijziging van het begrip 'passende arbeid' een verbetering vindt. Ook hij is met mij van mening dat de definitie hetzelfde omvat als het begrip 'passende arbeid' dat in de jurisprudentie op grond van de WW en de WWV is ontwikkeld. Ik heb dat ook beoogd.

Ik ga er dan ook vanuit, dat de rechter het begrip 'passende arbeid' in de nieuwe Werkloosheidswet op dezelfde wijze zal hanteren als thans het geval is, ook ten aanzien van de

oudere werklozen. Dit mede in antwoord op een vraag van mevrouw Ter Veld. Van een verruiming van dit begrip, zoals mevrouw Brouwer meende, is derhalve geen sprake. Evenmin treedt dus een verslechtering op, zoals de heren Van der Spek en Scholten veronderstelden. De heer Weijers is echter nog niet geheel overtuigd van het voordeel van het opnemen van het begrip 'passende arbeid' in de nieuwe Werkloosheidswet. De arbeidsbureaus moeten hierover toch in eerste instantie hun oordeel geven, zo stelt hij. Hij herhaalt voorts zijn tijdens de schriftelijke behandeling gestelde vraag waarom de passende arbeid niet in de Arbeidsvoorzieningswet is geregeld.

**Voorzitter!** Zoals ik reeds heb verwoord tijdens de schriftelijke behandeling hebben de bedrijfsverenigingen en de arbeidsbureaus met betrekking tot dit begrip ieder een eigen taak. De bedrijfsverenigingen zullen erop moeten toezien dat de werknemer passende arbeid aanvaardt en daarmee de uitkeringssituatie zo snel mogelijk beëindigt. De arbeidsbureaus werken met dit begrip slechts als uitvloeisel van hun bemiddelingstaak. Een werkzoekende, die bij voorbeeld een niet-passende baan in de zin van de sociale verzekerings-wetgeving aanvaardt, wordt daarvan niet weerhouden. De relatie met de sociale zekerheid ligt daar waar passende arbeid wordt geweigerd. Dit wordt doorgegeven aan de uitkerende instantie.

Het opnemen van enkele elementen van dit begrip in de nieuwe Werkloosheidswet geeft de werknemer meer rechtszekerheid omdat hierdoor uitgangspunten in de wet vastliggen. Daarnaast zal deze omschrijving een bijdrage kunnen leveren aan meer uniformiteit in de uitvoering. Ik ben derhalve van mening dat het juist en gewenst is, het begrip 'passende arbeid' in de nieuwe Werkloosheidswet op te nemen. De suggestie van mevrouw Brouwer, de omschrijving te schrappen, wijs ik dan ook af. Ik volg op dit punt overigens het SER-advies over de Arbeidsvoorzieningswet. Ook de SER heeft een voorkeur voor opname van het begrip 'passende arbeid' in de sociale verzekeringswetten zelve. Ik hoop dat ik hiermee ook voor de heer Linschoten de kwestie van de passende arbeid voldoende heb verduidelijkt.

**Mevrouw Brouwer (CPN):** Dat is het niet!

## De Graaf

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijn woorden waren bestemd voor de heer Linschoten, die hierover een aantal opmerkingen heeft gemaakt.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Als de heer Linschoten er niets over zegt, wil ik dat wel doen want het blijft onduidelijk. De staatssecretaris heeft aangegeven waarom volgens hem het begrip 'passende arbeid' in de nieuwe wet moet komen. Hij zegt erbij, dat er verder niets verandert. Het zijn echter de uitvoeringsorganisaties, die moeten nagaan wanneer mensen andere arbeid moeten aanvaarden. Kan dan niet beter worden gekozen voor schrappen van dat begrip opdat de uitvoeringsorganen de nodige ruimte krijgen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Die ruimte is er. In de stukken en ook nu weer heb ik mijn argumenten genoemd en ik heb er geen behoefte aan, ze te herhalen. Bovendien kan ik mij beroepen op de SER. Mevrouw Brouwer maakt zich kwaad als ik van een SER-advies afwijk. Nu volg ik de SER en is het weer niet goed! Maar zo zal het wel blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Aan het einde van het onderdeel 'weigeringsgronden' kom ik bij de omkering van de bewijslast. Ik noem het bewust maar eerst zo, omdat het onderwerp onder die benaming bekend is geworden. Dit onderwerp heeft tot nogal wat verwarring aanleiding gegeven. Mevrouw Dales stelde weliswaar dat het van meet af aan duidelijk was, dat de andere bewijslastverdeling alleen mensen betreft van wie was vastgesteld dat zij fraudeerden, maar op zijn minst één dagblad van naam had dat niet zo begrepen. Mede door een verkeerde voorstelling van zaken werd de indruk gewekt dat de regering een heksenjacht ging openen op uitkeringsgerechtigden. Voorts is de indruk ontstaan dat de regering iets geheel nieuws van stal had gehaald. Mevrouw Dales had dat gelezen in mijn brief van januari 1986 over een planmatige aanpak van misbruik en oneigenlijk gebruik.

Ik heb die brief nog eens nagelezen, maar daarin lees ik niet dat ik het als iets nieuws aankondig. Dat zou ook niet waar zijn, want zelfs in het strafrecht wordt van de regel 'wie stelt, moet bewijzen' afgeweken. Daarmee komen wij op het derde misverstand.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Kunt u daar voorbeelden van noemen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Laat mij mijn verhaal even afmaken. Ik zal het zo direct meenemen.

Ik kom dan op het derde misverstand. Door tegenstanders wordt vaak een relatie gelegd met het strafrecht. In dit verband wordt het Verdrag van Rome dan graag aangehaald. Maar in de strafrechtssfeer gelden andere bewijsrechtelijke regels dan op andere gebieden van het recht. Op die andere gebieden van het recht nu komt het zeer regelmatig voor dat van de zoëven door mij genoemde hoofdregel wordt afgeweken; het komt in het burgerlijk recht voor, het fiscale recht heeft omkering van de bewijslast zelfs in sommige wettelijke bepalingen vastgelegd en ook op het gebied van de sociale zekerheid is een verzwaaring van de bewijslast in de richting van de uitkeringsgerechtigden beslist geen unicum. Ik kan dit naar mijn mening goed onderbouwen met verwijzing naar wetsartikelen en uitspraken van de hoogste rechtscolleges. Vanwege de interrupties ter zake zal ik hierop nader ingaan, maar eigenlijk had ik dat achterwege willen laten.

In de uitspraken van de Centrale raad van beroep komt een verzwaarde bewijslast voor degenen die een beroep willen doen op sociale zekerheidsgelden regelmatig voor. Een argument dat de rechter hanteert, is het kunnen beïnvloeden van situaties zoals loonhoogte en ontslag. In dit verband kan worden gewezen op een aantal uitspraken van de Centrale raad van beroep over directeuren van BV's ook aangehaald door Haverkamp in een artikel in het weekblad voor privaatrecht en notarieel recht van 1979, blz. 17 e.v.

Een ander argument dat de rechter hanteert, is dat ook voor de werknemer een stukje bewijs mag worden verwacht als hijzelf mede schuldig is aan een onduidelijke situatie. In een uitspraak van de Centrale raad van beroep, 4 december 1985, werd van een werknemer gevraagd aan te tonen dat hij later zwart was gaan werken, meer dan op basis van zijn eerdere mededelingen mocht worden aangenomen. In het zgn. tenthuisarrest van 1 augustus 1977 stelde de Hoge Raad dat een gedaagde maar moest bewijzen dat eiser op een bepaald moment geen eigenaar van dat tenthuisje was. Het fiscale recht kent bij voorbeeld de artikelen 25 en 29 van de Algemene wet rijksbelastingen op basis waarvan betrokkene

de bewijslast opgelegd krijgt om aan te tonen dat hij bepaalde in acht te nemen voorschriften heeft nageleefd.

Voorzitter! Ik heb niet afgezien van deze nadere toelichting en daarmee heb ik volgens mij mijn verhaal op dit punt voltooid.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Voorzitter! Ik zou er niet opgekomen zijn, want de staatssecretaris heeft in een van de ons vanmiddag bereikte stukken meegedeeld dat hij het zou intrekken en dat wij dat dan later zouden behandelen. Ik had daar vrede mee, maar dan had dat ook moeten gebeuren en had hij nu niet een heel verhaal moeten houden.

Wat wil hij nu eigenlijk beweren? Wil hij beweren dat met het te hulp roepen van enige fiscale praktijken deze strafbepalingen in de IOW daarmee iets te maken heeft?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik vraag u de nieuwe Werkloosheidswet er dan toch eens op na te lezen, want daarin staan twee soorten sancties. In de eerste plaats sancties met betrekking tot de uitkeringsrechten en in de tweede plaats een apart hoofdstuk over strafbepalingen. Dat raakt het strafrecht. Ik vind dat u dat onderscheid tot nu toe niet heeft gemaakt, terwijl u dat toch wel zou moeten maken. Zo zouden wij zuiver discussiëren.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Dat betekent dus dat, wanneer wij eventueel spreken over gedragingen die onder die strafbepalingen zouden vallen, u het daarbij helemaal nooit wil hebben over de omgekeerde bewijslast. Dan zijn wij dus echt een stap verder.

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij kunnen nog heel lang over deze zaak discussiëren. Ik heb medegedeeld dat ik, gezien de discussie in de Kamer, heb gemeend voorlopig te moeten afzien van de aanvankelijke voornemens, met name vanwege de gevoeligheid van deze materie. Ik zeg daarmee niet dat wij de discussie moeten beëindigen. Ik wil die discussie graag voeren met name naar aanleiding van de nota die ik heb gezonden aan de bijzondere commissie ISMO. Dit is puur vanwege de benaderingswijze.

Ik wil overigens mijn grote instemming uitspreken aan het adres van de heren Leerling, Van der Vlies en Schutte die wel positief en geargumenteed op onze voorstellen reageerden.

Mevrouw **Dales** (PvdA): Het is dan des te noodzakelijker dat er ophelde-

## De Graaf

ring wordt verschaft. Slaan de voorstellen nu op gedragingen die een inbreuk betekenen op de IOW, artikel 48 en 49 en de corresponderende artikelen in andere wetten? Of slaan ze daar niet op? Als die opmerkingen daar wel op slaan en als u vindt dat ook in die sfeer dat wel kan, dan wil ik mij van de complimenten aan deze partijen – en die zijn natuurlijk voor uw rekening – distantieëren. Nogmaals: ik distantieer mij ver van de gedachte dat een dergelijke opvatting enig compliment waard zou zijn. Integendeel.

**Staatssecretaris De Graaf:** U mag de complimenten in de richting van de heren die ik daarnet noemde, best voor mijn rekening laten. In die zin heb ik ze ook uitgesproken. Dat is geen probleem.

Nogmaals: de omgekeerde bewijslast is niet meer in discussie. Het gaat om de verzwarende van de bewijslast, in geval van geconstateerde fraude. De regels hebben uitsluitend betrekking op de sancties in het kader van een uitkering. Zij staan niet in het hoofdstuk van de verschillende wetten, daar waar het gaat over het strafrecht. Dat is een zaak apart.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Dan, mijnheer de Voorzitter, horen ze ook niet thuis in de *fraudediscussie* en niet in het ISMO-hoofdstuk.

**Staatssecretaris De Graaf:** Waar slaat dat op?

**Mevrouw Dales (PvdA):** Ik wilde dat ik in de gelegenheid was dat regelmatig zo ingenu te vragen als u aan het woord bent. Maar laten wij het heel duidelijk uitzoeken. Er is een onderscheid denkbaar tussen gedragingen die een inbreuk betekenen op de uitdrukkelijke strafbepalingen in de wetten. Die strafbepalingen horen onder het strafrecht en daar werpen wij de gedachte aan een omgekeerde bewijslast verre van ons.

**Staatssecretaris De Graaf:** Dat staat er dus ook niet in.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Bent u het daar mee eens?

**Staatssecretaris De Graaf:** Het staat hier ook niet in. Ik ben het wel met u eens, maar die regels zijn niet opgenomen in het hoofdstuk dat als titel heeft Strafbepalingen. Het gaat om de artikelen 133 e.v. van de nieuwe Werkloosheidswet.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Dan houden wij ons daar nu duidelijk aan vast. Over de vraag wie de verwarring heeft gesticht, kunnen wij een nieuw rondje vechten, maar daar gaat het niet om.

**Staatssecretaris De Graaf:** Nou, dan ben ik er zeker van dat u dat bent.

**Mevrouw Dales (PvdA):** In het kader van de strafbepalingen wordt dus niet over de omgekeerde bewijslast gesproken.

**Staatssecretaris De Graaf:** Dat klopt.

**Mevrouw Dales (PvdA):** O.k. Dan spreekt u wél over de omgekeerde bewijslast. In welk kader? Mag ik dat even weten?

**Staatssecretaris De Graaf:** In het kader van de sanctiebepaling met betrekking tot het recht op een uitkering. Heel simpel. Zoals iemand in de discussie simpelweg zei: wij maken een afspraak en wij hebben spelregels. Men moet zich aan de spelregels houden. Als men zich daar niet aan houdt, wordt er ingegrepen. In die zin gaat het om de constatering dat iemand ten onrechte bij voorbeeld inkomsten niet heeft opgegeven.

Hij heeft gefraudeerd. Nogmaals: er is een misverstand ontstaan over de omgekeerde bewijslast. In deze zin gaat het om de verzwarende van de bewijslast. Om niet meer gaat het. Het is niet een strafrecht. Bij de geconstateerde gevallen van fraude en administratieve strafsancities kan vervolgens de vraag aan de orde komen van de strafbepalingen in dat andere hoofdstuk van dezelfde wet. Ik ben, eerlijk gezegd, blij met deze discussie, omdat het – helaas – op dit moment voor mevrouw Dales pas duidelijk is geworden hoe het in die zin precies zit met onze voorstellen.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Dat dacht ik even, maar dat blijkt nu toch weer niet het geval te zijn. Ik heb toch nog geen goed antwoord ten einde toe gehad. Er is een andere mogelijkheid dat men aan bepaalde verplichtingen niet voldoet. Die staan keurig opgesomd. Men heeft zich bij voorbeeld onttrokken aan de arbeidsbemiddeling of passende arbeid niet aanvaard. In dat kader zijn er sancties van de uitkeringsorganisatie mogelijk. Moet ik dan nu begrijpen, dat u het daarover heeft als u over de omgekeerde bewijslast spreekt?

**Staatssecretaris De Graaf:** Dit zijn administratieve sancties, dus geen strafsancities.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Oké, maar ik wil eerst even weten waarover wij spreken. Daarover heeft u het dus. U heeft het dus niet over fraudeurs, zwartwerkers, mensen die verkeerde inlichtingen hebben gegeven of inlichtingen hebben verzwegen, met het oogmerk een hogere uitkering te bekomen dan wel te verkrijgen.

**Staatssecretaris De Graaf:** Nee.

**Mevrouw Dales (PvdA):** Dan zijn wij natuurlijk in een beperkt gebied bezig.

**Staatssecretaris De Graaf:** Ja, nogmaals...

**Mevrouw Dales (PvdA):** Maar dan vraag ik mij af wat het in de ISMO doet.

**Staatssecretaris De Graaf:** Het gaat om een verzwarende van de bewijslast als iemand in de fout is geweest. Dat is dan in het kader van de administratieve regels, die de Werkloosheidswet kent. Het is net zoals in de fiscale wetgeving. Volgens de fiscale wetgeving ben je gehouden aangifte te doen van je inkomen. Als je die aangifte niet nakomt, ken je de gevolgen, de ambtshalve gevolgen. En niet gering ook.

**Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR):** Ik heb dat nooit meegemaakt.

**Staatssecretaris De Graaf:** Nee, u heeft het nooit meegemaakt, omdat u in die zin een net mens bent. En dat wist ik ook wel. Zo geldt het. Dat geldt ook bij de nieuwe Werkloosheidswet. Men moet aangifte doen van die inkomsten. Als men dat niet doet, heeft men geen recht op die uitkering. In die zin is het dus puur een administratieve sanctie. Wat mij betreft is hierover nu genoeg gezegd, althans op dit moment. Ik begrijp namelijk dat wij in het kader van de ISMO nog alle gelegenheid krijgen om daarover te praten. Aan de andere kant ben ik wel blij, dat wij nu op die discussie een voorschot hebben genomen. Ik hoop, dat dit een aantal misverstanden uit de weg heeft geruimd.

**Mevrouw Brouwer (CPN):** Bij mij is dat helaas niet gelukt. In de memorie van toelichting op artikel 25, tweede lid, staat: 'De vereenvoudiging wordt verkregen door aan het wettelijk vermoeden terugwerkende kracht te geven, met omkering van de bewijslast.'

Omkering van de bewijslast is nodig omdat het voor de bedrijfsvereniging veelal onmogelijk is te

## De Graaf

bewijzen hoe lang een verzwegen omstandigheid ('zwart werken') heeft bestaan...

Daarna heeft u een nota van wijziging ingediend. Daarin heeft u gezegd, dat het niet gaat om een omkering van de bewijslast. Hoe noemde u het ook al weer? U noemde het in elk geval niet omkering van de bewijslast. In de laatste stukken heeft u nog wel gezegd, dat het u erom gaat de bedrijfsvereniging in een betere bewijsrechtelijke positie te brengen. Dat houdt u dus staande?

Staatssecretaris **De Graaf**: In het kader van artikel 25 van de nieuwe Werkloosheidswet.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Misschien mag ik even mijn redenering afmaken. Wij hebben vanmiddag een nota van wijziging gekregen. Daarin is ook dat geschrapt. Daarin staat nu, dat de besluitvorming verder maar moet plaatsvinden in het kader van de ISMO. Ik wil u het volgende vragen. Als u vindt dat deze discussie moet worden doorgezet, wat is dan uw intentie en uw inzet?

Is uw inzet nog steeds om de bedrijfsvereniging een verbeterde positie te geven? Is uw inzet dan ook, als dit uit de ISMO-discussie mocht voortvloeien, om een wetswijziging tot stand te brengen om toch de bewijsrechtelijke positie weer te versterken voor de bedrijfsverenigingen? Dat is op dit moment, zeker na uw toelichting nu, volledig onduidelijk.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik verwijs ook naar de nota van wijziging. Die discussie gaan wij niet vrijblijvend voeren. Wij gaan nog eens heel principieel en, naar ik hoop, ook heel zakelijk over deze zaken praten. De heren Weijers en Linschoten hebben ook in hun bijdragen gezegd, dat wij hierover nog niet uitgesproken behoeven te zijn. Gezien de emoties en de reacties vinden zij het echter het beste om niet op dit moment daarover te spreken. Ik heb daarover een ander oordeel. Ik heb daarvan ook geen geheim gemaakt. Ik heb de zaak echt verdedigd. De zaak is ook heel goed te verdedigen.

De heer **Weijers** (CDA): Het is voor ons heel simpel. Wij hadden grote bedenkingen tegen het voorstel. Ik sluit echter nooit uit, dat wij in de nadere discussie op een gegeven moment overtuigd kunnen worden. Vooralsnog zie ik dat echter nog niet.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Maar wat houdt dat in? Alsnog een wijziging van de nieuwe Werkloosheidswet op het punt van de bewijslast?

De heer **Weijers** (CDA): Nee, dat denk ik niet. Je moet eerst die discussie volledig gevoerd hebben.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Wat is het resultaat van de discussie en wat is de inzet ervan?

De heer **Weijers** (CDA): Als wij dat vooruit wisten, dan waren wij nu klaar.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Laten wij elkaar nu geen leuke verhalen vertellen. Vanmiddag komt er hier een nota van wijziging. Daarin wordt het laatste wijzigingsvoorstel op de nieuwe werkloosheidswet ingetrokken en er wordt gezegd: er moet een verdere discussie worden gevoerd in het kader van ISMO. Wij weten allemaal dat die discussie niet voor niets wordt gevoerd, dat er een bepaalde inzet is. Nu is mijn vraag: is het de inzet van de kant van de regering om uiteindelijk toch te komen tot een verbeterde bewijsrechtelijke positie van de bedrijfsverenigingen of is die inzet hiermee opgegeven.

Staatssecretaris **De Graaf**: De notitie die ik hierover aan de Kamer heb gezonden is, naar ik aanneem, inzet voor die discussie. Die discussie gaat niet alleen over dit punt. Er zijn meer punten, maar dit punt zit er ook in. Die nota ligt thans voluit en breed op tafel.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voor alle helderheid: het kan dus ook betekenen dat er alsnog – ook als dit wetsvoorstel wordt aanvaard met uw nota van wijziging van vanmiddag – een wijzigingsvoorstel komt op het punt van de bewijslast?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het lijkt mij verstandig, dat wij eerst die discussie afwachten.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): U sluit het niet uit?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik sluit niets uit in het leven.

De **Voorzitter**: Mij dunk dat wij nu tot een volgend punt kunnen overgaan!

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Voordat ik overga op de duur van de uitkering ga ik nog even in het kort in op een aantal vragen van mevrouw Ter Veld en de heer Linschoten over de samenloop-systematiek in de nieuwe werkloos-

heidswet. In het kort beschrijf ik nog even de systematiek. Arbeidsverlies van ten minste vijf uur of meer dan de helft van de arbeidstijd leidt tot een geheel of gedeeltelijk recht op uitkering. Een verlies van minder dan vijf uur of 50% levert geen werkloosheid op en dus geen recht op uitkering. Hervatting van het werk voor minstens vijf uur of meer dan 50% leidt tot een gedeeltelijke of volledige opheffing van de werkloosheid en derhalve ook tot een geheel of gedeeltelijke beëindiging van het recht op uitkering. Hervatting van het werk voor minder dan vijf uur betekent tot slot dat de inkomsten voor zeventig procent worden gekort op de uitkering.

Wat de specifieke relatie betreft het volgende: Omtrent de relatie tussen de anti-cumulatie in de nieuwe werkloosheidswet en die in de toeslagenwet wil ik mevrouw Ter Veld verwijzen naar de nota naar aanleiding van het eindverslag op de nieuwe werkloosheidswet. Daar is met een voorbeeld aangegeven, dat er geen sprake is van dubbele anti-cumulatie. Verder denk ik dat er bij mevrouw Ter Veld toch een klein misverstand leeft. De werkloosheid wordt niet afgemeten aan de volledige werkweek maar aan de door de werknemer in de 26 weken voorafgaand aan zijn werkloosheid gemiddeld per week gewerkte uren. Bewust is in de nieuwe werkloosheidswet niet met het begrip volledige werkweek gewerkt, omdat niet altijd duidelijk is wat dat voor de werknemer betekent.

Bij de vaststelling van het aantal uren van gemeenteraadsleden, zelfstandigen en personen met een onregelmatig arbeidspatroon zie ik niet zoveel problemen als mevrouw Ter Veld. In het algemeen is immers bekend, hoeveel tijd een gemeenteraadlidmaatschap kost. In die zin is er ook geen sprake van een andere situatie dan op dit moment in de huidige werkloosheidswetten het geval is.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Op dit moment wordt in de werkloosheidswetten het inkomen verrekend op basis van wat men verdient, dus simpel gezegd: als de uitkering 70% is, wordt er 70% van wat men in een periode waarin men een werkloosheidsuitkering geniet verdient verrekend. In de nieuwe werkloosheidswet wordt voorgesteld, dat ook te doen wanneer iemand minder dan vijf uur werkt.

## De Graaf

Wanneer iemand echter meer dan vijf uur aan arbeid hervat, wordt voorgesteld rekening te houden met het aantal uren. Nu staat er in de stukken, dat dit inderdaad ongunstig is voor mensen die in hun werkloosheidsperiode arbeid hervatten waarmee zij minder verdienen dan in de baan waaruit zij werkloos werden. Dit is trouwens bijna altijd het geval. Er wordt bovendien gezegd, dat het maar in een gering aantal gevallen voorkomt. Het blijkt grofweg zo'n 50% van de uitkeringsgerechtigden te betreffen. Dat betekent dat al die mensen door uw systeem achteruitgaan. Ik zou ook graag willen weten of dat systeem van urenverrekening uitvoerbaar is.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is zeker uitvoerbaar, mijnheer de Voorzitter. Wij kiezen hier voor een bepaalde systematiek. Eij maken een nieuwe werkloosheidswet en in die nieuwe werkloosheidswet hebben wij voor arbeidsurenverlies van vijf uren op 50% gekozen.

Ik denk dat de keuze die wij hier gemaakt hebben in die zin een volstrekt logische keuze is. Ik heb de indruk dat bedrijfsverenigingen daarmee ook geen problemen zullen hebben.

De heer **Linschoten** (VVD): Dan wil ik de staatssecretaris vervolgens een vraag stellen over de nadere inkomsten, die nu aan de orde zijn, in verband met de manier van verwerven en de mate van beschikbaarheid.

Staatssecretaris **De Graaf**: Daar kom ik nog op terug.

De heer **Linschoten** (VVD): Uitstekend!

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voorzitter! Stel dat de bedrijfsverenigingen zouden zeggen: staatssecretaris, feitelijk is wat u voorstelt volstrekt onuitvoerbaar. Zou de staatssecretaris dan overwegen om een ander voorstel te doen: niet de werkloosheid definiëren, maar de inkomsten verrekenen?

Staatssecretaris **De Graaf**: In de eerste plaats weet ik niet of dat zo is. Dan zou ik ingaan op een hypothetische veronderstelling. Dat lijkt mij niet juist. Ik heb de overtuiging dat de nu door ons gedane invulling van de nieuwe werkloosheidswet goed uitvoerbaar is. Dat geldt ook voor andere invullingen.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Maar uitgaande van die hypothese? Stel dat de bedrijfsverenigingen stellen

dat er bepaalde problemen uit voortkomen: de mensen met een uitkering worden feitelijk benadeeld in vergelijking met het huidige systeem; er kunnen enorme uitvoeringsproblemen ontstaan; er kunnen enorme problemen ontstaan met de toeslagenwet, gelet op de toeslag per dag en de verrekening per week. Is de staatssecretaris dan bereid om dit te heroverwegen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Ik ben op elk moment bereid om te luisteren en om bepaalde zaken te heroverwegen. Echter, gelet op hetgeen wij momenteel weten, ben ik van mening dat onze keuze juist is.

Het voorgestelde systeem is naar mijn gevoelen niet ingewikkelder dan het huidige systeem. Dat neemt niet weg dat in bijzondere gevallen met een zeer onregelmatig arbeidspatroon, in dit systeem, net als in het huidige systeem van de WWV en de WWV, de samenloopproblematiek bewerklijker is. Dat erken ik.

De heer **Linschoten** vraagt zich af of het niet voor de hand ligt dat anti-cumulatie van inkomsten uit arbeid die niet van invloed is op de mate van beschikbaarheid, achterwege blijft. Dit ligt naar mijn mening niet voor de hand, omdat de nieuwe werkloosheidswet een loondervingsregeling betreft. Die loonderving vloeit voort uit arbeidsurenverlies. Gaat een werknemer voor een minimumaantal uren per week werken, dan vermindert zijn werkloosheid niet. Zijn loonderving vermindert wél.

Uit systematisch oogpunt is het dan logisch dat de inkomsten in mindering worden gebracht op de uitkering. Die anti-cumulatie geldt ongeacht het soort werk dat de werknemer verricht. Immers, elke betaalde arbeid levert vermindering van loonderving op. Wij hebben, zoals men zal weten, te maken met een ook door de heer **Linschoten** bepleite loondervingsverzekering.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat is waar. Daarbij moeten echter ook andere vormen van inkomsten worden betrokken, zoals die uit aanvullende verzekeringen, individueel of collectief afgesloten. Deze verzekeringen verminderen de mate van loonderving zonder dat zij de mate van beschikbaarheid aantasten. Dat leidt niet tot de situatie waarin men onder de anti-cumulatiebepalingen komt te vallen. Dat is de systematiek in de nieuwe wet. Die heb ik inderdaad duidelijk en helder genoemd.

De staatssecretaris is daar zojuist nog op ingegaan. Het gaat nu om nadere inkomsten, die hiermee kunnen worden vergeleken. Dat is afhankelijk van de aard van vererving. De staatssecretaris zegt vervolgens: zonder dat er sprake is van een mindere mate van beschikbaarheid, dus zonder dat het vererven van de inkomsten van invloed is op het in de wet geregelde werkloosheidsbegrip, zullen wij toch anti-cumulatiebepalingen moeten toepassen. Is dat in overeenstemming met de verzekeringsgedachte die in deze wet, juist in de sfeer van de loonderving, zo nadrukkelijk is neergelegd?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is daar volledig mee in overeenstemming! Het gaat om inkomsten uit arbeid in een omvang die kleiner is dan de vermindering van de werkloosheid. Vandaar die anti-cumulatiebepalingen! Het is volstrekt logisch.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat is alleen het geval op het moment dat de arbeid te maken heeft met een werknemersverhouding, arbeid in loondienst verricht. Stel dat het om werkzaamheden gaat die te maken hebben met anderssoortige activiteiten. Ik noem de situatie van het gemeenteraadslidmaatschap. Er zijn genoeg vormen van werkzaamheden, niet in de zin van het werknemerschap, die een stukje inkomen realiseren zonder dat men werknemer is, zonder dat de mate van beschikbaarheid verandert en zonder dat er een verschil ontstaat in de mate van werkloosheid. Kom je, als je de systematiek op een consequente manier doorzet, dan niet tot de conclusie dat dat soort inkomsten eigenlijk op dezelfde wijze moet worden behandeld als verzekeringsinkomsten via individuele of collectieve verzekeringen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Neen, want daar staan arbeid en arbeidsuren tegenover. Voortbouwend op uw redenering zou je kunnen zeggen dat het geen inkomsten zijn uit een dienstbetrekking, maar dat je de omvang en het aantal uren buiten beschouwing moet laten. Dat is geheel in strijd met het karakter van deze loondervingsverzekering.

De heer **Linschoten** (VVD): Ik zal hier in tweede termijn nog op terugkomen. Ik vraag mij echter af of u daar gelijk in heeft, juist omdat er bij het definiëren van het werkloosheidsbegrip gekozen is voor het verlies aan uren en dus datgene wat

## De Graaf

de mate van beschikbaarheid beïnvloedt en omdat de loonderving die optreedt, niet als voorportaal is genomen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Beide grenzen zijn aangegeven. Op het moment dat je daar onder zit, doe je het op een andere manier vanwege het karakter van deze verzekering.

De heer **Linschoten** (VVD): Ook in het kader van de discussie rond de eerste werkloosheidsdag legt u het primaat bij de mate van beschikbaarheid en het verlies aan arbeidsuren en niet bij loonderving als zodanig. Ik kan dan bijna niet anders dan tot de conclusie komen dat er in deze situatie in ieder geval sprake is van een afwijking van de overigens gebruikelijke systematiek in de wet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als je daar meer uren aan besteedt, dan neem je de gebruikelijke systematiek. Doe je het minder, maar zijn het toch arbeidsuren, dan ga je het op deze manier doen met de anticumulatie. Ik denk dat wij elkaar op dit punt geen nieuwe gezichtspunten meer hebben toe te voegen.

De duur van de uitkering en de hoogte ervan zijn het volgende onderwerp. Hierin komt het karakter van de nieuwe verzekering naar voren, te weten een verzekering met premiebetaling waarbij het loon de maatstaf is. Gekozen is voor een langere duur naarmate de betrokkene langer aan het arbeidsproces heeft deelgenomen en langer premie heeft betaald. Ik heb met genoegen geconstateerd dat dit uitgangspunt door de meerderheid van de Kamer wordt gedeeld. Omdat het totale arbeidsverleden van de Nederlandse werknemers en in ieder geval van grote groepen onder hen momenteel niet is vast te stellen, kan een geheel op het werkelijke arbeidsverleden gebaseerd systeem nog niet worden ingevoerd. Over de mogelijkheden en de onmogelijkheden van registratie van het arbeidsverleden kom ik straks nog te praten, mede in de richting van de heer Linschoten.

Het loslaten van de leeftijd als referentiepunt en het invoeren van een mengvorm van fictief en reëel arbeidsverleden heeft dit systeem nog meer vergelijkbaar gemaakt met de beoogde eindsituatie. Bovendien heeft deze mogelijkheid boven de leeftijdstafel uit het aanvankelijke voorstel het voordeel dat mettertijd direct gebruik gemaakt kan worden

van de gegevens van de nu nog op te zetten verzekeringsadministratie. Uit het betoog van mevrouw Ter Veld heb ik afgeleid dat de PvdA-fractie wil vasthouden aan de leeftijd van de betrokkene als bepalende factor voor de duur van de uitkering. Per leeftijdjaar na het achtttiende jaar wordt de uitkeringsduur met twee maanden verlengd.

Voor een 30-jarige zou in dit systeem al een recht op een twee jaar verlengde uitkering bestaan. Bij 42 jaar wordt dit 4 jaar en bij 54 jaar 6 jaar. Over de kosten van dit voorstel, ruim 1,3 miljard, heb ik in mijn algemene inleiding al het een en ander gezegd. Uit het interruptiedebatje over dit onderwerp heb ik echter afgeleid dat mevrouw Ter Veld haar systeem ook als een tijdelijke oplossing ziet. Zij wil echter pas in een later stadium bezien of het feitelijke arbeidsverleden als maatstaf kan dienen. Heel consistent is mevrouw Ter Veld naar mijn mening echter niet. Immers, voor haar is de arbeidsverledeneis, weliswaar afgezwakt tot drie uit vijf, wel aanvaardbaar. Ook in haar optiek speelt de duur van het arbeidsverleden dus een rol bij het bepalen van de duur van de uitkering.

Mevrouw Beckers heeft in haar bijdrage aan het debat weinig goede woorden gewijd aan de arbeidsverledenvariant. Ik kan mevrouw Beckers zeggen dat deze variant is ontwikkeld aan de hand van de door verschillende fracties in het voorlopig verslag en in het eindverslag gedane suggesties. De parlementaire steun en de opvattingen van verschillende geledingen binnen de adviesorganen hebben ons alsnog doen besluiten meer rekening te houden met het arbeidsverleden en de halfjaarlijkse stapjes te laten vervallen.

Mevrouw Beckers heeft er met name weinig waardering voor dat in principe slechts loonvormende arbeid voor de arbeidsverledeneis in aanmerking wordt genomen. Ook anderen – ik noem mevrouw Ter Veld, de heer Linschoten en de heer Leerling – brachten het meetellen van de periode waarin geen loonvormende werkzaamheden worden verricht of scholing wordt gevolgd, ter sprake. In het kader van het verzorgingsforfait kom ik hier nog op terug.

Ik ben blij dat de heren Linschoten en Weijers zich in hun bijdrage in positieve zin hebben uitgelaten over de bij de tweede nota van wijzigingen ingevoerde arbeidsverledenvariant.

De heer Weijers constateerde dat in de nu gekozen arbeidsverledenvariant zijn gedachte, waarin het arbeidsverleden het hoofdelement is en de leeftijd als vangnet functioneert, op bevredigende wijze is verwerkt.

De heer Linschoten achtte ons voorstel een verbetering, maar merkte nog op dat zijn fractie er voorstander van zou zijn wanneer de periode waarover de werknemer zijn arbeidsverleden zelf dient aan te tonen, niet – zoals thans wordt voorgesteld – zal worden beperkt tot vijf jaar voor het intreden van de werkloosheid, maar geleidelijk zal groeien, waardoor het fictieve arbeidsverleden zal afnemen. Deze gedachte, hoe waardevol ook, is op een aantal punten in strijd met het door de regering voorgestane beleid op het terrein van misbruik en oneigenlijk gebruik vanwege de problemen op het gebied van de bewijslast en de controle, en kan mede daardoor onrechtvaardig uitwerken.

In de memorie van antwoord bij de nieuwe wet is reeds aangegeven, dat de maximumtermijn waarover van een werknemer redelijkerwijs kan worden verlangd dat hij bewijsstukken van zijn dienstbetrekkingen bewaart, niet langer kan zijn dan zo'n vijf jaar. Problemen zullen kunnen ontstaan bij werknemers met een onregelmatig arbeidsverleden in bedrijfstakken waar bedrijven komen en gaan. Verder dan vijf jaar in het verleden teruggaan, stuit vaak op onoverkomelijke bezwaren.

In het betoog van de heer Weijers beluisterde ik dat hij dit met mij eens is. Naarmate het gaat om een verder teruggelegen periode, wordt controle moeilijker. Vanwege de beperkte hoeveelheid mankracht bij de uitvoeringsorganen sluipt dan een steeds groter element van willekeur bij de controle binnen. De bezwaren tegen het aantonen van een langer arbeidsverleden zullen wel verminderen als de verzekerdenadministratie bij de bedrijfsverenigingen van start gaat.

De heer Linschoten heeft daar vooral op geattendeerd. Ook de heer Leerling maakte daarover een opmerking. Deze administratie zal evenwel alleen tijdvakken bevatten, gelegen na die datum. Bovendien is het noodzakelijk dat bij de inrichting en de vulling van de verzekerdenadministratie, zo weinig mogelijk fouten worden gemaakt. Dit brengt met zich dat het waarschijnlijk niet mogelijk is dat deze verzekerdenadministratie

## De Graaf

– hoe spijtig ook – al op 1 januari 1987 functioneert.

Ik heb hierover recent een gesprek gevoerd met het presidium van de Sociale Verzekeringsraad. De SVR zal mij binnenkort rapporteren over het plan van invoering, inrichting en invulling van de verzekerdenadministratie. Het gevolg van het niet op korte termijn realiseren van een verzekerdenadministratie zou zijn dat de periode, waarover men zijn arbeidsverleden zelf moet aantonen, langer kan zijn dan vijf jaar. Uit de opmerkingen van de heer Linschoten heb ik afgeleid, dat ook hij van mening is dat een periode van meer dan vijf jaar slecht mogelijk is, wanneer zo'n registratie is gerealiseerd. Dat zal – ik constateer dat nogmaals met spijt – inderdaad niet het geval zijn.

De heer **Linschoten** (VVD): Dat betekent dus dat er op dit moment blijkbaar nadere informatie beschikbaar is, die op het moment van de opstelling van de nota naar aanleiding van het eindverslag niet aanwezig was en dat er dus, wat de tijdsplanning van het opzetten van de verzekerdenadministratie betreft, vertraging optreedt ten opzichte van de in die nota genoemde termijn.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat is een juiste conclusie.

De heer **Willems** (PSP): Maakt de staatssecretaris het zich niet erg moeilijk door louter de administratieve en uitvoeringstechnische bezwaren te noemen? Het principiële bezwaar dat hij zou kunnen aanvoeren en dat ik hem helemaal niet hoor noemen, is dat als de eisen voor het feitelijke arbeidsverleden worden opgerekt, vooral gehuwde vrouwen die zich wat minder op hun arbeidsverleden-eis kunnen beroepen, zwaar gedupeerd zullen worden. Dat is dus een veel principiëler argument om het voorstel van de VVD niet te volgen dan de administratieve bezwaren, want ik denk dat de heer Linschoten wel mogelijkheden ziet om die bezwaren op den duur te ondervangen. Ik zou graag op dit argument de reactie van de staatssecretaris horen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik dacht dat ik mijn betoog wel door had laten klinken dat mij het in de toekomst werken aan de hand van een volledige verzekerdenadministratie het beste lijkt, omdat het werkelijk gebruik maken van een volledig arbeidsverle-

den ten principale een betere methode is. Iets anders is of je – die zaak moeten wij later nog eens bekijken – daarbij ook nog wat andere modaliteiten moet inbouwen. Die zaak kan ik op dit moment echter nog niet overzien. Bij die invulling kun je het leeftijdselement misschien op de een of andere manier ook nog mee laten tellen. Nogmaals, ik wil daar nu niet op vooruitlopen.

Ik heb er dus geen principiële bezwaren tegen. Integendeel. Met name de heer Weijers heeft altijd sterk het aspect beklemtoond om in sterkere mate rekening te houden met het feitelijk arbeidsverleden.

De heer **Willems** (PSP): Ik heb die principiële bezwaren ook niet. Dat geldt echter op het moment waarop mannen en vrouwen gelijke mogelijkheden op de arbeidsmarkt hebben. Zolang dat niet het geval is, zullen de gehuwde oudere vrouwen veel meer moeite hebben om een langer arbeidsverleden aan te tonen als de mannen. Uit een oogpunt van gelijke behandeling is er daarom op dit moment dan ook veel voor te zeggen om dit voorstel niet te volgen. Ook om principiële redenen zou het dus beter zijn daarmee te wachten tot de gelijke arbeidsparticipatie is gerealiseerd.

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij gaan nu niet verder dan de in dit wetsvoorstel opgenomen mix. Voor het overige heb ik mijn principiële opmerkingen over een wat andere toekomstige invulling duidelijk naar voren gebracht.

Mevrouw Ter Veld heeft in haar bijdrage aan dit debat met betrekking tot de '3 uit 5'-eis een aantal suggesties gedaan. Allereerst stelde zij voor, de mogelijkheid te openen de '2 uit 5'-eis voor een aantal nader te bepalen werknemers lager te stellen. Zij dacht hierbij aan specifieke groepen, zoals werknemers in de horeca, uitzendkrachten en uitvoerende kunstenaars. Voorts bracht zij ter sprake dat het naar haar mening wenselijk zou zijn, de '3 uit 5'-eis te vervangen door een '2 uit 5'-eis. Ik ben van mening dat er aan beide suggesties geen gevolg moet worden gegeven.

Uit het onderzoek dat door het GAK naar de werking van de arbeidsverledeneis is ingesteld, is naar mijn mening overduidelijk gebleken, dat met deze eis een goede maatstaf is gevonden voor een langer durende uitkering. Het creëren van lichtere voorwaarden voor bepaalde groepen

veroorzaakt rechtsongelijkheid. Vele groepen van verschillende samenstelling zullen om veelal uiteenlopende redenen voor verkorting van de periode in aanmerking willen komen. Een integrale verkorting van drie tot twee jaar wijs ik af, omdat naar mijn mening de voorwaarde waaraan moet worden voldaan te licht wordt. Tegenover een relatief gering arbeidsverleden zou dan een relatief lang uitkeringsrecht ontstaan. Hieruit blijkt dat ik deze eis niet al te streng vind, zoals de heren Van der Spek en Linschoten naar voren brachten.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik ga nu niet in op mijn algemene voorstel om tot een '2 uit 5'-eis over te gaan, vooral ook rekening houdend met de argumenten die de heer Willems heeft genoemd. Ik ga wel in op een aantal specifieke categorieën. Is het waar dat met het voorstel van 3 uit 5 geen enkele seizoenarbeider ooit in aanmerking zal kunnen komen voor een uitkering langer dan gedurende een half jaar omdat seizoenarbeid zich bijna altijd uitstrekt over gemiddeld 100 à 120 dagen per jaar? Is het gelet op het feit dat in de huidige wetgeving voor uitvoerende kunstenaars een 80 dagen-eis bestaat voor een referentieperiode, niet vreemd dat in de nieuwe werkloosheidswet juist deze groep wordt uitgesloten?

Waarom worden specifieke groepen, waarbij door de aard van het beroep een ander arbeidspatroon past dan de gebruikelijke 12 maanden per jaar, bij de nieuwe werkloosheidswet niet meegenomen, terwijl in de huidige werkloosheidswet wel met die specifieke groepen rekening wordt gehouden? Wat is de principiële keuze om juist die beroepsgroepen uit te sluiten?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik dacht dat ik daarop in mijn betoog al antwoord had gegeven. Als het per definitie in de aard van het beroep is gelegen, zou het dan niet veel meer voor de hand liggen, uitgaande van die specifieke beroepssituatie, in het kader van de loon- en arbeidsvoorwaarden eens om de tafel te gaan zitten? Het gaat er in ieder geval om dat ze wel altijd een terugkerende periode hebben. Gezien de wezenlijke achtergrond van het stellen van de '3 uit 5'-eis – die moet niet te licht zijn – is er geen reden voor deze specifieke groepen uitzonderingen te maken. Elke groep heeft dan vaak wel een eigen motief en regelgeving om af te willen wijken. Het gaat nu om het stellen van algemene regelen in het



## De Graaf

kader van een nieuwe werkloosheids-wet. Soms moet je specifieke problemen in specifieke bedrijfstakken specifiek oplossen. Bij de bouw is bij voorbeeld sprake van een vorstverletrisico.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Het vorstverletrisico komt overigens wel voor in de nieuwe werkloosheidswet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het risico van vorstverlet wordt gedekt door een apart privaatrechtelijk fonds in de bouw. Dit is vanwege de specifieke geaardheid van de werkzaamheden in de bouw. Als er andere groepen zijn die menen dat zijn in een specifieke situatie verkeren, waardoor zij moeten afwijken van hetgeen in de wettelijke regeling wordt bepaald, dan zijn er allerlei mogelijkheden om daar desgewenst in te voorzien.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik vraag niet of de groepen zelf mogen bepalen of er specifieke regelingen mogelijk zijn. Ik heb een amendement ingediend, waarin wordt voorgesteld voor specifieke groepen een uitzondering van wat ik dan maar de 'X-uit-Y-eis' mogelijk te maken. In mijn voorstel is die eis twee uit vijf en in het voorstel van de staatssecretaris drie uit vijf. Waarom wil de staatssecretaris die mogelijkheid niet scheppen. Het komt toch voor dat mensen een zeer langdurig arbeidspatroon hebben in een sector waarin het bijna nooit voorkomt dat mensen langer werken bij voorbeeld 110 dagen per jaar, zoals in het seizoenwerk het geval is.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb niets nieuws toe te voegen aan hetgeen ik heb gezegd over onze redenen om die afwijking niet in de algemene regels op te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Het blijkt in ieder geval dat de eis niet te streng is, zoals de heren Van der Spek en Scholten meenden te moeten stellen. De heer Van der Spek heeft gevraagd of de ondergrens van 8 uur bij deze eis er niet toe zou leiden dat veel vrouwen geen langer recht op uitkering kunnen krijgen dan gedurende een half jaar. Deze ondergrens komt ook in de WWV voor. Uit de praktijk van de WWV zijn mij geen aanwijzingen bekend dat dit effect optreedt.

Mevrouw Beckers heeft naar een vergelijkend overzicht gevraagd van de maximale uitkeringsduur in verschillende varianten en in vergelij-

king tot de WW en de WWV. In de huidige systematiek is de maximale duur in de WW een half jaar. Daarna volgt een WWV-uitkering met een maximale duur van twee jaar voor personen jonger dan 58 jaar, met dien verstande dat personen tot 23 jaar en van 23 tot 29 jaar en van 30 tot 35 jaar maximaal, respectievelijk een half jaar, één jaar en anderhalf jaar WWV ontvangen. Personen van 58 jaar en ouder ontvangen een uitkering tot hun 65ste jaar. De gemiddelde uitkeringsduur van de verschillende varianten is in tabel 3.19 van de nota naar aanleiding van het eindverslag opgenomen. Ik verwijs ook naar de tabel op bladzijde 10 van de derde nota van wijziging, waarin de maximale uren zijn aangegeven.

Mevrouw Beckers concludeert ten onrechte dat de maximale duur in alle leeftijdsklassen van 23 tot 54 jaar ten opzichte van het huidige beleid verminderen. Van een vermindering van een maximale loongerelateerde uitkering in vergelijking met de huidige situatie is sprake tot de leeftijd van 23 jaar. Hierbij houd ik dan nog geen rekening met de vervolguitkering van één jaar. Doet men dat wel, dan ligt het evenwichtspunt zelfs bij 33 jaar.

Mevrouw Ter Veld constateert dat in het wetsvoorstel een onderscheid wordt gemaakt tussen de '3 uit 5-eis' en een '5 uit 5-eis'. Hierbij tekent zij aan dat personen van 23, 28, 33, 38 enzovoorts, een langer arbeidsverleden moeten aantonen dan anderen.

In de kabinetsvoorstellen is er een belangrijk onderscheid tussen de '3 uit 5-eis' en wat mevrouw Ter Veld de '5 uit 5-eis' noemt. De '3 uit 5-eis' bepaalt het recht op een uitkering van meer dan een half jaar. Als gevolg van het meten van het feitelijk arbeidsverleden over de laatste vijf jaar kan een 43-jarige bij voorbeeld recht krijgen op een uitkeringsduur van een half jaar extra, indien vijf jaar is gewerkt. Inderdaad moet dan een termijn van vijf jaar worden bewezen, maar dat houdt de meting van het feitelijk arbeidsverleden nu juist in. Ik maak mijn verontschuldiging voor deze technische uiteenzetting, maar de vragen zijn mij gesteld en ik probeer ze zo serieus mogelijk te beantwoorden.

Mevrouw Ter Veld heeft met betrekking tot de duur van de uitkering voorgesteld de regeling te wijzigen, die zal gelden voor werknemers die tijdens de werkloosheidsuitkering met recht op een verlengde

duur werk vinden. Wordt een dergelijke werknemer, nadat hij ten minste een half jaar heeft gewerkt weer werkloos, dan heeft hij een nieuw recht op uitkering opgebouwd. Maar de mogelijkheid is dan aanwezig dat hij terzake van dat nieuwe recht niet voldoet aan de '3 uit 5-eis'. In verband daarmee is in het voorstel een bepaling opgenomen – dit staat in artikel 43, lid 2 – die hem terzake van dit nieuwe recht een specifieke verlengde uitkeringsduur geeft, die gelijk is aan de resterende duur van het niet ontvangen van uitkering op grond van het oude recht, verminderd met een half jaar. Deze vermindering met een half jaar is ingevoerd omdat de betrokkene op grond van het nieuwe recht immers een half jaar uitkering claimt.

Mevrouw Ter Veld en de heer Scholten zijn het hiermee niet eens. Zij zijn van mening, dat hier sprake is van een tegoe, dat onverminderd zou moeten worden uitgekeerd. Ik blijf evenwel van mening, dat op goede gronden kan worden gesteld, dat een deel van dat tegoe moet worden gezien als opgesoupeerd tijdens het eerste halfjaar. De suggestie van mevrouw Ter Veld wijs ik daarom ook af.

De introductie van het verzorgingsforfait als zodanig heeft bij de leden van de Kamer vrijwel geen kritiek ontmoet. Er zijn suggesties gedaan om de regeling uit te breiden; een uitbreiding door verhoging van het percentage en door een ruimere kring van forfaitgerechtigden. Bij de verhoging van het percentage zijn twee varianten genoemd. Mevrouw Beckers heeft voorgesteld het percentage van 100 te laten gelden door de gehele verzorgingsperiode van een kind beneden 12 jaar. De heer Weijers heeft een variant ingebracht in deze zin: 100% als men kinderen tot zes jaar verzorgt en 50% als het gaat om kinderen van zes tot twaalf jaar.

Er kunnen voor de duur van de uitkering grote consequenties verbonden zijn aan het al dan niet voldoen aan de arbeidsverleden-eis. De categorie vrouwen of mannen, die het arbeidsproces onderbreekt wegens verzorging van kleine kinderen, zal zonder het forfait een extra nadeel ondervinden. Hiermee is tevens de vraag van de heer Schutte naar de redengeving van het verzorgingsforfait beantwoord. De vraag van de heer Leerling of de forfaitregeling een onmisbaar element is in de voorstellen, dient daarom ook bevestigend te worden beantwoord.

## De Graaf

Het kabinetsvoorstel inzake het verzorgingsforfait beoogt dat extra nadeel te ondervangen door perioden waarin kinderen beneden de twaalf jaar zijn verzorgd, voor 50% mee te laten tellen, dit zowel voor de arbeidsverleden-eis als voor de periode van vijf jaar feitelijk arbeidsverleden. Een 100%-forfait zal naar de mening van het kabinet tot gevolg hebben dat vrouwen of mannen, die kleine kinderen hebben verzorgd, dan te gemakkelijk aan de arbeidsverleden-eis zouden kunnen voldoen. Vooral ook in de richting van mevrouw Beckers voeg ik daar direct aan toe, dat ik hiermee absoluut niet bedoel dat het verzorgen van kinderen gemakkelijker zou zijn dan het verrichten van betaalde arbeid. Het gevolg is – in dit verband spreek ik van te gemakkelijk – dat reeds met een periode van zes en twee weken werken men in aanmerking kan komen voor een langdurige uitkering ingevolge de nieuwe werkloosheids-wet.

Een nadeel voor herintredende vrouwen, die kleine kinderen hebben verzorgd, zou bij een forfait van 100% omslaan in een voordeel. Ik heb het dan over werken op basis van de verzekeringsplicht van de nieuwe wet. In het kabinetsvoorstel, waarin de verzorging voor de helft wordt meegeteld, moet men naast de periode van verzorging in de laatste vijf jaar ten minste één jaar een dienstbetrekking hebben gehad om aan de arbeidsverleden-eis te kunnen voldoen. Daarmee wordt aan alle aspecten recht gedaan. Het kabinet ziet dan ook geen reden om het forfaitpercentage te verhogen.

Er is ook gesproken over een ruimere kring van personen, die voor een forfait in aanmerking zouden dienen te komen. Daarmee wordt door mevrouw Kraaijeveld en de heer Linschoten gedacht aan personen, die een verzorgingsbehoefteig familielid hebben verzorgd. Een nadere studie daaromtrent vinden zij gewenst. Ook de heer Van der Vlies acht een nader onderzoek met betrekking tot de verzorgingsperiode gewenst. Mevrouw Groenman heeft een nog ruimere kring dan mevrouw Kraaijeveld op het oog. Zij dacht aan een forfait ingeval van onbetaald verzorgen van anderen. Nu zijn er tal van situaties – en niet alleen in het kader van de verzorging – waarin men gedurende korte en lange tijd om alleszins gegronde reden geen dienstbetrekking heeft en dus ook

geen arbeidsverleden opbouwt in het kader van de nieuwe wet.

Men kan maatschappelijk zinvolle arbeid hebben verricht, doch niet in loondienst. Bij de invulling van de arbeidsverleden-eis is dat door het kabinet terdege overwogen. Het is mede een van de redenen geweest om binnen de arbeidsverleden-eis een niet geringe ruimte van twee jaar te creëren, waarin men niet behoeft te hebben gewerkt in de zin van de verzekering. Ook als men in de laatste vijf jaar twee jaar volledig buiten het arbeidsproces staat, kan men nog voldoen aan de arbeidsverleden-eis. Los van alle waardering die ik heb voor alle vormen van niet-betaalde arbeid en alle begrip, dat ik heb voor mensen, die wegens welke omstandigheden dan ook, niet aan het economisch arbeidsproces hebben kunnen deelnemen, ben ik van mening, dat een dergelijke periode niet meegeteld moet worden.

In principe gaat het immers om verzekerde tijdvakken; dat zijn perioden, waarin premie is betaald. Daarvan is om emancipatorische redenen afgeweken door de introductie van het verzorgingsforfait. Op verzoek van de Kamer is het voorstel voorts in die zin aangepast, dat ook de arbeidsongeschiktheidsperioden meetellen.

Wij hebben dat op goede gronden gedaan. Het ook rekening houden met andere perioden leidt tot een volledige uitholling van het uitgangspunt dat de verzekerde periode mede bepalend moet zijn voor de duur van de aan het loon gerelateerde uitkering. Wij schieten dan ons doel voorbij. Afgezien van mijn principiële bezwaar van deze uitbreiding zou deze ook voor de uitvoering veel problemen met zich brengen. Steeds zou achteraf, soms jaren later, beoordeeld moeten worden of de desbetreffende situatie zich zou hebben voorgedaan. Ook de verzekerdenadministratie zou wat dit betreft geen houvast bieden.

Er zouden specifieke criteria moeten worden ontwikkeld, waaraan de verzorgingsbehoefteigheid getoetst zou moeten worden. Voorts moet worden bedacht dat dergelijke gelijkstellingen ook niet stroken met het equivalentiebeginsel dat aan de NWW ten grondslag ligt. Het kabinet ziet dan ook geen reden om over te gaan tot uitbreiding van de kring van forfaitgerechtigden. De genoemde bezwaren zijn al zódanig dat ook een nadere studie hieromtrent weinig

zinvol zou zijn. Wellicht zou een uitzondering kunnen worden gemaakt voor de door mevrouw Kraaijeveld en de heer Linschoten genoemde situatie, waarin een verzorgingsbehoefteig familielid wordt verzorgd.

Men merkt wel dat ik mij hier bijzonder voorzichtig uitdruk; mijn principiële bezwaren houd ik volledig staande. Bij gebrek aan menskracht zal zeker niet op korte termijn nader worden gestudeerd op een eventuele verruiming van het verzorgingsforfait overeenkomstig het verzoek van mevrouw Kraaijeveld en de heer Linschoten. Nogmaals, ik handhaaf alle principiële bezwaren, die ik al heb genoemd, maar daar kan nog eens naar gekeken worden. Overigens moet men hieruit geen toezegging afleiden. De discussie zou voortgezet moeten worden nadat die studie zou zijn afgerond.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik vind dat de staatssecretaris nogal afhoudend reageert. Ik stel zijn uitspraak in het licht van enkele speerpunten van beleid van dit kabinet, waaronder de verschuiving van intra- naar extramurale zorg en het verzorgen en begeleiden van het gehandicapte kind dicht bij huis. Dat zijn belangrijke doelstellingen. Ik denk dat deze integraal moeten worden benaderd, zodat ook de consequenties op het terrein van het inkomen en de uitkeringen in dat verband moeten worden doordacht. Het stelt mij teleur dat de staatssecretaris na veel aarzelingen op dit punt een zeer vage toezegging doet in de richting van de fracties van CDA en VVD. Ik zou graag zien, dat men dit wat royaler benaderde. Overigens erken ik dat hieraan allerlei problemen zijn verbonden. Daarom heb ik gesteld dat hier studie en onderzoek nodig zijn. Dat moet nu in gang worden gezet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben er blij om dat de heer Van der Vlies mijn woorden heeft gekwalificeerd als afhoudend. Dat is juist en dat is ook de kern van mijn betoog waar het gaat om het te gemakkelijk toerekenen van forfaits in de sfeer van het arbeidsverleden. Gelet op de al geuite fundamentele bezwaren heb ik er geen behoefte aan, het anders te formuleren dan ik al heb gedaan. Overigens erken ik dat er ook andere speerpunten van beleid zijn, die niet uit het oog mogen worden verloren. Echter, het kan hier riskant zijn om te gemakkelijk te besluiten tot uitbreiding van de forfaits.

## De Graaf

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Dus zal op een beperkt terrein, dat goed is afgebakend, worden bekeken of een verzorgingsforfait, zoals in de motie bedoeld, kan worden gerealiseerd. Mijnheer de Voorzitter! Ik pak dit toch maar op als een toezegging.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb gezegd, dat ik dit nader zal bezien. Méér moet men hierin niet zien.

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): En dan hopen wij op een positief resultaat. Als het anders uitvalt, zijn wij er vlak bij om er wat aan te doen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als u die hoop uitstrekt kan ik die niet wegnemen.

De formulering die ik gebruikte heb ik niet voor niets gebruikt. Als wij niet uitermate voorzichtig te werk gaan, zal naar ik vrees wat wij bedoelen met de arbeidsverledeneis niet tot stand komen. Die heeft betrekking op arbeid gedurende de periode dat men verzeerd is. Ik wil beklemtonen dat wij erg kunnen uitglijden. Genoeg daarover!

De heren Linschoten en Gerritse doen enige voorstellen ten einde de positie van werklozen ouder dan 57,5 jaar te verbeteren. De heer Van der Vlies heeft een nadere toelichting op ons eerdere standpunt gevraagd. Ondanks mijn eerdere bezwaren heb ik besloten, de op zichzelf zinvolle gedachte over te nemen. Ik heb hieraan met de indiening van een nota van wijziging vorm gegeven. Ik voeg daaraan toe, dat er circa f95 mln. mee is gemoed.

Mevrouw Groenman heeft voorgesteld de minimumuitkeringsduur te verlengen tot vier jaar. Voor zover de in het wetsvoorstel geregelde uitkeringsduur verlengd met een jaar vervolgitkering in totaal een periode van vier jaar beslaat, zou de vervolgitkering kunnen worden verlengd. Het kabinet heeft in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel reeds toegezegd dat, wanneer in de toekomst financiële ruimte te verbetering van de sociale zekerheidsrechten beschikbaar komt, deze met voorrang zal worden gebruikt voor verlenging van de vervolgitkering of voor verlaging van de toetredingsleeftijd in het kader van de IOW.

Van de heer Schutte of iemand anders heb ik begrepen, dat die meende dat het accent alleen op de

vervolgitkering lag. Dat is niet het geval. Ik kom straks nog terug op de suggestie van mevrouw Groenman.

De suggestie van mevrouw Groenman, een jaarlijkse afweging in de wet op te nemen, is overbodig.

De heer Leerling zeg ik dat de vervolgitkering niet los kan worden gezien van het streven van het kabinet naar individualisering van uitkeringsrechten op het terrein van de sociale zekerheid. De heer Leerling heeft voorts gevraagd of het mogelijk is, de vervolgitkering te verlengen door het invoeren van een inkomenstoets. Indien daarbij gedacht moet worden aan een inkomenstoets als bij voorbeeld de IOW kent, zou daarmee de doelstelling van de vervolgitkering worden ondergraven. Wij kunnen rustig direct voor de IOW kiezen.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Waarom is het overbodig, in de wet op te nemen dat telkenjare moet worden bezien of de vervolgitkering kan worden verlengd? Het kabinet zegt almaar dat dit wenselijk is, maar hoe moet de Kamer weten dat er iets gebeurt of dat er iets kan gebeuren? Ik dacht dat dit jaarlijks in de nota over de financiering van de sociale zekerheid zou kunnen gebeuren.

Staatssecretaris **De Graaf**: Daarvoor heb ik geen bepaling in de wet nodig.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Dan kunt u het ook jaarlijks vergeten.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als dat zo uitkomt in het kader van het financieel-economisch beleid vergeten wij het ook.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Wij praten erover in het kader van de nota. Als het mogelijk is, willen wij de regering eraan houden dat er iets gebeurt in de wet.

Staatssecretaris **De Graaf**: Als zoiets in de wet wordt opgenomen, zullen er naar ik vrees meer verwachtingen worden gewekt dan wij kunnen waarmaken. Als wij gezien de mogelijkheden en de politieke besluitvorming op enig moment vinden, dat wij iets meer kunnen doen, is er niets tegen om met wetsvoorstellen te komen.

De heer Schutte heeft voorgesteld, de vervolgitkering uit de nieuwe Werkloosheidswet te lichten en de categorie werklozen die voor de vervolgitkering in aanmerking zou komen onder de werkingssfeer van de IOW te brengen. De vervolgitke-

ring en de IOW hebben geheel verschillende doelstellingen. In de bij de nieuwe Werkloosheidswet en de IOW behorende kamerstukken is daarop uitvoerig ingegaan, mede naar aanleiding van vragen van de heer Schutte. Het kabinet hecht grote betekenis aan de realisering van zowel de vervolgitkering als van de IOW. Het neemt het voorstel van de heer Schutte niet over, omdat het evenwicht in onze visie niet langer aanwezig zou zijn.

De heer **Schutte** (GPV) Politiek evenwicht dus!

Staatssecretaris **De Graaf**: Elke beslissing die je neemt is een politieke beslissing. Het is een heel bewuste afweging van het zowel uit emancipatoire overwegingen, zij het heel beperkt, met een jaar, inhoud geven aan het begrip en van de IOW, waarin de leeftijd van 50 jaar is opgenomen. Ik weet wel dat de heer Schutte een lagere grens wil. Dat is een keuze die ik begrijp. Ik heb dat in de stukken wel laten doorschemeren. Stel dat wij het eerste half miljard niet hadden hoeven te besteden aan het loslaten van de fasen. Ik heb vaak gezegd dat dan verschillende keuzen denkbaar zouden zijn.

Ik heb in dat verband wel eens genoemd een leeftijdsgrens in de IOW, de vervolgitkering en desnoods nog iets doen voor de ouderen. Welnu, in dit geheel wordt daarvoor toch nog wel iets gedaan, maar ik vind dat dit een goed afgewogen invulling is van de regeling, zoals wij die voorstaan. Het is natuurlijk een kwestie van politieke voorkeur waar je de accenten legt.

De heer **Schutte** (GPV): Dat wilde ik ook net constateren. Mijn voorstel is technisch gezien wel realiseerbaar. Je maakt ruimte door een inkomens-toets aan de ene kant en een verlaging van de leeftijdsgrens aan de andere kant. Mijn politieke prioriteitstelling is duidelijk neergelegd in mijn amendement.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik kan niet anders dan daar 'ja' op zeggen. De heer Schutte geeft de voorkeur aan die invulling.

Wat de hoogte van de uitkering betreft zijn onder andere door mevrouw Ter Veld, de heer Willems en mevrouw Brouwer voorstellen gedaan om al dan niet geleidelijk een hoger uitkeringspercentage te laten gelden. Op de bezwaren die hieraan verbonden zijn, ben ik in het algemeen deel van mijn betoog ingegaan. Wel

## De Graaf

wil ik nog even naar voren brengen dat ik met genoegen heb geconstateerd, dat onder anderen de heren Leerling, Weijers en Linschoten het een goede zaak vonden dat het kabinet alsnog zelf het initiatief heeft genomen, de halfjaarlijkse niveauverlaging te laten vallen.

Mevrouw Ter Veld wees nog eens op de gereserveerde artikelen in hoofdstuk VI van de nieuwe wet. Ik wijs erop dat het beoogt van de heer Linschoten ertoe heeft geleid dat bij nota van wijziging wordt voorgesteld om één van die artikelen in te vullen. Het gaat daarbij om de verlenging van de uitkeringsduur bij scholing. De regering beoogt te voorkomen, dat het recht op uitkering op grond van de nieuwe Werkloosheidswet eindigt op een moment, dat de werkloze bezig is met een voor hem naar het oordeel van de bedrijfsvereniging noodzakelijke scholing. Voor verdere toelichting volsta ik met te verwijzen naar de nota van wijziging.

Mevrouw Ter veld stelde, dat onduidelijk is, hoe met de gereserveerde bepalingen zal worden omgegaan en zij vroeg in dit verband wanneer er iets met artikel 36 WWV gaat gebeuren. Zoals bekend is op 3 januari jongleden aan een aantal instanties aanvullend advies gevraagd over de voor artikel 36 WWV te kiezen financieringsstructuur. De meeste adviezen zijn inmiddels binnen. Het laatste – van de VNG – verwacht ik één dezer dagen. Het ziet er dus naar uit dat het wetsvoorstel op korte termijn naar de Raad van State zal kunnen worden gestuurd.

De heer Van der Spek heeft een vraag gesteld over het advies van de Emancipatieraad over artikel 36 WWV-nieuwe stijl. De Emancipatieraad is zeer positief over de omschrijving van de doelgroep, zoals die in het voorstel is verwerkt. In aanmerking komen degenen, die voor meer dan 1/3 deel van hun arbeidstijd bij het GAD zijn ingeschreven. De Emancipatieraad stelt, dat wij een objectieve rechtvaardiging van deze beschikbaarheidsmissen. Mijn opvatting is dat voorzieningen, gericht op verbetering van de kansen tot herintreding, niet moeten worden aangewend voor personen die geen directe belangstelling hebben voor zo'n herintreding. Overigens zullen wij op deze en andere onderwerpen betreffende artikel 36 van de WWV-nieuwe stijl nog uitvoerig terugkomen bij de bespreking van de voorstellen zelve.

De heer Scholten heeft gevraagd of artikel 36 van de WWV voortaan uitsluitend door Sociale Zaken zal worden gefinancierd. Ik merk op dat die financiering altijd al uitsluitend door Sociale Zaken en Werkgelegenheid is gedaan. Met betrekking tot de taakverdeling tussen Sociale Zaken en WVC is afgesproken dat, globaal omschreven, WVC zich zal richten op de opvang, ook van werklozen, en dat Sociale Zaken zich richt op activiteiten, gericht op herintreding op de arbeidsmarkt. Artikel 36 van de WWV-nieuwe stijl hoort uitdrukkelijk in die laatste categorie thuis.

De heer **Willems** (PSP): Ik begrijp dat de staatssecretaris van artikel 36 afstapt. Hij heeft het over artikel 36 van de WWV-nieuwe stijl. Die ken ik niet. Wij hebben of de nieuwe Werkloosheidswet of de WWV. Wij hebben geen WWV-nieuwe stijl. Tijdens één van de mondelinge overleggen hebben wij daar ook al een discussie over gehad, maar ik ben nu helemaal het spoor bijster. Wordt het een wijziging die resulteert in de nieuwe Werkloosheidswet of wordt het, zoals de staatssecretaris in het laatste mondelinge overleg zei, een wijziging van de oude WWV? Daarbij is overigens onduidelijk voor welke mensen artikel 36 van de WWV gaat gelden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het wordt een wijziging van de oude WWV. Het gaat dus om een artikel 36-nieuwe stijl van de oude WWV. Ik hoop dat ik nu duidelijk ben.

De heer **Willems** (PSP): Dat is nu duidelijk, maar dan blijft de vraag voor wie dat precies gaat gelden, omdat die oude WWV in feite alleen nog maar van toepassing is op oude uitkeringsgerechtigden!

Staatssecretaris **De Graaf**: Wij hebben ook duidelijk gezegd dat er een betere afbakening moet komen. Dat is overigens een heel oude discussie – mevrouw Kraaijeveld weet dat – die al werd gevoerd tijdens het kabinet-Van Agt I, over de afbakening van taken tussen WVC en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Daarover hebben wij ten principale een besluit genomen. Wij gaan specifiek die activiteiten richten en betalen via dat artikel, ook andere groepen dan op dit moment kan, maar in feite gebeurt dat nu ook al voor een deel. Wij gaan die zaak ten principale helemaal opnieuw afbakenen. Het desbetreffende wetsvoorstel komt nog en dan kunnen wij er nog uitvoerig over spreken.

De heer **Willems** (PSP): Daarmee vertelt de staatssecretaris niets nieuws. Ik ben zelf zeer goed op de hoogte van die oude discussie en ook van de discussie over de verantwoordelijkheden. Het gaat er nu om dat de staatssecretaris mist creëert als het gaat om de vraag voor welke groep art. 36 nieuwe stijl van de oude WWV nu in feite in werking gaat treden. Volgens mij kan de WWV moeilijk op de nieuwe groep NWW'ers van toepassing worden verklaard. De WWV is immers een uitstervende wet!

Staatssecretaris **De Graaf**: Veel ruimer dus dan de oude formele bepaling van art. 36, alhoewel de praktische toepassing al ruimer was!

De heer **Willems** (PSP): Zou dan in de invoeringswet niet moeten worden geregeld dat die WWV een keer verdwijnt? Dat is toch een wet die op den duur geen functie meer zal vervullen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Uiteraard verdwijnt die WWV op een bepaald moment, maar nu nog vallen er nog mensen onder, bij voorbeeld de groep van jonger dan 57,5-jarigen die niet op korte termijn uitgetrokken zijn. De WWV blijft dus nog een tijd bestaan. Wij hebben nog een invulling gegeven aan het hoofdstuk voorzieningen in het kader van de nieuwe werkloosheidswet. De adviesaanvraag daarover gaat binnenkort naar de SER toe. In zekere zin kun je zeggen – ik heb dat ook in het mondelinge overleg gedaan – dat wat wij nu opnieuw vorm geven in dat nieuwe art. 36 in zekere zin een voorschotje is op het hoofdstuk voorzieningen zoals wij dat nog in de nieuwe werkloosheidswet moeten invullen en waarover de SER nog moet adviseren. Ik hoop dat het aflopen van het herboren art. 36 WWV een beetje parallel kan lopen met het introduceren van het nieuwe hoofdstuk in de nieuwe werkloosheidswet.

De heer **Nijhuis** (VVD): De staatssecretaris ligt een tipje van de sluier op; hij wil kennelijk toch naar die ene voorzieningenwet toe die wij hebben bepleit, maar wij hebben eerder in de discussie al gevraagd waarom niet in de arbeidsvoorzieningenwet. Daarover zou nog worden nagedacht en ik zou daar graag antwoord op willen hebben.

Staatssecretaris **De Graaf**: Voorzitter! Die ene voorzieningenwet is niet gering. Dan halen wij nogal wat overhoop!

## De Graaf

De heer **Nijhuis** (VVD): Deze wordt wel in de stukken aangekondigd!

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik denk dat daar best een studie naar kan worden ingesteld, maar ik heb de indruk dat er een misverstand kan bestaan over wat u bedoelt met die nieuwe arbeidsvoorzieningenwet waaraan gewerkt wordt en waarin op een nieuwe manier wordt geregeld het normale reguliere arbeidsvoorzieningenbeleid van ons departement en de daarop aansluitende complementaire voorzieningen in het kader van het huidige art. 36 WWV en het nieuwe hoofdstuk voorzieningen in het kader van de werkloosheidswet. Dat zijn twee zaken die je niet met elkaar mag verwarren.

De heer **Nijhuis** (VVD): Waarbij een keuzemogelijkheid bestaat en dan maak ik een andere keuze!

Staatssecretaris **De Graaf**: Daarover kun je discussiëren, maar .....

De heer **Weijers** (CDA): Maar die discussie komt nog!

Staatssecretaris **De Graaf**: Zonder twijfel, als de zaak daarvoor rijp is! Er wordt hard aan gewerkt!

De heer **Willems** (PSP): Dat duurt al zes jaar!

Staatssecretaris **De Graaf**: Inderdaad heeft art. 36 wel lang geduurd!

Mevrouw **Kraaijeveld-Wouters** (CDA): Veel te lang.

Staatssecretaris **De Graaf**: Inderdaad, veel te lang!

De heer **Weijers** (CDA): Die uitvoeringsorganisatie niet?

Staatssecretaris **De Graaf**: Breek mij de bek niet open!

Mevrouw Ter Veld vroeg of er gewerkt wordt aan projecten gevarieerd naar aard, waarbij werklozen passende arbeid kan worden aangeboden in plaats dat deze een uitzichtloos bestaan leiden. Naar aanleiding hiervan verwijs ik in de eerste plaats naar een aanvullend beleid in het kader van de arbeidsvoorzieningen, zoals bij voorbeeld het jobplan en naar het terugploegexperiment. Het verdwijnen van de WWV zal ertoe leiden dat de ruimte voor terugploegen in de nu gebruikelijke vorm, dus met gebruikmaking van door de overheid gefinancierde uitkeringen, afneemt.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): En dan?

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat weet ik niet. Die discussie komt bij eventueel volgende terugploegprojecten aan de orde. Verder wijs ik op....

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Juist de terugploegprojecten, werk maken met behulp van uitkeringsgelden, zijn een mogelijkheid om in plaats van een uitkering ervoor te zorgen dat mensen volwaardige arbeid kunnen verrichten. Ik vind het wat gemakkelijk dat u nu stelt dat de mogelijkheid die wij kennen, zal afnemen en dat men daarna wel weer zal zien. Dat betekent dat de projecten die werk met een inkomen kunnen bieden, in plaats van een uitkering zonder werk, teruglopen. Is daarover nu nog niet gedacht, ook nog niet binnen het departement? Ik kan mij dat niet voorstellen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben zelf niet verschrikkelijk op de hoogte van de terugploegprojecten. Ik meen echter dat wij bezig zijn met een tweede experiment. Dat is geen structurele zaak. Ik kan het niet goed beoordelen, dat hangt van evaluaties af, maar als men het experiment wil voortzetten moet men er rekening mee houden dat men in een nieuwe situatie met een nieuwe werkloosheidswet te maken heeft. Vervolgens zal men op basis van dat nieuwe gegeven daaraan op een andere wijze een invulling moeten geven.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Maar u kunt zich toch niet neerleggen bij een toenemend aantal mensen met uitkeringen, terwijl u en ik vinden dat die mensen veel beter af zouden zijn met arbeid? U zegt: dat terrein kan ik niet overzien en die mogelijkheid neemt af. U moet er toch strijd voor voeren dat daarvoor geld komt?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik vind dat geen goede voorstelling van de zaken. Wij zijn niet bezig met een discussie over de terugploegprojecten en de arbeidsmarktvoorzieningen. Wij zijn bezig met de nieuwe werkloosheidswet, waar een verschuiving in zit van financiering van Rijk naar fondsen. Ik heb u op die consequentie gewezen. Wij gaan nu toch niet praten over invulling van terugploegprojecten? Dat is nu toch niet in discussie?

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Ik denk dat een discussie over een werkloosheidswet behoort te gaan over het voorkomen van werkloosheid en het vergoeden van een schade als men toch werkloos wordt. Ik vind dat u de discussie beperkt. Ik vind dat

jammer. Het gaat bij sociale zekerheid om meer dan de uitkeringen. Dat bent u met mij eens, daar ben ik van overtuigd.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik ben dat volstrekt met u eens. Het is om die reden dat wij hebben gezegd dat in de nieuwe werkloosheidswet, anders dan tot nu toe, een hoofdstuk Voorzieningen moet komen. Je kunt discussiëren over de relatie tot de nieuwe voorzieningenwet, maar dat is nu niet aan de orde. Over dat hoofdstuk wordt nog een adviesaanvraag aan de SER gestuurd. Ik ben het volstrekt met het belang van de zaak eens. U moet ook niet de indruk wekken dat ik dat niet ben.

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Dat doe ik niet.

De heer **Weijers** (CDA): Voor alle duidelijkheid: met de nieuwe wet kan toch ook worden teruggeploegd?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik denk het wel, maar op een andere manier. Het is een ander akkertje, maar het is er wel een.

De heer **Weijers** (CDA): Als er maar geploegd wordt.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik laat die discussie aan de direct verantwoordelijken over.

Verder wijs ik, zoals ik al zei, op artikel 36 WWV nieuwe stijl, en op het voorstel voor een wet onbeloonde arbeid voor uitkeringsgerechtigden dat binnenkort zal worden ingediend. Mevrouw Ter Veld is van oordeel dat de beschikbaarheidsvereisten in de nieuwe werkloosheidswet het karakter van de WOAU vergaand moeten beïnvloeden. Ik ben het niet met haar eens.

Na invoering van de WOAU kan op een goedgekeurde plaats, na toetsing van de bedrijfsvereniging, met behoud van uitkering worden gewerkt. Dat betekent niet, en heeft ook nooit betekend, dat de betrokkene zich niet meer beschikbaar moet houden voor de aanvaarding van passende, betaalde arbeid. Ik neem aan, dat hiermee ook de heer Van der Vlies tevreden is gesteld.

Mevrouw Ter Veld vroeg zich af of er informatie is over het deelnemen aan scholing waarvoor de bedrijfsverenigingen toestemming moeten geven. Ik beschik wat dat betreft niet over informatie van dien aard dat ik zou kunnen ontkennen of bevestigen of het juist is dat bedrijfsverenigingen op dit punt te weinig soepel zouden zijn. In ieder geval neemt het belang

## De Graaf

van deze kwestie toe als de werklozen na invoering van de nieuwe werkloosheidswet langer bij de bedrijfsverenigingen in uitkering zullen blijven.

Mede vanwege de relatie met de studiefinanciering meen ik dat ter zake door de minister regels moeten worden gesteld en niet door de bedrijfsverenigingen of de Sociale Verzekeringsraad, zoals de heer Weijers suggereerde. Voor die regels zou als uitgangspunt moeten gelden dat aan uitkeringsgerechtigden geen belemmeringen in de weg moeten worden gelegd, als het gaat om hun persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing, tenzij andere zwaarwegende belangen, zoals dat van de legitimiteit van het stelsel, concurrentievervalsing en verdringing van reguliere arbeid zich daartegen verzetten.

Ook de WOAU moet in dit licht worden gezien. Uit dat voorstel zelf zal blijken, dat de regering niet, zoals mevrouw Beckers suggereerde, van oordeel is, dat activiteiten van mensen zonder betaalde baan zonder waarde zijn.

Verscheidende woordvoerders, onder andere de heren Weijers en Van der Spek, hebben de loonsuppletiereregeling ter sprake gebracht. Voor mijn motivering om deze regeling te laten vervallen, mag ik hen verwijzen naar de memorie van antwoord op de invoeringswet. Wij zullen daarop ook nog wel terugkomen bij de behandeling van die wet.

Met de heer Schutte ben ik het eens, dat het in de huidige situatie niet zinvol is, de onderdelen f en g van artikel 26, scholing en meewerken aan een psychologisch onderzoek, gericht op wederinpassing in het arbeidsproces, op werkloze werknemers van 60 jaar en ouder toe te passen. Het ligt dan ook in mijn bedoeling, in het verlengde van de vrijstelling van de sollicitatieplicht voor deze categorie van werklozen, eveneens een vrijstelling te regelen voor de door de heer Schutte genoemde verplichtingen.

Artikel 27, derde lid, geeft daartoe de bevoegdheid. Gezien het bovenstaande, zie ik geen reden deze bepalingen te schrappen, zoals de heer Schutte voorstelt. Het hierboven opgemerkt geldt ook voor de IOW. Beleidsmatig zijn wij het dus helemaal eens.

Over de bescherming van uitkeringsgerechtigden wil ik in het algemeen nog het volgende opmerken. Uit de wettelijke regels mag

voldoende blijken, dat alle verzekerden en uitkeringsgerechtigden gelijk worden behandeld in gelijke gevallen. Een gelijke behandeling, zoals door mevrouw Groenman bedoeld, is verder al verankerd in de Grondwet. Aan een antidiscriminatiebepaling in de nieuwe Werkloosheidswet, zoals zij voorstelt, bestaat dan ook geen enkele behoefte.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Mag ik de staatssecretaris dan vragen, of daarvoor een horizontale werking bestaat in die zin, dat het gaat tussen burgers onderling en tussen burgers en, in dit geval, de bedrijfsverenigingen? In de Grondwet is geregeld, dat tussen overheid en burgers geen discriminatie mag plaatsvinden. Een horizontale werking is bij mijn weten niet geregeld.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat wordt door de rechter uitgemaakt.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Dat wordt door de rechter uitgemaakt? Ja, maar dan is het wel voor de overheid en burgers in de Grondwet vastgelegd ....

Staatssecretaris **De Graaf**: Maar je neemt in de Werkloosheidswet toch geen grondrechten op? Dat is geregeld in de Grondwet.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Als de WW en de WWV waren blijven bestaan, was het niet uitgesloten geweest dat ik hetzelfde had gedaan in die wetten, omdat het gewoon heel belangrijk is. Nu de bedrijfsverenigingen een extra taak erbij krijgen, waarbij wel degelijk die gelijke behandeling en de privacy in het geding kunnen zijn, is het heel noodzakelijk om dit wel in de wet vast te leggen, tenzij de staatssecretaris nu verklaart dat die horizontale werking er is, dat uitvoeringsorganen evenmin mogen discrimineren als de overheid. Als de staatssecretaris dat zegt, ben ik ook tevreden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Nogmaals: de rechter zal zich dan in deze zin uitspreken.

Mevrouw **Groenman** (D'66): Maar de rechter weet ook niet waaraan hij gehouden is op dit moment. Daarom wil ik het in de wet vastleggen, zowel voor de uitvoeringsorganen als voor de burgers als voor de centrale raad van beroep. In elk geval voor iedereen die daarover moet oordelen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Onze meningen lopen op dit punt dus uiteen.

De heer **Linschoten** (VVD): Het is toch vaste jurisprudentie dat in gelijke gevallen gelijk wordt gehandeld en dat ook de administratieve rechter, dus ook de sociale-zekerheidsrechter, dat beginsel onder alle omstandigheden in zijn beoordeling zal betrekken? Derhalve is er toch geen behoefte aan een dergelijke bepaling in de nieuwe Werkloosheidswet zelf? Bent u dat met mij eens?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja.

Tot slot van mijn betoog over de nieuwe Werkloosheidswet wil ik nog een enkel woord wijden aan de rechtsbescherming. De heer Weijers, mevrouw Ter Veld en mevrouw Beckers betreuren het, dat geen verdergaande voorstellen inzake de nieuwe wet zijn opgenomen, zoals het binden van de bedrijfsverenigingen aan een beslissingstermijn en eventuele spoedprocedure. Ik vind dit op zichzelf ook jammer. Ik ben echter, evenals de Sociale Verzekeringsraad, van mening, dat deze kwestie los staat van de stelselherziening en dat dit in een breder kader geplaatst moet worden.

Dat geldt ook voor het voorstel van mevrouw Ter Veld om de bedrijfsverenigingen direct, uit eigen beweging en niet, zoals thans het geval is, op verzoek van de werknemer een voor beroep vatbare beslissing te laten afgeven. De termijn waarop de rechtsbeschermingsvoorstellen kunnen worden uitgewerkt, is mede afhankelijk van de capaciteit die de stelselherziening nog vraagt. Wij zullen echter onze uiterste best doen om nog dit jaar deze voorstellen af te ronden.

In dit verband ook nog een enkel woord over de redelijkheidstoets door de rechter. Dit naar aanleiding van het voorstel van mevrouw Ter Veld. Met de heer Weijers ben ik het eens, dat wij de discussie over dit onderwerp voor dit moment moeten sluiten en dat wij de gezamenlijke studie van het ministerie van Justitie over de kwestie van de rechterlijke beoordeling en de toepassing van het algemene beginsel van behoorlijk bestuur op het gebied van de sociale verzekering, moeten afwachten.

Voordat ik overga naar het wetsvoorstel WAO/AAW nog een enkel woord over de problematiek van de krediet hypotheek in geval een bijstandtrekker werk aanvaardt. De heren Weijers en Nijhuis vragen hiervoor mijn aandacht. Ik wil hier niet de uitgebreide beschouwingen die in de nota naar aanleiding van het eindverslag zijn gegeven herhalen. Ik

## De Graaf

volsta met de opmerking, dat er zich geen problemen behoeven voor te doen, omdat burgemeester en wethouders de bevoegdheid hebben rente- of aflossingsverplichtingen te matigen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu bij de voorgestelde wijziging van de algemene arbeidsongeschiktheidswet en de wet arbeidsongeschiktheid: de afschaffing van de verdiscontering van de werkloosheid in deze twee wettelijke regelingen. De discussie hierover loopt al geruime tijd. Reeds tijdens het kabinet Den Uyl is in de zogenaamde 1%-operatie aandacht geschonken aan de verdisconteringsbepalingen. Geconstateerd werd, dat de WAO meer en meer het karakter kreeg van een regeling voor vervroegd-pensionering en van een werkloosheidsvoorziening.

Vooraf merk ik op, dat ik op twee punten die in de eerste termijn van de Kamer nadrukkelijk aan de orde zijn geweest een nota van wijziging heb ingediend. Het eerst punt betreft het met name door de heren Bosman en Nijhuis bepleite zogenaamde opstapje. Het tweede punt betreft het buiten de bijstand houden van gedeeltelijk arbeidsongeschikten zoals voorgesteld door de heren Nijhuis en Bosman. In de rest van mijn betoog kom ik hierop nog terug.

Van verschillende zijden in deze Kamer – en ook daarbuiten – is ernstige kritiek geuit op dit onderdeel van de stelselherziening. Gesuggered wordt, dat ik mij niet zou realiseren wat de consequenties zijn van het voorstel. Ik ontken dit ten stelligste. In de stukken is reeds uitvoerig gewezen op de verschillende overwegingen op basis waarvan het kabinet, ondanks de gevolgen voor de gedeeltelijk arbeidsongeschiktheid, tot de conclusie is gekomen dat de arbeidsongeschiktheidsmaatregelen moeten worden aangepast.

Ik noem hier nu alleen de belangrijkste: de ongelijke uitkeringspositie van gedeeltelijke arbeidsongeschikte werknemers voor het deel dat zij eigenlijk werkloos zijn in vergelijking met de volledige werklozen. Dat betekent niet – ook dit is uitvoerig in de stukken aangegeven – dat het kabinet van oordeel is, dat de positie van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt dezelfde is als die van de volledig werklozen.

Op het eerste gezicht zou je uit de inbrengen van de verschillende woordvoerders een scherpe tegenstelling in deze Kamer kunnen

waarnemen. Een deel van de Kamer wijst het wetsvoorstel resoluut van de hand. Een ander deel is bereid, het kabinet te volgen mits op het punt van de arbeidsmarkt- en de uitkeringspositie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten de twee reeds door mij genoemde wijzigingen worden aangebracht.

Zoals ik al in mijn inleiding heb aangegeven, is het standpunt van de Partij van de Arbeid in formele zin afwijkend, maar naar mijn mening materieel gezien toch genuanceerder. Ook mevrouw Groenman heeft zich genuanceerd uitgedrukt. Zij vraagt met dit wetsvoorstel tot bij voorbeeld 1990 te wachten. Ik hoop haar, vooral door de wijzigingen die op dit punt door mij zijn voorgesteld, alsnog te kunnen winnen voor dit voorstel.

In de stukken heb ik uitvoerig gewezen op de noodzaak van een actief herintredingsbeleid, onder andere door middel van de recent aangenomen WAGW.

Verskillende woordvoerders – ik noem mevrouw Ter Veld, mevrouw Groenman, de heer Nijhuis en de heer Bosman – hebben dit nog eens onderstreept. Door deze woordvoerders is de vraag naar voren gebracht of het huidige instrumentarium voldoende is om de herintreding te bevorderen en de positie van de arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt te verbeteren. In het algemeen heb ik moeten constateren, dat deze vraag door de Kamer ontkennend wordt beantwoord. Voor de leden Bosman en Nijhuis was dit aanleiding te pleiten voor een tijdelijk opstapje, dat wil zeggen een verhoging van een arbeidsongeschiktheidsuitkering van één klasse.

Hierdoor wordt de positie van de arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt versterkt. Uit de betogen van de heren Van der Vlies, Wagenaar en Schutte heb ik begrepen, dat ook zij de gedachte van een opstapje als re-integratie-instrument onderschrijven. Ik dacht dat met name de heer Wagenaar dit als voorwaarde voor zijn instemming stelde. Mevrouw Ter Veld en mevrouw Groenman hebben, hoewel zij het wetsvoorstel op zich zelf afwijzen, aangegeven dat ook naar hun mening een dergelijk opstapje een zinnig instrument kan zijn. Ik heb vorige week aandachtig geluisterd naar de verschillende betogen. In de nota van wijziging bij het onderhavige wetsvoorstel, die ik u heden heb doen toekomen, heb ik de gedachten van de heren Bosman en Nijhuis over de opstapjes overgenomen.

Door deze wijziging wordt de positie op de arbeidsmarkt van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten verder verbeterd. De GMD wordt de ruimte gegeven om bij feitelijke herintreding van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten te adviseren om gedurende twee jaar de arbeidsongeschiktheidsuitkering met één klasse te verhogen. Dit zal in veel gevallen de werkgever over de streep trekken om een gedeeltelijk arbeidsongeschikte in dienst te nemen. Met betrekking tot de kosten van het opstapje heb ik in de schriftelijke behandeling al aangegeven dat deze uitermate moeilijk te bepalen zijn. Veel zal afhangen van het antwoord op de vraag in welke mate werkgevers arbeidsongeschikten in dienst zullen nemen.

De heer Van der Vlies stelde de vraag ...

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Is de staatssecretaris klaar met zijn toelichting op het 'opstapje'?

**Staatssecretaris De Graaf:** Nog niet helemaal! De heer Van der Vlies stelde de vraag, op welke wijze het re-integratie-opstapje meermalen ten aanzien van dezelfde persoon zal worden toegepast. Het is denkbaar dat een gedeeltelijk arbeidsongeschikte met behulp van het opstapje door een werkgever in dienst is genomen en vervolgens weer werkloos wordt. Bij een volgend dienstverband moet het toekennen van een opstapje opnieuw mogelijk zijn. Dat zou zich hierna zelfs nog meermalen kunnen herhalen. Dit laatste lijkt mij overigens vrij theoretisch. Overigens verwijs ik naar de toelichting bij de nota van wijziging. Tot zover het opstapje!

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Voorzitter! Ik wil de staatssecretaris een aantal vragen stellen.

**De Voorzitter:** Een aantal vragen? Hoe lang zal uw interruptie duren?

**Mevrouw Ter Veld (PvdA):** Hooguit drie minuten!

**De Voorzitter:** Dan kunt u die vragen beter in tweede termijn stellen!

**Staatssecretaris De Graaf:** Voorzitter! Ik kom te spreken over de situatie wanneer de gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemer na afloop van de nieuwe werkloosheidsuitkering aangewezen blijft op een werkloosheidsuitkering. Diverse sprekers hebben hierbij in hun beschouwingen uitvoerig stilgestaan.

## De Graaf

Het buiten de bijstand blijven van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten heeft de heer Bosman als tweede voorwaarde genoemd voor zijn instemming met het wetsvoorstel. De bezwaren zoals die zijn geuit, richten zich vooral tegen de vermogenstoets van deze wet, die voor deze groep uitkeringsgerechtigden als onrechtvaardig wordt ervaren.

Het opeten van het eigen huis blijft een emotionele zaak, ondanks de speciale vrijlatingsregeling die daarvoor is getroffen. De heren Bosman en Nijhuis hebben als oplossing voor deze problematiek bepleit; het openstellen van de IOAW voor alle gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen. Na grondige afweging ben ik tot de conclusie gekomen dat die oplossing positief kan worden benaderd. Ik heb hun initiatief dan ook via een nota van wijziging in de IOAW overgenomen. In het vervolg zal deze wet dus de IOAW heten.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Meent de staatssecretaris dat er nu geen WAO'ers meer tot het opeten van het eigen huis gedoemd zullen zijn?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik denk niet dat je het zo kunt stellen. Het hangt ervan af om welke WAO'ers het gaat. Er zal nog een discussie komen over de WAO'ers tot 35 jaar. Het gaat daarbij om de vraag of er sprake kan zijn van een herbeoordeling. Voor bepaalde WAO'ers zal op basis van de huidige regeling – ook al zitten zij in het overgangsrecht – een volledig herstel, een herstel van 50% of anderszins kunnen gelden. Er zijn situaties denkbaar, op basis van de huidige wetssystematiek, waarin de bijstandswet om de hoek komt kijken.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): De suggestie wordt gewekt dat de problematiek is opgelost met dit amendement. Ik nodig de staatssecretaris uit om nu of op een ander moment in dit debat – ik zal hierop in tweede termijn terugkomen – uitvoerig aan te geven wie hiermee geholpen zijn en voor wie deze oplossing niet effectief is. Voor de laatste groep komt dan toch het perspectief van de bijstandswet via de krediethypotheek om de hoek kijken.

Staatssecretaris **De Graaf**: U komt hierop in tweede termijn terug. Ik zal gaarne naar uw betoog luisteren.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Voorzitter! Ik wil nog een vraag stellen over het opstapje. Is het juist dat de tekst van de nota van wijziging volledig overeenkomt met de tekst van het amendement van de leden Bosman en Nijhuis? Betekent de nota van wijziging de volledige overname van het amendement van deze leden?

De heer **Nijhuis** (VVD): Wat het opstapje betreft!

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik dacht het wel!

Mevrouw **Brouwer** (CPN): In dat geval heb ik een vraag. Is mijn interpretatie juist dat de arbeidsongeschiktheidsklasse, alleen op het moment dat een arbeidsongeschikte werk heeft, hoger wordt vastgesteld?

Staatssecretaris **De Graaf**: Werk krijgt! Het is een stapje om het proces van het in dienst nemen van de arbeidsongeschikte te kunnen bevorderen. Het is een reïntegratiemaatregel, zoals ook steeds is verdedigd.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Op welk moment vindt zo'n verhoging van de arbeidsongeschiktheidsuitkering nu plaats, op het moment dat iemand wordt aangenomen, op het moment dat iemand wordt begeleid of op het moment dat iemand in dienst wordt genomen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het in dienst nemen en het aannemen lijken volgens mij op elkaar. In beide gevallen zullen de arbeidsongeschikten begeleid kunnen worden. Ik denk dus dat de nota van wijziging hetgeen de heer Nijhuis in dezen heeft bepleit, dekt.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Is de conclusie dan juist dat het eigenlijk gaat om een vorm van loonsuppletie voor een gedeeltelijk arbeidsongeschikte?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja, daar zit een vorm van loonsuppletie achter. Deze is juist bedoeld voor dat opstapje.

De heer **Nijhuis** (VVD): Dat had ik ook betoogd.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik houd van duidelijkheid.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Het is echter geen vervanging van de verdiscontering, omdat de verdiscontering een heel ander doel heeft.

Staatssecretaris **De Graaf**: Neen, het is een opstapje voor een indeling

die geldt volgens de wetgeving. In die zin is het gewoon één klasse hoger. Daar was om gevraagd.

De heer **Nijhuis** (VVD): Voorzitter! Ik wil nog een vraag stellen naar aanleiding van de vraag van de heer Buurmeijer. Hij heeft geconstateerd dat er toch ook nog wel mensen in de bijstand kunnen komen. Wordt dan bedoeld op mensen die ook nu al worden afgeschat conform het bestaande systeem en die dan zo ver worden afgeschat dat zij onder 15%-grens komen te vallen?

De **Voorzitter**: Zouden de heren daar in tweede termijn op kunnen terugkomen? Dit was al het voorname van de heer Buurmeijer.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Voor alle duidelijkheid wil ik wel even reageren.

De **Voorzitter**: Als u met ja of neen kunt antwoorden.

De heer **Buurmeijer** (PvdA): Het is niet alleen ja. Het is ja en nog anderen. Ik wil later nog verduidelijken op welke mensen dit ook van toepassing kan zijn.

De heer **Nijhuis** (VVD): Ik ben geïnteresseerd voor de tweede termijn.

De **Voorzitter**: Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Zoals in de schriftelijke stukken is aangegeven, worden de kosten van deze wijziging door mij geraamd op ongeveer 115 miljoen gulden. De heer Bosman heeft deze kosten die extra lasten vormen voor de rijksbegroting, acceptabel genoemd. De VVD-fractie heeft bij monde van de heer Nijhuis de vraag opgeworpen of een geringe drempelverhoging niet wenselijk zou zijn, namelijk het laten vervallen van de laagste WAO-klassen.

Eén van de daarbij aangevoerde argumenten betrof het budgettaire voordeel dat als dekking van het buiten de bijstandswet houden van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten aangewend zou kunnen worden. Hoewel de met de afschaffing van de laagste arbeidsongeschiktheidsklassen samenhangende besparingen van 160 miljoen gulden op zichzelf voldoende dekking zouden bieden voor de IOAW, acht ik een dergelijke maatregel onder de huidige omstandigheden niet gewenst. Dit is ook een antwoord op een vraag van de heer Van der Vlies. Ik kom hier dadelijk nog even over te spreken.



## De Graaf

De heer Bosman heeft gevraagd naar de positie van de zelfstandige gedeeltelijk AAW-gerechtigde die geen beroep kan doen op een bedrijfsbeëindigingsregeling. Ook daar kom ik op terug.

Naast een pleidooi voor het opstapje is door verschillende woordvoerders het grote belang van begeleiding en bemiddeling nog eens onderstreept. De heer Bosman vroeg mij in dit verband of ik mij wil inzetten voor een intensieve vroegtijdige begeleiding en bemiddeling en met name de groep oudere arbeidsongeschikten. Het is bekend dat in het kader van het voorstel van de WAGW de arbeidsbemiddeling aan de GMD wordt toebedeeld. Er wordt hierbij geen onderscheid gemaakt naar leeftijd. Dit neemt niet weg dat ik met de heer Bosman van oordeel ben dat intensieve en vroegtijdige begeleiding en bemiddeling noodzakelijk zijn. Ik meen te kunnen stellen dat ook de GMD van die noodzaak overtuigd is en dat men zich daar ten volle voor inzet.

De gedachte om bij de GMD een sociaal-geneeskundige die de begeleiding van de werkhervatting zou moeten coördineren, aan te stellen, spreekt mij niet zo aan. De GMD werkt multidisciplinair. Alle GMD-deskundigen moeten zich op het aspect van de werkhervatting richten. Een concentratie van werkzaamheden bij één van de deskundigen lijkt mij geen vooruitgang. Op een desbetreffende vraag van mevrouw Ter Veld merk ik op dat het voor de hand ligt dat de GMD de bedrijfsvereniging informeert over de personen die zij bemiddelt.

Mevrouw Groenman en de heer Leerling wezen op de noodzaak van om-, her- en bijscholing van gedeeltelijk arbeidsongeschikten met het oog op het herintreden op de arbeidsmarkt. Ik ben het met hen eens. Wij hebben daarover nog niet zo lang geleden ook gediscussieerd naar aanleiding van de WAGW. Ik meen er vanuit te mogen gaan dat in het kader van de in de WAGW geregelde inspanningsverplichting de nodige initiatieven genomen zullen worden door de sociale partners.

Daarnaast zijn er de reguliere scholingsvoorzieningen, de scholingsvoorzieningen in het kader van de arbeidsvoorzieningen en de speciale scholingsvoorziening voor gehandicapten in Hoensbroek en Werkenrode.

In de memorie van antwoord in het kader van de verschillende mogelijke

aanvullende maatregelen om de positie van de gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemer op de arbeidsmarkt te verbeteren, is nog aandacht besteed aan het arrest van de Hoge Raad van 8 november 1985. De heer Bosman heeft in zijn betoog dit arrest terecht genoemd als één van de instrumenten om het behoud van werkgelegenheid voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten te waarborgen. In dit verband heeft hij gevraagd naar mijn opvatting over de uitleg van het begrip passende arbeid door de Hoge Raad.

De Hoge Raad omschrijft passende arbeid als arbeid welke voor de krachten en bekwaamheid van de werknemer is berekend en die hem met het oog op zijn opleiding en arbeidsverleden kan worden opgedragen. Dit is een omschrijving die wij al kennen uit de AAW en WAO. Ik denk dan ook dat de Hoge Raad daarbij aansluiting heeft willen zoeken.

In dit kader wil ik in antwoord op een vraag van de heer Van der Vlies nog opmerken dat alleen al uit de hier door mij genoemde reïntegratie-activiteiten, voldoende duidelijk wordt dat ook na de afschaffing van de verdisconteringsbepalingen, reïntegratie één van de doelstellingen van de WAO/AAW blijft.

Een aantal woordvoerders is nader ingegaan op het nieuwe arbeidsongeschiktheids criterium en vooral ook op het element van de reële verdien-capaciteit. Ik ben ervan overtuigd, dat in het nu aan de orde zijnde wetsvoorstel het arbeidsongeschiktheids criterium zodanig sluitend is gedefinieerd, dat bij de arbeidsongeschiktheids-schatting niet langer arbeidsmarktfactoren een rol zullen spelen.

In die zin ben ik het ook niet eens met de heer Nijhuis, die vreest dat met name door de reële verdien-capaciteit opnieuw verdisconteringselementen zullen binnensluipen. Ik ben het wel met het eens als hij stelt dat in ieder geval het arbeidsongeschiktheids criterium niet moeten worden verruimd met bij voorbeeld het meewegen van subjectieve aanname-eisen. Dan zal met recht gesteld kunnen worden dat de verdiscontering weer is binnengeslopen.

Het vraagstuk van de reële verdien-capaciteit is van een geheel andere orde dan de verdiscontering. Mede naar aanleiding van een vraag van de heer Van der Vlies, hoe de reële verdien-capaciteit uitgangspunt blijft bij de arbeidsongeschiktheids-schatting, merk ik op dat naar mijn

mening de arbeidsongeschiktheids-schatting moet blijven aansluiten bij de maatschappelijke werkelijkheid. Ik heb hiertoe criteria aangegeven die bij de aan te geven functies in ieder geval in aanmerking moeten worden genomen. Hierdoor wordt voorkomen dat sprake is van een theoretische schatting. Het laatste proef ik in het betoog van mevrouw Ter Veld. Een van deze criteria is de functionele leeftijdsgrens.

Zoals ik in de nota naar aanleiding van het eindverslag heb aangegeven, wordt hiermee een grens bedoeld, waarboven het desbetreffende beroep of de desbetreffende functie niet meer wordt uitgeoefend, bij voorbeeld de functie van piloot, welke men niet meer mag uitoefenen indien men ouder is dan 56 jaar. Hiermede is derhalve niet bedoeld, zoals de heer Leerling veronderstelde – ik proef dit ook in het verhaal van de heer Bosman over de vrachtwagenchauffeur van 56 respectievelijk 32 jaar – dat de oudere arbeidsongeschikte altijd volledig arbeidsongeschikt zou zijn, gezien zijn kansen op de arbeidsmarkt. In dat geval zou immers weer voor deze categorie verdisconteerd worden.

Ik sta nog even stil bij de vraag van de heer Bosman over de beoordeling van de restcapaciteit van respectievelijk een vrachtwagenchauffeur van 56 jaar die gedeeltelijk arbeidsongeschikt wordt, en een vrachtwagenchauffeur van 32 jaar. De beoordeling, tot welke arbeid betrokkene nog in staat is, is niet in zijn algemeenheid te schetsen. Het vaststellen van de resterende verdien-capaciteit is en blijft altijd een strikt individuele beoordeling en zal afhangen van een aantal factoren.

De wet stelt uitdrukkelijk dat slechts rekening wordt gehouden met arbeid die voor de krachten en de bekwaamheden van betrokkene is berekend en die aan betrokkene, gezien zijn opleiding en vroegere beroep, in billijkheid kan worden opgedragen. Bij het vaststellen van zijn resterende krachten en bekwaamheden speelt zeker ook de leeftijd van betrokkene een rol. In zijn algemeenheid kan niet gezegd worden dat een vrachtwagenchauffeur van 56 jaar gezien zijn leeftijd niet meer voor dit werk geschikt is en een vrachtwagenchauffeur van 32 wel.

Dit hangt geheel af van de lichamelijke en de geestelijke toestand van betrokkene. Terzijde wil ik naar aanleiding van de vraag van de heer Bosman of bij het bepalen van de

## De Graaf

resterende verdien capaciteit ook psychische factoren een rol kunnen spelen, nog opmerken dat dit zeker het geval is. Het is bij de arbeidsongeschiktheidsschatting de taak van de medicus een zo duidelijk mogelijk beeld te geven van niet alleen de lichamelijke beperkingen van betrokkenen maar ook van de psychische beperkingen.

De heer **Nijhuis** (VVD): Het gaat hier straks om een stukje wetshistorie. Ik vind dat de staatssecretaris nu een wat zwabberend verhaal begint te houden. Het gaat om een individuele beoordeling. Daar zeg ik 'ja' tegen. Die dient dan wel te geschieden op basis van objectieve factoren. Dat is ook overeenkomstig het betoog van de staatssecretaris in de memorie van toelichting. Houdt hij dat staande of gaat hij er nu ietwat zwabberend van afstappen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik houd dat staande. Ik ben niet aan het zwabberen. Ik heb hier duidelijk een invulling gegeven. Bij de vaststelling van de resterende krachten en bekwaamheden speelt de leeftijd ook een rol. Ik heb er al aan toegevoegd dat de arbeidsmarktsituatie, aangezien er dan sprake is van verdiscontering, daarbij geen rol mag spelen. Nogmaals, het is geen zwabberen. Ik ben het overigens wel met de heer **Nijhuis** eens dat ook de gehele beoordeling in het kader van de parlementaire behandeling van deze wetsvoorstellen een rol blijft spelen. Ik heb in dit opzicht naar mijn mening duidelijke taal gesproken.

De heer **Nijhuis** (VVD): Het gaat hier nu om een subjectieve beoordeling op basis van subjectieve elementen in relatie tot de functie die wordt uitgeoefend. Zoals u dat nu betoogt, vind ik het uitermate riskant. Ik acht het veel verstandiger aan te houden wat in de memorie van toelichting stond: uitsluitend objectieve factoren.

Staatssecretaris **De Graaf**: De leeftijd en het verschil in leeftijd zijn toch objectieve factoren?

De heer **Nijhuis** (VVD): U heeft verwezen naar de heer Bosman. Hij heeft een verhaal gehouden waarbij het ging over de kansen op de arbeidsmarkt. Op grond van die redenering is er weer sprake van de verdiscontering.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik heb duidelijk gezegd dat ik daarbij niet denk aan kansen op de arbeidsmarkt.

Dan voer je inderdaad weer de verdiscontering in. Dat is zeker niet de bedoeling. Daarom heb ik gezegd wat ik heb gezegd.

De heer **Nijhuis** (VVD): Dat is helder.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! In dit kader ga ik nog in op de wens die mevrouw Groenman heeft geuit om de beoordelingscriteria die waarborgen dat de reële verdien capaciteit uitgangspunt blijft, ten minste in een algemene maatregel van bestuur vast te leggen. De heer Leerling vraagt zich af of indien dit niet gebeurt, niet opnieuw gevreesd moet worden voor een interpretatiestrijd.

In de stukken is dit onderwerp meerdere malen uitgebreid aan de orde geweest. Naar mijn mening zouden de uitvoeringsorganen bij vastlegging van de criteria in de wet of een algemene maatregel van bestuur onnodig worden beperkt in hun bevoegdheden. Gezien ook de discussie over de verdeling van de bevoegdheden die wij in het kader van de nieuwe werkloosheidswet hebben gevoerd, blijft ik bij mijn standpunt dat deze criteria dan ook niet nader moeten worden vastgelegd. Een interpretatiestrijd op dit punt vrees ik niet. Ik zal in ieder geval de ontwikkelingen in de uitvoeringspraktijk nauwlettend volgen en ook de Sociale Verzekeringsraad vragen op dit punt toe te zien.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik begrijp dat de bespreking van de voorstellen met betrekking tot de WAO en de AAW door de staatssecretaris is afgerond.

Staatssecretaris **De Graaf**: Neen.

Mevrouw **Brouwer** (CPN): Ik heb in mijn eerste termijn hierover zeker nog een drietal vragen gesteld die nog niet zijn beantwoord.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik moet hierover nog heel wat vragen beantwoorden. Ik constateer echter dat de Voorzitter voornemens is de vergadering te sluiten.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

Sluiting 23.00 uur.

### Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. twee Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende voorstellen van wet:

Wijziging van de Brandweerwet 1985 en de Rampenwet (19485);

Wijziging van de Wet investeringsrekening, de Wet op de inkomstenbelasting 1964, de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en de Algemene wet inzake rijksbelastingen (afschaffing negatieve aanslagen in het kader van de Wet investeringsrekening) (19487).

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt;

2. de volgende brieven:

een, van de minister van Economische Zaken, over economische en technische samenwerking met de Nederlandse Antillen en Aruba (19200-IV, nr. 20);

een, van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, over verleende humanitaire- en noodhulp in 1985 (19200-V, nr. 78);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken, over de pakketvergelijking (19482);

een, van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, over 'De kosten van regionale samenwerking' (19200-VII, nr. 29);

vier, van de minister van Onderwijs en Wetenschappen, te weten:

een, over postdoctorale opleidingen (19105, nr. 13);

een, over studiefinanciering (19125, nr. 82);

een, over Meer Management (19132, nr. 3);

een, over de kosten van de onderwijsopvoeding (19200-VIII, nr. 83);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, de heer Van Leijenhorst, over de Wet op de onderwijsverzorging (18770, nr. 46);

twee, van de staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, mevrouw Ginjaar-Maas, te weten: een, over de ontwikkeling van het beroepsonderwijs (19200-VIII, nr. 82);

een, over beroepsprofiel- en leerplanontwikkeling beroepsonderwijs (19477);

twee, van de minister van Financiën, te weten: een, over het begrotingsbeeld 1986 (19478);

een, over het budgettair kader voor de begroting voor 1987 (19479);

een, van de staatssecretaris van Financiën, over ingrijpen in de aanslagregeling (19022, nr. 17);

vier, van de minister van Defensie, te weten:

een, over de Sinai-vredesmacht (17 197, nr. 16);  
een, over wijziging van de Dienstplichtwet (19 200-X, nr. 63);  
een, over een oefening buiten het NAVO-verdragsgebied (19-200-X, nr. 64);  
een, over de bouw van bunkers op Woensdrecht (19 290, nr. 20);  
drie, van de staatssecretaris van Defensie, de heer Van Houwelingen, te weten:  
een, over de aanschaf van YPR 765 pantserrupsvoertuigen (18 840, nr. 5);  
een, over het project EOVI (19 200-X, nr. 65);  
een, over M-fregatten (19 200-X, nr. 66);  
een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de staatssecretaris van Justitie, over de brandveiligheid penitentiaire inrichtingen (19 200-VI-XI, nr. 33);  
een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, over de Interimwet bodemsanering (19 200-XI, nr. 70);  
een, van de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, over wijziging begroting VROM voor 1985 (19 370, nr. 7);  
twee, van de minister van Verkeer en Waterstaat, te weten:  
een, over het fietsverkeer (17 745, nr. 15);  
een, over spoorwegen voor hoge snelheden (19 200-XII, nr. 42);  
een, van de minister en de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, over privatisering van de P.T.T. (17 370, nr. 32);  
twee, van de minister van Economische Zaken, te weten:  
een, over zeescheepsnieuwbouw (16 431, nr. 15);  
een, over energieprijzen (19 408, nr. 4);  
twee, van de staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Bolkestein, te weten:  
een, over het Multivezelakkoord (19 200-XIII, nr. 72);  
een, over melding buitenlandse boycotmaatregelen (19 200-XIII, nr. 73);  
twee, van de minister van Landbouw en Visserij, over de Meststoffenwet (18 271, nrs. 32 en 33);  
drie, van de staatssecretarissen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, te weten:  
een, over de Toeslagenwet (19 257, nr. 15);

een, over de IOOWW (19 260, nr. 24);  
een, over de NWW (19 261, nr. 53);  
een, van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over LSOB (19 200-XVI, nr. 121);  
drie, van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, te weten:  
een, over het jeugd welzijnsbeleid (15 317, nr. 140);  
een, over de financiering van adviesbureaus voor jeugd en gezin (19 200-XVI, nr. 120);  
een, over de praktijkomvang huisartsen (19 287, nr. 3);  
een, van de vaste commissie voor Economische Zaken, over individuele steunverlening (19 465, nr. 3);  
een, van een delegatie uit de vaste commissie voor Financiën, ten geleide van een verslag van een werkbezoek (19 481);  
een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van een onderzoek uitgaven begroting van de Koninklijke Marine (19 464).  
Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;  
3. een brief van de minister van Buitenlandse Zaken, over bestrijding van mond- en klauwzeer.  
De Voorzitter stelt voor, deze brief niet te drukken en voor kennisgeving aan te nemen. Kopie is gezonden aan de betrokken commissie;  
4. een brief van de secretaris-generaal van het Europees Parlement, ten geleide van een resolutie.  
Deze brief ligt op de griffie ter inzage.  
5. de volgende brieven e.a.:  
een, van H. Deinum, over energiebesparing;  
een, van het gemeentebestuur van Zaltbommel, over gemeentelijke herindeling.  
Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage. Kopie is zo nodig gezonden aan betrokken commissies.  
6. De volgende brieven e.a.:  
een, van Marianne Veenstra, over het beleid van de minister van Verkeer en Waterstaat;  
een, van het Kabinet der Anarchie, over animaliteiten der Tweede Kamer;  
een, van de R.K. Schoolstichting H. Nicolaas Pieck, t.g.v. een protest tegen verdere bezuinigingen in het onderwijs;  
een, van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, over de

toetsing vooraf van huisvestingssystemen;  
een, van J. T. Posthumus Meyjes, over het stemrecht voor niet-ingezetenen;  
een, van H. Smook, over uitlatingen van de heer Den Uyl voor de radio;  
een, van het gemeentebestuur van Deventer, over het takenpakket van de onderwijsbegeleidingsdiensten;  
een, van de Parochie Maria ten Hemelopneming, over haar slechte financiële positie;  
een, van Euregio-actiegroepen tegen militarisme, over de gebeurtenissen in Libië;  
een, van W. Petri, over haar ongerustheid inzake het kabinetsbeleid;  
een, van D. van Geem, over euthanasie;  
het jaarverslag 1985 van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Veenkoloniën en Oostelijk Groningen;  
een, van de FNV, district-Limburg, t.g.v. haar programma 'Kiezen voor nieuwe kansen in Limburg';  
een, van W. Bots, over de plaatsing van kruisraketten;  
een, van havenschap Delfzijl, t.g.v. bestuursnotulen;  
een aantal, over de Wet op de Onderwijsverzorging.  
Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage.



Noot 1 (zie blz. 4547)

**De vragen van het lid Sloots luiden:**

1 Heeft de minister kennis genomen van de resultaten van de enquête, die de Federatie van Landelijke Samenwerkende Bejaardentehuizen – blijkens het enquêteverslag in samenwerking met onder andere het ministerie – heeft gehouden naar de financiële positie van bejaardenoorden?

2 Indien de eerste vraag bevestigend wordt beantwoord, kan de minister dan zijn stellingname<sup>1</sup> handhaven, dat geen sprake is van een acute nood situatie, ook niet in enige afzonderlijke tehuizen?

3 Is de minister het eens met de uitleg van artikel 16c, eerste lid, van de Wet op de Bejaardenoorden, dat subsidiëring van de tehuizen uitsluitend plaats kan vinden aan de hand van een goedgekeurde begroting en wel precies tot het geraamde exploitatietekort?

4 Wil de minister een verklaring geven voor het verschil tussen geraamde en ontvangen subsidies dat blijkt uit tabel 5 bij het enquêteverslag?

5 Indien blijkt, dat een negatieve 'bijstelling' van begrotingen van tehuizen door provinciale besturen heeft plaatsgevonden – een figuur die de wet niet kent – welke maatregelen denkt de minister dan te nemen teneinde de wet correct te doen uitvoeren?

6 Is de minister bereid, nu uit de resultaten van de enquête blijkt dat de oorzaak van de financiële problemen van de tehuizen voor een belangrijk deel gelegen is in te late afdracht van gemeentebesturen van door hen ontvangen eigen bijdragen, de provincies een zgn. permanent voorschot te verstrekken, zoals tot voor enkele jaren ook binnen de gezinsverzorging gebruikelijk was?

7 Is de minister bereid te bevorderen dat een groter bedrag dan f 35 mln. uit de oorspronkelijke f 200 mln., bestemd voor het opvangen van tegenvallende eigen bijdragen, wordt aangewend voor het verhogen van de specifieke uitkeringen?

<sup>1</sup> Antwoord van de minister op vragen van het lid Ter Veld, Handelingen II 1985–1986, blz. 4112.

Noot 2 (zie blz. 4657)

**Tabel. Inkomensachteruitgang oudere werklozen met een modaal inkomen die op het moment van invoering van het nieuwe stelsel een WWV-uitkering ontvangen (vergelijking netto-uitkering per maand). Partner verdient minimumloon**

| Begin werkloosheid    | Netto-uitkering per maand in halfjaarlijkse perioden |      |      |      |      |      |      |       |       |       |       |  |
|-----------------------|--|------|------|------|------|------|------|-------|-------|-------|-------|--|
|                       | 1  | 2    | 3    | 4    | 5    | 6    | 7    | 8     | 9     | 10    | etc.  |  |
| Voor inwerkingtreding | 1396   | 1396 | 1396 | 1396 | 1396 | 1208 | 1208 | 1208  | 1208  | 1112  | 1112  |  |
| Na inwerkingtreding   | 1396   | 1396 | 1396 | 1396 | 1396 | 1208 | 1208 | 0     | 0     | 0     | 0     |  |
| Verskil               |  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | -1208 | -1208 | -1112 | -1112 |  |

Veronderstelde uitkeringsduur  
 – 2,5 jaar WW/WWV resp. nWW  
 – 1 jaar vervolguitering  
 – daarna voor inwerkingtreding verlengde WWV; na inwerkingtreding geen rechten.

De totale inkomensachteruitgang voor een oudere werkloze die op het moment van invoering 48 jaar is bedraagt – indien betrokkene werkloos blijft – f 194 640 ten opzichte van datgene waar hij recht op had toen hij werkloos was.

**Tabel. Vergelijking van de netto-uitkering per maand voor een werknemer van 48 jaar (modaal inkomensniveau) met partner, met een minimum-inkomen. Betrokkene voldoet niet aan arbeidsverledeneis (volgens onderzoek is dit in de leeftijds categorie 40–49 jaar met 15% van de uitkeringsgerechtigden het geval)**

Vergelijking uitkering onder het oude stelsel met uitkering onder nieuwe stelsel

| Begin werkloosheid            | Netto uitkering per maand |       |       |       |       |       |       |       |       |       |       |  |
|-------------------------------|---------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|--|
|                               | 1                         | 2     | 3     | 4     | 5     | 6     | 7     | 8     | 9     | 10    | etc.  |  |
| Leeftijd                      | 48                        |       | 49    |       | 50    |       | 51    |       | 52    |       |       |  |
| Werkloos onder oude stelsel   | 1396                      | 1396  | 1396  | 1396  | 1396  | 1208  | 1208  | 1208  | 1208  | 1112  | 1112  |  |
| Werkloos onder nieuwe stelsel | 1396                      | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     | 0     |  |
| Verskil                       | –                         | -1396 | -1396 | -1396 | -1396 | -1208 | -1208 | -1208 | -1208 | -1112 | -1112 |  |

De totale achteruitgang voor een oudere werknemer die werkloos wordt onder het nieuwe stelsel bedraagt ten opzichte van de onder het oude stelsel werkloos geworden werknemer f 239 269 (indien hij werkloos blijft).